

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERSİNDE EDEBİ ÜRÜN VE ŞARKI KULLANIMINA
İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ**

Nazire ÇİÇEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2023

©2023-Nazire ÇİÇEK

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
DERSİNDE EDEBİ ÜRÜN VE ŞARKI KULLANIMINA
İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' EVALUATIONS ON
LITERARY WORK AND SONG USED IN SOCIAL STUDIES
LESSON

Nazire ÇİÇEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Bayram TAY

KIRŞEHİR-2023

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Nazire ÇİÇEK tarafından hazırlanan “*Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürün ve Şarkı Kullanımına İlişkin Değerlendirmeleri*” adlı tez çalışması 19/07/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....

Prof. Dr. Bayram TAY

Üye.....

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Üye.....

Doç. Dr. Şükran UÇUŞ GÜLDALI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2023

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

19/07/2023

Nazire ÇİÇEK

ÖZET

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE EDEBİ ÜRÜN VE ŞARKI KULLANIMINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Nazire ÇİÇEK

Danışman: Prof. Dr. Bayram TAY

2023– xix+247

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Bayram TAY

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Doç. Dr. Şükran UÇUŞ GÜLDALİ

Edebi ürünler ve şarkılar sosyal bilgiler dersinin öğretiminde kullanılan materyallerdendir. Bu çalışma, sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin ve şarkıların kullanımına ilişkin değerlendirmelerini betimlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla dört aşamada veri toplanan araştırmanın ilk iki aşamasında sınıf öğretmenlerinin ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri kullanım durumları ve sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik görüşlerinin neler olduğu betimlenmiştir. Üçüncü ve dördüncü aşamasında ise sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden ve tercih etmeyen sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerinin neler olduğu araştırılmıştır. Hem nicel hem de nitel yöntemlerle veri toplanan bu çalışma, karma yöntem araştırmalarından paralel (eş zamanlı) desen ile açıklayıcı sıralı desenin kombinasyonu ile gerçekleştirilmiştir. Nicel veri toplanan birinci aşamada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme kullanılarak belirlenen 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları ve en çok tercih ettikleri edebi ürünler ile ilgili veriler toplanarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin analizinde frekans, çoklu cevap (Multiple Response) frekans analizi ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır. İkinci aşamada ise aynı çalışma grubu üzerinde sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı olgusuna yönelik bakış açılarını ve nasıl betimlediklerini araştırmak amacıyla olgubilim deseni kullanılmıştır. Bu amaçla sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımları hakkındaki görüşleri yazılı olarak toplanmış, içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik görüşleri ve kullanım durumlarını betimlemek amacıyla şarkı kullanımını tercih eden öğretmenlerle gerçekleştirilen üçüncü aşamada olgu bilim deseni, şarkı kullanımını tercih etmeyen öğretmenlerle yapılan dördüncü aşamada ise durum çalışması kullanılmıştır. Bu aşamalardaki veriler, aykırı durum örnekleme ile belirlenen “şarkı türünü tercih

eden” ve “şarkı türünü tercih etmeyen” öğretmenler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmış ve veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden faydalandıkları görülmektedir. Başta atasözleri olmak üzere, hikâyeler/öyküler, şarkılar/türküler ve belgesellerin en çok kullanılan edebi ürünler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan 120 sınıf öğretmeninden 93’ünün sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih ettiği, 27’sinin şarkı kullanmayı tercih etmediği görülmüştür.

Şarkı kullanımını tercih eden öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde şarkıları en çok sosyal bilim konularını desteklemek amacıyla kullandıkları ve şarkılara en çok dersin dikkat çekme aşamasında yer verdikleri belirlenmiştir. Sınıf öğretmenleri şarkıların tercih edilmesinde, toplumsal yapıya, dersin konu ve kazanımlarına uygun olmasına dikkat ettiklerini ve şarkıların kullanılmasının en önemli faydasının öğrencilerde kalıcı öğrenmeyi sağlaması, öğretmenler açısından ise öğretimi kolaylaştırması olduğunu belirtmişlerdir. Ancak sosyal bilgiler dersinin konularına uygun şarkı bulmakta zorlandıkları tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenleri hem sosyal bilgiler dersinde hem de diğer derslerde kullanılabilecek bir şarkı repertuarı/kılavuzu olmasını önermektedirler.

Şarkı kullanmayı tercih etmeyen sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin şarkı kullanımını tercih etmeme sebepleri genel nedenler ve öğretmen yeterliklerine bağlı nedenler olarak iki başlık altında ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin, öğretmen merkezli öğretim yapmaları ve sınav odaklı anlayışın baskın olması dışsal nedenler; öğretmenlerin şarkıları sosyal bilgiler ders konularıyla ilişkilendirememesi ve müzik dağarcığı/repertuarına sahip olmaması ise içsel nedenler arasında sayılan sebepler olmuştur. Sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımını tercih etmemelerine yönelik ifadeleri, öğretmen yeterlikleri açısından değerlendirildiğinde; öğrenme ve öğretme sürecini yönetme ve eğitim öğretimi planlama konusundaki eksiklikleri olduğu tespit edilmiş ve bu açıdan öğretmenlerin mesleki beceri yeterliklerinde eksikliklerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebi ürün, sınıf öğretmeni, sosyal bilgiler dersi, şarkı

ABSTRACT

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' EVALUATIONS ON LITERARY WORK AND SONG USED IN SOCIAL STUDIES LESSON

M.Sc. Thesis

Preparer: Nazire ÇİÇEK

Advisor: Prof. Dr. Bayram TAY

2023– xix+247

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Basic Education

Class Education Science

Jury

Prof. Dr. Bayram TAY

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Assoc. Prof. Dr. Şükran UÇUŞ GÜLDALI

Literary works and songs are among the materials used in the teaching of the social studies lesson. This study aims to describe primary school teachers' evaluations on the use of literary work and song in social studies lesson. For this purpose, the first two stages of the data-collected four stages of the study describe to which extent primary school teachers use literary works at the 4th grade at primary school and teachers' opinions about using literary works in social studies lesson. The second and third stages of the study intend to reveal the opinions of those primary school teachers who use and don't use songs from literary works in social studies lessons. This study that collected data with both qualitative and quantitative techniques is carried out by merging the parallel (concurrent) design and sequential descriptive design. In the first stage where quantitative data were collected, descriptive survey method was used. The data related to the literary works that 4th grade primary school teachers, selected with criterion sampling method, use in social studies lessons and preferred the most were collected, analyzed and interpreted. The data were analyzed with frequency, multiple response frequency analysis and Mann Whitney U test. In the second stage, phenomenological design was used in the same study group to investigate the primary school teachers' opinions regarding the use of literary works in social studies lesson and how they describe it. For this purpose, primary school teachers' opinions regarding the use of literary works were collected in the written form, and interpreted with content analysis. In order to describe the opinions and usage situations of primary school teachers about the use of songs in the social studies lesson, the phenomenology design was used in the third stage, which was carried out with the teachers who preferred the use of songs, and the case study was used in the fourth stage, which was conducted with the teachers who did not prefer the use of songs. The data at these stages were collected through semi-structured interviews with the teachers who "prefer to use songs" and

“don’t prefer to use songs” that were selected with extreme case sampling technique, and interpreted with content analysis. The findings of the study suggest that primary school teachers use literary works in social studies lesson. It is found that especially proverbs, stories/tales, songs/folk songs and documentaries are the most used literary works. It is also found that out of 120 primary school teachers, 97 prefer to use songs in social studies lesson whereas 27 do not prefer to do so.

Those teachers who use songs in social studies lessons were found to take advantage of songs mostly in the engagement phase of the lesson to support social studies subjects. Primary school teachers stated that they are mindful of selecting songs suitable for the social structure, learning outcomes and the subject, and that from the point of students songs support permanent learning while facilitating the teaching process for teachers. However, it is found that they hardly find songs suitable for the subjects in the social studies lesson. Primary school teachers recommended that there should be repertoires/guides of songs that can be used both in social studies lesson and other lessons.

Interviews conducted with primary school teachers who do not prefer to use songs revealed that the reasons why teachers do not use songs can be categorized into two groups as general reasons and teachers’ qualifications. Among the external reasons are primary school teachers teach with a teacher-centered technique and exam-based approach while among the internal reasons are being unable to associate the songs with the subjects in social studies lesson and lacking in terms of music repertory. Analysis of primary school teachers’ statements about the reasons why do not prefer to use songs show that they lacked learning and teaching process management and planning skills which in this sense indicate teachers lack professional skills.

Keywords: Literary work, primary school teacher, social studies lesson, song

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler dersi insan hayatının mihenk taşlarından biridir. Öğrencilere toplumsal ve kültürel değerleri kazandırmayı hedefleyen bir ders olarak etkili vatandaş yetiştirmede önemli bir role sahiptir. Şarkıların kültürel mirasımızın önemli bir parçası olduğu düşünüldüğünde sosyal bilgiler ile ilişkisinin büyüklüğü aşikârdır. Şarkılar, bir toplumun değerlerini, tarihini, coğrafyasını ve sosyal dinamiklerini yansıtan güçlü bir ifade biçimidir. İşte tam da bu noktada yaşamın kendisidir. Sosyal bilgiler dersi, bu kültürel mirasın öğrencilere aktarılması ve onların toplumsal bilinçle donatılması amacıyla önemli bir platform sunmaktadır.

Bu çalışma, sınıf öğretmenlerinin edebi ürünler özelinde şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanımı konusundaki görüşlerini ve deneyimlerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışma dört aşamada tasarlanmıştır. Birinci aşamasında sınıf öğretmenlerinin ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanım durumları, ikinci aşamasında sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik görüşlerinin neler olduğu; üçüncü ve dördüncü aşamalarında ise sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden ve etmeyen sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerinin neler olduğu betimlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünü araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları; ikinci bölümünü kavramsal açıklamalar ve ilgili literatür; üçüncü bölümünü araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi; dördüncü bölümünü bulgular ve bunlara dayalı yorumlar, beşinci bölümünü ise araştırmanın sonuçları ve bu sonuçlara bağlı olarak geliştirilen tartışma ve öneriler oluşturmaktadır.

İnsanlığı ve bilgisiyle öğrencilerine ışık tutan, hayatımda her zaman örnek alacağım bir eğitimci olarak yüksek lisans eğitimimde bilgi ve deneyimleriyle beni yönlendiren, motive eden ve çalışmamın kalitesini arttıran; sabrı, rehberliği ve önerileri sayesinde bu tezi tamamlama sürecini benim için verimli ve değerli bir deneyim haline getiren, öğrencisi olmakla gurur, çalışmakla onur duyduğum saygı değer hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Bayram TAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın en önemli dönüm noktalarından biri olan yüksek lisans tez savunmamın jürisinde yer alarak beni onurlandıran, değerli görüş ve önerileriyle akademik desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Ali MEYDAN hocama ve Sayın Doç. Dr. Şükran UÇUŞ GÜLDALI hocama çok teşekkür ederim.

Hayattaki tüm zorluklara karşı içinde bir uhde olarak kalan okuma hevesiyle benim okumamı isteyen, büyüten, yetiştiren ve eğitim hayatımda attığım her adımda benimle gurur duyan canım ANNEM'e ve bugünlere gelmemi sağlayan, ne kadar büyüsem de onun gözünde küçük bir kız çocuğu olarak kalacağım, sırtımı yasladığım koca dağım canım BABAM'a ödenemez emeklerinden dolayı minnettarım.

Hayatın güzelliklerini birlikte yaşadığım, zorluklarına birlikte göğüs gerdiğim, maddi ve manevi gücünü her zaman yanımda hissettiğim hayat yoldaşım sevgili eşim Mehmet Mustafa ÇİÇEK'e, varlıklarıyla bana her zaman güç veren oğlum Muhammet Ali ve kızım Fatma Behiye'ye; yüksek lisans eğitimim boyunca hep yanı başımda olan küçük fahri bilim uzmanım, bebeğim Hayal Belis'e, yüksek lisans eğitiminde tanıştığım ve yolumuz iyi ki kesişmiş dediğim, beni anlayan ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen can dostum Cahide KARAKAŞ TAN'a, çalışmamda emeğini esirgemeyen zaman ayırıp bilgilerini paylaşan kıymetli meslektaşlarıma ve eğitim hayatım boyunca beni yetiştiren, eğiten, üzerimde emeği bulunan tüm öğretmenlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezin tamamlanması, benim akademik yolculuğumun bir kilometre taşı olmuştur ve bu başarıda katkısı olan herkese minnettarım. Temennim araştırmanın, ilgili alanda faydalı bilgiler sunmuş olması ve gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturmasıdır.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
RESİMLER LİSTESİ	xviii
KISALTMALAR.....	xix
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	6
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	9
1.2.1. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	16
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	17
1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	18
1.5. TANIMLAR	18
BÖLÜM II.....	19
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	19
2.1. EĞİTİM	19
2.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	22
2.2.1. Sosyal Bilgiler Programlarının Tarihçesi	24
2.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.....	26
2.2.3. Sosyal Bilgiler ve Yapılandırmacı Anlayış	31
2.2.4. Sosyal Bilgiler ve Öğretmen Yeterlikleri	32

2.2.5. Sosyal Bilgiler ve Materyal Kullanımı	34
2.3. EDEBİ ÜRÜNLER.....	36
2.3.1. Edebi Ürünler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi	37
2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Edebi Ürünler	41
2.3.2.1. Atasözleri	43
2.3.2.2. Belgeseller	44
2.3.2.3. Biyografiler/ Otobiyografiler	45
2.3.2.4. Destanlar	46
2.3.2.5. Efsaneler	46
2.3.2.6. Halk Hikâyeleri.....	47
2.3.2.7. Hatıratlar/Anılar.....	47
2.3.2.8. Masallar	49
2.3.2.9. Fabllar	50
2.3.2.10. Hikâyeler/Öyküler	50
2.3.2.11. Romanlar.....	51
2.3.2.12. Eğitici Çizgi Romanlar	52
2.3.2.13. Tiyatro Metinleri.....	52
2.3.2.14. Kronolojiler.....	53
2.3.2.15. Anekdotlar/ Fıkralar (Latifeler/Nükteler)	54
2.3.2.16. Denemeler	55
2.3.2.17. Makaleler	55
2.3.2.18. Gezi Yazıları/ Seyahatname	56
2.3.2.19. Karikatürler	57
2.3.2.20. Ansiklopediler/ Sözlükler/ Dergi yazıları/ Gazete Kupürleri	58
2.3.2.21. Günlükler /Mektuplar	59
2.3.2.22. Röportajlar	60
2.3.2.23. Sohbetler	61
2.3.2.24. Siyasetnameler	61
2.3.2.25. Söylevler/ Nutuk	62
2.3.2.26. Ağıtlar	62
2.3.2.27. Şiirler	63
2.3.2.28. Bilmeceler	64
2.3.2.29. Tekerlemeler	65

2.3.2.30. Ninniler	66
2.3.2.31. Maniler.....	66
2.3.2.32. Marşlar	67
2.4. ŞARKILAR VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ.....	67
2.4.1. Şarkıların Eğitimdeki Rolü	68
2.4.2. Şarkılar ve Sosyal Bilgiler	71
2.4.3. Şarkıların Diğer Derslerde Kullanımı.....	76
2.4.4. Şarkıların Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	79
2.4.5. Şarkı Kullanımının Yararları	81
2.4.6. Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları	82
2.5. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	83
2.5.1. Edebi Ürünlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına Yönelik Araştırmalar	83
2.5.2. Şarkıların Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına Yönelik Araştırmalar	95
2.5.3. Şarkıların Diğer Derslerde Kullanımına Yönelik Araştırmalar.....	101
BÖLÜM III	108
3. YÖNTEM	108
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	108
3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU.....	111
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI	114
3.3. VERİLERİN TOPLANMASI	120
3.4. VERİLERİN ANALİZİ	121
BÖLÜM IV.....	126
4. BULGULAR	126
4.1. BİRİNCİ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİCEL).....	126
4.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünler	126
4.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünler	127
4.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Cinsiyete Göre Farkı.....	128
4.1.4. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanma Durumları	131

4.2. İKİNCİ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİTEL).....	131
4.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımı	131
4.3. ÜÇÜNCÜ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİTEL).....	139
4.3.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmesi.....	139
4.3.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Amacı.....	140
4.3.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkıların Kullanıldığı Ders Aşamaları .	143
4.3.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan/Kullanılacak Şarkıların Özellikleri	144
4.3.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	149
4.3.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanmanın Sağlayacağı Faydalar	151
4.3.1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları.....	156
4.3.1.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımına Yönelik Öneriler	158
4.3.1.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Şarkılar	161
4.4. DÖRDÜNCÜ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİTEL).....	166
4.4.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmemesi.....	166
BÖLÜM V	171
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	171
5.1. BİRİNCİ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA	171
5.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünler	171
5.1.2 Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünler	173
5.1.3 Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Cinsiyete Göre Farkı.....	174
5.2. İKİNCİ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA	176
5.2.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri	176
5.3. ÜÇÜNCÜ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA.....	185
5.3.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmesi.....	185
5.3.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Amacı.....	185
5.3.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkının Kullanıldığı Ders Aşamaları ..	189
5.3.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Şarkıların Özellikleri	190

5.3.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanırken Dikkat Edilmesi	
Gereken Hususlar	192
5.3.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanmanın Sağlayacağı Faydalar	
.....	196
5.3.1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları.....	200
5.3.1.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımına Yönelik Öneriler	203
5.3.1.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Şarkılar	205
5.4. DÖRDÜNCÜ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA.....	207
5.4.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmemesi.....	207
5.5. ÖNERİLER	210
KAYNAKÇA.....	215
EKLER	241
ÖZGEÇMİŞ	247

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Literatürde Edebi Ürünlerin Kullanımına İlişkin Yapılan Araştırmalar	10
Tablo 2.1. İlkokul Dersleri ve Sınıf Düzeylerine Göre Ders Saatleri	22
Tablo 2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Temel Beceriler	28
Tablo 2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi	29
Tablo 2.4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri.....	30
Tablo 2.5. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri.....	33
Tablo 2.6. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Öğrenme Alanı ve Kazanımlar	38
Tablo 2.7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünler ..	42
Tablo 3.1. İlk Çalışma Grubundaki Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri	112
Tablo 3.2. İkinci Çalışma Grubundaki Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri	114
Tablo 3.3. $\alpha =0,05$ Anlamlılık Düzeyinde KGO'ları İçin Minimum/Kritik Değerleri (KGÖ=CVRcritical).	116
Tablo 3.4. Uzman Görüşleri ile Görüşme Formu-I Kapsam Geçerlilik Oranlarının Elde Edilmesi	117
Tablo 3.5. Uzman Görüşleri ile Görüşme Formu-II Kapsam Geçerlilik Oranlarının Elde Edilmesi	117
Tablo 3.6. Uzman Görüşleri ile Görüşme Formu-III Kapsam Geçerlilik Oranlarının Elde Edilmesi	118
Tablo 3.7. Normal Dağılım Testleri ve Değerleri	121
Tablo 3.8. Tesadüfen Belirlenen 3 Soru İçin Oluşturulan Kategorilere İlişkin İşlemler ..	125
Tablo 4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullandıkları Edebi Ürünler	126
Tablo 4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanmayı En Çok Tercih Ettikleri Edebi Ürünler	127

Tablo 4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullandıkları Ürünlerin
Cinsiyete Göre Farkı..... 128

Tablo 4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanma Durumları .. 131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Dale'in yaşantı (deneyim) konisi	36
Şekil 2.2. Okul şarkıları ve türleri	70
Şekil 3.1. Araştırmanın çok aşamalı desen tasarımı	109
Şekil 4.1.Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri	132
Şekil 4.2. Edebi ürünlerin kullanımının genel katkıları.....	132
Şekil 4.3. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının öğrenciye yönelik katkıları ile ilgili görüşleri.....	134
Şekil 4.4. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının derse yönelik katkıları ile ilgili görüşleri	136
Şekil 4.5. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının öğretmene yönelik katkıları ile ilgili görüşleri	138
Şekil 4.6. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanma amaçları	140
Şekil 4.7. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullandıkları ders aşamaları	143
Şekil 4.8. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların özellikleri	144
Şekil 4.9. Şarkıların sahip olması gereken özellikler	145
Şekil 4.10. Şarkıların sahip olmaması gereken özellikler	147
Şekil 4.11. Şarkılardan yararlanırken dikkat edilecek hususlar	149
Şekil 4.12. Şarkı kullanımının faydaları	151
Şekil 4.13. Şarkı kullanımının öğretmene yönelik faydaları	152
Şekil 4.14. Şarkı kullanımının öğrenciye yönelik faydaları	154
Şekil 4.15. Şarkı kullanımının sınırlılıkları	156
Şekil 4.16. Şarkı kullanımına yönelik öneriler	158
Şekil 4.17. Sosyal bilgiler dersinde faydalanılan şarkılar	161

Şekil 4.18. Sosyal bilgiler dersinde şarkıların kullanıldığı öğrenme alanları.....	161
Şekil 4.19. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkı türleri.....	163
Şekil 4.20. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkılar	164
Şekil 4.21. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenlerine yönelik görüşleri	166
Şekil 4.22. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin genel nedenleri	167
Şekil 4.23. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin öğretmen yeterlikleri ile ilgili nedenleri.....	169
Şekil 5.1. Sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına yönelik görüşleri ile şarkıları kullanmaktaki amaçlarının karşılaştırılması	189

RESİMLER LİSTESİ

Resim 3.1. Örnek kod cetveli 124

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Bkz	Bakınız
çev.	Çeviren
ed.	Editör
KGI	Kapsam geçerlik indeksi
KGO	Kapsam geçerlik oranı
KGÖ	Kapsam geçerlik ölçütü
MAXQDA	Nitel veri analizi yazılımı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
NCSS	Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies)
s.	Sayfa
ss.	Sayfa aralığı
SBDK	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
SBDÖP	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TDK	Türk Dil Kurumu
TTKB	Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TYÇ	Türkiye Yetkinlikler Çerçevesi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Toplumlar, kendisini oluşturan insanların birbirleriyle etkileşimde bulunabilecekleri, destek alabilecekleri ve ortak bir amaç etrafında bir araya gelebilecekleri sosyal yapılar aracılığıyla varlığını sürdürmeye çalışırlar. Bu sosyal yapılar, toplum içerisinde var olan ve toplumsal yaşamı oluşturan ilişkilerin bir bütünü olduğu ve bu bütün içerisindeki en büyük payın da kültüre düştüğü söylenebilir. Çünkü bir toplumdan söz edildiğinde genellikle ilk akla gelen şey kültürdür ve kültür; bireyin içinde yaşadığı toplumun bir parçası olabilmesi için öğrendiği ve paylaştığı her şey olarak tanımlanabilir. Birey içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmek için yaşam biçimini, dilini, sanatını, edebi ürünlerini, inançlarını, normlarını, değerlerini, gelenek ve göreneklerini öğrenir ve bunları uygulayarak maddi ve manevi unsurları oluşturur. Bu sayede birey toplumun kültürünü içselleştirerek bir kimlik oluşturur. Bu süreç kültürlenme olarak da tanımlanabilir ve bu sürecin oluşmasının temel taşının eğitim olduğu iddia edilebilir.

Bireyin kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenen davranış değişikliğini meydana getirme süreci olarak tanımlanan (Demirel,2017; Ertürk; 1994; Fidan, 2012) eğitim; bireyin toplumsallaşmasını, toplumda kabul gören davranışları öğrenmesini, kültürünü gelecek nesillere aktarmasını, düşünme yetisi kazanmasını, iletişim becerilerini geliştirmesini ve davranışlarını istendik yönde kasıtlı ve planlı bir şekilde değiştirmesini sağlayan sürekli bir süreç olarak ifade edilebilir. Eğitimin, bireylere toplumun kültürel unsurlarını, tarihini, sanatını, edebiyatını öğretmesi, bireylerin bu kültürel mirası benimsemesini ve yeni kuşaklara aktarmasını sağlaması; etkili bir vatandaş yetiştirme konusundaki amacının bir göstergesi olabilir. Eğitimin etkili vatandaş yetiştirme işlevi, bireyleri toplumsal değerlerle donatarak, topluma aktif katılım sağlayan, sorumluluk sahibi ve bilinçli bireyler yetiştirmesi olarak dile getirilebilir. Eğitim bu işlevini, planlı bir şekilde belirli hedeflere, müfredatlara, öğretim yöntemlerine, materyallerine ve değerlendirme unsurlarına dayanılarak hazırlanmış eğitim programları aracılığıyla gerçekleştirir.

Ülkemizde eğitim programları incelendiğinde öğrencilerin etkili birer vatandaş olarak yetişmelerinin tüm eğitim kademelerinde ve birçok dersin içeriğinde yer bulduğu ancak öğrencilerin sosyal bilince, demokratik ve kültürel değerlere sahip, topluma aktif katılım sağlayan bireyler olarak yetişmelerini destekleyen sosyal bilgiler dersinin, özellikle etkili vatandaş yetiştirmeyi temel amaç edindiği söylenebilir. Bu anlamda sosyal bilgiler

dersi; küresel dünyada öncelikle iyi bir insan, ardından etkili bir yurttaş ve nihayet bir dünya vatandaşı olma özellikleri kazandıran, sosyal bilimler merkezde olmak üzere edebiyat ve fen bilimlerinden bilgilerin sosyal bilgiler ünitesi çatısı altında birleştirilmesiyle içeriği oluşturulan, toplu öğretim anlayışından hareketle çocuklara geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında hayatın bilgisini kazandırmaya çalışan vatandaşlık eğitim programı derslerinden biri (Tay, 2022; s. 268) olarak tanımlanabilir. Sosyal bilgiler dersi için özellikle sosyal bilimlerin içeriğinden yararlandığı ve bu bilgileri etkili vatandaş yetiştirmek üzere bir araya getirdiği söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri de öğrencileri aileden başlayıp lise eğitimine kadar ki süreçte bir yandan hayata hazırlamak diğer yandan da yaşadığı mekândan, bütün dünyaya kadar genişleyen bir çerçevede bakış açısı kazandırmaktır. Bu süreçte öğrencilerin sosyal, kültürel, ekonomik algılarını oluşturmak ve bütüncül bakış açısıyla bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırmak da sosyal bilgiler dersinin önemli görevleri arasında gelmektedir (Meydan, 2019, s. 87). Sosyal bilgiler dersi, Millî Eğitim Bakanlığı'nın [MEB] Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] tarafından hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programıyla, ilkokul 4. sınıflarda ve ortaokul 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada 3'er ders saati olarak uygulanmaktadır (URL1).

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla birlikte oluşturulan 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'ndan 1962 taslak programına kadar Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminin tarih, coğrafya ve yurt bilgisi gibi farklı derslerle tek disiplinli içerik yaklaşımıyla verilmekte olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi 1962 yılında hazırlanan "İlkokul Program Taslağı"nda sosyal bilimlerin bir bileşkesi olarak görülmüş ve mihver ders haline getirilmiş ancak sosyal bilgiler ders adıyla ilk kez 1968 programında benimsenerek uygulanmış ve sosyal bilgiler dersine ait amaçlar da ilk kez ayrıntılı olarak bu programda yer almıştır (Aslan, 2016; Deveci, 2018; Tay, 2018). 1924'ten 1962'e kadar olan programlarda, sosyal bilgiler dersinin farklı derslerin ayrı ayrı verilmesiyle, tek disiplinli içerik yaklaşımının; 1962 ve 1998 sosyal bilgiler öğretim programlarında çok disiplinli içerik yaklaşımının ve 2005, 2015, 2018 (Deveci ve Bayram, 2022 , s. 29) ve 2023 öğretim programlarında ise disiplinler arası içerik yaklaşımının benimsendiği görülmektedir Bununla birlikte 1968 ve 1998 programlarının davranışçı anlayışa uygun olarak hazırlandığı ve uygulandığı, 2005, 2015 ve 2018 programlarının ise yapılandırmacı anlayış merkeze alınarak hazırlandığı ve uygulandığı (Buluç, 2019; Bulut, 2016; Can,

2017; Çatak, 2020; Uslu, 2007), 2023 programının da yapılandırmacı anlayışın merkezinde devam ettirileceği görülmektedir.

Öğrenciyi merkeze alan, aktif öğrenmeyi, bireyin yeni bilgi ile var olan bilgilerini etkileşim yoluyla içselleştirmesi ve kendince anlam vermesi (Akyürek Tay ve Tay, 2009, s. 55) olarak gören yapılandırmacı anlayış çerçevesinde oluşturulan 2023 sosyal bilgiler öğretim programı Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak öğrencilerin, millî bilince sahip, kültürel mirasına sahip çıkan, çevreye duyarlı, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanan, temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilen, yaşamını demokratik kurallara göre düzenleyebilen, erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilen, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık gösteren, fiziksel ve duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2023, s. 8). Söz konusu amaçlara ulaşmada öğrencilere bilgi, beceri, değerler, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında 27 temel beceriye yer verilmiş ve bu becerilere sahip bireyler olarak yetişmeleri ve bu beceriler sayesinde günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyasına ayak uydurmaları ve hayatlarında ihtiyaç duyacakları yeterlikleri elde etmeleri beklenmektedir. Bu temel becerilere sahip öğrencilerin aynı zamanda toplumsal değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleri de hedeflendiğinden sosyal bilgiler öğretim programında tüm öğretim programlarında ortak olan kök değerlerin ve sosyal bilgiler dersi özelinde toplumsal değerlerin kazandırılmasına önem verilmiştir. Toplumumuzun manevi unsurları içerisinde yer alan söz konusu beceriler ve değerler ile donatılmış öğrencilerin etkili vatandaşlar olacağı öngörüldükçe, kültürümüzün de gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması da beklenmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan beceri ve değerler, ayrı bir program, öğrenme alanı, ünite veya konu olarak görülmemiş, bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olarak görülmüştür (MEB, 2023, s. 4).

Sosyal bilgiler dersinin söz konusu özelliklerin ortaya çıkabilmesinde öğretmen faktörü önemli bir rol oynamaktadır. Yapılandırmacı anlayışla ve öğrenci merkezli öğretimle uygulanması öngörülen sosyal bilgiler öğretiminde her ne kadar öğrenci öğrenme sürecinde aktif olarak görülse de bu süreçte programın en önemli uygulayıcısı olan öğretmenlere de büyük görevler düşmektedir. Öğretmenler artık doğrudan bilgi aktaran kaynaklar değil, öğrenciye yol gösteren, rehberlik eden, öğrenme ortamını düzenleyen ve öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak etkili ve anlamlı öğrenmelerini

sağlamaya çalışan bir role sahiptir (Özmen, 2020, s. 266). Öğretmenlerin bu rollerini yerine getirebilmeleri için gerekli olan mesleki bilgi ve becerilere sahip olmaları ve bunu eğitim ortamlarına yansıtılabilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlik mesleğinin yerine getirilmesinin temelinde öğretmenlerin birtakım özelliklere; bilgi, beceri, tutum, davranış ve değerlere sahip olmaları beklenir ve bu özellikleri, öğretmen yeterlikleri olarak da ifade etmek mümkün olabilir. Bu sebeple de Millî Eğitim Bakanlığı, 2017 yılında öğretmenlerde bulunması gereken yeterlikler ile ilgili olarak Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri Belgesini yayınlamış ve öğretmenlerin “mesleki bilgi”, “mesleki beceri” ve “tutum ve değerler” olmak üzere 3 yeterlik alanda sınıflandırılan yeterliklere sahip olmaları beklemektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında belirtilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerinin, sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarının uygulanması, programda belirtilen beceriler ve değerlerin öğrencilere etkili ve verimli bir şekilde kazandırılması açısından sosyal bilgiler dersinin sorumluluğunu üstlenen öğretmenlerin de söz konusu yeterliklere sahip olması gerektiği söylenebilir. Uçuş Güldalı'na (2017, s. 1144) göre öğretmenlerin sosyal bilgilerin temel hedeflerini gerçekleştirmek adına bir temele ve alt yapıya sahip olması ve sosyal bilgiler eğitimi üzerine olan tüm güncel düşünce ve anlayışları eğitim programıyla bütünleştirebilmesi gerekir. Bunu yapabilen bir öğretmenin de öğrencilerini küresel dünyanın vatandaşı olmaya hazırladığı ve gerekli yeterliklere sahip olduğu söylenebilir. Bu yeterliklerle birlikte sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel felsefesini oluşturan yapılandırmacı anlayışın özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu dersin öğrenci merkezli işlenmesi, teknoloji çağı çocukları diyebileceğimiz öğrencilerin derse dikkatini çekebilmeleri, öğrenilen konuların kalıcılığının sağlanması açısından sosyal bilgiler derslerinde farklı yöntem ve tekniklerin yanı sıra etkili öğretim materyalleri kullanılması gerektiği de söylenebilir. Bir öğrenme ortamı ne kadar çok duyu organına hitap ederse, öğrenmenin o kadar kalıcı olacağı (Özdemir, 1998, s. 93) bu sebeple de öğrenme ortamlarında kullanılacak birden fazla duyuya hitap eden doğrudan yaşantı kazandıran materyaller öğretimin etkililiğini artırarak eğitim programının istenen hedeflere ulaşmasına yardımcı olacağı iddia edilebilir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak etkili materyallerden biri de edebi ürünler olabilir. Bir toplumun manevi kültür öğelerinin halkın diliyle ifade edilmiş biçimi olan edebi ürünlerin öğretmenler tarafından eğitim ortamlarına etkili birer öğretim materyali olarak sunulması öğrencilere doğrudan yaşantı kazandırabilir. Aynı zamanda

edebi ürünler öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap ederek görüp, dokunup, işitip, söyleyebilecekleri materyaller olduğundan, edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının öğrencilerde kalıcı öğrenmeyi sağlayacağı ve öğretimi destekleyeceği söylenebilir.

Edebî ürünler, disiplinler arası anlayışın kabul edildiği 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda önemli bir unsur olmaya başlamış ve sosyal bilgiler dersinde edebî ürünlerden yararlanılması gerektiğine ilk kez değinilmiştir (Özensoy, 2022, s. 44). Disiplinler arası anlayışın devam ettiği 2018 ve 2023 programlarında da edebi ürünler önemini korumakta olup sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden faydalanılmış özellikle de “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliğinin geliştirilmesi adına edebiyat disiplini ile de bağlantı kurularak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2023, s. 5) Edebî ürünler vurgusu öğretim programının uygulanması hususundaki açıklamalarda yer aldığı görülmektedir. Bu açıdan sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerden efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak dersin edebî ürünlerle desteklenmesi; öğrencilerin konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmesi istenmektedir. (MEB, 2023, s. 10)

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak edebi ürünlerden birisi de şarkılardır. Kültürle ilişkili ve hayata dönük, hayatın içinden varlığını devam ettiren bir edebi ürün türü olan şarkıları sosyal bilgiler dersi de kültür aktarımı ve kültürün korunmasında bir araç olarak görmektedir (Pektaş, 2022, s. 45). Kaliteli bir eğitimden söz edilebilmesi için öğrenilenlerin hayata geçirilmesi yani öğrencilerin öğrendiklerini yaşantılarına aktarabilmeleri gereklidir (Köse, 2012, s. 34). Bu yüzden öğrencileri hayata hazırlamayı amaç edinen sosyal bilgiler derslerinde de yaşamdan kopuk olmayan şarkıların öğrenilmesinin öneminin büyük olduğu söylenebilir. Şarkılar özellikle de ilkökul eğitiminde kullanılacak çocuk şarkıları; bireye müzik sevgisini aşıl原因an, toplumsal kuralları öğreten, bireyin müzik becerisini geliştiren, kişisel gelişimine katkıda bulunan, oyunlara eşlik eden, bireyler arası iletişimi sağlayan, aynı zamanda ilk çocukluk yıllarında bilişsel gelişime, dil gelişimine katkıda bulunan şarkılardır (Göher, 2007, s. 315). Şarkıların bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgiler dersinde şarkılar kullanılarak öğrencilere eleştirel bir bakış açısı, değerleri fark ettirme ve ezberden uzak, toplumsal hayatla ilişkili bir sosyal bilgiler dersi oluşturulabilir (Pektaş, 2022, s. 45). Bu bağlamda yapılmış çalışmalar incelendiğinde şarkıların, eğitim-öğretimi kolaylaştırarak,

ilgi çekici, öğrenciyi güdeleyen bir ders materyali olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bedir ve Akkurt, 2012, s. 309).

Tüm bu bilgiler ışığında etkili ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi, toplumun kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını temel amaç edinen sosyal bilgiler derslerinde, kültürümüzün manevi unsurlarını içerisinde barındıran edebi ürünlerin ve şarkıların kullanılabilir etkili materyaller olduğu söylenebilir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Eğitimle toplum arasında karşılıklı bir ilişkiden söz edilebilir. Eğitim, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenirken, bir taraftan da toplumu şekillendirmektedir. Bu bağlamda toplumların tarihsel süreçlerinde oluşturmuş oldukları maddi ve manevi kültürel öğelerini gelecek nesillere aktarmasında eğitimin, etkili bir araç olarak toplumların varlıklarını sürdürmelerine yardımcı olduğu ve toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişiminde, refahında ve sürdürülebilirliğinde önemli rol oynayan unsurların başında geldiği söylenebilir. Toplumlar ise bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak, ortak değerlerini, normlarını ve kültürel mirasını gelecek nesillere aktarmak, bireyleri demokratik değerler, insan hakları, adalet, hoşgörü ve toplumsal sorunlara duyarlılık gibi konularda bilinçlendirmek, sosyal uyum ve iletişimi geliştirmek amacıyla bireyleri eğitime yoluna gider. Toplumların varlıklarını sürdürmek için kullandıkları bu eğitim süreci, etkili vatandaş yetiştirme olarak da ifade edilebilir.

Toplumların yetiştirmek istediği bu etkili vatandaşın, belli bir program çerçevesinde ve formal yollarla yetiştirildiğinde istenen amaca ulaşabileceği ve eğitim programları incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin de ilköğretimde sözü edilen etkili vatandaş yetiştirme sürecinin amacına hizmet eden bir ders olarak bu görevi üstlendiği söylenebilir (Tay ve Öcal 2015, s. iii). Bu açıdan sosyal bilgiler dersi; öğrencilere vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerini kazandırmak amacıyla sosyal bilimlerden alınan içeriğin öğrencilerin düzeyine uygun biçimde bütünleştirilmesi (Çengelci, 2013, s. 219) olarak görülebilir. Sosyal bilgiler dersi, bireylerin karşısına çıkabilecek çeşitli sorulara en uygun cevabı verebilmesi açısından bireyi hayata hazırlamayı, ona hayatın içinden olaylarla bu olaylardan nasıl ders alması gerektiğini, sosyal bir insan ve vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını hatırlatan ve öğreten (Sönmez, 1999, s. 20) bir ders olarak insanı ve yaşamı konu alan hayatın içinden bir ders olduğu söylenebilir. Bu yönüyle sosyal bilgiler dersinin en temel amacı olarak belirtilen etkili vatandaş yetiştirme amacına

ulaşılabilmesi için hayatın içerisinden çıkmış toplumsal ve kültürel kaynaklar olan edebi ürünlerin kullanımının önemli olduğu iddia edilebilir.

Halkın söylemlerinden ortaya çıkan, toplumların manevi kültürünü yansıtan edebi ürünler, öğrencilere insanlığın yüzyıllardan beri ortaya çıkardığı zengin, sosyal ve kültürel deneyimi tanıma fırsatı sağlayarak dolaylı yaşantılar edinme olanağı sunar (ztrk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 40). Edebi rnler hem bireysel yaşamla hem de sosyal yaşamla ilgili olarak insanı iyiye, doğruya ve güzele yöneltme yolunda telkinlerde bulunması ve eğitmesi (Kavcar, 2017, s. 17) bakımından sosyal bilgiler dersinin amaçlarına hizmet edecek önemli materyallerden biri olduğu söylenebilir.

Bir toplumun değerlerini yaşatan, toplumla etkileşip bütünleşen ve insan ruhu üzerinde derin etki bırakan en önemli unsurlardan birisi de müziktir. Bu rolüyle müzik toplumsal değerlerin aktarımında, bireylerin toplumsal ve kültürel çevresiyle sürekli etkileşimde bulunarak toplumsallaşıp kültürlenmesinde bir eğlence aracı olmanın ötesinde, etkin bir eğitim aracıdır (Biber z, 2001; Doğan, 2021). şarkılar, müziğin sözlerle hayat bulduğu, kültürle ilişkili ve hayatın içinden varlığını devam ettiren bir edebi ürün türü olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle sosyal bilgiler dersi de kültür aktarımı ve kültürün korunmasında şarkıları bir araç olarak görmektedir ve bu araç sayesinde de öğrencilere eleştirel bir bakış açısı, değerleri fark ettirme ve ezberden uzak, toplumsal hayatla ilişkili bir sosyal bilgiler dersi oluşturulabilir (Pektaş, 2022, s. 45).

2005 yılından itibaren Türkiye genelinde kademeli olarak uygulamaya konan, yapılandırmacı anlayış doğrultusunda hazırlanan disiplinler arası sosyal bilgiler ğretimi programı, ğrenci ve etkinlik merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayışı temel yaklaşım olarak benimsemiş ve öğrencinin öğrenme öğretme süreçlerine aktif olarak katılması, öğrencilerin yaşantılarıyla ilgili ve günlük hayata dönük olması amaçlanmıştır (Gültekin, 2008; Kolcu, 2016). Bu anlayışın 2018 ve 2023 programlarında da önemini koruduğu ve programda bahsi geçen amaçlara ulaşmada farklı yöntem, teknik ve ğretim materyallerinin kullanılmasının gerekliliğinin ön plana çıktığı söylenebilir. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak farklı ğretim materyalleri arasında edebi ürünler ve şarkılar yer alabilir.

Sosyal bilgiler öğretiminin disiplinler arası yapısı göz önünde bulundurulduğunda pek çok disiplinden yararlanarak öğrencilere kazandırmayı hedeflediği amaçları

gerçekleştirdiği ve edebiyatın da sosyal bilgiler dersi öğretiminde yararlanılan disiplinlerden biri (Öztürk, 2006; Tokcan, 2016) olduğu bunu da şarkılar ve diğer edebî ürünler aracılığıyla gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu açıdan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında uygulanmasında dikkat edilecek hususlar arasında efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak sosyal bilgiler dersinin edebî ürünlerle desteklenmesi, öğrencilere; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmesi gerektiğinin belirtilmesi (MEB, 2023, s. 10) bunun bir kanıtı olarak gösterilebilir.

Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenci merkezli anlayışla her ne kadar öğrencinin öğrenme sürecinde aktif olması beklense de bu süreçte sosyal bilgiler programının ilkökulda en önemli uygulayıcısı olan sınıf öğretmenlerine de büyük görevler düşmektedir. Özmen'e (2020, s. 266) göre öğretmenler artık doğrudan bilgi aktaran kaynaklar değil, öğrenciye yol gösteren, rehberlik eden, öğrenme ortamını düzenleyen ve öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak etkili ve anlamlı öğrenmelerini sağlamaya çalışan bir role sahiptir. Öğretmenlerin bu rollerini yerine getirebilmeleri için bazı yeterliklere sahip olması gerektiği söylenebilir. Bu yeterlikler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, 2017 yılında yayınlanan Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri Belgesi ile açıklanmış ve öğretmenlerde programda belirtilen beceriler ve değerlerin öğrencilere etkili ve verimli bir şekilde kazandırılması açısından tüm öğretmenler de olduğu gibi sosyal bilgiler dersi öğretim sorumluluğuna sahip olan sınıf öğretmenlerinin de “mesleki bilgi”, “mesleki beceri” ve “tutum ve değerler” olmak üzere 3 alanda yeterliliğe sahip olması beklenmektedir (MEB, 2017). Mesleki beceri yeterliliğine haiz olan bir öğretmenin bütün öğrenciler için etkili öğrenmenin gerçekleşebileceği sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları ile uygun öğretim materyali hazırlaması; alan eğitimi bilgisi yeterliliği ile alanının öğretim programına ve pedagojik alan bilgisine hâkim olması; tutum ve değerler yeterliliğinde ise milli, manevi ve evrensel değerleri gözetmesi gerektiği ifade edilir. Bu anlamda sınıf öğretmenlerinin de sosyal bilgiler derslerinde programda da kullanılması önerilen edebî ürünlere ve de şarkılara yer vermesi, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimleri noktasında önemli katkılar sağlayan milli ve manevi değerler taşıyan edebî ürünleri ve şarkıları ders ortamlarında kullanım amacına uygun tasarlayarak etkili bir öğretim materyali olarak kullanması gerektiği söylenebilir.

Tüm bu söylemler göz önünde bulundurulduğunda edebî ürünlerin sosyal bilgiler derslerinde ve eğitimde etkili ve işlevsel kullanımı; edebî ürünlerin önemini kavramış, bu

ürünlerin daha işlevsel olarak nasıl kullanılacağı konusunda yeterince bilgi ve tecrübeye sahip, öğretim programına ve farklı yöntem, teknik ve stratejilere hâkim öğretmenlerle mümkündür. Bu nedenle, özellikle öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde edebî ürünleri nasıl kullanacaklarının bilgisine sahip olması, edebî ürünlerin kültürel anlamda taşıdıkları rolün farkında olması ve bu farkındalıkları sayesinde edebi ürünleri etkili materyaller olarak kullanmaları konusunda katkı sağlanmak istenmiştir. Aynı zamanda şarkıların sosyal bilgiler derslerinde sınıf öğretmenleri tarafından yer verilme durumlarının göz önüne sürülmesi, şarkı kullanımını tercih eden öğretmenlerin deneyimleri, görüşleri ve önerilerinden yola çıkarak diğer öğretmenlere kaynak sağlanması, şarkı kullanımını tercih etmeyen öğretmenlerin ise niçin tercih etmedikleri araştırılarak yaşanan sorunların ve eksikliklerin tespiti istenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma dört aşamada tasarlanmıştır. Birinci aşamasında sınıf öğretmenlerinin ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanım durumları, ikinci aşamasında sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik görüşlerinin neler olduğu; üçüncü ve dördüncü aşamalarında ise sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden ve etmeyen sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerinin neler olduğu betimlenmeye çalışılmıştır. İlgili literatür tarandığında sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına ilişkin çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalarda; sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılması, sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan edebi ürünlerin tespiti, çocuk edebiyatı eserlerindeki değerlerin sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında incelendiği, edebi ürün türlerine yönelik çalışmaların yapıldığı, sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerin öğrencilerin başarı, tutum, beceri gibi farklı özelliklerine etkisinin araştırıldığı, edebi ürünlerin değer eğitiminde kullanımının incelendiği, bununla birlikte sosyal bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının, sınıf öğretmenlerinin, diğer branşlardaki öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerinin betimlendiği görülmektedir. İlgili çalışmalar Tablo 1.1’de sunulmuştur.

Tablo 1.1. Literatürde Edebi Ürünlerin Kullanımına İlişkin Yapılan Araştırmalar

Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik yapılan çalışmalar;	
Sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılması	Çengelci, 2013; Kolcu, 2016; Mertol, 2009
Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan edebi ürünlerin tespit edilmesi	Açık, 2014; Demirci, 2022; Eskimen ve Kılıçoğlu, 2020; Faiz, 2020; Görmez, 2018; Kapan, 2019; Kaymakçı, 2013; Oruç, 2009; Değirmenci Toraman ve Memişoğlu, 2022; Ünal, 2013
Edebi ürünlerde bulunan değerlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında incelenmesi	Baştuğ, 2019; Çelik, 2011; Çelikkaya ve Esen, 2017; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Oruç ve Aygün, 2018; Sönmez, 2014; Şentürk, 2014; Tural ve Şahan, 2017; Uçarkuş ve Bingöl, 2022; Yancı ve Evcı, 2021
Sosyal bilgiler eğitiminde edebi ürün türleri ile ilgili yapılan çalışmalar;	
Hikâye/öykü/çözümlemeli öykü/dijital öykü	Bacak, 2008; Çalışkan, 2005; Demir, 2011; Demir, 2019; Doğan, 2019; Er, Ünal ve Güler, 2016; Erdoğan, 2007; Eryılmaz ve Çengelci Köse, 2018; Gönül, 2016; Güney, 2003; Güngör Akıncı ve Karadeniz, 2022; Karagözoğlu, 2018; Karataş, 2019; Karatekin, 2016; Kaymakçı, Turgut ve Özalp, 2021; Sancak, Topkaya ve Şimşek, 2013; Seçgin ve Doğan, 2019; Selanik Ay, 2020; Şimşek, 2000, 2006; Turan, 2015; Uysal, 2022; Ünlü, 2018; Yılmaz, 2019
Atasözü ve deyimler	Çelik, 2011; Çelikkaya ve Esen, 2017; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Sönmez, 2014
Biyografi	Açık, 2020; Biçer, 2019; Er, 2005; Er, 2010; Erdem, 2010; Kaymakçı ve Er, 2013; Oruç ve Erdem, 2010; Şahin, 2022
Çizgi roman	İlhan, 2016; Kurt, 2019; Mutlu, 2019; Sarıbiyık, 2018; Şentürk, 2020; Türkal, 2018; Ünal, 2018
Efsane	Dündar ve Baysan, 2017; Karaöz, 2014; Selanik Ay, 2020
Fıkra	Gevenç, 2014
Gazete	Deveci, 2005; Doğan Yolgösteren, 2020; Ünlüer, 2008; Ünlüer ve Yaşar, 2012; Yaşar ve Ünlüer, 2011
Karikatür	Akengin ve İbrahimoglu, 2010; Aksoy, Karatekin, Kuş ve Sönmez, 2010; Akyürek Tay, 2019; Akyürek Tay ve Çakmak, 2020; Barut, 2017; Karakuş, Palaz, Kılcan ve Çepni, 2012; Koçoğlu, 2012, 2017; Köseoğlu, 2009; Marangoz, 2019; Sidekli, Er, Yavaşer ve Aydın, 2014; Şentürk, 2014; Tokcan ve Alkan, 2013; Topçubaşı ve Polat, 2014; Tuncel, 2017; Yaman, 2018
Masal	Tural ve Şahan, 2017; Ülker, 2015
Menkıbe	Topçu ve Kaymakçı, 2018
Tarihi roman	Çiftçi, 2011; Dolmaz, 2017; Dolmaz ve Kaya, 2018; Keçe, 2013
Seyahatname	Baştuğ, 2019; Çelik, 2016; Çelik ve Çetin, 2019; Kaya ve Ekiçi, 2015; Oruç ve Aygün, 2018; Özensoy, 2022; Yancı ve Evcı, 2021
Siyasetname	Bindebir, 2021; Özçelik, 2004; Şanlı, 2009; Gündeş, 2021; Tezcan, 2019
Şiir	Ay, 2018; Gürler, 2018
Mektup	Ay, 2018
Anekdöt	Avaroğulları ve Ayılmazdır, 2017
Belgesel	Var, Ortak ve Utkugün, 2022
Destan	Akkuş, 2006
Şarkı/türkü	Akkurt Çağlar, 2021; Ayyılmaz, 2016; Bedir ve Akkurt, 2012; Bölücek, 2008; Demir, 2020; Dilek, 2019; Gökdemir, 2019; Gülüm ve Ulusoy, 2008; Meydan, 2018a; Pektaş, 2022; Sidekli ve Coşkun, 2014; Üztemur, Sevigen ve İnel, 2021

Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin;	
Akademik başarısına etkisi	Aksoy, Karatekin, Kuş ve Sönmez, 2010; Ay, 2018; Ayyılmaz, 2016; Bacak, 2008; Biçer, 2019; Bölücek, 2008; Çalışkan, 2005; Çiftçi, 2011; Değirmenci Toraman, 2018; Demir, 2019; Demir, 2020; Doğan, 2019; Erdem, 2010; Gevenç, 2014; Gürlü, 2018; Karataş, 2019; Marangoz, 2019; Seçgin ve Doğan, 2019; Sidekli ve Coşkun, 2014; Sidekli, Tangülü ve Yangın, 2013; Şanlı, 2009; Şentürk, 2020; Tekgöz, 2005; Topçubaşı ve Polat, 2014; Turan, 2015; Ünal, 2018; Ünlü, 2018; Ünlüer, 2008; Yaşar ve Ünlüer, 2011
Derse karşı olumlu tutum geliştirmesine etkisi	Ayyılmaz, 2016; Biçer, 2019; Çalışkan, 2005; Değirmenci Toraman, 2018; Demir, 2011; Demir, 2019; Karataş, 2019; 2012; Oruç ve Erdem, 2010; Şentürk, 2014, 2020; Ünal, 2018; Ünlüer, 2008; Yaşar ve Ünlüer, 2011
Yaratıcılıklarına etkisi	Bacak, 2008
Motivasyonlarına etkisi	Demir, 2019; Şentürk, 2020
Aktif öğrenme düzeylerine etkisi	Çalışkan, 2005
Duyuşsal davranış özellikleri kazanmalarına etkisi	Otluoğlu, 2001
Milli tarih şuru kazanmalarına etkisi	Sarıbıyık, 2018
Empati becerisine etkisi	Akyol, 2011, 2016
Eleştirel düşünme becerisine etkisi	Köseoğlu, 2009; Ünlü, 2018
Tarihsel düşünme becerisine etkisi	Erdoğan, 2007
Yaratıcı düşünme becerisine etkisi	Barut, 2017
Yaratıcı yazma becerisine etkisi	Dolmaz, 2017
Duygusal zekalarına etkisi	Yılmaz, 2019
Tarih okuryazarlığı düzeylerine etkisi	Keçe, 2013
Öğrencilere hedef kazanımların öğretilmesine yönelik etkisi	Şentürk, 2014
Edebi ürünlerin değer eğitimi boyutu ile ilgili çalışmalar,	
Değer aktarımında ve değerler eğitiminde edebi ürünlerin önemi	Avaroğulları ve Ayyılmazdır, 2017; Bindebir, 2021; Çelikkaya ve Esen, 2017; Dilek, 2019; Er, Ünal ve Güler, 2016; Eryılmaz ve Çengelci Köse, 2018; Eskimen ve Kılıçoğlu, 2020; Gökdemir, 2019; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş ve Demirci, 2017; Güngör Akıncı ve Karadeniz, 2022; Karagözoğlu, 2020; Karatekin, 2016; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Sönmez, 2014; Gündeş, 2021; Turanalp, 2019; Uçarkuş ve Bingöl, 2022; Uysal, 2022; Üztemur, Emre ve İnel, 2021; Yıldız ve Çolak, 2020
Sosyal Bilgiler Öğretim Programında bulunan değerlerinin kazandırılmasındaki etkisinin araştırıldığı çalışmalar;	
Misafirperverlik	Sancak, Topkaya ve Şimşek, 2013
Dürüstlük	Harmanşa, 2017
Kültürel miras ve vatanseverlik	Açık, 2020; Karagözoğlu, 2018
Hak, adalet, sorumluluk	Tezcan, 2019

Farklı derslerin öğretiminde edebi ürünler ile ilgili yapılan çalışmalar;

Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük	Çencen, 2010; Top, 2009
Matematik	Altunbay ve Soylu, 2020; Aslan, 2019; Ayvaz, 2010; Bütüner, 2010; Dinçer, 2008; Durmaz, Can ve Özer, 2022; İlter, 2014; Kocabaş, 2022; Özer, 2022; Talşık, 2013; Tan, 2016; Topçu ve Bulut, 2016; Tunçer ve Şahinkaya, 2021; Yağışan, Köksal ve Karaca, 2014; Yalçın, Akkaya ve Durmaz, 2022
Tarih	Çelik ve Dolanbay, 2021; Çencen ve Neval, 2014; Dönmez, Yazıcı ve Uslu, 2015; Öztaş, 2018; Top, 2009; Yakar ve Yıldırım, 2021
Coğrafya	Bedir ve Akkurt, 2012; Koç, Sönmez ve Çiftçi, 2012; Küçük, 2019; Meydan, 2018a; Öztürk, 2007
Türkçe	Çelik, 2018; Göçer, 2010; Kalyoncuoğlu, 2019; Özdemir, 2020; Özgül, 2023; Şahin ve Bay, 2021; Şahin, 2021; Talşık, 2013; Temizyürek, 2003; Turan ve Çelik, 2019
Hayat bilgisi	Gülcü ve Küçükkaragöz, 2021; Talşık, 2013; Zelyurt, 2015
Fen bilimleri	Kahyaoğlu, 2005; Aksu, 2019; Boz, 2019; Yangın, Mustafa, Bulut ve Yangın, 2016; Gürbüz, Çeker ve Töman, 2017
Din kültürü ve ahlak bilgisi	Gülmez, 2022; Kartın, 2022

Edebi ürün türlerinden şarkıların ve müziğin dil öğretiminde kullanıldığı çalışmalar;

Yabancı dil öğretiminde	Aktan, 2010; Alshawabkeh, 2018; Atılay, 2017; Batdı ve Semerci, 2018; Batdı ve Semerci, 2012; Cengiz, 2004; Elcuma, 2023; Gökşenli, 2011; Gümüş, 2019; Güngör, 2014; Kahraman, 2019; Kayhan Saka, 2008; Koç, 2018; Kömür, Saraç ve Şeker, 2005; Köse, 2012; Qareen, 2021; Sezer, 2015; Sülün, 2019; Şahin, 2008; Uysal, 2017; Yavuz ve Polat, 2019
Yabancılar Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde kullanıldığı çalışmalar da bulunmaktadır.	Güldalı, 2019; İşcan ve Maden, 202; Kana, Özekinci, Kızıldağ ve Uzan, 2017; Nişancı, 2013; Tanrıku ve Koyuncu, 2020

Sosyal bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımına yönelik öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve öğrencilerin görüşlerinin alındığı çalışmalar;

Sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler alanında öğrenim gören öğretmen adayları	Akkurt Çağlar, 2021; Akyol, 2017; Avaroğulları ve Ayılmazdır, 2017; Çepni, Kılcan ve Palaz, 2019; Demirci, 2022; Durmaz, 2020; Gülüm ve Ulusoy, 2008; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş ve Demirci, 2017; Kaymak, 2019; Kaymakçı, Turgut ve Özalp, 2021; Kolaç ve Özer, 2018; Kurt, 2019; Mutlu, 2019; Özer, 2016; Sevinç, 2018; Sömen ve Göksu, 2017; Tezcan, 2019; Topçu ve Kaymakçı, 2018; Ünlü, 2016; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017
Öğrenciler	Ayyılmaz, 2016; Demir, 2011; Demir, 2020; Dolmaz ve Kaya, 2018; Er ve Şahin, 2012; Er, 2010; Selanik Ay, 2020; Sevinç, 2018; Şahin, 2022; Şimşek, 2006; Ülker, 2015; Ünlüer ve Yaşar, 2012
Diğer branş öğretmenleri	Çencen, 2010; 2014; Dönmez, Yazıcı ve Uslu, 2015; Kartın, 2022; Durmaz, Can ve Özer, 2022; Bedir ve Akkurt, 2012
Sınıf öğretmenleri	Bedir ve Akkurt, 2012; Büyükkavas Kuran ve Ersözlü, 2009; Pektaş, 2022; Takak ve Kabapınar, 2022; Uçarkuş ve Bingöl, 2022

Tablo 1.1 incelendiğinde edebi ürünlerin yer aldığı çalışmalarda en çok sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının görüşlerine yer verildiği, sosyal bilgiler dersini yürüten sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanımı ile ilgili görüşlerine yer verilen araştırmaların (Bedir ve Akkurt, 2012; Büyükkavas Kuran ve Ersözlü, 2009; Pektaş, 2022; Takak ve Kabapınar, 2022; Uçarkuş ve Bingöl, 2022) az sayıda olması dikkat çekmektedir. Bedir ve Akkurt (2012) çalışmasında coğrafya konularında şarkıların ders materyali olarak kullanılmasının işlevselliğini ve etkililiğini belirlemek amacıyla 5 öğretim elemanı, 3 coğrafya öğretmeni ve 2 sınıf öğretmeni ile görüşerek farklı kademelerde görev yapan öğretmenlerin görüşlerine başvurmuştur. Bu çalışmada şarkıların sadece coğrafya konularında kullanımı üzerine odaklanılmış ve 2 sınıf öğretmenin görüşüne yer verilmiştir.

Büyükkavas Kuran ve Ersözlü, (2009); sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatına yönelik ilgilerini ve ilkökul eğitiminde bu edebiyattan yararlanma durumlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla tarama modelinde tasarladıkları çalışmalarında 22 ilkökulda görev yapan sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatına karşı ilgileri, çocuk edebiyatı kitaplarına ulaşma, seçme durumları, bildikleri yazar ve eser isimleri ve çocuk edebiyatını hangi derslerde ve ne amaçla kullandıklarına yönelik sonuçlara ulaşmışlardır.

Pektaş'ın (2022) “İlkokul Eğitiminde ve Sosyal Bilgiler Dersinde Barış Manço Şarkılarının Kullanılabilme Durumları” başlıklı lisans üstü tez çalışmasında şarkıların ilkökul ve sosyal bilgiler eğitiminde kullanılma durumlarını araştırmıştır. Karma yöntemle desenlenen bu çalışmanın nicel boyutunda kesitsel tarama modeli, nitel boyutunda durum çalışması kullanılmış ve çalışma grubunu 104 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Sınıf öğretmenlerinin Barış Manço'nun anonim şarkılarının ve kendi yazdığı şarkılarının hem ilkökul eğitiminde hem de sosyal bilgiler öğretiminde kullanılıp kullanılmayacağını ve sebeplerini ortaya çıkaran bu çalışmada şarkı kullanımı konusunda Barış Manço özelindeki şarkılara odaklanıldığı, diğer şarkılara ve türlerine yer verilmediği görülmektedir.

Takak ve Kabapınar (2022), “Sınıf Öğretmenlerinin Öğrenme Ortamlarında Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Öykülerine Yer Verme Durumları: Edebiyatın Sınıfa Yansımaları” isimli çalışmalarında Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykülerine öğretmenlerin derslerde yer verip vermeme durumlarını ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile tasarlanmış ve çalışma grubunu 47 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykü kitaplarının okunmasına rehberlik etme durumlarına ve kitap seçiminde dikkat ettikleri

unsurlara, Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykülerine derslerinde yer verirken karşılaştıkları zorluklara, öğrenme ortamlarına katkılarına, öğrencilere gelişimsel açıdan katkıları olup olmadığına ilişkin görüşlerinin neler olduğuna yer verilmiştir.

Uçarkuş ve Bingöl (2022), çalışmalarında, 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 7 öğrenme alanının değerlerine uygun örnek çocuk edebiyatı eserleri önermek amacıyla sınıf öğretmenlerinin görüşüne başvurmuş ve 32 sınıf öğretmenin görüşleri doğrultusunda belirlenen yayınevlerinin çocuk edebiyatı eserlerini sosyal bilgiler, değerler, sınıf ve yaş ölçütü kapsamında incelenmiştir. Doküman analizi kullanılan araştırmanın verileri, betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, her öğrenme alanında programın öngördüğü değerlere uygun kitapların olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada incelenmek üzere belirlenecek kitapları seçmek amacıyla sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır.

Literatür tarandığında sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ve bu edebi ürünleri tercih etmedeki önem derecelerini tespit etmeye yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tablo 1.1’de görülen edebi ürün kullanımında sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının görüşlerinin alındığı çalışmalar incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının hangi edebi ürünleri kullandıklarına/kullanacaklarına yönelik araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmalarda tercih edilen edebi ürünlerin tercih edilme sıklığı diğer bir değişle öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kullanmayı en çok tercih ettikleri/edecekleri edebi ürünlere verdikleri önem sırası ve edebi ürünlerin kullanımının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgulara yer verilmemiştir. Bu sebeple yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yer verilerek sosyal bilgiler derslerinde kullandıkları ve en çok tercih ettikleri edebi ürünler ve bu edebi ürünlerin kullanımının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği tespit edilerek literatüre bu konuda katkı sağlanması beklenmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleriyle yapılan çalışmalarda nicel, nitel ve karma yöntemlerin kullanıldığı, bu yöntemlerin tarama ve durum çalışması desenleriyle yürütüldüğü ancak olgu bilim deseninin sınıf öğretmenleriyle yapılan çalışmalarda yer almadığı görülmektedir. Bu açıdan da yapılan çalışmada öğretmenlerin deneyimlerine yer veren olgu bilim deseninin kullanılması literatürdeki diğer çalışmalardan farkını ortaya koymaktadır.

Yukarıda verilen literatürden yola çıkarak ve sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlere yönelik yapılan bibliyografik çalışmalar (Bayram, 2021; Gez ve Çınpolat, 2022;

Öztürk Demirbaş ve Yıldırım, 2021) dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretiminde yapılan araştırmalarda en çok kullanılan edebi ürün hikâye/öykü türü olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde kullanımıyla ilgili çok sayıda araştırma olmasına rağmen, bu çalışmalarda şarkı/türkü türü özelinde yapılan araştırmaların, özellikle de ilkokul kademesine yönelik çalışmaların (Büyükkavas Kuran ve Ersözlü, 2009; Karagözoğlu, 2020; Pektaş, 2022; Sidekli ve Coşkun, 2014; Takak ve Kabapınar, 2022; Ünlüer, 2018) az sayıda olması dikkati çekmektedir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerden şarkı/türkü türü özelinde yapılan araştırmaları incelediğimizde ise sosyal bilgiler dersi öğretiminde türkü türünün daha çok kullanıldığı (Bölücek, 2008; Dilek, 2019; Gökdemir, 2019; Gülüm ve Ulusoy, 2008; Meydan, 2018a; Sidekli ve Coşkun, 2014; Ünlüer, 2018) diğer şarkı türlerine yönelik araştırmaların daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmalarda sınıf öğretmenlerinin şarkı türünü sosyal bilgiler dersinde kullanmasını doğrudan konu edinen bir araştırmanın bulunmaması vurgulanması gereken önemli bir husustur. Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımını hakkındaki görüşlerine yer verilirken, şarkı türü içerisinde türkü türünün yanında diğer şarkı türleri de ele alınacaktır. Bir diğer vurgulanması gereken husus ise bu çalışmanın literatürde sosyal bilgiler dersinde şarkı türünü kullanmayı tercih etmeyen öğretmenlere yönelik yapılan ilk çalışma olmasıdır. Bu anlamda sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımını niçin tercih etmediklerine yönelik sebeplerin belirlenmesi sayesinde hem edebi ürünlerin hem de şarkıların sosyal bilgiler derslerinde daha çok yer alabilmesi adına atılacak çözüm adımlarına öncülük edeceği düşünülmektedir.

Kaymakçı (2013), 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış 2006 ve 2010 basım tarihli 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını incelediği çalışmasında sözlü ve yazılı edebî türlere ders kitaplarında yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 182 defa kullanılan çeşitli edebi ürünlerden en çok hikâye (71), anı (30), biyografi (27) ve özdeyiş (17) türleri yer alırken şarkı/türkü türünün ise sadece 1 kez kullanıldığı görülmektedir. Benzer şekilde Faiz'in (2020) Sosyal Bilgiler Dersi 2018 Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan 2019 yılı basımlı sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi metinleri tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmasında ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 77 defa edebi ürün kullanıldığı ve edebi ürünlerden en çok sohbet/söyleşinin (20), biyografi (9), haber (9); en az olarak da efsane, halk tiyatrosu, ilan, mektup, reklam, sözlük ve şarkı/ türkünün birer kez yer aldığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitapları

incelendiğinde şarkı türüne yeterince yer verilmediği, yapılan bu çalışmanın araştırma sonuçlarıyla ders kitaplarında şarkı türünün daha fazla yer almasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın ilk iki aşamasında sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanım durumları ve bu konuya yönelik düşüncelerinin tespit edilmesi, üçüncü ve dördüncü aşamalarında ise sosyal bilgiler dersinde şarkı türünü kullanmaya yönelik değerlendirmeleri hem teorik hem de uygulama alanına katkı sağlayarak genelde edebi ürün, özelde ise şarkı kullanımını hakkında bilgi sahibi olunmasına yol açabilir. Bununla birlikte sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin ve şarkıların kullanıma yönelik mevcut durumun betimlenmesi konu ile ilgili sorunların tespitine de imkân sağlayabilir. Gerçekleştirilen bu araştırmayla sınıf öğretmenlerinin 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebi ürün ve şarkı kullanımıyla ilgili mevcut durum ortaya konularak sosyal bilgiler öğretiminde literatüre katkı sağlaması ve sonraki çalışmalara kaynak oluşturması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın ilkökul eğitimi ve sınıf öğretmenleri açısından da önemli olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin edebi ürünleri ve şarkıları kullanma durumlarının betimlenmesi amacıyla iki farklı araştırma problemi ve alt problemler oluşturularak cevap aranmıştır.

1.2.1. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu çalışmada aşağıda verilen problemlere ve bu problemlerin kapsamına giren alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanım durumları nedir?

1.1. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde hangi edebi ürünleri kullanmaktadır?

1.2. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde en çok kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünler hangileridir?

1.3. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünler ile cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1.4. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmakta mıdır?

1.5. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri nelerdir?

2. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı türünü kullanma ile ilgili değerlendirmeleri nelerdir?

2.1. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde hangi amaçlarla şarkıları kullanmaktadır?

2.2. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde şarkıları dersin hangi aşamalarında kullanmaktadır?

2.3. Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkıların sahip olması gereken özellikler nelerdir?

2.4. Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanırken nelere dikkat edilmelidir?

2.5. Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğretmene sağlayacağı faydalar nelerdir?

2.6. Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğrenciye sağlayacağı faydalar nelerdir?

2.7. Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları nelerdir?

2.8. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına ilişkin önerileri nelerdir?

2.9. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde hangi şarkılardan faydalanmaktadır?

2.10. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenleri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma, ilkokul sosyal bilgiler dersi ve 2022–2023 yılında Kırşehir ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilkokulların 4. sınıflarında görev yapan sınıf öğretmenleri ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmada kullanılan edebî ürünler Tablo 2.7’de verilen sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek sözlü ve yazılı edebi ürünler listesindeki edebi ürünlerle sınırlandırılmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri veri toplama aracındaki sorulara samimi cevaplar vermişlerdir.

1.5. TANIMLAR

Edebî Ürün: Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerin her biri (Türk Dil Kurumu [TDK], 2023). Bu çalışmada kullanılan edebi ürünler; alan yazında sosyal bilgiler eğitiminde kullanılabilecek edebi ürünlere yönelik yapılmış sınıflandırmalardan (Ata, 2017; Değirmenci Toraman, 2018; Kaymakçı, 2013; Pektaş, 2022; Topkaya ve Şimşek, 2017; Ulu Kalın, 2017) yola çıkarak hazırlanan ve Tablo 2.7’de verilen sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek sözlü ve yazılı edebi ürünler kastedilmektedir.

Sınıf Öğretmeni: İlköğretimin ilk dört yılında görev alan öğretmendir (TDK, 2023). Bu çalışmada sınıf öğretmeni, ilkokul 4. sınıfta görev yapan sınıf öğretmenlerini betimlemektedir.

Sosyal Bilgiler: İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, kavram, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Meydan, 2018b). Bu çalışmada sosyal bilgiler; ilkokul 4. sınıf düzeyindeki sosyal bilgiler dersi olarak ele alınacaktır.

Şarkı: Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri, müzik parçası, melodi şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Bu çalışmada şarkılar sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde kullandığı, şarkı, eğitici şarkı, güncel şarkı, türkü, marş olarak da ifade ettikleri tüm eserleri kapsamaktadır.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde; sosyal bilgiler dersi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, edebi ürünler ve şarkıların eğitimde kullanılması ile ilgili alanyazından kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

2.1. EĞİTİM

Eğitim, bireyin kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürlenme yoluyla istenen davranış değişikliğini meydana getirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2017; Ertürk, 1994; Fidan, 2012). Sosyal ve kültürel bir varlık olarak insan, doğası gereği diğer insanlarla bir arada yaşama eğilimi gösterir. İnsanın sosyal boyutu, diğer insanlarla etkileşimde bulunması, ilişki kurması, iş birliği yapması, sosyal bağlantılar kurması ve bir toplumun parçası olma ihtiyacı olarak ifade edilebilir. İnsanın kültürel boyutu ise dahil olduğu toplumun kurallarını, beklentilerini, değerlerini, inançlarını, yaşam tarzını öğrenip benimsemesi, toplumun kültürünü içselleştirmesi olduğu söylenebilir. İnsanın kişilik yapısı, değerleri, inançları, tutumları içinde bulunduğu toplum ve o toplumun kültürü tarafından belirlenir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 1982) tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi'ne göre *“en geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu”*dur. Bir toplumu oluşturan maddi ve manevi unsurların tümüne kültür denilebilir. Kültürün içerisinde yer alan maddi unsurlar; mimari yapılar, sanat eserleri, kullanılan eşyalar gibi toplumun ürettiği fiziksel unsurlarıdır. Kültürümüzdeki maddi unsurlara, 1972 tarihinde UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesince belirlenen Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas), Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir), Hattuşa: Hitit Başkenti örnek olarak verilebilir. Manevi unsurlar ise toplumun içinde var olan örf, adet, gelenek ve görenekler, değer yargıları, inanç ve ahlak gibi kültürün daha soyut öğeleridir. Manevi öğelerin oluşumunda halkın söylemlerinin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Bu

söylemler, masallar, efsaneler, hikayeler, ağıtlar, şarkılar ve türküler gibi halkın kendisini ya da toplumunu yansıttığı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurların hepsini edebi ürünler olarak gruplandırmak mümkün olabilir.

Toplumlar varlığını sürdürmek amacıyla kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktarma eğilimindedir. Toplumun beklentisi doğrultusunda bireyleri etkilemesi ve değiştirmesi, sahip olduğu maddi ve manevi unsurlarının genç nesillere aktarılması, öğretilmesi ve benimsetilmesi kültürlene olarak ifade edilebilir ve bunun da eğitim ile mümkün olabileceği iddia edilebilir. Bu bağlamda eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde toplumun sahip olduğu unsurların kullanılması hem bireylerin toplumsallaşmasına hem de öğrenmeyi anlamlı kılmasına olanak sağlayabilir. Eğitim hizmetlerinin istenilen özellikleri ortaya çıkarabilmesi için eğitimin bir planlama sürecinden geçmesi gerektiği söylenebilir. Erkılıç'a (2021, s. 3) göre bu süreç içerisinde eğitimin hangi amaçlarla yapılacağı, bu amaçlar için hangi içeriğe sahip olacağı, hangi yöntem ve tekniklerinin kullanılacağı ve öğrenilenler ile sürecin hangi ölçüte göre ve nasıl ölçülüp değerlendirileceği önemli sorun alanlarını oluşturmaktadır. Bu sorun alanları eğitimin her aşamasının belli bir program dahilinde planlı ve sistemli bir şekilde uygulanmasıyla cevaplanabilir. Bu doğrultuda her toplum, eğitim sistemi içindeki bireylere, bireysel ve toplumsal yaşamı için gerekli olan temel bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak (Güven, 2019, s. 3), kültürlene sürecini etkili bir şekilde sürdürmek için eğitim programlarından yararlanmaktadır.

Eğitim programı, Latince "curriculum" ifadesinden gelmektedir. MÖ I. yüzyılda Roma'da yarış arabalarının izlediği yolu ifade etmek için kullanılan "curriculum" ifadesi daha sonraları ise eğitimde "izlenen yol" manasında kullanılmaya başlanmıştır. Eğitimciler tarafından "izlence" ya da "yetişek" olarak adlandırılrsa da yaygın olarak günümüze eğitim programı terimi şeklinde gelmiştir (Demirel, 2020, s. 1).

Her toplumun kendi bünyesindeki bireylerin sahip olmasını istediği norm, bilgi ve beceriler farklılık göstermektedir ve toplumların eğitim sürecinde uygulamış oldukları eğitim programı ve buna bağlı olarak da programın tanımları farklılık göstermektedir (Safalı, 2022, s. 2). Eğitim programı için yetişek kavramını kullanan Sönmez (2020, s. 10), kişide gözlenmesi kararlaştırılan hedefleri, bunları gerçekleştirilebilecek düzenli eğitim ve sınav durumlarını içeren dirik bir bütün olarak görür. Varış (1996, s. 16), eğitim programını; bir eğitim kurumunun çocuklara, gençlere ve yetişkinlere sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Demirel (2020, s. 4) ise eğitim programını öğrenene okulda ya da okul

dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak ifade etmektedir. Bu tanımlardan hareketle eğitim programı, öğrencilerin belirli bir öğrenme kazanımına ulaşması amacıyla hazırlanan ve bir eğitim sürecinin planlanmasını sağlayan önceden yapılandırılmış yönergeler topluluğu olarak tanımlanabilir.

Eğitim programları, akademik bilgi ve beceri sağlamanın yanı sıra öğrencilerin toplumsal kimlik kazanması, kültürel değerleri benimsemesi, etkili bir vatandaş olması ve sosyalleşme, problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim, iş birliği gibi önemli becerileri geliştirmesini de hedefler. Eğitim programları, eğitimin kalitesini ve etkinliğini artırarak öğrencilerin ihtiyaçlarını ve toplumun beklentilerini karşılarken eğitimcilerin, öğrencilerin öğrenme süreçlerini desteklemelerine, öğrenme durumlarını yönetmelerine ve öğrencilerin gelişimini izlemelerine de yardımcı olur. Bir eğitim programı, öğrencilere kazandırılması beklenen bilgi, beceri veya davranışları sağlamak amacıyla belirli hedeflere, müfredatlara ve öğretim yöntemlerine dayanır ve öğrencilerin ihtiyaçlarına, yeteneklerine ve gelişim seviyelerine uygun olarak tasarlanır. Ülkemizde okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite eğitimleri için her eğitim seviyesinde hazırlanmış olan eğitim programları mevcuttur.

Her seviyede hazırlanan eğitim programları içerisinde okulda ya da okul dışında öğrenciye kazandırılması amaçlanan bir dersin hedefleri ve o dersin hedefleri ile ilgili tüm etkinliklerin yer aldığı öğretim programları bulunmaktadır. Eğitim programı tüm eğitim etkinliklerini kapsarken öğretim programı ise eğitim programının içerisinde herhangi bir eğitim basamağında çeşitli sınıf ve derslerde ele alınacak konularla ilgili tüm öğretim etkinlikleridir (Demirel, 2020, s. 6). Öğretim programları, belirli bir dersin hedeflerini, ders içeriğini, öğretim strateji ve yöntemlerini, kaynaklarını, öğrenme etkinliklerini ve değerlendirme yöntemlerini içerir. Bu programlar, öğretmenlere ve öğrencilere bir yol haritası sunar, öğretim sürecini organize eder ve öğrenme hedeflerine ulaşmayı kolaylaştırır.

Ülkemizde her öğretim kademesinde öğrencilerin bilişsel ve pedagojik olarak seviyelerine uygun farklı ders ve içerikler bulunmaktadır. Bu sebeple de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim programları dahilinde her bir ders için ayrı öğretim programları geliştirilerek uygulanmaktadır. Bu öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanarak farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla

tekrar eden bir yapıdadır (MEB, 2023, s. 3). İlkokullarda eğitim Tablo 2.1'deki dersler ve bu derslerin öğretim programları ile yürütülmektedir.

Tablo 2.1. İlkokul Dersleri ve Sınıf Düzeylerine Göre Ders Saatleri (URL2)

DERSLER	SINIFLAR			
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Türkçe	10	10	8	8
Matematik	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	3	
Fen Bilimleri			3	3
Sosyal Bilgiler				3
Yabancı Dil		2	2	2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1
Beden Eğitimi ve Oyun	5	5	5	2
Trafik Güvenliği				1
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2
Serbest Etkinlikler	4	2	2	

Tablo 2.1'de görüldüğü gibi Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen ve ilkokul kademesinde (1-4. sınıflar) yürütülen 12 zorunlu 1 seçmeli ders olmak üzere toplamda 13 ders bulunmaktadır. Bu derslerin ders süreleri ve okutulduğu sınıf seviyeleri farklılık göstermektedir. İlkokul eğitiminde, öğrencilere okuma, yazma, dinleme, konuşma ve dil bilgisi becerilerini kazandırmak üzere Türkçe dersi (1-4. sınıf); sayılar, hesaplama, geometri, ölçme ve veri analizi gibi konularını içeren matematik dersi (1-4. sınıf); günlük yaşamda ihtiyaç duyacakları bilgileri ve becerileri kazandırmayı amaçlayan hayat bilgisi dersi (1-3. sınıf); doğa ve evren hakkında temel bilgileri ve gözlem yapma, deney yapma ve doğa olaylarını anlama becerilerini geliştiren fen bilimleri dersi (3-4. sınıf); yabancı dil öğretimi için İngilizce dersi (2-4. sınıf); öğrencilerin yetenek ve becerilerini geliştirmek üzere görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi dersleri (1-4. sınıf) ve sadece 4. sınıfların ders programında bulunan din kültürü ve ahlak bilgisi, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi, trafik güvenliği ve sosyal bilgiler dersleri yürütülmektedir. Bu derslerden biri olan sosyal bilgiler dersinin, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması ve sorumlu bir vatandaş yetiştirilmesi amacıyla olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler dersi incelendiğinde hem toplumsallaşmaya hem de etkili vatandaş yetiştirmeye odaklandığı görülebilir.

2.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Sosyal bilgiler, küresel dünyada öncelikle iyi bir insan, ardından etkili bir yurttaş ve nihayet bir dünya vatandaşı olma özellikleri kazandıran, tarih, coğrafya, ekonomi,

antropoloji, kültür tarihi, iletişim bilimleri, eğitim bilimleri, din bilimi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler psikoloji, sosyoloji, müzikoloji, hukuk ve suç bilim gibi sosyal bilimler merkezde olmak üzere edebiyat ve fen bilimlerinden bilgilerin sosyal bilgiler ünitesi çatısı altında birleştirilmesiyle içeriği oluşturulan, toplu öğretim anlayışından hareketle çocuklara geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında hayatın bilgisini kazandırmaya çalışan vatandaşlık eğitim programı derslerinden biridir (Tay, 2022, s. 268). Sosyal bilgiler dersi için özellikle sosyal bilimlerin içeriğinden yararlandığı ve bu bilgileri etkili vatandaş yetiştirmek üzere bir araya getirdiği ve eğitim yoluyla bireylere aktardığı söylenebilir. Bu bağlamda başka bir tanımda sosyal bilgiler dersi, sosyal bilimlerin pedagojik ilkeler çerçevesinde öğrenciler için basitleştirilmiş biçimi olarak ifade edilmiştir (Kabapınar, 2019, s. 3).

Sosyal bilgiler terimi, ilk olarak Amerikalı eğitimciler tarafından yirminci yüzyılın başlarında “1916 Sosyal Bilgiler Raporunda” kullanılmış bir terimdir (Saxe, 2004, s. 1) Dünyada ilk kez Amerika’da ders olarak okutulmaya başlanan sosyal bilgiler dersi ile ilgili programın da hazırlayıcısı olan 1921 yılında kurulan Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies [NCSS], 2023) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterliliğini teşvik etmek için sosyal bilimler ve beşerî bilimlerin entegre çalışmasıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlerden ve matematik ve doğa bilimleri gibi beşerî bilimlerin uygun içeriklerinden yararlanan koordineli, sistematik bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin birincil amacı, gençlerin birbirine bağımlı bir dünyada kültürel olarak çeşitli, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararı için bilinçli ve mantıklı kararlar verme yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktır (URL3).

Ülkemizde ise sosyal bilgiler dersi ile ilgili en geniş kapsamlı tanımlardan biri Sosyal Bilgiler Dersi 2005 Programında yapılmıştır:

Sosyal bilgiler bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005, s. 426).

Program sosyal bilgiler dersini dört boyutta ele almıştır. Bunlardan birincisi bireyin toplumsal varoluşu, ikincisi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi, üçüncüsü sosyal ve fiziki çevre ile etkileşim ve dördüncüsü toplu eğitim anlayışıyla oluşturulmuş bir ders olduğudur

(Safran, 2015, s. 3). Sosyal bilgiler eğitimindeki bu dört boyut tarih boyunca her toplumun önemseydiği bir eğitim boyutu olmuş, özellikle de kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve etkin vatandaş yetiştirme devletlerin varlığını sürdürebilmeleri için önemli görülmüştür.

2.2.1. Sosyal Bilgiler Programlarının Tarihçesi

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitiminin, sosyal bilgiler ders adıyla okutulması her ne kadar 1968 gibi yakın bir döneme denk gelse de ilgili literatür incelendiğinde sosyal bilgiler eğitiminin temelleri, Türkler'in tarih sahnesine çıktığı zaman dilimine kadar dayandırılabilir. İslamiyet'ten önceki Türkler'de çocukların ve gençlerin yetiştirilmesinde ve toplumsallaştırılmasında toplumsal törenin önemli rol oynadığı düşünüldüğünde, bireyin toplumsallaşmasını sağlayarak kültürel değerlerin taşınması ve etkili vatandaş yetiştirilmesini amaçlayan sosyal bilgiler dersinin temellerinin çok eskilere dayandığı iddia edilebilir. Bu dönemde genellikle şiir ve atasözlerinden oluşan edebi ürünlerin de toplumsal töreleri aktarmada öğretici bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. İslam'ın kabulüyle birlikte eğitim-öğretimde dini esasların törelerle birlikte etkin olduğu, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat Dönemi'ne kadar geçen süreç içerisinde de aynı anlayışla toplumsal değerlerin öğretimine ağırlık veren sosyal bilgiler eğitimi anlayışının egemen olduğu söylenebilir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012; Akyüz, 2021; Safran, 2015; Sönmez, 1997).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı hazırlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk programı olan 1924 programında milli ve vatani duyguların güçlendirilmesi amacıyla sosyal bilgiler eğitimi; tarih, coğrafya, musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye dersleri aracılığıyla okutulmuştur (Akpınar ve Kaymakçı, 2012, s. 606). Bir geçiş programı olarak görülen 1924 programının kazandırılmak istenen amaçları tam olarak karşılamadığı görüşüyle bazı dersler yeniden düzenlenerek 1926'da daha kapsamlı bir program hazırlanmıştır (Çatak, 2020, s. 5). 1926 İlkokul Programı ile birlikte 4. ve 5. sınıflarda sosyal bilgiler eğitimi kapsamında okutulan musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye dersleri yurt bilgisi dersi adı altında birleştirilmiş, tarih ve coğrafya derslerinin de saatleri arttırılmıştır (Akyüz, 2021, s. 347). O günün şartları, eğitimde yaşanan gelişmeler ve beklentiler sebebiyle 1926 İlk Mektepler Müfredat Programı 1930, 1932, 1936 ve 1948 yıllarında bazı değişikliklerle güncellenmiş ve yurt bilgisi, tarih ve coğrafya dersleri tek disiplin anlayışı ile ayrı ayrı okutulmuştur. 1949'da toplanan IV. Milli

Eğitim Şurası'nda ve 1952 yılında toplanan V. Milli Eğitim Şurası'nda yapılan görüşmeler sonucunda daha önce ayrı ayrı okutulan yurt bilgisi, tarih ve coğrafya gibi dersler birleştirilerek sosyal bilgiler dersi olarak okutulması kararlaştırılmış ancak uygulamaya konulmamıştır. 1962 yılında hazırlanan İlkokul Program Taslağı'nda sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin bir bileşkesi olarak düşünülmüş, 4. ve 5. sınıflarda okutulan tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ve aile bilgisi dersleri "ülke ve toplum incelemeleri" adı altında birleştirilerek mihver ders haline getirilmiştir. 1968 programında, 1962 taslak programındaki "ülke ve toplum incelemeleri" dersinin adı "sosyal bilgiler" olarak değiştirilmiş ve sosyal bilgiler ders adıyla ilk kez benimsenerek sosyal bilgiler dersine ait amaçlar da ilk kez ayrıntılı bir şekilde 1968 programında yer almıştır (Aslan, 2016; Deveci, 2018; Tay, 2018). 1924'ten 1968'e kadar olan programların temel felsefesini ilerlemecilik oluştururken bu programlarda toplu öğretim ilkesinin benimsendiği (Safran, 2015, s. 12), sosyal bilgiler eğitimi açısından bakıldığında ise farklı derslerin ayrı ayrı verilmesiyle, tek disiplinli içerik yaklaşımıyla okutulduğu görülmektedir. 1968 yılından bu yana ilkokul ve ortaokullarda uygulanan programlar incelendiğinde 1968 ve 1998 sosyal bilgiler öğretim programları çok disiplinli içerik yaklaşımını ele alırken 2005, 2015, 2018 ve 2023 öğretim programları da disiplinler arası içerik yaklaşımını benimsenmiştir (Deveci ve Bayram, 2022, s. 29). Bununla birlikte 1968 ve 1998 programlarının davranışçı anlayışa uygun olarak hazırlandığı ve uygulandığı, 2005, 2015 ve 2018 programlarının ise yapılandırmacı anlayış merkeze alınarak hazırlandığı ve uygulandığı (Buluç, 2019; Bulut, 2016; Can, 2017; Çatak, 2020; Uslu, 2007), 2023 programının da yapılandırmacı anlayış merkezinde devam ettirileceği görülmektedir.

Dünyanın değişen toplumsal ihtiyaçları, yaşanan teknolojik, bilimsel ve sosyal gelişmeler eğitim sistemlerinde de reformlara gidilmesine sebep olmuş bu sebeple de öğretim programlarında zaman zaman güncellemelere ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal bilgiler dersi programlarının, eğitim sistemlerindeki bu değişimi ve gelişmeleri takip edebilmesi amacıyla 1968 programından itibaren 1972, 1976, 1998, 2005 ve 2018 yıllarında güncellemeler yapılmış ve uygulanmıştır. 2023-2024 eğitim öğretim yılından itibaren kullanılacak olan 2023 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ise son güncellenen sosyal bilgiler programı olmuştur.

Sosyal bilgiler dersi programlarının tarihçesine bakıldığında Türklerin tarih sahnesine çıktığı andan itibaren toplumsal törenin yaşatılması için kültür aktarımının sağlanması ve etkili vatandaş yetiştirme amacı, zaman içerisinde farklı yaklaşımlar

çerçevesinde ve farklı ders adlarıyla karşımıza çıksa da sosyal bilgiler eğitiminin temelini oluşturduğu söylenebilir. Bu amacı gerçekleştirmek adına öğrencilere insanlığın yüzyıllardan beri ortaya çıkardığı zengin, sosyal ve kültürel deneyimi tanıma fırsatı sağlayarak dolaylı yaşantılar edinme olanağı sunan edebi ürünlerin (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 40) sosyal bilgiler öğretim programlarında kullanılacak öğretim materyallerinden biri olarak yer bulduğu söylenebilir. Edebî ürünler, disiplinler arası anlayışın kabul edildiği 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda önemli bir unsur olmaya başlamış ve sosyal bilgiler dersinde edebî ürünlerden yararlanılması gerektiğine ilk kez değinilmiştir (Özensoy, 2022, s. 44). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisinin çok yönlü olarak ele alındığı, öğretmenlerin konuları çok yönlü olarak işlemesi gerektiği, bu açıdan da edebî ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikayeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak, sosyal bilgiler, edebiyat ve coğrafya disiplinleri kaynaştırılarak kullanılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2005, s. 6). 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda da edebi ürünlerin kullanılmasına yönelik anlayışın devam ettiği görülmektedir.

2.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

2023 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ilkökul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6 ve 7. sınıfı kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın başında yer alan ve tüm öğretim programlarında ortak olan “*Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları*”, “*Öğretim Programlarının Amaçları*”, “*Öğretim Programlarının Perspektifi*”, “*Değerlerimiz*”, “*Yetkinlikler*” ve “*Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları*” başlıklar ile ilgili açıklamalar incelendiğinde programın bireysel, toplumsal, millî ve manevî dayanaklarını ve geleceğin Türk insanını yetiştirme düzeninde ilkökulların görev ve sorumluluklarını ortaya koyduğu söylenebilir. Bu amaçla Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, öğrencileri bir yandan güncel bilgi, çağdaş beceri ve davranışlarla donatırken diğer yandan da Türk toplumunun sürekliliğini sağlayıcı değerleri de kazandırarak geleceğe hazırlamayı amaçlamaktadır (Korkmaz, 2021, s. 10).

“Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları”nın özelliklerine baktığımızda “bilgiyi üreten, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan niteliklerdeki bireyler yetiştirmeyi” amaçladığı görülmektedir. “Öğretim Programlarının Amaçları” ise 1739 sayılı Millî Eğitim

Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanmış (MEB, 2023, s. 3) ve "Öğretim Programının Perspektifi" değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek olarak belirlenmiştir. "Değerlerimiz" toplumun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış, yarımlara aktarılacak öz miras olarak ifade edilmiş ve "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" olmak üzere on kök değer benimsenmiştir. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle hem de diğer kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı ifade edilmiştir. (MEB, 2023, s. 4) "Yetkinlikler" öğrencilere ulusal ve uluslararası düzeyde kişisel, sosyal ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmak amacıyla oluşturulmuştur. Türkiye Yetkinlikler Çerçevesinde [TYÇ] belirlenen yetkinlikler; "anadilde iletişim", "yabancı dillerde iletişim", "matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler", "dijital yetkinlik", "öğrenmeyi öğrenme", "sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler", "inisiyatif alma ve girişimcilik", "kültürel farkındalık ve ifade" olmak üzere 8 adettir (MEB, 2023, s. 5). Programda ifade edilen bu kök değerler ve yetkinlikler sadece sosyal bilgiler dersine özgü olmayıp ilkokuldan lise düzeyine kadar bütün derslerin öğretim programlarında yer aldığı görülebilir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak 2023 sosyal bilgiler dersi özel amaçları oluşturulmuş ve bu amaçlar doğrultusunda öğrencilerin;

1. Millî bilince sahip vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Herkesin yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. İnsan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,

9. Her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. İnsanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. Yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması beklenmektedir. (MEB, 2023, s. 8)

Bu amaçlara bakıldığında sosyal bilgiler dersi için yapılan tanımlamalarda geçen birçok özelliğin de programda amaç ifadesi olarak yer aldığı görülmektedir. Bu amaçların yanında sosyal bilgiler dersi kapsamında Tablo 2.2'deki temel becerilerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır.

Tablo 2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Temel Beceriler (MEB, 2023, s. 9)

1. Araştırma	10. Harita okuryazarlığı	19. Mekânı algılama
2. Çevre okuryazarlığı	11. Hukuk okuryazarlığı	20. Öz denetim
3. Değişim ve sürekliliği algılama	12. İletişim	21. Politik okuryazarlık
4. Dijital okuryazarlık	13. İş birliği	22. Problem çözme
5. Eleştirel düşünme	14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	23. Sosyal katılım
6. Empati	15. Kanıt kullanma	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
7. Finansal okuryazarlık	16. Karar verme	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
8. Girişimcilik	17. Konum analizi	26. Yenilikçi düşünme
9. Gözlem	18. Medya okuryazarlığı	27. Zaman ve kronolojiyi algılama

Tablo 2.2 incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde ilkökul 4. sınıftan itibaren sekizinci sınıfa kadar 27 temel beceriye yer verilmiştir. Bahsi geçen becerilere sahip bireyler olarak sekizinci sınıftan mezun olmaları beklenmektedir. Bu becerilerle öğrencilerin günümüz şartlarına ayak uydurmaları ve hayatlarında ihtiyaç duyacakları

yeterlikleri elde etmeleri amaçlanmaktadır. Temel becerilere sahip öğrencilerin aynı zamanda Tablo 2.3'teki toplumsal değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleri de hedeflenmektedir.

Tablo 2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi

1. Adalet	7. Dayanışma	13. Saygı
2. Aile birliğine önem verme	8. Duyarlılık	14. Sevgi
3. Bağımsızlık	9. Dürüstlük	15. Sorumluluk
4. Barış	10. Estetik	16. Tasarruf
5. Bilimsellik	11. Eşitlik	17. Vatanseverlik
6. Çalışkanlık	12. Özgürlük	18. Yardımseverlik

Tablo 2.3'te tüm eğitim kademelerindeki öğretim programlarının temel felsefesinde bulunan ve öğrencilere kazandırılması beklenen kök değerlerin (adalet, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) yanı sıra sosyal bilgiler dersi özelinde kazandırılması beklenen toplumsal değerlerin de (aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf) olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında verilecek olan değerler eğitimi sayesinde 18 değer dördüncü sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazandırılmak istendiği anlaşılmaktadır. Toplumumuzun manevi unsurları içerisinde yer alan söz konusu değerler ve becerilerle donanık hale getirilen öğrencilerin etkili vatandaşlar olması öngörüldükçe, kültürümüzün de gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması da beklenmektedir. 2023 programında belirtilen değerler, ayrı bir program, öğrenme alanı, ünite veya konu olarak görülmemiş, bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olarak görülen değerler öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer verilmiştir (MEB, 2023, s. 4)

Birbiri ile ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olan 2023 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Sosyal bilgiler dersi içeriği ile ilgili olan bilgi, beceri, değer ve kazanımları içinde barındıran “Birey ve toplum”, “Kültür ve miras”, “İnsanlar, yerler ve çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, dağıtım ve tüketim”, “Etkin vatandaşlık” ve “Küresel bağlantılar” olmak üzere tasarlanan 7 adet öğrenme alanında ilköğretim 4. sınıf düzeyinde öğrencilere kazandırılması beklenen toplam 33 kazanım yer almaktadır (MEB, 2023, ss. 11-12). Her öğrenme alanının kazanım sayısı ve işlenecek ders saati birbirinden farklılık göstermektedir. Tablo 2.4' te 4.sınıf sosyal

bilgiler dersinin öğrenme alanları, üniteler, kazanım sayıları, ders saatleri ve oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 2.4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri

Öğrenme Alanı	Kazanım Sayısı	Süre Oranı (%)	Ders Saati
Birey ve toplum	5	11,1	12
Kültür ve miras	4	13	14
İnsanlar, yerler ve çevreler	6	18,5	20
Bilim, teknoloji ve toplum	5	14,8	16
Üretim, dağıtım ve tüketim	5	16,6	18
Etkin vatandaşlık	4	13	14
Küresel bağlantılar	4	13	14
Toplam	33	100	108

Tablo 2.4'e göre 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 7 öğrenme alanında bulunan 33 kazanım için ayrılan süre 108 saattir. Birey ve toplum öğrenme alanının program içindeki oranı %11,1 ve öğrencilere kazandırılması beklenen 5 kazanım için 12 ders saati önerilmektedir. Kültür ve miras öğrenim alanındaki 4 kazanım program içinde %13 orana sahiptir ve 14 ders saati önerilmektedir. Programda %18,5 oranında yer alan insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında 6 kazanım için 20 ders saati, %14,8 oranındaki bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında 5 kazanım için 16 ders saati, %16,6 oranındaki üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanında 5 kazanım için de 18 ders saati önerilmektedir. Etkin vatandaşlık ve küresel bağlantılar öğrenme alanları program içinde %13 orana sahip ve eşit orandadır. Her bir öğrenme alanındaki 4'er kazanım için 14'er ders saati önerilmektedir. Ayrıca öğretim programı içerisinde her bir kazanımın öğrencilere nasıl kazandırılacağına yönelik açıklamalar bulunmaktadır.

2023 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'da öğrencilere kazandırılmak istenen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları'nda ve sosyal bilgiler dersinin özel amaçlarında belirtilen özellikler ile temel beceriler, değerler ve yetkinliklerin kazandırılabilmesi amacıyla programın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmiştir (MEB, 2023, s. 10). Bu hususlar içerisinde konuların disiplinler arası bir yaklaşımla ve edebi ürün türlerinden yararlanılarak sosyal bilgiler dersinin desteklenmesi; öğrencilerin, konuları sevdirecek edebî ürünleri okumaya teşvik edilmesi önerilmektedir. Ayrıca yukarıda bahsedilen kazanımların açıklamalarında da edebi ürünlerin kullanılmasına yönelik örneklere yer verildiği görülmektedir (Bkz. Tablo 2.6). 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yukarıda ifade edilen özellikleri yansıtmasında, yapılandırmacı anlayışın işe koşulacağı anlaşılmaktadır.

2.2.3. Sosyal Bilgiler ve Yapılandırmacı Anlayış

Günümüzün hızla gelişen dünyasında meydana gelen bireysel, toplumsal, siyasal, ekonomik, teknolojik vb. gelişmelerin eğitim alanında da kendisini gösterdiği ve tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de eğitim sisteminde büyük değişikliklere yol açtığı iddia edilebilir. 21. yüzyıl dünyasında ihtiyaç duyulan analitik düşünme, eleştirel düşünme, iletişim, iş birliği, yaratıcılık, problem çözme, dijital okuryazarlık ve kültürel farkındalık gibi birçok yetkinliğin öğrencilere kazandırılması amacıyla eğitim sistemimizde köklü değişikliklere gidilmiş ve yukarıda da belirtildiği üzere davranışçı anlayıştan uzaklaşarak eğitim programlarında 2005 yılından itibaren yapılandırmacı anlayışın kabul edildiği görülmektedir. Bu anlayışla 2005 programında öğrenen merkezli, disiplinler arası, tematik yaklaşım ve sarmallık ilkelerinden yararlanılmış ve Ata’ya (2015, s. 35) göre 2005 programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrencinin donatılması ve etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirilmesi olmuştur. 2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 2015 ve 2017 yıllarında revize edilerek 2018 Öğretim Programı oluşturulmuş (Çatak, 2020, s. 24), en son değişiklik ise 2023 yılında gerçekleştirilmiştir. 2023–2024 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanacak olan 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda da yapılandırmacılık anlayışı etkili olmuştur.

Yapılandırmacılık, eğitim sistemlerinde son yıllarda etkisini göstermesine karşılık aslında yeni bir kavram değildir. Yapılandırmacılığın özüne dönük fikirlerin Socrates, Plato ve Aristo’nun çalışmalarına kadar dayandığı ayrıca Henrich, Rousseau, Kant, Vico, J. Locke, Berkeley, Nietzsche, Kuhn, Wittgenstein, Dewey gibi birçok düşünürün yapılandırmacılığa yönelik görüşlerinin olduğu görülmektedir (Aydın, 2007; Tezci ve Dikici, 2003; Yurdakul, 2004). Bu süreç içerisinde bilginin doğası ile ilgili bir kavram olarak ortaya çıkan bireyin nasıl anladığını ve öğrendiğini açıklamaya çalışan yapılandırmacılık anlayışı, öğretimle ilgili bir kuram olarak değil; bilgiyi öğrenme ile ilgili bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılandırmacılık, başlangıçta öğrenenlerin bilgiyi nasıl öğrendiklerine ilişkin bir kuram olarak gelişmiş ve zaman içinde öğrenenlerin bilgiyi nasıl yapılandırdıklarına ilişkin bir yaklaşım haline dönüşmüştür. Bu anlamda yapılandırmacı yaklaşım, öğrenenin bilgiyi yeniden yapılandırmasını temel alır ve öğrenmeyi aktif bir süreç olarak tanımlar (Demirel, 2020; Şahin, 2016).

Yapılandırmacılıkta öğrenmenin, bireyin yeni bilgi ile var olan bilgilerini etkileşim yoluyla içselleştirmesi ve kendince anlam vermesi yani kendine mâl etmesi yolu ile

oluştugu söylenebilir (Akyürek Tay ve Tay, 2009, s. 55). Yapılandırmacı yaklaşıma göre birey kendisine sunulan bilgiyi sunulduğu şekliyle zihnine almaz, bilgiyi önceki öğrenmelerinin ışığında zihninde yapılandırır. Daha önce öğrenilmiş olan her bilgi sonraki öğrenilecek olan bilginin yapılandırılmasına zemin hazırlar. Çünkü yeni bilgiler önceden yapılanmış bilgiler üzerine inşa edilir. Böylece yapılandırmacı öğrenme var olan bilgiyle, yeni olan öğrenmeler arasında bağ kurma ve her yeni bilgiyi var olanlarla bütünleştirme süreci olarak tanımlanabilir. Yapılandırmacı anlayışın en önemli özelliği, öğrenenin bilgiyi yapılandırmasına, oluşturmasına, yorumlamasına ve geliştirmesine fırsat vererek bireyin öğrendiklerini daha önceden bildiklerinin üzerine inşa etmesi ve öğrenmenin aktif bir biçimde gerçekleşmesidir (Dilaver ve Akyürek Tay, 2011; Şahin, 2016; Uslu, 2007). Söz konusu özelliklerin ortaya çıkabilmesinde öğretmen faktörü de önemlidir. Yapılandırmacı anlayışta öğrenci merkezli yaklaşımlar her ne kadar öğrencinin öğrenme sürecinde aktif olması olarak görülse de bu süreçte programın en önemli uygulayıcısı olan öğretmenlere de büyük görevler düşmektedir. Öğretmenler artık doğrudan bilgi aktaran kaynaklar değil, öğrenciye yol gösteren, rehberlik eden, öğrenme ortamını düzenleyen ve öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak etkili ve anlamlı öğrenmelerini sağlamaya çalışan bir role sahiptir (Özmen, 2020, s. 266). Öğretmenlerin bu rollerini yerine getirebilmeleri için gerekli olan mesleki bilgi ve becerilere sahip olmaları ve bunu eğitim ortamlarına yansıtabilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlik mesleğinin yerine getirilmesinin temelinde öğretmenlerin birtakım özelliklere; bilgi, beceri, tutum, davranış ve değerlere sahip olmaları beklenir. Bu özellikleri, öğretmen yeterlikleri olarak da ifade etmek mümkün olabilir.

2.2.4. Sosyal Bilgiler ve Öğretmen Yeterlikleri

Nitekim günümüzde eğitim alanında yaşanan yenilikler, eğitim öğretimin değişen anlamı, öğrencilerin farklılaşan ihtiyaçları öğretmene mesleki anlamda yeni sorumluluklar yüklerken öğretmenlik mesleği de bu süreçte yüksek yeterlikler gerektiren bir meslek haline gelmiştir (MEB, 2017, s. 2). Bu sebeple de Millî Eğitim Bakanlığı, 2017 yılında öğretmenlerde bulunması gereken yeterlikler ile ilgili olarak Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri Belgesi'ni yayınlamıştır. Bu belge ile tüm eğitim kademelerinde görev yapan öğretmenlerden beklenen yeterliklerin neler olduğu açıklanmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarının uygulanması, programda belirtilen beceriler ve değerlerin öğrencilere etkili ve verimli bir şekilde kazandırılması açısından sosyal bilgiler dersi görevi bulunan öğretmenlerde de Tablo

2.5'teki yeterliklerin bulunması beklenmektedir. Bu yeterlikler “mesleki bilgi”, “mesleki beceri” ve “tutum ve değerler” olmak üzere 3 yeterlik alanı ve bunlar altında sınıflandırılan 11 yeterlikten oluşmaktadır.

Tablo 2.5. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri (MEB, 2017, s. 8)

A Mesleki Bilgi	B Mesleki Beceri	C Tutum ve Değerler
A1. Alan Bilgisi	B1. Eğitim Öğretimi Planlama	C1. Milli, Manevi ve Evrensel Değerler
Alanında sorgulayıcı bakış açısını kapsayacak şekilde ileri düzeyde kuramsal, metodolojik ve olgusal bilgiye sahiptir.	Eğitim öğretim süreçlerini etkin bir şekilde planlar.	Milli, manevi ve evrensel değerleri gözetir.
A2. Alan Eğitimi Bilgisi	B2. Öğrenme Ortamları Oluşturma	C2. Öğrenciye Yaklaşım
Alanının öğretim programına ve pedagojik alan bilgisine hakimdir.	Bütün öğrenciler için etkili öğrenmenin gerçekleşebileceği sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları ile uygun öğretim materyali hazırlar.	Öğrencinin gelişimini destekleyici tutum sergiler.
A3. Mevzuat Bilgisi	B3. Öğretme ve Öğrenme Sürecini Yönetme	C3. İletişim ve İş birliği
Birey ve öğretmen olarak görev, hak ve sorumluluklarına ilişkin mevzuata uygun davranır.	Öğretmen ve öğrenme sürecini etkili bir şekilde yürütür.	Öğrenci, meslektaş, aile ve eğitimin diğer paydaşları ile iletişim ve iş birliği kurar.
	B4. Ölçme ve Değerlendirme	C4. Kişisel ve Mesleki Gelişim
	Ölçme ve değerlendirme, yöntem, teknik ve araçlarını amacına uygun kullanır.	Öz değerlendirme yaparak, kişisel ve mesleki gelişimine yönelik çalışmalara katılır.

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri Belgesi incelendiğinde mesleki bilgi yeterliğine sahip bir öğretmenin, alanında sorgulayıcı bakış açısını kapsayacak şekilde ileri düzeyde kuramsal, metodolojik ve olgusal bilgiye sahip olması, alanının öğretim programına ve pedagojik alan bilgisine hâkim olması hem bir birey hem de bir öğretmen olarak görev, hak ve sorumluluklarına ilişkin mevzuata uygun davranması beklenir. Mesleki beceri yeterlik alanında ise öğretmenlerin, eğitim öğretim sürecini etkin şekilde planlaması ve bütün öğrenciler için etkili öğrenmenin gerçekleşeceği öğrenme ortamları oluşturması, uygun öğretim materyalleri hazırlaması, bu süreci etkili bir şekilde yürütmesi ve değerlendirmesi istenmektedir. Bir diğer yeterlik alanı olan değer ve tutumlar alanında ise milli, manevi ve evrensel değerleri gözeterek, öğrencinin gelişimini destekleyici tutum sergileyen, öğrencilerle, diğer meslektaşlarıyla, ailelerle ve eğitimin diğer paydaşlarıyla iletişim ve iş birliği kuran, kendi öz değerlendirmesini yapabilen, kişisel ve mesleki gelişimine yönelik çalışmalara katılan bir öğretmen profili çizilmiştir.

Yapılandırmacı anlayışın öğretmen özellikleri olarak ifade edilebilecek bu özelliklerin yine yapılandırmacı anlayışın yaklaşımlarından hareketle ortaya çıktığı söylenebilir. Yapılandırmacı anlayışa ilişkin birçok farklı yaklaşım bulunsa da temelde Piaget'nin bilişsel yapılandırmacılığı ile Vygotsky'nin Sosyo-kültürel yapılandırmacı yaklaşımlarının öne çıktığı görülmektedir. Piaget'ye göre zihin, her uyarana anlam veren ve bu anlamları bilişte dengeleyen dinamik bir yapı olduğunu ve bilginin özümmlenebilmesi için zihinde var olan yapıların değiştirilmesi gerektiğini savunur (Yurdakul, 2020, s. 45). Vygotsky ise Sosyo-kültürel yapılandırmacı yaklaşımında bireyin nasıl öğrendiği üzerinde durmuş, Piaget'in öne sürdüğü gibi sadece kişinin kendi başına gerçekleştirdiği bir süreç olmadığını, bireyin yaşadığı toplumun çeşitli özelliklerinin de öğrenme sürecini etkilediğini, bireyin sosyal yaşantılarının öğrenmeyi yapılandırmada ve yorumlamada etkin olduğunu, bu süreçte sosyal etkileşim ve dil gelişiminin önemli yer tuttuğunu ve özellikle de öğrenmede toplumun ve kültürün rolünü vurgulamaktadır (Akinoğlu, 2011; Dilaver ve Akyürek Tay, 2011; Köseoğlu ve Tümay, 2013). 2005 yılından itibaren yapılandırmacılık anlayışıyla tasarlanan sosyal bilgiler öğretim programları incelendiğinde öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma ve sorumlu bir vatandaş yetiştirme amacı taşıyan sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarının Vygotsky'nin sosyo-kültürel yapılandırmacılık anlayışıyla örtüştüğü söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarında millî bilince, toplumsal yaşama, Türk kültürü ve öğelerine, kültürel mirasa, insan ile çevre arasındaki etkileşime, kişisel ve toplumsal sorunların çözümüne, millî, manevî değerlere, evrensel değerlere ve erdemli insan olmanın önemine vurgu yapıldığı görülmektedir.

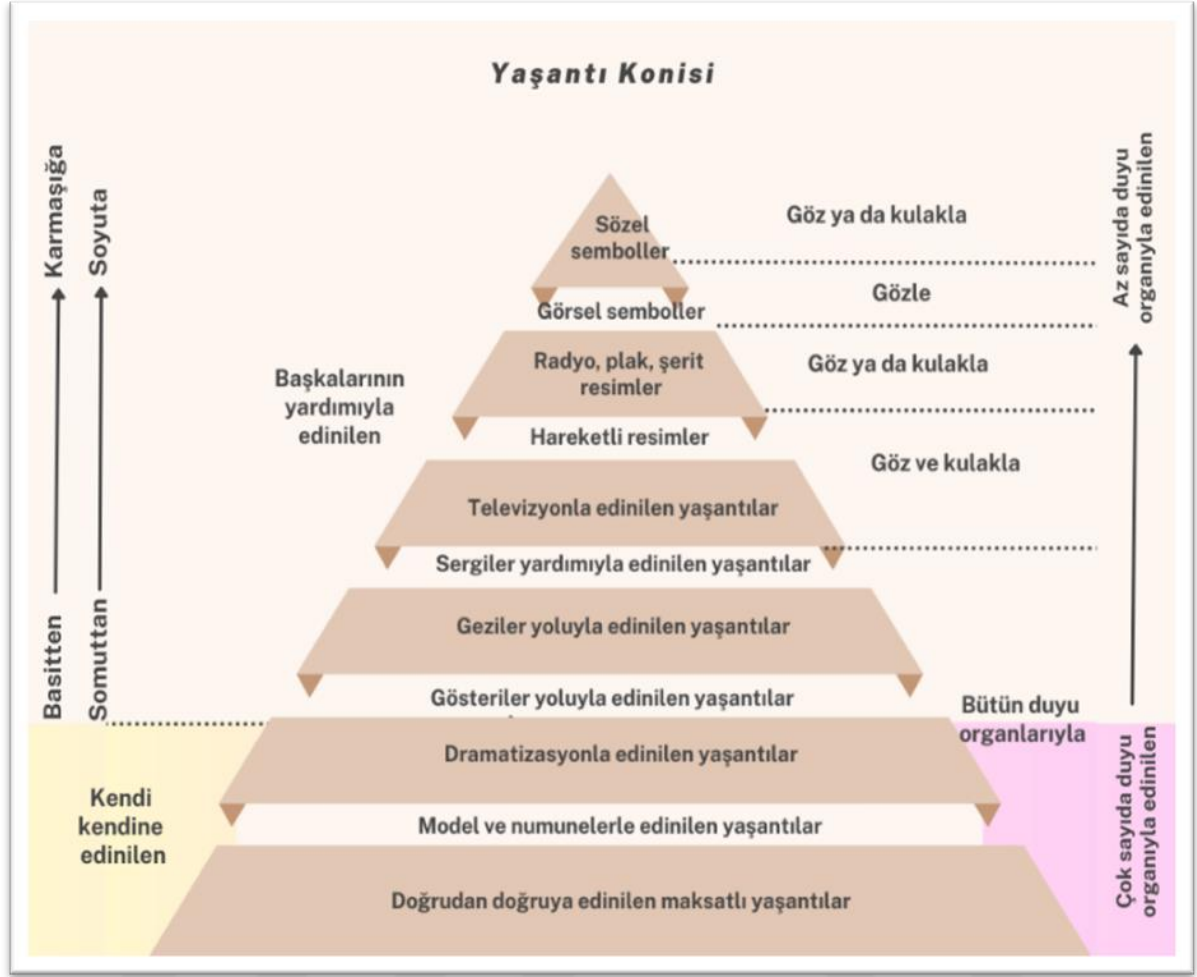
2.2.5. Sosyal Bilgiler ve Materyal Kullanımı

2005, 2015, 2017, 2018 ve 2023 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının ortak noktasına bakıldığında, yapılandırmacı anlayışla tasarlandığı ve öğretmeden çok öğrenmenin ön plana çıktığı, öğrenci merkezli bir anlayışla öğrencinin aktif ve sürecin bir parçası olduğu, öğrenme sürecinin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak çeşitli etkinlik ve materyallerle zenginleştirilmesi gerektiğinin üzerinde durulduğunu görülmektedir. Programın içeriğinde sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek açıklamalara yer verilmiştir. Bu hususlardan birisi de sosyal bilgiler öğretiminde dersin, toplumun kültürel yapısını yansıtan efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak edebî ürünlerle desteklenmesi, öğrencilere; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi

yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmesidir (MEB, 2023, s. 10). Sosyal bilgiler dersi yapısı itibarıyla gerçek yaşam deneyimlerinden geçmiş yaşam örneklerine kadar birçok anlayışı bünyesinde barındırmasından dolayı öğretimde materyal çeşitliliği gerektiren bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz ve Şeker, 2016, s. 546). Bu bağlamda programda kullanılması tavsiye edilen edebi ürünler de sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilir, dersi zenginleştirebilecek önemli birer öğretim materyali olarak görülebilir.

Yapılandırmacı yaklaşım ilkelerine dayanan öğretim programlarında öğretim materyallerinin kullanımı daha da önem kazanmaktadır. Çünkü öğrencilere kazandırılması istenilen, bilgi, beceri, değer ve kavramların anlatım yönteminin dışında özellikle materyaller kullanılarak daha kalıcı hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Ulusoy ve Gülüm, 2009, s. 86). Eğitimde kullanılacak öğretim materyalleri, etkili bir öğretim ortamı oluşturarak öğrencilerin dersin hedeflerine ulaşmasında ve yürütülen programın başarılı olmasında önemli bir rol oynar. Sınıf içerisinde kullanılacak öğretim materyalinin zenginliği öğrencilerin güdülenmesine önemli katkı sağlarken bu materyallerin görsel ve işitsel bir şekilde kullanılması da öğretimi etkili kılar (Şahin, 2015; s. 996). Çünkü görsel ve işitsel araçlar, öğrencilere yeni şeyler öğrenirken ihtiyaç duydukları somut yaşantılar kazandırır. Öğrencilere yaşantı çeşitliliği sunarak öğretimin etkililiğini artırır. Bu sebeple de eğitim ortamlarında kullanılacak araçların, bir öğrenme olayında ne kadar fazla rol alırsa o derece faydalı olacağı söylenebilir (Meydan ve Akdağ, 2015, s. 155).

Öğrenmenin, duyu organları aracılığıyla algılanan uyarıcıların yorumlanması ve anlamlandırılması olarak düşünüldüğünde; öğrenme ortamı ne kadar çok duyu organına hitap ederse, öğrenmenin o kadar kalıcı olacağı açıktır. (Özdemir, 1998, s. 93). Öğrenme ortamlarında kullanılacak birden fazla duyuya hitap eden doğrudan yaşantı kazandıran materyaller öğretimin etkililiğini arttırarak eğitim programının istenen hedeflere ulaşmasına yardımcı olur. Bütün duyu organlarının dahil edildiği öğrenmelerin daha kalıcı olduğunu görselleştiren Dale'nin Yaşantı Konisi'ne göre (Şekil 2.1), kullanılan öğretim materyallerinin çeşitliliğine ve özelliklerine göre insanlar okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, gördükleri ve işittiklerinin %50'ni, görüp işitip söylediklerinin %70'ni ve görüp, dokunup, işitip söylediklerinin %90'ini hatırlarlar (Tekmen, 2020, s. 44).

Şekil 2.1. Dale'in yaşantı (deneyim) konisi (Tekmen, 2020, s. 44)

Şekil 2.1'de de görüldüğü üzere öğrenme ortamlarında öğrencilerin ne kadar çok duyusuna hitap edilir ve ne kadar çok yaşam deneyimi sağlanırsa, öğrencilerin öğrenmelerini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Derslerde bu özellikleri taşıyan materyallerin kullanılması öğrenmenin daha kolay ve kalıcı olmasını sağlayabilir. Kullanılacak materyaller özellikle görsel, ses, video vb. gibi diğer uyarıcılarla da desteklenirse son derece etkili olabilir. Buradan hareketle sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması önerilen edebi ürünler de öğrencilere doğrudan yaşantı kazandırabilecek ve öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap ederek görüp, dokunup, işitip, söyleyebilecekleri materyaller olduğundan, edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının öğrencilerde kalıcı öğrenmeyi sağlayacağı ve öğretimi destekleyeceği söylenebilir.

2.3. EDEBİ ÜRÜNLER

Edebiyat, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın” olarak tanımlanırken, edebi ürün ise “Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerin

her biri.” olarak tanımlanmaktadır (TDK). Edebi ürün ve toplum arasında doğrudan doğruya bir ilişki olduğunu, edebi ürünlerin bir toplumun görüşlerinin, yaşam tarzının belli bir zamanda kalıplaşmış, donmuş şekilleri olduğunu söyleyebiliriz. Elimizde yazılı tarihi belgelerin olmadığı zamanlarda edebi ürünlerden hareket ederek geçmiş dönemlerle ilgili çıkarımlarda bulunmak mümkündür (Elbir, 2020, s. 7). Sosyal bilgiler dersi de öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı (Erden, Tarihsiz, s. 8) olduğundan edebi ürünler ile sosyal bilgiler dersi de yakından ilgilidir. Bu sebeple de öğretmenlik mesleği yeterliğindeki milli, manevi ve evrensel değerler yeterliğinde öğrencilere milli ve manevi değerleri kazandırmada kültürümüzle iç içe olan edebi ürünler öğretmenlerimizin başvurabileceği temel kaynaklar olabilir. Çünkü çocukların edebi ürünlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir ve bu da kültürel bilinçlenmeye, toplumsallaşmaya, düşünce gücünün gelişmesine ve dengelenmesine olanak sağlar (Server, 1998, s. 4).

2.3.1. Edebi Ürünler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi

Edebî ürünler, disiplinler arası anlayışın kabul edildiği 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda önemli bir unsur olmaya başlamış ve sosyal bilgiler dersinde edebî ürünlerden yararlanılması gerektiğine ilk kez değinilmiştir (Özensoy, 2022, s. 44). Disiplinler arası anlayışın devam ettiği 2018 ve 2023 programlarında da edebi ürünler önemini korumaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden faydalanılmış özellikle de “*kültürel farkındalık ve ifade*” yetkinliğinin geliştirilmesi adına edebiyat disiplini ile de bağlantı kurularak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2023, s. 5) Edebi ürünler vurgusunun öğretim programının uygulanması hususundaki açıklamalarda yer aldığını ve efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak dersin edebî ürünlerle desteklenmesi; öğrencilerin konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmesi istenmektedir (MEB, 2023, s. 10).

Sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılması gereken beceriler arasında “*Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi*” yer almaktadır. Bu beceri ile öğrencilerden anadili Türkçeyi, konuşma, yazma, dinleme ve okuma becerilerini kazanması beklenmektedir. Sözlü ve yazılı edebi ürünlerin çeşitli yöntem ve tekniklerle ilişkilendirilerek kullanılmasıyla bu becerinin kazandırılması sağlanabilir (Çelik, 2020, s. 337). Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılması; öğrencilerin liderlik

özelliklerini geliştirmesinde, günümüz ve geçmiş arasında olayların benzerlik ve farklılıklarının anlaşılabilmesinde (McCall, 2010, s. 153), öğrencilerin geçmişe yönelik ilgi ve meraklarını artırmasında, okuma ve yazma becerisini geliştirmesinde, tarihi olayları zihinlerinde canlandırmalarına katkı sağlayarak daha kolay hatırlanmasına yardımcı olmasında, öğrencilerde duyuşsal hedeflerin gerçekleşmesinde önemli rol oynaması açısından kültür aktarımı ve değer öğretiminin gerçekleşmesinde etkili materyaller olduğu ifade edilmektedir (Çeçen, 2010; Nelson ve Nelson, 1999). Bu açıdan bakıldığında programda yer alan Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisini kazandırmasının yanı sıra “eleştirel düşünme, empati, kanıt kullanma, karar verme, öz denetim, problem çözme, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama” gibi daha birçok becerilere de katkısı olacağı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretim programının ilkökul düzeyindeki 4. sınıf kazanımları incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Tablo 2.6’da ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda açıkça belirtilen sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik öğrenme alanları, kazanımları ve kazanım açıklamaları listelenmiştir.

Tablo 2.6. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Öğrenme Alanı ve Kazanımlar

ÖĞRENME ALANI	KAZANIM
Kültür ve Miras	SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele’nin önemini kavrar. <i>Kazanım biyografi öğretimi bağlamında ele alınır.</i>
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. <i>Türkiye’nin Siyasi ve Fiziki Haritası öğrencilerle birlikte incelenir. Bu kazanım işlenirken şiir, hikâye, destan gibi edebi ürünlerden yararlanılır.</i>
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. <i>Örnek girişimciler ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur.</i>

Tablo 2.6 incelendiğinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan 7 öğrenme alanından “kültür ve miras”, insanlar, yerler ve çevreler” ve “bilim, teknoloji ve toplum” olmak üzere 3 öğrenme alanında doğrudan edebî ürünlerin kullanımına yönelik açıklamalara yer verilmiştir. 4. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde

öğrencilere kazandırılması hedeflenen toplam 33 kazanımdan sadece 3 kazanımda edebi ürünlere değinilmiş olmasına rağmen öğretim programında bahsi geçen dikkat edilecek hususlar göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerden diğer kazanımlara uygun edebi ürünlere de sosyal bilgiler dersinde yer verilmesi istendiği görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin edebi ürünler ile ilişkilendirilmesini; Demir ve Akengin (2012, s. 3), sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması için sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımını edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi olarak tanımlamakta ve edebi ürünlerin öğrencilere kazandıracakları deneyimler ile sosyal bilgiler dersinin amaçlarının yakın ilişkisi olduğunu ileri sürmektedir. Avcı ve Asma'ya (2017, s. 266) göre de sözlü ve yazılı edebi ürünler, sosyal bilgilerin temel hedeflerinden biri olan bireyin sosyalleşmesi ve kendini ifade becerisi kazanmasına hizmet eder, kendi toplumunun kültürel özelliklerini fark eder ve türkü, şarkı, mani, ninni, masal ve diğer edebi ürünlerle birey kendi kültürünü tanıma ve benimseme imkânı bulur. Savage ve Savage (1993, s. 32), çocuk edebiyatından özenle seçilmiş edebi ürünler, sosyal bilgilerde öngörülen hedeflere ulaşmak için zengin bir materyal olmanın yanında öğrencilerin insanlar arasındaki kültürel farklılıkları anlamalarına ve empati kurabilmelerine katkı sağladığını ifade etmektedir. Edgington ise (1998, s. 121), insanların sözlü olarak iletişim kurabildikleri süreçte hikayeleri geçmişin anlatısı olarak kullandığı ve nesilden nesile atalarının hikayelerini anlatarak kültürlerini, yaşam biçimlerini, tarihlerini öğrenmenin ilk adımını oluşturduklarını ifade ederken sosyal bilgiler dersi de bir toplumun tarihini, kültürünü, yaşam biçimlerini öğreten bir ders olması sebebiyle hikayeler gibi diğer edebi ürünlerin de sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının mantıklı olacağı düşüncesindedir. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı hakkındaki bir diğer görüş ise öğrenci katılımını ve dersten alınan zevki artırmanın güçlü bir aracı olduğu, çocuk edebiyatının da tarihteki insanlar ve olaylar hakkında öğretme ve öğrenme konusunda özellikle destekleyici olabileceğini, edebiyatın öğretim aracı olarak kullanılmasının da öğrencilerin tarihe olan ilgisinin artmasının yanı sıra öğrencilerin bilgiyi öğrenme ve akılda tutma kolaylığının da arttığını savunuyor (Palmer ve Burroughs, 2002, s.74). Edebi ürünlerin, bilgi ve beceri desteğinin yanı sıra öğrencilerin motivasyon ve derse olan ilgilerini de olumlu yönde etkilediği bilinmektedir.

Edebi ürünlerin kullanımına yönelik Erdem (2010, s. 42), sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerin programda öngörülen bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hedeflerin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynadığını, edebi metinler aracılığıyla çocukların

kendilerini farklı zaman ve mekanlarda yaşamış ya da hala yaşamakta olan insanlarla karşılaştırma imkânı yakaladığını ve onlarda, empatik düşünme alışkanlığını geliştirdiğini, karakter eğitimine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Öztürk ve Otluoğlu (2002, s. 173), sosyal bilgiler dersinde kullanılan yazılı edebi ürünler sayesinde öğrencilerin, duyuşsal davranış özellikleri bakımından kendilerini daha yetkinleşmiş olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Edebi ürünlerin öğretim materyali olarak kullanılmasına yönelik öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerine yer veren çalışmalar incelendiğinde olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Alan yazında edebi ürünlerin değerlerin aktarımını kolaylaştırdığı, bilgilerin kalıcılığını artırdığı, kültürel öğeleri öğrettiği, öğrencilerin derse ilgisini arttırdığı, öğrencilere farklı bakış açısı kazandırdığı, derse eğlenceli kıldığı için öğrencilerin derse dikkat ve ilgilerini verebildikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunların yanı sıra öğretmenler, edebi ürünleri kullanma konusunda birtakım eksiklikler hissetmekte, bu konuda kılavuz kitaba ihtiyaç duymakta ve ayrıca sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında edebi ürünlere yeterince yer verilmediğini düşünmektedirler (Beldağ ve Aktaş, 2016; Çencen, 2010; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş ve Demirci 2017; Sömen ve Göksu, 2017; Topçu ve Kaymakçı, 2018; Ünlü, 2016; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017).

Öğretmenlerin görüşlerinden de yola çıkarak edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde etkili birer materyal olarak kullanılması öğretmenin ders öncesi ciddi gayret, birikim ve yeterliliğine bağlıdır (Avcı ve Asma, s. 258). MEB Öğretmen Yeterlik Çerçevesi'nde "*Mesleki Beceri*" alanı altında öğrenme ortamı oluşturma yeterliğinin açıklamasında "*Bütün öğrenciler için etkili öğrenmenin gerçekleşebileceği sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları ile uygun öğretim materyali hazırlar.*" şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifade çerçevesinde sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak edebi ürünlerin öğretmen tarafından etkili bir öğretim materyali haline getirilip kullanılmasıyla etkili bir öğrenme ortamı oluşturması beklenmektedir. Bütün eğitim alanında olduğu gibi sosyal bilgiler derisi öğretiminde de edebi ürünlerin sağlayacağı faydalara en üst düzeyde ulaşabilmek için edebi ürünlerin etkili birer materyale dönüştürülmesi gerektiği söylenebilir. Avcı ve Asma (2017, s. 266), öğretmenlerin, herhangi bir edebi ürünü seçerken dersin hedefine uygun olup olmadığını belirlemesi ve etkili bir ders materyali haline getirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Literatür incelendiğinde öğretimde kullanılan materyaller hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar kaynaklarda (Dönmez Usta, 2020; Meydan ve Akdağ, 2011;

Örten, Keskin ve Ekici, 2017; Ünlü, 2021; Yanpar Yelken, 2017) farklılık gösterse de genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- ❖ Materyalde yer alan bilgiler doğru ve güncel olmalı
- ❖ Materyal gerçek yaşamı yansıtmalı
- ❖ Materyal dersin konusuna ve hedefine uygun olmalı
- ❖ Materyal pratik, kullanışlı ve dayanıklı olmalı
- ❖ Materyal öğrencilerin pedagojik özelliklerine uygun olmalı
- ❖ Materyal basit, sade ve anlaşılır olmalı
- ❖ Materyalde kullanılacak görseller önemli noktaları vurgulamalı, aşırı kullanımdan kaçınılmalı
- ❖ Materyal ilgi çekici olmalı
- ❖ Materyal ekonomik ve hazırlanması kolay olmalı

Yukarıda sıralanan hususlar göz önünde bulundurulduğunda Pugh ve Pugh (1998) sosyal bilgiler dersinde kullanılacak edebi ürünler seçilirken dersin kazanımlarına, öğrencilerin özelliklerine, öğrenme ortamının özelliklerine, öğretim yöntem ve tekniklerine uygun olması ve öğretmenlerin de bu hususlara uygun bilgi ve becerilere sahip olmasıyla etkili bir materyal kullanımı gerçekleştirileceğini ifade etmektedir.

Öğretmenlerin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaması, uygun bir planlama yapılmaması, öğrencilerin pedagojik özellikleri, dersin konu ve kazanımlarına uygun edebi ürün bulunamaması, yeterli nicelik ve nitelikte edebi ürüne ulaşılamaması gibi bazı durumlar sosyal bilgiler dersinde kullanılacak olan edebi ürünlerin kullanımının sınırlılıklarını oluşturabilir (Şimşek, 2014, s. 404).

2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Edebi Ürünler

Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek edebi ürünler ile ilgili literatürde farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır. Edebi ürünler yazılı, sözlü ve görsel olmak üzere üç grupta toplanabilir. Günümüz dünyasında yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler ve bilgi paylaşımı dikkate alındığında sözlü edebiyat ürünlerinin yazılı hale dönüştüğünü hatta görsel ve işitsel olarak da yayımlandığını söylemek mümkündür. Sosyal bilgiler ile ilgili alan yazın incelendiğinde (Ata, 2017; Değirmenci Toraman, 2018; Kaymakçı, 2013; Topkaya ve Şimşek, 2017; Ulu Kalın, 2017; Pektaş, 2022) sosyal bilgiler eğitiminde kullanılabilecek edebi ürünler bu çalışma kapsamında ele alınacak şekilde aşağıdaki başlıklar altında sıralanabilir.

Tablo 2.7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünler

Ağıtlar	Fıkralar (Latifeler/Nükteler)	Mektuplar
Atasözleri	Gazete kupürleri	Ninniler
Anekdotalar	Gezi yazıları/ Seyahatname	Romanlar
Ansiklopediler	Günlükler	Röportajlar
Belgeseller	Halk hikâyeleri	Siyasetnameler
Bilmeceler	Hatıratlar (Anılar)	Sohbetler
Biyografiler/ Otobiyografiler	Hikâyeler (Öyküler)	Söylevler (Nutuk)
Denemeler	Karikatürler	Sözlükler
Dergi yazıları	Kronolojiler	Şarkılar / Türküler
Destanlar	Makaleler	Şiirler
Efsaneler	Maniler	Tekerlemeler
Eğitici çizgi romanlar	Marşlar	Tiyatro Metinleri
Fabllar	Masallar	

Bu çalışmada kullanılan Tablo 2.7'deki edebi ürünlerin insanlık tarihinin birer ürünü olduğu düşünüldüğünde, sosyal bilgiler dersinin çıkış noktası olarak kabul edilebilecek kültür aktarımı ve etkili vatandaş yetiştirme amacının gerçekleşmesinde kilit rol oynayabileceği ve yeni nesillere toplumun yaşamsal bilgi, beceri ve davranışlarının kazandırılması ve toplumsal kültürün sürdürülebilmesi için kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamak amacıyla kullanılabileceği iddia edilebilir.

Edebi ürünleri, insanlığın kuşaktan kuşağa aktardığı, aktararak yaşattığı ortak belleği olarak gören UNESCO'nun 2003 tarihinde onaylanan temel amacı kültürel mirası korumak olan “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*”nde edebi ürün türlerine değinildiği (URL4) ve “Dilin somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında bir araç işlevi gördüğü sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler: mitler, efsaneler, masallar, destanlar, hikâyeler, ağıtlar, ninniler, türküler, bilmeceler, tekerlemeler” (UNESCO, 2003) şeklinde ifade edildiği ve edebi ürünler içerisindeki sözlü anlatımların, sözlü geleneklerin kültür aktarımını sağlamada araç işlevi gördüğüne işaret ettiği dikkat çekmektedir. Sözlü gelenek ürünleri, onları ortaya çıkaran halkın yaratıcılığını ortaya koyması ve benliğini göstermesi bakımından son derece önemlidir ve UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras ürünü olarak belirlenmişlerdir (Üremen ve Dilidüzgün, 2022, s. 40). Edebi ürünlerin, toplumların görüşlerini yansıttığı, ortak duygu ve düşünceleri dile getirdiği, kültür aktarımını sağlamada araç işlevi gördüğü düşünülürse; edebi ürünlerin eğitim

öğretim ortamında kullanılması sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması açısından katkı sağlayabileceği düşünülebilir.

Sosyal bilimlerden beslenerek yaşamın kendisini oluşturan ve bu yolla hayatın incelenmesi, rafine edilmesi, estetik düzeyde etkinliklerle desteklenmesi gereken bir ders olarak sosyal bilgiler dersinin amaçlarıyla edebi ürünler buluşturulduğunda öğrencinin öğrenirken keyif almasını, yaratıcılığının geliştirilmesini sağlayacak olan edebi ürünler başvurulacak temel kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Tay ve Uçuş Güldalı, 2016, s. 392). Çalışmada kullanılan edebi ürünler şunlardır:

2.3.2.1. Atasözleri

Geçmişten günümüze halk arasında yaygın bir şekilde kullanılan atasözleri, Türk Dil Kurumu sözlüğünde; “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz” olarak tanımlanmaktadır. Literatüre bakıldığında “bir milletin dünya görüşü, kültürü ve sosyal yaşamının aynası ve bu unsurları diri saklayan bir dil ürünü (Hunutlu, 2017, s. 1), “bilgece düşünce, öğüt ya da adet, gelenek, inanç niteliği taşıyan ve herkes tarafından benimsenmiş söz” (Özdemir, 2001, s. 5), “halkın, doğal ve toplumsal olaylarla ilgili değerlerini belirleyen özlü, kısa, geleneksel anlatımı” (Girmen, 2013, s. 119), “kimin söylediği belli olmayan halkın sözleri” Eyüpoğlu (1973, s. 11), söyleyeni belli olmayan, bir mesaj vermeye çalışan, varlığını günümüze kadar sürdürmüş özlü sözler (Sönmez, 2014, s. 101) şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Yukarıdaki tanımlara baktığımızda atasözlerinin çok farklı şekillerde tanımlandığı ancak aynı anlamları taşıdıkları söylenebilir. Atasözlerinin ortak özelliklerine baktığımızda; geçmişten günümüze aktarılan ve halk arasında yaygın bir şekilde kullanılan genellikle deneyim ve bilgelikleri yansıtan özlü ve öğüt verici cümleler olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle kimin ne zaman söylediği belli olmayan, genellikle kısa, özlü ve etkileyici cümlelerden oluşan, bir toplumun kültürünü ve değerlerini yansıtan halka mal olmuş bir dil kullanımı olduğu da söylenebilir. Atasözleri, bir toplumun nesilden nesile aktarılan kültürel mirası olarak kabul edilebilir.

Toplumsal yaşamla ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması ve sorumlu bir vatandaş yetiştirilmesi amacını güden sosyal bilgiler dersinde kullanılacak önemli bir öğretim materyali olan atasözlerinin, kültürel değerlerin aktarılmasında, dil becerilerinin geliştirilmesinde, düşünme ve analitik yeteneklerinin geliştirilmesinde, değerler eğitiminde, toplumsal bilinç ve empati geliştirmesinde faydalarından söz

edilebilir. Atasözleri, bir toplumun kültürel mirasını ve değerlerini yansıttığı için öğrencilere atasözleri aracılığıyla kültürel değerleri tanıtmak ve aktarmak mümkün olabilir. Öğrencilerin, atasözlerini anlamak, açıklamak ve kullanmak suretiyle kelime dağarcıklarını zenginleştirmeleri ve ifade yeteneklerini geliştirmeleri sağlanabilir. Atasözleri, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurken öğrenciler, atasözlerini analiz ederek içerdikleri mesajları anlamaya çalışır ve bunları gerçek hayattaki durumlarla ilişkilendirebilirler. Aynı zamanda atasözleri, öğrencilerin etik değerleri tartışmalarına olanak sağlayabilir ve öğrencilere doğru ve yanlış arasındaki ahlaki kararlar üzerinde düşünme fırsatı verebilir. Atasözleri, öğrencilerin toplumsal bilincini ve empati yeteneklerini geliştirirken atasözlerinde yer alan insan ilişkileri, adalet, iş birliği gibi kavramları da anlayarak toplumda daha iyi bir şekilde iletişim kurma ve sorun çözme becerilerini geliştirebilirler. Atasözleri, sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden ve kültürel değerleri anlamalarına yardımcı olan bir araç olarak görülebilir. Öğretmenlerin, derslerde konu ve kazanımlara uygun atasözlerini kullanmalarının öğrencilerin ilgisini çekebileceği ve onları daha derin düşünmeye teşvik edebileceği söylenebilir.

2.3.2.2. Belgeseller

Doğayı, toplumları, toplumsal olayları ya da yaşantıları konu alan eleştirel bir bakışla inceleyerek birebir yansıtmaya çalışan sinematografik özellikli görsel çalışmalara ve bu çalışmalara ait yazılı metinlere belgesel denir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 144) Belgesellerin dikkat çekici ve etkili birer ürün oldukları söylenebilir. Bu bağlamda belgeseller gücünü gerçeklere olan yakınlığından almış; tarihi, sosyal hayatı, politikayı, doğayı” yani insanı ilgilendiren her alanı kapsayan bir tür olarak insana kendini sunma olanağı sağlamış ve bu yapısı ile de kurgulanmış sinemadan daha etkili bir hale gelmiştir (Yazıcı, 2008, s. 13). Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte insan yaşamında görsel öğelerin öneminin de giderek arttığı söylenebilir. Bu durum eğitimi de etkilenmekte ve eğitim öğretimde kullanılan yöntem ve materyallerde de görsel öğelerin arttığı gözlenmektedir. Var, Ortak ve Utkugün (2022, s. 378), öğrenme araçlarının çeşidi ve hitap ettiği duyu sayısı arttıkça kalıcı ve etkili öğrenmelerin gerçekleşeceğinden hareketle öğretimde olabildiğince çeşitli ortam ve araçlar sunmak gerektiğini, sosyal bilgiler dersinin zengin içeriği dikkate alındığında; derse ait kazanımların pek çok belgesel ile ilişkilendirilebileceği ve ders içinde kullanılabilirliğini belirtmektedir. Eğitim öğretimde kullanılacak belgeseller ile öğrenciler bilişsel süreçte aktif olarak hem yorum

yapma becerisine sahip olabilir hem de sıkılmadan ve daha kalıcı olarak bilgiyi belleğinde kolay bir şekilde uzun süre muhafaza edebilirler (Kocabıyık Kaymak, 2016, s. 80). Belgeseller hayatın içinden kesitler olduğu için Üstündağ (2012, s, 95), izleyicilerin belgeselde gördükleri kişilerle özdeşim kurduğunu ve bu bağlamda aktarılmak istenen değer, tutum ve davranışların daha kolay aktarıldığını ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak olan belgeseller öğrencilere, geçmiş olayları, kültürleri, toplumları ve dünya problemlerini daha gerçekçi bir şekilde anlamalarına yardımcı olabilirler. Belgeseller, öğrencilerin dikkatini çekmek, bir konuyu açıklamak, farklı kültürleri ve toplumları tanımak, tarihî olayların ve süreçlerin analizini yapmak için bir araç olabilir. Belgeseller, görsel ve işitsel olarak zengin içeriğiyle öğrencilerin dikkatini çekebilir, gerçek yaşam örneklerini ve olayları görsel olarak deneyimleyerek daha iyi anlamalarını sağlayabilirler. Aynı zamanda belgeseller, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olabilir.

2.3.2.3. Biyografiler/ Otobiyografiler

Biyografi; gerçek hayatta var olan veya var olmuş bir kişinin bir yazar tarafından hayat öyküsünün kaleme alınması sonucu ortaya çıkan eserlere verilen genel isim (Şahin 2022, s. 24); otobiyografi ise bir sanatçı ya da yazarın kendi yaşam öyküsünü anlattığı eser ya da yazı olarak tanımlanabilir (Kolcu, 2016, s. 57). Biyografinin, başka bir yazar tarafından yani ikincil kaynaktan; otobiyografinin ise kişinin kendi kaleminden yani birincil kaynaktan anlatıldığını söylemek mümkündür.

Çocuklar, belli gelişme dönemlerinde çevrelerinde yaşayan veya toplumda ünlü kabul edilen kişileri kendileri için örnek seçme ihtiyacı duyar. Çocuklara örnek alabilecekleri modelleri göstermeleri açısından biyografiler, çocuklara alanında ün yapmış kişilerin hayat hikâyelerini sunarak çocukların anlatılan kahramanlarla kendilerini özdeşleştirmelerini ve kendilerine rol model olarak o kişileri seçmelerini sağlar (Alan, 2021; Oğuzkan, 2021). Toplum tarafından kabul görmüş, büyük ve önemli insanların hayat hikâyelerinin, sosyal bilgiler dersinde bir öğretim aracı olarak kullanılması, bu dersi içerik olarak zenginleştirmesi ve amaçlarına ulaştırması açısından büyük bir önem arz etmektedir (Er ve Şahin, 2012, s. 77). Bu noktada biyografilerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde; tarihi olayların biyografi, otobiyografi, öykü gibi edebi ürünler ile aktarılabilceğini, hikâyeleştirilerek anlatılan tarihi konuların ilgi çekici ve motive edici olduğunu; sosyal bilgiler dersinde biyografinin

materyal olarak kullanıldığında sosyal bilgiler dersinin öğretilmesine katkı sağladığı, öğrencilerin akademik başarısını arttırdığını ve öğrencinin derse karşı tutumlarında olumlu yönde değişim olduğunu; değerlerin öğretiminde biyografilerden yararlanılması gerektiğinin dile getirildiği görülmektedir. Aynı zamanda seçilen biyografilerin ve hazırlanan biyografi etkinliklerinin ise öğrenci seviyesine uygun olmasına, öğretilmesi istenilen değeri taşımasına dikkat edilmesi gerektiğini de vurgulanmaktadır (Açık 2020; Biçer, 2019; Levstik Linda, 1995).

2.3.2.4. Destanlar

Bilinen en eski türlerden biri olan toplumların tarih öncesi dönemlerinde doğüstü güçler karşısında gösterdikleri kahramanlıklarını, mücadelelerini, kuraklık, göç, deprem gibi büyük felaketler karşısındaki tepki ve davranışlarını konu edinen (Aktaş ve Gündüz, 2009, s. 332) destanlar, daha çok eski çağlara ilişkin kahramanlık hikayelerini; toplumların kahramanlarının serüvenlerini veya savaşlarını anlatan manzum eserler olarak tanımlanmıştır (Oğuzkan, 2021, s. 68). Toplumların inançlarının bir anıtı, bir devrin ansiklopedisi niteliğinde olan destanlar, çocukların eğitiminde kullanılabilir güzel ve önemli bir eğitim materyali olabilir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011, s. 106).

Destanlar, bir toplumun kültürel mirasının önemli bir parçası olduğu için sosyal bilgiler dersinde destanlar kullanılarak öğrencilere, geçmişlerine ait önemli değerler, inançlar ve kahramanlık hikayeleri aktarılabilir. Bu sayede öğrenciler, kendi kültürel kimliklerini anlamaya ve korumaya yönelik bir farkındalık geliştirebilirler. Destanlar, tarih ve coğrafya konularını daha ilgi çekici hale getirebilir. Öğrencilere tarihi olaylar, yerler ve önemli kişiler hakkında destanlar anlatılarak, tarihsel ve coğrafi bağlantıları daha iyi anlamaları, geçmişteki olayları ve yerleri deneyimlemeleri sağlanabilir. Destanlar, dil becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Destanlar, kahramanlık ve liderlik kavramlarını anlamak için de kullanılabilir. Öğrencilerin destanlardaki kahramanların nitelikleri, liderlik özellikleri ve toplumlarına olan etkileri hakkında liderlik değerleri ve kahramanlık anlayışını geliştirmelerine yardımcı olabilir.

2.3.2.5. Efsaneler

Efsane; yazının keşfedilmesinden önce köklü geçmişe sahip toplumların çeşitli olaylar, kişiler ve yerlerden etkilenmelerinden dolayı ortaya çıkmış olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen söylenceleridir. (Er, 2010, s. 22) Bir toplumun tarihi ve kahramanlıklarıyla ilgili olayları, ilginç bir anlatımla yansıtan, çocukların dikkatini çeken

efsanelerin; çocukların hayal gücünü de geliştirirken toplumsal ve kültürel öğeleri gelecek kuşaklara aktarma konusunda önemli araçlar (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 101) olduğu söylenebilir. Bu açıdan efsaneler de destanlar gibi sosyal bilgiler dersinde kullanılabilen etkili eğitim araçlarından biri olabilir.

2.3.2.6. Halk Hikâyeleri

Türk sözlü edebiyat geleneğinde XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan halk hikâyeleri; genellikle âşıklar tarafından nazım-nesir karışık bir şekilde icra edilen, sözlü kültür yoluyla nesilden nesile aktarılan (Çobanoğlu, 2018b, s. 140) edebi ürünler olarak tanımlanabilir. Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk ve kahramanlık üzerine yazılmıştır ve halk hikâyelerini meydana getiren olaylar gerçek veya gerçeğe yakındır. Kahramanların başından geçmiş gibi görünen pek çok olayda olağanüstülükler vardır. Bir halk hikâyesi metninin içerisinde masal, efsane, fıkra, deyim, atasözü, bilmece, vb. diğer edebi ürün örneklerine rastlanabilir (Oğuz, 2008, s. 5). Halk hikâyelerinin, bir toplumun kültürel mirasının bir parçası olarak o toplumun değerleri, gelenekleri, inançları ve kimliği hakkında bilgiler sunduğu göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgiler öğretimi ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Halk hikâyeleri, öğrencilere kendi kültürel köklerini keşfetme ve başkalarının kültürel deneyimlerine anlayış gösterme fırsatı sunarken aynı zamanda halk hikâyelerinin, toplumun nasıl işlediği ve sosyal ilişkilerin nasıl şekillendiği hakkında bilgiler sunuyor olmasının öğrencilerin etkili birer vatandaş olarak yetişmelerine katkı sağlayacağı söylenebilir. Toplumun değerlerini ve ahlaki mesajlarını taşıyan halk hikâyelerinin sosyal bilgiler dersi konularında ve programda belirtilen değerlerin kazandırılmasında kullanılmasıyla öğrenciler toplumdaki değerleri sorgulama ve kendi ahlaki perspektiflerini geliştirme imkânı bulabilirler. Halk hikâyelerinin sosyal bilgiler öğretimine katkısı olduğu kanaatinde olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde en çok kullandığı edebi ürünler arasında halk hikâyelerinin de yer aldığı görülmektedir (Sömen ve Göksu, 2017, s. 561).

2.3.2.7. Hatıratlar/Anılar

Sosyal yaşam, siyaset, sanat, ekonomi, askerlik gibi alanlardan herhangi birinde ya da birkaçında önemli işler yapmış, büyük eserler bırakmış kişilerin anılarının anlatıldığı eserlere hatırat ya da anı denir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 156). Bir başka tanımda hatırat/anı; “yazarın kendi hayatıyla birlikte tanık olduğu toplumsal olaylara ışık tuttuğu metinler” şeklinde tanımlanmaktadır (Özen, 2017, s. 233). Hatıratların edebi

ürün olarak ortaya çıkmasına, insanların eski çağlardan beri yaşamış olan önemli şahsiyetlerin hayatlarına yönelik ilgi ve meraklarının sebep olduğu söylenebilir. Ancak Öztürk, Keskin ve Otluoğlu (2014, s. 157), hatıratların/anıların, okuyucular için, ilgi ve merakların giderilmesinden fazla bir anlam ifade ettiği, onlara, bir dönemin sosyal, ekonomik, politik, kültürel vb. birçok özelliğini öğrenme fırsatı da sunduğunu ifade etmektedir. Cantürk ve Yeşiltaş (2022, s. 1339) ise hatıratları/anıları; toplumsal tarihin herhangi bir dönemine yönelik yapılan araştırmada, söz konusu zamanın, insanların, olay ve olguların iyi bir şekilde anlaşılabilmesi, tahlil edilebilmesi ve daha sağlam sonuçlara ulaşılabilmesi için vazgeçilmez kaynak olarak görmektedir.

Hatıratlar taşıdığı birçok toplumsal özellik sayesinde sosyal bilgiler dersinde kullanılacak değerli bir kaynak olabilir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere tarih, coğrafya, ekonomi, siyaset, kültür ve toplum gibi içinde barındırdığı sosyal bilim disiplinlerine ait kavram ve konuları hatıratlar aracılığıyla öğrencilere sunabilir. Hatıratlar; daha çok soyut olan bu konu ve kavramları, özellikle de ilkökul 4. sınıf öğrenci özellikleri göz önünde bulundurulduğunda daha somut hale getirerek öğrencilere geçmişteki olayları ve insan deneyimlerini daha iyi anlama fırsatı sunabilir. Öğrencilere, sunduğu gerçek yaşamışlıklar sayesinde geçmişteki olayları, bu olayların insanlar üzerindeki etkilerini daha iyi anlamaları için bir perspektif sağlayabilir. Hatıratlar, başkalarının yaşadığı deneyimleri ve hisleri öğrencilere sunarak öğrencilerin empati becerilerini geliştirmelerine ve insanların farklı yaşamlarını daha iyi kavramalarına katkı sağlarken öğrenciler, hatıratlar sayesinde, farklı bakış açılarını analiz edebilir ve tarihi olayları daha kapsamlı bir şekilde anlamlandırabilirler. Yazıcı (2014, s. 705) hatıratları; öğrencilerin, dönemin özelliklerinin tamamını görmeleri ve insan faktörünün yaşanan olaylara, yaşanan olayların da insanlığa olan etkilerini anlamaları açısından önemli bir eser ve bilgi kaynağı olmasının yanı sıra önemli bir değer öğretim aracı olarak da görmektedir.

Literatürde öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, diğer edebi ürünler gibi, hatırat türünü de kullanabilecekleri ancak hatıratlardan yararlanırken bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Hatırat/anı yazarlarının, bazı konularda, kişisel dostluk ve düşmanlıklar, siyasi düşünce ve inançlar vb. faktörlerin etkisiyle objektif olamayabilecekleri (Öztürk, Coşkun Keskin, Otluoğlu, 2014, s. 157). bu türün, kişisel duygu ve düşünceleri yansıtması, yani subjektif (öznel) bir yapıda olmasından dolayı, kullanımında öncelikle kaynak güvenilirliğinin (iç ve dış tenkit) araştırılmasının gerekli olduğu (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022, s. 1340), kullanılacak hatıratlar/anılar seçilirken sınıf

seviyelerinin göz önüne alınması, hatıratlar içerisinde bilinmeyen kelimelerin olabileceği, bu sebeple de hatıratların sadeleştirilerek veya tekrar yazılarak kullanılabilmesi (Yazıcı, 2014, s. 705). vurgulanmaktadır.

2.3.2.8. Masallar

Herkes tarafından çocukluk dönemi anlatısı olarak kabul edilen, toplumun hayal gücüyle yarattığı sözlü ürün olan masallar; halkın ortak şuurunda doğmuş, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa geçen, olup bittiği yer ve zamanı bilinmeyen olağanüstü ve hayal ürünü birtakım olayların hikâye edildiği sözlü halk edebiyatı ürünleri olarak tanımlanabilir (Aytekin, 2016, s. 111). Masallar, toplumların kültür birikimleridir ve nesilden nesle aktararak varlıklarını sürdürürler. Masallar genellikle toplumun kültürel ve ahlâkî kurallarını hayal ürünü motiflerle ve gerçek üstü kahramanlarla dinleyiciye ulaştırırlar (Yılmaz, 2012, s. 299).

Çocukların okulöncesi ve ilkokulla başlayan eğitim sürecinde vazgeçemediği yazınsal türlerin başında gelen masallar, fantastik kurgusu, dil ve anlatımındaki renkliliği, iyi ile kötülerin savaşı ve bunun sonucunda iyilerin kazanıp kötülerin yenilgiye uğratılması gibi özellikleri ile çocukların ilgisini çektiği söylenebilir (Saltık, 2019, s. 261). Masalların çocuklar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde Arıcı (2016, s. 1031) masalların, çocukların iyi bir dinleyici olmalarında, güzel konuşmayı öğrenmelerinde, topluma faydalı bir insan olmalarında, kendi yaşamlarını ve çevresini güzelleştirmelerinde, iyilik ve güzelliklerin ödüllendirilmesinde, edebi zevk kazanmada ve sürdürmede, planlı ve düzenli yaşam sürmelerinde ve düşünce dünyasını geliştirmede katkı sağlayacağını ifade etmektedir. Bir başka deyişle masalların, çocukların içinden çıktığı toplum ve onun değer yargılarıyla bütünleşmiş bir birey olarak sosyalleşmelerini sağlayarak gelişimlerine katkı sağladığı söylenebilir (Yeşiltaş, 2020, s. 236).

Masalların çocuklara sağladığı katkılar göz önünde bulundurulduğunda en temel işlevi milli ve manevi değerlerle donanmış etkin vatandaşlar yetiştirmek olan sosyal bilgiler öğretim programının bu amacının gerçekleştirilmesinde yardımcı olabilecek öğretim materyallerinden biri de masallardır (Yeşiltaş, 2020, s. 235). Masalların yapısı ve kahramanın niteliği ne olursa olsun, masallar sayesinde dinleyicilere onları iyiliğe, dürüstlüğe, güzelliğe, doğruluğa, çalışkanlığa yöneltecek evrensel ortak mesajlar verilir. Kültürlerarası evrensel ortak değerlerin oluşup yayılmasında masalların son derece önemli bir yeri ve rolü olduğu rahatlıkla söylenebilir (Çobanoğlu, 2018b, s. 134). Bu açıdan

bakıldığında sosyal bilgiler öğretiminde masalların öğretim materyali olarak kullanılmasının özellikle değerler eğitimine sağlayacağı katkılardan söz edilebilir.

2.3.2.9. Fabllar

Latince Fabula (hikâye) sözcüğünden gelen fabl; genellikle kahramanlarının hayvan olduğu, insanlara bir ders vermek amacıyla anlatılan şiir ya da düz yazı tarzında yazılmış masalımsı öyküler, hayvan masalları şeklinde tanımlanmaktadır (Arıcı, 2018; Çobanoğlu, 2018; Kartın, 2022; Tekgöz, 2005). Fablların; öğretici olması, şiirsel anlatım tarzının olması ve masalımsı özelliğinin bulunması hem didaktik şiir türleri içerisinde (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 122) hem de manzum masal türleri arasında (Arıcı, 2018; Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016) sınıflandırılmasına yol açmıştır. Fakat fablları diğer masal ve şiir türlerinden ayıran en önemli özelliği, günlük hayata dair birtakım değerlerin, toplumsal kuralların basit bir dille, hayvanlar ya da diğer cansız varlıklar yoluyla okuyucuya öğretilmeye çalışmasıdır (Arıcı, 2018, s. 75). Bu yönüyle fablların eğitici boyutu olduğu söylenebilir. Özellikle de insanlarda istenmeyen kusurlu davranışların, fabllarda yer alan simgesel kahramanlar aracılığıyla eleştirildiği, bu sayede de toplumun çocuklardan istediği bazı iyi insan davranışları kazandırmada (Kartın, 2022, s. 38) etkili olduğu söylenebilir. Hayvanların ve diğer cansız varlıkların insan gibi konuşturulması çocukların ilgisini çeker ve bu sayede verilmek istenilen mesajı daha iyi anlarlar (Tekgöz, 2005, s. 35). Fablların eğitimsel boyutu düşünüldüğünde toplumsal değerler ve normların öğretilmesinde ve nesilden nesile aktarılmasında masallar, şiirler, hikayeler gibi fablların da sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir etkili bir öğretim materyali olduğu söylenebilir.

2.3.2.10. Hikâyeler/Öyküler

Arapça'dan dilimize girmiş bir kelime olan hikâye “bir olayın yazılı ve sözlü olarak anlatılmasıdır (TDK, 2023). Başka bir tanımda “yaşanmış veya tasarlanmış bir olayı, bir durumu; yer kişi ve zaman belirterek anlatan kısa yazılara hikâye/öykü denir (Ciravoğlu, 2000, s. 77). Hikayeler en eski edebi türlerden birisidir. Önceleri sözlü olarak anlatılan hikayeler zamanla yazılı hale getirilerek edebi bir tür olarak karşımıza çıkmıştır (Akdağ, 2016, s. 160). Hikayeler, yazıldığı dönemin birçok siyasi, sosyal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve benzeri özelliklerini yansıtması (Erdem, 2010, s. 69) açısından çocuklara o dönemin özelliklerini yaşatacak değerli eserlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Oğuzkan'a (2021, s. 98) göre çocukların ilgi ve zevkle okudukları eserlerin başında hikayeler gelir. Edebi yönden olduğu kadar, eğitim bakımından da oldukça önemli bir araç olan hikayeler sosyal bilgiler derslerinde, yeni nesile iyiyle kötünün anlatılması, bazı toplumsal ve kültürel değerlerin öğrencilere aktarılması noktasında etkin olarak faydalanabilecek bir öğretim aracı olarak görülebilir (Demir ve Akengin, 2012, s. 6). Hikayeler, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirerek farklı insan tipleri üzerinde düşüncelerine imkân sağladığı; geliştirmekte oldukları değer yargılarının açıklık kazanmasına yardımcı olduğu için çocukların içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortama uymalarını kolaylaştırabilir (Oğuzkan, 2021, s. 98). Sosyal bilgiler öğretiminde hikayelerin kullanılması, öğrencilerin konuları daha etkili bir şekilde öğrenmelerine ve anlamalarına yardımcı olabilir.

Hikayeler, sosyal bilgiler konularını gerçek yaşam olaylarıyla ilişkilendirmek için kullanılabilir. Öğrencilere tarih, coğrafya veya kültürel konular hakkında hikayeler anlatarak, öğrencilerin konuları daha iyi anlamaları ve hatırlamaları sağlanabilir. Hikayeler, öğrencilere farklı kültürlerden, geçmişten veya farklı coğrafyalardan insanların deneyimlerini içeren anlatılar sunarak, öğrencilerin empati becerilerinin gelişmesine yardımcı olabilir. Öğrenciler, hikayedeki içeriği analiz ederek karakterlerin davranışlarını, olayların nedenlerini ve sonuçlarını değerlendirebilir. Bu da öğrencilerin eleştirel düşünme ve analitik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmasını sağlayabilir. Tüm bunlara bakıldığında hikayeler, sosyal bilgiler öğretiminde konuların canlandırılmasını, öğrencilerin ilgisinin çekmesini ve anlamalarını artırmayı sağlayan güçlü bir araç olduğu iddia edilebilir. Öğretmenler, öğrenme materyallerine hikayeleri dahil ederek öğrencilerin katılımını artırabilir, derinlemesine anlamalarını destekleyebilir ve sosyal bilgiler programının amaçlarına ulaşmalarını sağlayabilirler.

2.3.2.11. Romanlar

Roman; gerçeğe yakın ya da kurmaca olarak olayların belirli karakterler etrafında ele alındığı okuyanı meraklandıran, heyecanlandıran, iç dünyasına yönlendiren edebi bir türdür (Tunagür, 2021, s. 144). Bir başka tanımda roman, sosyal olayları, olguları ve durumları; insanların serüvenlerini, yaşantılarını, iç dünyalarını, duygu ve tutkularını, düz yazı yoluyla etraflıca ortaya koyan anlatı türü (Mertol, 2009, s. 64) olarak tanımlanmaktadır. Romanlar, hikâyeye benzer ancak olayların daha uzun ve karmaşık şeklide yazılması yönünden hikayelerden ayrılırlar. Çocuklar için yazılan romanların önemli işlevlerinden söz edilebilir. Celepoğlu (2007, s. 167) çocuk romanlarını "somut

işlemler dönemini" bitiren çocuklara okuma alışkanlığı ve zevki kazandıran, hayatla alakalı birtakım tecrübeler sağlayarak onları hayata hazırlayan bir araç" olarak ifade etmektedir. Romanlar çocukların hayal alemlerinin canlanmasında etkilidir. Çocuklar romanları okudukça zihinleri gelişir, duygu düşünce ve hayalleri zenginleşir (Arıcı, 2016, s. 128). Hikayelerde olduğu gibi roman türünün de faydaları dikkate alınırsa sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilir etkili materyaller olduğu söylenebilir. Özellikle de tarihi romanlar tarih konularının öğretiminde kullanılabilir önemli kaynaklar arasında sayılabilir.

2.3.2.12. Eğitici Çizgi Romanlar

Çizgi roman; popüler kültürün bir parçasıdır ve küçükten büyüğe her yaştaki kişiler tarafından sevilen ve okunabilen, bazen okuyucusuna bilgi, ideoloji vb. aktaran, bazen düşündürerek güldüren, her durumda yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştiren, çizim ve yazının uyumlu bir sentezi olan sanat dalıdır (Mutlu, 2019, s. 6). Eğitim alanında etkili materyaller olarak yer alabileceği ve öğretici olarak kullanılabilir zaman içinde ortaya çıkan eğitici çizgi romanlar, yazı ve görseli birleştirerek okuyucunun önce gözüne sonra aklına hitap eden bir materyal olarak Sosyal bilgiler ders işlenişinde kullanımı öğrencinin dikkatini ve ilgisini çekmekte, ders anlatımıyla birleştiğinde birçok duyu organına hitap ederek öğrenmelerin kalıcılığını artırmakta, ders işlenişinde farklı bir materyal olarak yer alarak çeşitlilik sunmaktadır (Kurt, 2019, s. 19). Eğitici çizgi romanlar derslerde kullanılmadan önce konunun ve çizgi romanın içeriği, öğrencilerin seviyesi, öğretmen yeteneklerine uygun olup olmadığı gözden geçirilmelidir. Eğer bu ön şartlar sağlanırsa eğitici çizgi romanlar öğretmenlerin derslerinde kullanabileceği etkili bir öğretim materyaline dönüşebilirler (Şentürk, 2020, s. 17). Öğrenciler için güdülenmeyi artırmada, derse yönelik bakışı olumlu etkilemede, derslerdeki başarıyı artırmada, öğretim durumlarını daha anlamlı hale getirmede çizgi romanların önemli bir yer tuttuğu ve çizgi romanların öğrencilere evrensel değerler kazandırmada etkili bir yaşantı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Türkal, 2018; Yıldırım, 2016). Bu açıdan çizgi romanların, öğrencilere evrensel değerler kazandırmayı hedefleyen sosyal bilgiler dersinde de kullanılabilir edebi ürün türlerinden biri olabileceği söylenebilir.

2.3.2.13. Tiyatro Metinleri

Tiyatro birçok alana ve disipline kolaylıkla uyarlanabilen bir edebi türdür ve sosyal bilgiler eğitiminde de tiyatro metinlerinden yola çıkarak bu tür uygulamaların yapılması

mümkündür. Tiyatronun bir yöntem olarak derslerde kullanılması öğrencilerin sosyal davranışlarını, kendini ifade etme becerilerini, yaratıcılıklarını geliştiren önemli bir uygulamadır (Tay ve Uçuş Güldalı, 2016, s. 392). Aytaş (2001, s. 4) tiyatroyu bir sahne faaliyetinin dışında, çocuğun eğitiminin her safhasında kullanılacak bir öge olarak görüp, eğitim programlarının buna göre düzenlenmesi gerektiğini, Tay ve Uçuş Güldalı, (2016, s. 393) tiyatro metinlerini, sosyal bilgiler öğretim sürecinde işe koşulmasını bu süreçte de; eğitimcilerin öncelikle sosyal bilgiler temalarına uygun şiir, masal, öykü, destan gibi edebi metinlerden tiyatro metinlerine dönüştürme yapabilecekleri gibi kendileri sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan temalara ya da kazanımlarına uygun tiyatro metinleri de yazabileceklerini dile getirmişlerdir.

2.3.2.14. Kronolojiler

Kronoloji, geçmişte yaşanmış olayları, yaşandığı tarihten günümüze doğru zamansal bir dizgiye göre sıralama olarak; kronoloji becerisi ise, meydana gelen olayları öncelik-sonralık durumuna göre yerleştirebilme veya birden fazla olayı tarihlerine göre konumlandırıp zamansal anlamda mesafelendirme becerisi olarak tanımlanabilir (Şimşek ve Kolbasar, 2020, s. 337).

Sosyal Bilgiler derslerinde beceri ve değer öğretiminin, 2005 eğitim programından itibaren daha çok önemsendiği görülmektedir ve bu bağlamda 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda da 27 farklı becerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Bu becerilerden, “*zaman ve kronoloji becerisi*” ile “*değişim ve süreklilik becerisi*” birbiriyle yakından ilişkilidir ve bu beceriler sosyal bilgiler öğretiminde zaman ve kronolojiyle ilgili temel kavramlar ve tarih konularının öğretiminde önemli bir konumdadır. Demircioğlu'na (2005, s. 156) göre, zaman ve kronoloji kavramlarının öğrenilememesi öğrencilerin, tarihteki olayları bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlayamama ve olayları sebep-sonuç çerçevesinde değerlendirememesine sebep olmakta ve tarih konuları birbirinden bağımsız ve ilişkisiz olgu yığınlarının ezberletilmeye çalışıldığı bir ders haline gelmektedir.

Kronoloji, ilköğretimde tarih konularını içeren sosyal bilgiler dersinde, ezbercilikten uzak, yapılandırmacı anlayışa uygun şekilde öğrencilerin tarih ve zaman bilgilerinin yapılandırmalarında yardımcı olabilecek önemli bir araç olarak kabul edilebilir. Kronoloji kullanımı, öğrencilerde tarihî olayları, dönemleri ve süreçleri daha iyi anlamlandırmalarına yardımcı olabilir. Tarihî olayların zamansal bir sırayla düzenlenmesini sağlayan kronoloji, öğrencilerin olayların hem birbirleriyle olan ilişkisini

hem de neden-sonuç ilişkilerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Kronoloji, olaylar arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri görsel olarak göstermeyi kolaylaştırdığı düşünüldüğünde öğrenciler, kronolojik bir çizelge kullanarak farklı olayların birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini, birbirlerini nasıl etkilediğini ve sonuçlarını daha iyi görebilme fırsatı bulabilirler.

Sosyal bilgiler dersinde tarihî olayları, dönemleri ve süreçleri anlamak için kronolojinin etkili bir araç olarak kullanılmasıyla öğrencilerin, olayları sıralayabileceğinden, dönemleri anlayabileceğinden, ilişkileri görebileceğinden, kaynakları düzenleyebileceğinden ve bağlantıları gösterebileceğinden söz edilebilir. Tüm bu etkinliklerin de öğrencilerin, “*zaman ve kronoloji becerileri*” ve “*değişim ve süreklilik beceri*”lerinin gelişimine katkı sağlayacağı iddia edilebilir.

2.3.2.15. Anekdotlar/ Fıkralar (Latifeler/Nükteler)

Fransızcadan dilimize giren TDK sözlüğünde “hikayecik” olarak tanımlanan anekdotun; kısa ya da özlü anlatımı olan güldürücü öykü, fıkra; kısa anlatı, öykücük; anı niteliği olan anlatı şeklinde tanımlarının olduğu ve kısa hikâye, fıkra, menkıbe anlamlarını da taşıdığı görülmektedir (URL5). Avaroğulları ve Ayılmazdır (2017, s. 101) anekdotu, mizahi bir yön taşıma zorunluluğu bulunmayan, bilinen mekanlarda, bilinen tarihi kişilerle ilgili gerçek mesajlar taşıyan, saygılı bir üslup benimseyen ve ani karar verme gücü üzerine odaklanmış, biçimsel bir kaygı taşınmaksızın oluşturulmuş kısa yazılı edebiyat ürünü olarak tanımlamışlar ve anekdotların sosyal bilgiler öğretim programıyla uyumluluk gösterebileceğini, yukarıda adı geçen diğer edebi türler gibi, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi amaçlı kullanılabilirliğini ifade etmişlerdir.

Fıkraların ise farklı anlamları bulunması açısından, Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu (2014, s. 137) fıkraları; “günlük kısa yazılar” ve “nükteli hikmetli kısa öyküler” olmak üzere iki gruba ayırır. Günlük kısa yazılar; gazetelerdeki köşe yazarlarının, günlük bir konu üzerinde düşüncelerini ayrıntıya girmeden yazdıkları kısa yazılardır (Asiltürk, 2011’den akt. Yıldırım, 2017, s. 40). Bu tür fıkra, bir uzmanlık alanı değildir ve fıkra yazarı, derine inmeden açıklamalara yer vermeden akla gelebilecek her konuda yazabilir. Fıkraların edebi bir nitelik kazanabilmesi için güzel, kıvrak çekici bir üslupla yazılması ve büyük bir kitleye hitap etmesi şarttır (Öztürk ve Otluoğlu, 2014, s. 137). Nükteli kısa öyküler ise kısa ve özlü anlatımıyla nükteli, güldürücü, hikâye ya da anekdotlardır (Artun, 2014’ten akt. Yıldırım, 217, s. 40). Bu tür fıkralar, bir düşüncüyü örnek vererek

güçlendirmek, ders vermek, karşısındakini ona inandırmak ya da direnişinde yanıldığına tanık göstermek gibi vesilelerle anlatılan kısa öykülerdir.

Kişinin sezgisel yetilerini ön plana çıkararak fıkralar yaşanmış olaylar hakkında örnekler sunarken toplumun kuralları ve yetiştirilmesi beklenen birey hakkında da bilgiler verir. Toplumdaki insanlara rehberlik eden fıkralar olaylardan ders çıkarma bakımından oldukça önemlidir ve insan ve sosyal ilişkileri temel alan fıkralar milletlerin değer yargılarından bahsedebilir ve insanlar arası ilişkilerde var olan genel eğilimlerin öğrenilmesi bakımından da eğitici özellikler gösterdiğinden (Baki ve Karakuş, 2014, s. 791) sosyal bilgiler eğitiminde de kullanılabilir türler arasında sayılabilir.

2.3.2.16. Denemeler

Bir konu hakkında genellikle yazarın kişisel deneyimini ve bakış açısını ortaya koyan herhangi bir konuda kesin yargıda bulunmadan, görüşlerini söyleşi havası içinde belirttiği, kanıtlanma zorunluluğu olmayan yazınsal tür deneme denir (Kolcu, 2016; Tekgöz, 2005). Deneme türünde yazarın kendi fikirleri inançları, beğenileri ön planda yer aldığından bu türde kesin bir yargıya varma söz konusu değildir (Sevinç, 2018, s. 20). Gazetelerde yer alan yazıların büyük çoğunluğu bu tür içine girmektedir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 137). Deneme türü, bilgilendiren bir türdür ve günlük yaşamlarında kılavuzluk edecek içerikte seçilen denemeler çocukların bakış açılarını geliştirir, farklı düşüncelere saygı duymayı, evrensel değerlerle bütünleşmeyi öğretir, iyiyi, doğruyu, güzeli telkin eder ve diğer edebî türlerde olduğu gibi deneme türü aracılığıyla da öğrencilerin yaratıcılıkları, duygusal ve ruhsal zekâları, kişilikleri, topluma uyumları, edebî bilgileri, sözcük dağarcığı, okuma becerileri geliştirilebilir (Şahbaz, 2008, s. 198). Öğrencilere kazandıracığı bu becerilerin yanı sıra konu alanı oldukça geniş olan denemelerin, yaşamla ilgili her türlü konuda yazılabileceğinden yaşamı konu alan sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir etkili bir materyal olabileceği düşünülebilir.

2.3.2.17. Makaleler

Bilim, fen konularıyla siyasal, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı (TDK, 2023) olarak da tanımlanan makaleler denemelere göre daha nesnel ve net olan yargılar içerir ve bilimseldir. Düşünce yazıları içinde etkili bir tür olarak kullanılan makale fikirleri ispatlayarak ve delil sunarak anlatır bu nitelik de onu diğer düşünce yazılarından ayırmaktadır (Yıldırım, 2017, s. 36). Makalelerin bilimsel özellikleri öğrencilere eğitim sürecinde bilimsel bilgiye ulaşma

açısından fırsatlar sunabilir. Deneme türünde olduğu gibi makale türü içinde benzer becerileri kazandırmada makalelerin etkilerinden bahsedilebilir. Sosyal bilgilerde deneme ve makalelerden yararlanmak, konuları derinlemesine anlamak, araştırma becerilerini geliştirmek ve bilgi birikimini artırmak için önemli bir yöntem olabilir. Deneme ve makaleler, sosyal bilgiler alanındaki konular hakkında öğrencilerin daha fazla bilgi edinmesini sağlar ve düşüncelerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

2.3.2.18. Gezi Yazıları/ Seyahatname

İnsanoğlu, doğası gereği yeni yerleri ve yeni yerlerde yaşayan insanları; başka yaşantı özelliklerini merak etmiş ve bu merak sayesinde yabancıya ulaşip onu artık tanınan, bilinen yapacak yollar aramaya sevk etmiştir (Maden, 2008, s. 148). İnsanoğlunun bu yeni yerleri görüp, tanıma merakını karşılayan edebi ve tarihi özellik taşıyan gezi yazıları; bir kişinin, bir grubun kendi ülkesinde veya yabancı ülkelere değişik amaçlarla yaptıkları gezilerde gezip görülen yerlerle ilgili gözlemlerini, sahip oldukları bilgileri, duygu ve düşüncelerini anlattıkları yazılardır (Aytekin, 2016, s. 195). Seyahatname olarak da ifade edilen gezi yazılarında, gezilen görülen yerler hakkında okuyucuya yararlı olacak bilgiler içerirken gidilen yerin coğrafyası, tarihi, kültürel öğelerini de bulmak mümkündür (Özer, 2016, s. 28). Bu sebeple de diğer edebi türler çocuğun duygu dünyasına seslenirken, gezi gözlem yazıları çocuğun bilgi ve düşünce dünyasına seslenir. Gezi yazılarının yorumlama gözlem yapma becerisini geliştirmesi, çocuğun kültürel bakış açısı kazanmasına yardımcı olması ve kayda değer ölçüde eğitici olmasıyla eğitim-öğretimin (Sevinç, 2018, s. 18) özellikle de sosyal bilgiler öğretiminin vazgeçilemez unsurları arasında sayılabilir. Gezi yazıları uzun bir geçmişe sahip ve bu tür özelinde çok çeşitli eserler bulunsa da seyahatname deyince ilk akla gelen isim Evliya Çelebi'dir. Evliya Çelebi'nin kendi döneminde gerçekleştirmiş olduğu seyahatleri kaleme aldığı Seyahatnamesi hem o dönemin özelliklerinin tanıtılmasında hem de ülkemizin coğrafi ve tarihi özelliklerinin öğrenilmesinde katkısı olacağı düşünülebilir. "Pîrî Reis'in Kitab-ı Bahriye eseri", "Seydi Ali Reis'in Miratü'l Memalik eseri", "Kâtip Çelebi'nin Cihannüma eseri", "Mustafa Said Bey'in Avrupa Seyahatnamesi eseri", "Ahmet Mithat Efendi'nin Avrupa'da Bir Cevelan eseri", "Cenap Şahabettin'in, Hac Yolunda ve Avrupa Mektupları eseri", "Faliş Rıfkı Atay'ın Deniz Aşırı, Bizim Akdeniz ve Yolcu Defteri eserleri", "Reşat Nuri Güntekin'in Anadolu Notları eseri", "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Beş Şehir eseri" sosyal bilgiler dersinde kaynak eser olarak kullanılabilir ve Türk seyyahlar tarafından hazırlanan seyahatnamelerden bazılarıdır (Maden, 2008, ss. 150-153).

2.3.2.19. Karikatürler

İnsan zekâsının gereksinim duyduğu düşünmeyi ve düşündürürken tebessüm etmeyi temin eden karikatür; olay, olgu ve durumların eleştirel bir dilde gülmece ögesini kullanarak çizgiye dökülme sanatı olarak tanımlanabilir (Köseoğlu, 2009, s. 9-10). Üzerinde tartışılabilen ilgi çekici bir malzeme olan karikatürün içeriğinde güldürü unsuru barındırması öğrencilerin eğlenerek derse katılmasını ve öğrencinin aktifliğini artırarak konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Bu yönüyle karikatür, eğitim-öğretim sürecinde kullanılan yöntemlere işlevsellik özelliği kazandıran materyallerden biridir (Koçoğlu, 2012, ss. 92-93). Karikatürlerin görsel bir araç olarak bir konuyu en kısa yoldan tek bir çizimle ifade edebilmesi ve soyut kavramların somutlaştırılmasını kolaylaştırması açısından da sosyal bilgiler derslerinde özellikle de soyut kavramların öğretiminde etkili öğrenme sağlayabilmek için kullanılacak materyallerden biri olarak görülebilir.

Mizah, abartı, düşündürme ve çizgi öğeleri içeren karikatürlerin literatürde farklı sınıflandırmaları bulunmaktadır. İfade tarzına göre karikatürler, yazılı ve yazısız karikatürler olarak ikiye ayrılır. Yazılı karikatürler, günlük gazetelerde yayımlanan ve çizgilerin yazılarla desteklendiği; yazısız karikatürler ise uluslararası dil olma özelliği ve sanatsal kaygı taşıyan ve yazının olabildiğince en az düzeyde veya hiç kullanılmadığı karikatürlerdir (Akyürek Tay, 2019, s. 33). Karikatürler anlam bakımından; siyasi karikatür (karikatüristin siyasal görüşünü yansıttığı, esprisi gazete ya da dergi yöneticilerince oluşturulan), mizahi karikatür (sadece güldürme amacı olan), sanat karikatürü (güldürme amacı ikinci planda olan, daha çok düşündürmeye yönelik çizilen); açıklayıcı karikatürler (öğrenme materyalleri ya da reklamlar ile bağlantılı olarak kullanılan, onlara ilişkin önemli noktaları açıklayan) olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. Son yıllarda eğitimde sıklıkla kullanılan kavram karikatürleri açıklayıcı karikatür başlığı altında ele alınabilir (Özer, 1998; Şenyapılı, 2003'ten aktaran Göçer ve Akgül, 2018). Karikatürler uygulanış şekillerine göre ise çizimi tek bir kare ile sınırlandırılan tek kare karikatür ve birden fazla karenin peş peşe sunulduğu bant karikatürleri olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Tek kare karikatürlerinde mesaj tek bir karede sunulurken bant karikatürlerinde mesaj bir hikâye eşliğinde sunulur ve bu hikâye ardışık biçimde sıralanmış olan kareler ile ileti birden fazla karenin içinde verilir (Kabapınar, 2020, ss. 24-25). Sosyal bilgiler dersinde konuların içeriğine bağlı olarak karikatür türlerinden mizahi, sanat ve açıklayıcı (kavram) karikatürlerinin bir arada, tek kare ve bant karikatürleri şeklinde etkili bir materyal olarak kullanılabilmesi söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersi öğrenciler tarafından çoğu zaman sözel ve ezber bir ders olarak düşünülebilir ve bu önyargıları sebebiyle de derse karşı olumsuz tutum geliştirebilirler. Aynı zamanda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin; güncel olayları takip etmemeleri, edindikleri bilgileri gündelik hayata geçirmekte zorlanmaları, ezber yapmaları, kendilerine sunulan bilgi ile yetinmeleri, yaratıcılıklarını kullanmamaları, geçmiş ile günümüz arasında bağ kuramamaları ve yorum güçlerinin zayıf olması karşılaştıkları sorunlar arasında sayılabilir (Gönenç ve Açıklan, 2017, s. 31). Bu sorunlar öğrenme engeli olarak adlandırılabilirler. Karikatürler özellikleri bakımından eğitim ortamlarında öğrenci ve öğretmenlerin yaşayabileceği öğrenme engellerinin ortadan kaldırılmasına katkı sağlayabilir. Karikatürün temelinde düşündürmek vardır ve öğrenciler bir karikatürü fikir alışverişi yaparak tartışma ortamı içinde düşünerek yorumlayabilirler (Barut, 2017, s. 29). Sosyal bilgiler dersinde konu ile ilgili öğrencilerin özelliklerine uygun seçilecek bir karikatür öğrencilerin o konu hakkında fikir geliştirmelerine, aralarında tartışmalarına ve yorum yapmalarına olanak sağlayabilir. Bu durumda öğrencilerin ezberlemekten çok bilişsel becerilerini işe koştuklarından söz edilebilir. Karikatürlerin düşündürücü özellikte olması öğrencileri ezberden uzaklaştırdığı; görsel özellikte olması konuyu somutlaştırdığı, mizahi özellikte olması derse keyif alarak katılmayı sağladığı, eleştirel özellikte olması öğrencilerde eleştirel bakış açısını geliştirdiği ve bunların sonucunda da hem öğrencilerde kalıcı öğrenme sağlanabileceği hem de öğrencilerin derse karşı tutumlarını değiştirebileceği iddia edilebilir.

2.3.2.20. Ansiklopediler/ Sözlükler/ Dergi yazıları/ Gazete Kupürleri

Yazılı materyaller, kolayca ulaşılabilen, öğretim ortamına rahatça taşınabilen, kolaylıkla çoğaltılabilen ve öğrencinin kullanımına ucuzlukla sunulabilen materyaller olması açısından eğitim öğretimde en yaygın kullanılan materyal türüdür (Yanpar Şahin ve Yıldırım, 1999'den akt. Avcı ve Asma, 2017, s. 255). Eğitimde kullanılan yazılı materyaller arasında ansiklopediler, sözlükler, dergiler ve gazeteler sayılabilir. Basılı materyaller olarak da adlandırılan bu materyaller geçmişten günümüze önemini korumuş ve eğitim için vazgeçilmez araçlar olmaya devam etmektedir. Günümüzde sözlük, ansiklopedi, dergi ve gazetelere basılı yayın olarak ulaşmanın yanında internet üzerinden de ulaşmak mümkündür (Meydan ve Akdağ, 2015, s. 163).

Ansiklopedi belli bir yöntemle göre düzenlenen, bilim, sanat ve uğraş dallarının tüm bilgilerini ayrıntılı olarak bir arada bulduran, genellikle birkaç ciltten oluşan kitaplardır (TDK, 2023). Herhangi bir konuda araştırma yaparken öğrencilerin başvurabilecekleri

önemli kaynaklar arasında sayılabilir. Derslerde başvuru kaynağı olarak kullanılacak bir diğer kaynak ise sözlüklerdir. Anlamını bilmediğimiz bir sözcüğün anlamını, yazılışını ve nereden türetildiğini anlamak için kullandığımız sözlük, öğrenciyi eğitime yönelten birer araçtır. Bu yüzden sözlük kullanma tekniğinin ilk yıllarda öğrencilere kazandırılması gerekir.

Dergiler ise belli aralıklarla çıkan, genellikle sayfa sayısı ellinin altında olan kitaplara göre daha güncel olan ve öğretim faaliyetlerini önemli ölçüde destekleyen materyallerdir. Gazete, dergi ve diğer süreli yayınlar, hem günlük konu ve sorunlar için bilgi edinmek hem de amaçlı öğrenme etkinliklerine itici bir araç olduğundan basılı materyallerin planlı bir şekilde eğitim öğretim ortamında kullanılması gerekir (Meydan, 2001, ss. 41-42). Bu açıdan ansiklopedilerin, sözlüklerin, dergi yazılarının ve gazete kupürlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılacak önemli materyaller olduğu ve bu kaynakların bilgi edinme, analiz etme, dil ve okuma becerilerinin geliştirilmesi ve dünyadaki olaylara dair farkındalığın artırılmasında yardımcı olabileceği söylenebilir. Yazılı kaynakların sosyal bilgiler dersinde kullanılması öğrencilere bilgiye ulaşmanın ve kaynakları değerlendirmenin önemini öğretirken aynı zamanda eleştirel düşünme ve araştırma becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlayabilir.

2.3.2.21. Günlükler /Mektuplar

Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrencilerin kanıta dayalı olarak akıl yürütebilmelerini sağlamaktır. Bu amaçla günlükler ve mektuplar öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde kanıt niteliği taşıyan kaynaklarla tanışmalarını sağlamak için kullanılacak kaynaklar arasında sayılabilir (Çelikkaya, 2017, s. 59).

Mektup, insanların iletişim araçlarının henüz gelişmediği zamanlarda eş, dost, akraba vb. tanıdıklarıyla iletişim kurma; duygu, düşünce ve izlenimlerini onlarla paylaşma amacıyla yazılan bir yazı türüyken zamanla iletişim araçlarının gelişmesiyle işlevsel boyutları genişlemiş, insanoğlunun fikri ve duygusal birikimlerini aktarmaya yarayan bir edebi tür durumuna gelmiştir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2014, s. 159).

Günlük ise “günü gününe tutulan anı yazısı veya bu yazıları içine alan eser, günce” (TDK, 2023) olarak tanımlanan edebi ürünler içerisinde yazılı türler arasında yer alan bir türdür. Edebî günlüklerde yazarların nasıl bir hayat sürdüğünü, hangi eserlerini hangi koşullar altında hangi etkilerle yazdıklarını görebiliriz. Günlüğün, mektup ile özel hayata bağlı yazı türü olmaları bakımından benzerlikleri vardır. Edebi olarak yazılmış günlüklerin içerisinde mektuplara da rastlamak mümkündür (Fıstıkçıoğlu, 2021, ss. 14-15).

Mektuplar ve günlükler, yazıldığı dönemdeki insanların deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini, günlük hayatlarını, alışkanlıklarını, inançlarını ve değerlerini yansıttığı sylenabilir. Öğrenciler, bu yazılı kaynaklar sayesinde tarihî olayları ve dönemleri daha yakından tanıyarak tarih anlayışlarını geliştirebilir, toplumların yaşantılarına ve kltrlarına derinlemesine bir bakış açısı kazanabilirler. Aynı zamanda öğrenciler, mektup yazarak ve günlük tutarak yazma becerilerini geliştirebilir, duygularını ifade etmeyi öğrenebilir. Sözlü ve yazılı edebi ürünlere dayalı materyal kullanımının sosyal bilgiler dersi ğretiminde öğrencilerin sosyalleşebilmesi ve kendini ifade edebilmesinde önemli bir yere sahip olduğu (Avcı ve Asma, 2017, s. 247) bu amacı taşıyan mektup ve günlük trlarının de sosyal bilgiler derslerinde etkili birer materyal olarak kullanılabileceği sylenabilir.

2.3.2.22. Röportajlar

Röportaj, sözlükte “konusu, bir soruştırma ve araştırma olan gazete veya dergi yazısı” şeklinde tarif edilir (TDK, 2023). Canlı, belgeli, öğretici ve bilgilendirici özellikleriyle bir bakıma haber niteliği de taşıyan edebî röportaj türü, düz yazı içinde farklı bir yere sahiptir (Sağlam, 2006, s. 415). Röportajlar, gerçek insanlardan elde edilen canlı bilgileri içerdiğinden birincil kaynaklar olarak kabul edilebilir, mektup ve günlüklerde olduğu gibi kanıt niteliği taşıyan materyaller arasında sayılabilir. Bu sebeple röportajlar, sosyal bilgiler dersinde oldukça değerli bir öğrenme aracı olarak kullanılabilir. Selanik Ay ve Acar (2016) ve Eroğlu ve Deveci (2021) yapmış oldukları araştırmalarında, sınıf ğretmenlerinin ve sosyal bilgiler ğretmenlerinin öğrencilerin girişimcilik becerisi kazandırmada sınıf içinde röportaj yapma çalışması kullandığını tespit etmiştir. Röportajlar, ğrencilerin gerçek kişilerle yapacağı görüşmelerde girişimcilik becerisini kazandırmasının yanı sıra öğrencilerin, röportaj yapmadan önce konu hakkında yapacakları araştırmalar sayesinde araştırma becerisini de geliştirebileceği söylenbilir. Röportaj, ğrencilerin sorular sorarak, düşüncelerini paylaşarak ve röportaj sürecine dahil olarak öğrenme deneyimini daha etkili hale getirebilir. Röportajlar, ğrencilerin sınıf ortamından gerçek dünyadaki kişilere ulaşmalarını sağlamada etkili olduğu, bunun da öğrencilerin ders materyallerini gerçek yaşam örnekleriyle ilişkilendirmelerini sağlayacağı ifade edilebilir. Öğrenciler, sosyal bilgiler derslerinde gerçek insanların deneyimlerini öğrenerek konuları daha somut ve anlamlı hale getirme fırsatı bulabileceğinden etkili bir materyal olduğu iddia edilebilir.

2.3.2.23. Sohbetler

Edebi yazılı türler arasında yer alan sohbet; “bir konuda derinleşmeden hem bilgi veren hem de okuyana sezgi gücü aşıl原因, yazarın kendi fikir ve görüşlerini okurlara aktaran konuşma tarzında yazılan yazılara denilmektedir (Paçacıoğlu, 1994, s. 213). Sohbet türü, sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir bir yazılı metin türü olarak görülebilir. Çünkü sosyal bilgiler dersi, öğrencilere toplumun yapısı, kültür, tarih, coğrafya ve sosyal ilişkiler gibi konuları öğretirken, öğrencilerin düşünce ve duygularını ifade etmelerini teşvik etmeyi de önemseyen bir ders olduğundan sohbet yazıları, öğrencilerin bu konular üzerinde düşünmelerini, duygusal bağ kurmalarını ve fikirlerini ifade etmelerini sağlayacağı söylenebilir. Sohbet yazıları, öğrencilerin kişisel deneyimlerini ve gözlemlerini paylaşarak konuları daha gerçekçi ve somut bir şekilde ele almalarını sağlayabilir. Öğrenciler, günlük hayattan örnekler vererek, kendi düşüncelerini ve görüşlerini ifade ederek sosyal bilgiler dersinde daha aktif bir şekilde katılım sağlayabilirler.

2.3.2.24. Siyasetnameler

Devlet yönetimiyle ilgili, devlet idarecilerine ve devlet adamlarına idarecilik ilimi ve sanatına dair bilgiler veren, onlara tavsiyelerde bulunan ve adaletli bir yönetim oluşturmalarını sağlamak ve istemek amacıyla yazılan siyasî ve ahlâkî içerikli eserlere siyasetname denir (Belen, 2015, s. 276). Siyasetnameler, devlet yönetiminde tüm gücü elinde bulunduran hükümdarlar için yazılmıştır. Hükümdarın sahip olması gereken özellikler yanında yönetimin esas ve şartları tek tek sıralanmış, ideal bir devlet yönetiminin nasıl olması gerektiğine ve buna nasıl ulaşılacağına dair nasihatler verilmiştir (Levend, 1962, s. 168). Yazıldıkları döneme ait sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve kültürel yaşantıları aksettiren (Memiş, 2008, s. 106) siyasetnameler sosyal bilgiler dersinin özellikle tarih konularının öğretiminde kullanılabilir önemli materyaller arasında sayılabilir. Şanlı'nın (2009, s. 72) sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde siyasetnamelerden faydalanmanın akademik başarıya etkisini araştırdığı çalışmasında öğrenci başarısını arttırmada etkili olduğu ve tarih konularının öğretiminde siyasetname kullanımının öğrencilerin derse ilgisini artırdığı öğrenme hedeflerine ulaşmak için harcanan zamanı azalttığı ve öğrencileri sınıfta daha etkin kıldığı sonuçlarına ulaşmış olması bunu kanıtlar niteliktedir.

2.3.2.25. Söylevler/ Nutuk

Türk Dil Kurumu sözlüğünde söylev/ nutuk; “Bir topluluğa düşünceler, duygular aşılacak amacıyla söylenen, uzunca, coşkulu ve güzel söz, nutuk” olarak tanımlanmaktadır. Nutuk tarihte büyük iz bırakmış kişilerin eserleri olarak da ifade edilebilir. Nutuk’un yazarı yalnız olayları belgelerle inceleyerek sonuçlarını ortaya koymaya çalışan bir tarih yazarı değil, aynı zamanda eserdeki olayların da doğrudan kahramanı olan bizzat kendisidir. Nutuk eserinde tarih yapan ile tarih yazan aynı kişi olduğu için önemli değere sahip bir eser niteliği taşımaktadır (Korkmaz ve Aybars, 1999, s. 8).

Tarihimizin en önemli nutuk eseri Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk eseridir. Bu eser Mustafa Kemal Atatürk’ün, 15-20 Ekim 1927 tarihlerinde, 1919’dan 1927’ye dek kendisinin ve silah arkadaşlarının faaliyetlerini özetlediği konuşma metnidir. Bu metin Kültür Bakanlığı Yayinevi tarafından bir kitap olarak yayımlanmış ve Türkiye'nin bu dönemle ilgili en temel resmî tarih kaynağı olma niteliği taşımaktadır (Wikipedia, 2023). Nutuk; Mustafa Kemal Atatürk’ün millî mücadele sırasında meydana gelen olayları açıklığa kavuşturmak, tarihe katkıda bulunmak ve Türk milletinin istikbali için bir kaynak bırakmak amacıyla dile getirdiği bir eserdir. 19 Mayıs 1919’dan başlayarak tarihsel olayları kronolojik bir sıra içinde ve buna ek olarak Mustafa Kemal Atatürk’ün kendi görüşlerini de tarihsel olaylarla birlikte açıkladığı, ancak diğer kitaplarda olduğu gibi konular bölümlere, alt bölümlere ayrılmadan, sürekli bir akış içinde anlattığı bir eserdir. Söylev/ Nutuk’un tarihte büyük iz bırakmış kişilerin eserleri olduğu, yaşadıkları dönemi ortaya koyabilmek açısından temel bir belge niteliğinde olduğu için sosyal bilgiler dersinin özellikle de tarih konularının öğretilmesinde kullanılabilecek etkili bir materyal olduğu söylenebilir.

2.3.2.26. Ağıtlar

Halk edebiyatının sözlü türlerinden biri olan ağıtlar; “tanınan, bilinen fertlerin ölümü ve öldürülmesi başta olmak üzere yangın, deprem, sel baskını ve trafik kazaları, salgın hastalıklar gibi toplumsal ve doğal afetleri, gurbet, askerlik, kaybolma, gelin gitme gibi acıklı, hüznü ve üzücü olayları konu edinen, törenlerde veya tören dışı zamanlarda ağlatmayı ve yas tutturmayı amaçlayan, buna yönelik bir anlatım tutumuyla oluşturulan ve bu türe has ezgilerle icra edilen şiirler” olarak tanımlanır (Çobanoğlu, 2018d, s. 61). Halkın ve yaygınlık kazandığı yörenin sosyal yaşantılarını, özellikle de acılı hüznü ve üzücü

toplumsal olaylarını dile getiren ağıtlar halk edebiyatı içerisinde konuları bakımından lirik türkülerin arasında gruplandırılır (Tekgöz, 2005, s. 36). Ağıtlar edebî bir tür olmasının yanında toplumsal yaşanmışlığın aktarıldığı ürünlerdir ve içerisinde barındırdığı muhteva ile üretildiği dönemin hususiyetlerini aktaran belge özelliği taşırlar (Gezer, 2016, s. 658). Kültürel öğeleri içinde barındıran, toplumların yaşanmışlıklarına ışık tutan ağıtların, bilinmesi ve benimsenmesi o toplumun kültürünün gelecek nesillere aktarılmasında büyük önem taşıdığından sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilir edebi ürünlerden biri sayılabilir.

2.3.2.27. Şiirler

En eski edebi ürünler arasında kabul edilen şiir, asırlarca bireyleri ve toplumları etkilemiş, etkisi günümüze kadar süregelmiştir. Bireyler içinde buldukları durumları, heyecanlarını, düşüncelerini, hayallerini, izlenim ve tecrübelerini yüzyıllardır şiirlerle ifade etmiştir (Çalışkan ve Çoşkun Buluç, 2020, s. 80). Edebi ürünler içerisinde en fazla okunan ve yazılan bir tür olarak da bilinen şiir; güzel söz söyleme sanatıdır ve bir duygunun ifadesi olarak duygulara hitap etme özelliğine sahiptir (Aytekin, 2016, s. 147). Sözlük anlamıyla şiir; “zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Şiirin edebî estetiği ve yapısı itibarıyla çok farklı tanımlarına rastlamak mümkün olsa da yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak şiir; insanın duygu, düşünce ve izlenimlerini ahenk içinde yazılı ya da sözlü bir şekilde aktarması olarak tanımlanabilir. Bu açıdan şiirin, insan hayatının her alanında var olduğu ve şiirlerde yaşamın her alanından konulara yer verildiği söylenebilir.

Şiir, diğer edebî ürünlere kıyasla çocukların daha çok dikkatini çeker. Eğitim hayatlarının daha ilk basamaklarında çocuklar şiirlerle iç içedir, onları kolayca ezberleyip, akıllarında tutabilirler (Çalışkan ve Çoşkun Buluç, 2020, s. 91). İnsan hayatının her alanında var olan ve çocukların ilk karşılaştığı edebi türler arasında sayılabilecek şiirler, sosyal bilgiler öğretiminde etkili bir şekilde kullanılabilir. Sosyal bilgiler dersinde şiirlerin öğretim materyali olarak kullanılmasına yönelik yapılan çalışmalarda, sosyal bilgiler eğitiminde şiirlerin kullanımının öğretime önemli bir katkı sağladığı, şiirlerin bir öğretim materyali olarak kullanıldığında etkili olduğu, öğrencilerin akademik başarılarına büyük ölçüde katkı sağladığı ve öğretilen bilginin pekiştiği ve daha kalıcı hale geldiği tespit edilmiştir (Ay, 2018; Gürler, 2018).

Sosyal bilgiler öğretiminde şiirler, tarih ve kültürel konuların daha etkili bir şekilde öğrenilmesine yardımcı olabilir. Öğrencilere geçmiş dönemler, önemli olaylar veya tarihi konular şiirler ile anlatılabilir. Öğrenme deneyimini daha keyifli hale getirebilir ve öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayabilir. Etkili vatandaşlık eğitimi kapsamında öğrencilere kazandırılması amaçlanan demokrasi, insan hakları, bağımsızlık, eşitlik, sorumluluk ve görev gibi özellikle de soyut kavramların öğretiminde şiirlerin kullanılması öğrencilerin bu kavram ve konuları daha iyi anlamalarını sağlayabilir ve onları toplumsal sorunlara duyarlı vatandaşlar haline getirebilir. Doğal güzellikleri, ekosistemleri veya farklı coğrafi bölgeleri anlatan şiirler, öğrenmeyi daha ilgi çekici hale getirebilir ve öğrencilerin çevre bilincini artırabilir. Şiirler, sosyal sorunlar ve toplumsal değişim konularının ele alınmasında etkili bir yol olabilir ve öğrencilerin farkındalığını artırabilir ve onları toplumda aktif bir şekilde rol almaya teşvik edebilir. Bu örnekler, şiirlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımının sadece birkaçını göstermektedir. Şiirler, duygusal bağ kurmayı, hayal gücünü ve yaratıcılığı teşvik etmeyi sağlayarak öğrenme deneyimini zenginleştireceğinden sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek etkili öğretim materyallerinden birisi olabilir.

2.3.2.28. Bilmeceler

Bilmece; geçmişten günümüze biçimlenerek, belirli kuralları olan, nesilden nesile aktarılan bir gelenektir. Bilmecelerde toplumun düşünce yapısının, ortak beğenisinin yansımaları görürüz (Erdem, 2010, s. 53). “Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyene veya okuyana bırakan oyun” (TDK, 2023) olarak tanımlanan bilmece Türk halk edebiyatında yer alan önemli bir edebi türdür. Bilmeceler bir toplumun dünya görüşünü, düşünce yapısını, ortak değerlerini ve kültürünü yansıtır. Bilmece sormak bu yolla hoşça vakit geçirmek için oluşturulan bu söz ve zeka oyunları bu özellikleriyle evrenseldir ve hemen hemen her kültürde rastlanılan sosyo-kültürel bir olgudur. Bilmeceler ilk çağlardan beri toplumun bütün kesimlerince kullanılan bir türdür ve bilmeceler kadın, erkek, çocuk her kesime hitap eden eğlenmek, hoşça vakit geçirmek, birbirini sınamak, iletişim kurmak amacıyla gerçekleştirilen eğlence şekli olarak da ifade edilebilir (Çobanoğlu, 2018c, s. 92).

Bilmece sadece bir eğlence aracı olmayıp taşıdığı özelliklerle eğitim sürecinde etkili bir öğrenme aracı olarak kullanılabileceği söylenebilir. Öğrencilerin bir sorunu çözmek için farklı perspektiflerden düşünmelerini ve farklı çözüm yolları aramalarını teşvik eden bilmeceler; öğrencilerin mantık yürütme, problem çözme, analitik düşünme ve

yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmesine yardımcı olabilir. Aynı zamanda kelime dağarcığının genişletilmesi, anlam çıkarmanın geliştirilmesi, kelime oyunları ve kelime ilişkilerinin anlaşılması gibi dil becerilerinin geliştirilmesine de katkıda bulunabilir. Öğrenciler, bir araya gelerek bilmeceyi çözmek için fikir alışverişinde bulduklarında, birlikte düşünür ve çözümü bulmak için iş birliği yaparlar. Bunun sonucunda da iletişim becerilerini güçlendirerek takım çalışması yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olabilir. Bilmece çözenin, öğrencilerin özgüvenini artırdığı iddia edilebilir. Doğru cevapları bulmak veya çözüm yollarını keşfetmek, öğrencilerin kendine güvenini ve özdenetimini artırabileceği düşünüldüğünde başarıya ulaşan öğrencilerin motivasyonu artabilir ve öğrenme sürecinde daha aktif olmalarını sağlayabilir. Bilmeceler diğer edebi ürünler gibi bir kültürün veya toplumun mirasını yansıttıkları için öğrencilere sorulacak geleneksel bilmeceler kültürel değerleri tanıtmak ve paylaşmak adına faydalı olacağı söylenebilir. Bu, öğrencilerin farklı kültürel mirasları anlamalarına da yardımcı olabilir. Sonuç olarak bilmecelerin, eğitim sürecinde özellikle de sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden, zihinsel becerilerini geliştiren ve öğrenmeyi eğlenceli hale getiren bir araç olarak kullanılabilir.

2.3.2.29. Tekerlemeler

Tekerlemeler, halk edebiyatı ürünleri arasında yer alan şekil ve içerik bakımından sınırları tam olarak belli olmayan şiirsel tarzda söylenmiş, yarı anlamlı yarı anlamsız edebi ürünlerdir (Kurudayıoğlu ve Potur, 2015, s. 40). TDK sözlüğünde tekerlemeler için “hazır basmakalıp söz”, “birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı”, “masalların genellikle başında kullanılan “Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde” gibi uyaklı giriş veya ara sözler”, “saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışı”, “orta oyununda, özellikle Kavuklunun kullandığı sözler,” anlamları verilmektedir. Tekerlemelerin anlamlarına bakıldığında, birbiriyle uyumlu kalıplaşmış sözler olduğu, çocuk ve yetişkinler tarafından söylendiği, masal, deyiş, orta oyun gibi birçok çocuk edebiyatı ürünlerinin ve çocuk oyunlarının içerisinde sıklıkla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Çocuklar uyumlu, kafiyeli, tekrar eden ses özelliklerine ve hayale, mizaha, sürprize ağırlık veren anlatımlara sahip olan tekerlemeleri dinlemekten ve ezberlemekten çok zevk duyarlar (Oğuzkan, 2021, s. 254). Etkin öğrenmenin, öğrencinin dikkatini öğrenme etkinliklerine odaklayarak kavramlar ve konular arasında bağlantı kurmasının sağlanmasıyla gerçekleşebileceği (Ocak, 2020, s. 493) düşünüldüğünde tekerlemelerin, öğrencinin zevk aldığı ve dikkatini çektiği etkili bir öğrenme aracı olarak kullanılabilir böylelikle etkili öğrenmenin

gerçekleşeceği söylenebilir. Dersi daha eğlenceli hale getirmek ve öğrencilerin ilgisini çekmek için sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak tekerlemelerin, konuların daha akılda kalıcı olmasını sağlayabileceği, karmaşık konuların anlaşılmasına yardımcı olabileceği ve öğrenme sürecini de destekleyebileceği söylenebilir. Bir başka deyişle öğrencilere sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin kazandırılmasında tekerlemelerin kullanımının önemli olduğu, özellikle de “*Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi*”nin kazandırılması açısından tekerlemelerin çocuğun dil ve iletişim becerilerini geliştirdiği, aynı zamanda da düzgün konuşma alışkanlığı kazandırdığı ifade edilebilir (Çelik, 2020; Sümbüllü ve Altınışık, 2016) Yukarıda ifade edilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda tekerlemelerin hem çocukların hayatında hem de sosyal bilgiler eğitiminde önemli bir rol üstleneceği düşünülebilir.

2.3.2.30. Ninniler

Halk edebiyatı ürünleri arasında yer alan ninniler, annelerin çocuklarını uyutmak için söyledikleri türkü veya şiir tarzında kafiyeli sözlerdir (Tunagür, 2021, s. 229). Ninniler halkın ve yaşamın gerçeklerini estetik ölçüler içinde ses ve söz olarak yansıtan önemli halk eserleri olarak sadece çocukları uyutmaya, onlarla ilgili iyi dileklerde bulunmaya aracılık etmez aynı zamanda kültürel değerlerimizi nesilden nesle aktararak kültürümüzün ses bayrağı olma görevini de üstlenirler (Çalışkan ve Çoşkun Buluç, 2020, s. 86.). Bu göreviyle sözlü geleneğin önemli bir türü olan ninniler Güneş’e (2010, s. 29) göre bebeğin dil, zihinsel, duygusal ve bedensel gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Anne karnından başlanarak çocuğun zihinsel gelişim evrelerinin sonuna kadar söylenen ninnilerin zihinsel gelişimlerinin yanı sıra dikkat ve anlama becerilerini de geliştirdiğini düşünmektedir. Ayrıca yine bu dönemlerde ninnilerin çocuğun dil gelişiminin, kelime hazinesinin, dinleme ve konuşma becerilerinin gelişmesine katkı sunacağını da belirtmektedir. Ninniler nesilden nesile aktarıldığı için gelenek, görenek, örf ve âdet taşıyıcısı durumundadır (Toker, 2011, s. 25). Ninnilerin yukarıdaki özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda kültürel mirasın yeni nesillere aktarılması amacıyla sosyal bilgiler derslerinde kullanılması önerilebilir.

2.3.2.31. Maniler

Halk edebiyatının en yaygın ve en küçük şiir türü olarak kabul edilen maniler, söyleneni belli olmayan anonim eserlerdir. Maniler halkın deneyimlerinden süzülerek gelmiş her birisi bir hayat tecrübesi, bir ustalık sanatı olarak Türk kültürünün bir

yansımasıdır (Demir, 2013, s. 13). Bu açıdan halk edebiyatı türlerinde olduğu gibi mânilerle kültürel kimlik ve mirasımızın oluşumunu ve gelişimini anlamak; çeşitli yönlerini açıklamak ve bir bütünlük içinde geçmişini ortaya koymak mümkündür (Çobanoğlu, 2018a, s. 19). Kültürümüzü bu denli yansıtan manilerin eğitim ortamlarında kullanılmasıyla öğrencilerin toplumsal ve kültürel öğelerimizi daha anlamlı ve somut biçimde öğrenebileceği bu açıdan da sosyal bilgiler dersinin amaçlarına hizmet edebileceği söylenebilir.

2.3.2.32. Marşlar

Ritmî, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçası olarak tanımlanan (TDK, 2023) marşlar, eğitimin tüm aşamalarında milliyetçilik, ulusalcılık, milli beraberlik, milli tarih, ulusal kimlik konularını işleyen aynı zamanda da milli günler, törenler ve çeşitli organizasyonlarda toplumun çeşitli kesimlerince söylenen bir şarkı türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Gorgoretti, 2020, s. 145). Çepni, Kılcan ve Palaz (2019, s. 641), edebî ürünlerin kullanılarak millî ve evrensel değerlerin kazandırılabilceğini ve bu değerleri kazandırırken sözlü ve yazılı kültürden yararlanmanın sürece katkı sağlayacağını ifade etmektedirler. Marşlar da bir edebî ürün olarak öğrencilerin milli ve manevi değerleri kazanmalarında yardımcı olabilecek materyaller arasında sayılabilir. Nitekim Tay ve Nalçacı (2020, ss. 247-267); “İstiklâl Marşı”nı hem bir değer hem de içinde değerleri barındıran edebî bir ürün olarak değerlendirmekte, millî ve evrensel değerlerin öğretiminde kullanılabileceğini, değerler eğitiminin yapıldığı sosyal bilgiler derslerinde de kullanılabileceğini ifade etmektedir. Sosyal bilgiler dersi; ülkenin devamını, milletin bekasını sağlayacak, milli ve manevi değerlerin, ortak değerlerin bireylere aktarılması ile etkili vatandaşlar yetiştirme amacıyla olan bir ders olduğundan hem İstiklal Marşı’mızın hem de diğer marşların sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının dersin amaçlarına ulaşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

2.4. ŞARKILAR ve SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

Edebî ürün türlerinden biri de şarkılardır. Şarkı; tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri, müzik parçası, melodi şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Müzik sözlüğünde ise şarkı; “eski çağlardan beri bütün kültürlerde yer almış, küçük bir sözlü müzik formu, insanın kendini ifade etmek için seslendirdiği kısa ve yalın ses müziği biçimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Say, 2002, s. 27).

Uçan (2003, s. 7), şarkıları, en ortak, en kapsamlı, en etkili, en verimli, en kalımlı ve en soylu müziksel iletişim aracı olarak görmektedir. Şarkılar yapısı gereği çocuklarda duygusal çağrışımlar uyandırırken yalnız seslerden yararlanmaz, aynı zamanda sözcüklerden ve onun ses örüntülerinden de yararlanır, soyut bir sanat türü olan müziği çocuğun dünyasında somutlaştırır (Satır, 2009, s. 387). Bu özellikleriyle şarkılar eğitimde kullanılabilir materyallerden biri olarak karşımıza çıkabilir.

2.4.1. Şarkıların Eğitimdeki Rolü

Şarkıların, müzik aracılığıyla can bulduğu, duygu, düşünce ve sözlerin müzikle birlikte iletilip diğer insanları etkilemeyi başardığı söylenebilir. Müzik, çağlar boyunca insan ruhunu etkileyen bu gücü sayesinde, insan yaşamının her alanında yer edinmiş ve eski zamanlardan beri eğitimin dayandığı temellerden biri olmuştur (Türkmen, 2021, s. 2). Eflatun; müziğin eğitsel bir yönü olduğunu ve bir eğlence aracı değil, güzellik ve iyilik eğitiminin aracı olduğunu ifade etmiştir. Aristo ise bir insanın duygularını anlatması konusunda hiçbir şeyin ritim ve şarkı söylemek kadar güçlü olamayacağını ve müziğin çocuk eğitiminde kullanılması gerektiğini savunmuştur (Demir, 2020; Türkmen, 2021). Müziği evrensel bir dil olarak gören Eady ve Wilson (2007), öğrenmeyi teşvik etmek için bütün müfredat çalışmalarına entegre edilebileceğini söylemektedir. Tüm bu söylemlere bakıldığında müfredata, dersin içeriğine, konu ve kazanımlara uygun olarak seçilen şarkıların sözleriyle ve müziğiyle eğitim ortamlarında etkili bir şekilde kullanılabilirdiğinden söz edilebilir.

Müziğin toplumla etkileşip bütünleşen sanatların başında yer alması ve insandan insana uzanan evrensel bir dil olması, birbirinden ayrı insanları aynı ezgide birleştirecek güce sahip olması, ona, diğer sanat dalları içinde ayrı bir yer ve farklı bir ayrıcalık tanımıştır (Biber Öz, 2001, s. 102). Duygu ve düşüncelerin ses, ritim ve melodilerle anlatıldığı müzik, çocuğun hayatında önemli bir role sahiptir. Çocuklar için ritim tutmak, şarkı söylemek, müzik eşliğinde dans etmek içgüdüsel olarak yapılan eylemler olduğundan müzik tüm çocukların yaşamında ortak bir payda oluşturabilir (Deleş ve Kaytez, 2020, s. 1). Hem bir sanat dalı hem de çocuklar için vazgeçilemez bir unsur olan müzik, şarkılarda ifade edilen sözler sayesinde bir toplumun değerlerini yaşatan önemli unsurlardan biri sayılabilir. Bu rolüyle müzik ve dolayısıyla da şarkılar gelecek nesillere değer aktarımı görevini üstlenirken, bir eğlence aracı olmanın ötesinde, etkili bir eğitim aracı (Doğan, 2021, s. 30) olarak kullanılabilir. Müzik veya şarkılar hem bir eğitim aracı hem de bir

eğitim materyali olarak dűşünüldüğünde müziğin eğitim ortamlarında kullanılmasının faydalarını Pugh ve Pugh (1998) Őu Őekilde sıralamıŐtır:

- ❖ Müzik, kültürel bir aktarım aracıdır.
- ❖ Müzik, sosyal gelişime katkı sağlar.
- ❖ Müzik, bir beğeni eğitimidir.
- ❖ Müzik, serbest zamanları değerlendirme aracıdır.
- ❖ Türkçe öğretiminde kültür taşıyıcısı olarak türküler
- ❖ Müzik, bireylerde genel akademik gelişime katkı sağlar.
- ❖ Müzik, çocukların fiziksel ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlar.

Müziğin çocuklar üzerinde tek başına ezgisel olarak sağlayacağı faydaların yanı sıra ezgiler üzerine yazılmış sözlerden oluşan Şarkılarla birlikte sunulmasının çocuklar üzerindeki etkisini arttıracacağı iddia edilebilir. Şarkılarda bulunan toplumsal kültürü ve değerleri anlatan sözler kültürel öğelerin nesilden nesile aktarılmasını sağlarken Şarkılar, grup çalışmalarını ve iş birliği içeren etkinliklerde kullanıldığında, öğrenciler arasındaki iletişimi ve sosyal becerileri geliŐtirebileceđi; Şarkı eşliğinde ritim tutmak, elleri ve bedeni koordine etmek, dans etmek gibi aktivitelerin motor becerilerin gelişimine katkıda bulunabileceği; ritmik yapısı ve tekrarlayan motifleriyle öğrencilerin dikkatini toplamalarına ve odaklanmalarına yardımcı olabileceği ve böylelikle öğrenme sürecini daha eğlenceli hale getireceği ve öğrencilerin motivasyonunu arttıracacağı söylenebilir. Şarkıların söz konusu özellikleri, onların eğitimde kullanılabilir olma özelliğini ortaya çıkardığı görülmektedir. Şarkıların eğitimdeki bu faydaları göz önünde bulundurularak, müzik eğitimi ve Şarkıların sınıf içi etkinliklerde yaygın bir Şekilde kullanılması gerektiği söylenebilir. Şarkıların eğitimde kullanılan formuna okul Şarkıları denilebilir.

Müziğin, eğitimde dillendirilmiş hali olan okul Şarkıları söyleniş amacı ve tarzına göre “çocuk Şarkıları, eğitsel Şarkı, güncel Şarkı, marş, türkü vb. isimlerle farklı Şekillerde duyulabilir. Yöre (2004, s. 2) ülkemizde müzik eğitimi içerisinde kullanılan “çocuk müziği”, “eğitim müziği”, “okul müziği”, ve “çocuk Şarkıları” olarak da adlandırılan okul Şarkılarının, resmî müzik eğitimi içerisinde yer alan sözlü müzik çeŐidini kapsadığını ve Türkiye’de okul Şarkılarının beş farklı yapıda ortaya çıktığını belirtmektedir. Bunlar; “marşlar, Türkçe söz yazılmış yabancı ezgiler, türkü uyarlamaları, türkü yapısında bestelenen ezgiler ve özgün Şarkılar”dır. Bir başka kaynakta Bilgin’in (2009, s. 14) okul Şarkılarını, “aktarma Şarkılar”, “öykünme Şarkılar”, “anonim Şarkılar (tekerleme,

saymaca, ninni, halk türküleri)” ve “Türk okul şarkıları” olarak dört ana başlık altında grupladığı görülmektedir. Şekil 2.2’de okul şarkılarına ait gruplamalara yer verilmiştir.

Şekil 2.2. Okul şarkıları ve türleri

Marşlar; “ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçası” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Tarihi, savaşlar ve destanlarla dolu Türk milleti için marşların, milli duyguların anlatılmasını sağlayan önemli bir müzikal ifade olduğu ve milli servet sayılabilecek olan marşların öğretilmesi milli kimliğin kazandırılması açısından oldukça önem arz ettiği söylenebilir (Sonsel ve Özbek, 2023, ss. 4-5).

Türkçe söz yazılmış yabancı ezgiler; aktarma şarkılar olarak da adlandırılır ve yabancı bir ezgi alınıp bu ezgi üzerine Türkçe sözler yazılarak oluşturulur. Ortaya çıkan şarkının okullarda kullanımı ile yabancı bir şarkı, Türk okul müziğine girmiş olur (Sağır, 2002, s. 8).

Türkü uyarlamaları ve türkü yapısında bestelenen ezgiler; anonim şarkılar grubunda ele alınabilir ve bunlar öncelikle türküler ve türkülerin müzikal yapısından esinlenerek bestelenen şarkılardır. Türküler, Türk halkının duygu ve düşüncelerini yansıtan eserlerdir (Sağır, 2002, s. 9). Türkülerin yanı sıra tekerlemeler, saymacalar ve ninniler de bu gruba dahil edilebilir. Tekerleme, saymaca ve ninni türleri de halk ürünleridir ve dil gelişimi üzerinde olumlu etkilerinden söz etmek mümkün olduğundan (Aktaş, 2008, s. 14) derslerde kullanılacak etkili birer öğretim materyali olarak görülebilir.

Özgün şarkılar, Türk Okul Şarkıları olarak da adlandırılabilir olan bu şarkılar Türk bestecileri tarafından yazılan, halkımızın beğenisine uygun, onu geliştirici, yapısını ve özünü halk müziğimize alan, fakat içeriğinde özentisi olmayan, halka yabancı düşmeyen özgün şarkılardır (Aktaş, 2008, s. 14).

Müzik eğitiminde kullanılan önemli araçlarından biri olan okul şarkıları, sadece müzik derslerinde değil diğer derslerde de kullanılabilir önemli birer materyal olarak düşünülebilir. Eğitimde kullanılacak okul şarkılarının eğitimsel özellikleri ve işlevleri göz önünde bulundurularak seçilmesinin daha etkili olacağı düşünülebilir. Bu açıdan Aktaş (2008, s. 15) şarkılar seçilirken; öğretilecek okul şarkılarının toplu söylenebilir nitelikte olması, sözleri kolay anlaşılması, ilgi çekici olması, öğrenci grubunun yaşlarının, yeteneklerinin okul şarkısıyla paralellik göstermesi, sözleri terbiyeye, çocuk zevk ve psikolojisine uygun olması, aynı zamanda öğretici(didaktik) olması, melodilerinin orijinal sanat değeri taşıması, öğrencilere kendilerini gösterme fırsatı sunması ile ilgili hususlara dikkat edilmesi gerektiğini savunmuştur. Yukarıda bahsi geçen kriterlerin yerine getirilmesiyle şarkıların aynı zamanda da müziğin işlevlerini yerine getirebileceği ifade edilebilir.

2.4.2. Şarkılar ve Sosyal Bilgiler

Eğitim ortamlarında kullanılan çocuk şarkılarının, müzik sevgisini aşıl原因 ve müzik becerisini geliştiren, aynı zamanda toplumsal kuralları, milli değerleri öğreten, kişisel gelişime katkıda bulunan, oyunlara eşlik eden, çocuklara mutluluk veren, bireyler arası iletişimi sağlayan, özellikle ilk çocukluk yıllarında bilişsel gelişime, dil gelişimine katkıda bulunan unsurlar (Göher, 2007, s. 316) olduğu söylenebilir. Şarkıların, özellikleri ve etkileri düşünüldüğünde, öğrencilere hem bireysel hem toplumsal hem de eğitimsel açıdan katkıları olduğu görülebilir. Bu açıdan şarkıların dolayısıyla da müziğin eğitimsel, bireysel ve toplumsal işlevlerinden söz edilebilir (Demir, 2020, ss. 27-32). Müziğin eğitimsel işlevini, müziksel öğrenme ve öğretme etkinliklerinin tamamını ve bunlarla ilgili düzenlemeleri kapsadığını belirten Uçan (1997, s. 13) bu işlevleri dört başlık altında ele almıştır. Bunlar;

- ❖ Eğitim boyutu: Müziğin eğitsel amaçlarla kullanılması
- ❖ Eğitim aracı boyutu: Dersler, konular, temalar işlenirken müzikle bağlantı kurularak, belirli sonuçlara erişmek için müziğin kullanılması.

❖ Eğitim yöntemi boyutu: Bir dersin öğretiminde bilinçli olarak seçilen ve takip edilen müziksel bir yol olması

❖ Eğitim alanı boyutu: Esas olarak, müziğin kendine ait konu ve çalışma çevresi olan bir disiplin olması.

Sözlü müzik formu olarak da tanımlanan şarkıların eğitsel amaçlarla kullanılması açısından eğitsel boyutundan, eğitim aracı boyutundan ve eğitim yöntemi boyutundan bahsedilebilir. Şarkıların da müzik gibi eğitimsel işlevlerinin olduğu ve bu sayede de sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının yadsınamaz bir gerçek olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler eğitiminde şarkıların kullanılması hakkında; şarkıların öğrenciler için çoklu sosyal bilgiler hedeflerine ulaşmaları için sayısız fırsatlar sunduğu, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik motivasyon ve ilgilerini arttırdığı, aynı zamanda öğrencilerin geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurmalarına ve ifade becerilerinin gelişmesine yardımcı olduğu; öğretmenlerin ise şarkıları sınıf eğitimlerine entegre ettiklerinde, sosyal bilgiler öğretmek için benzersiz ve etkili bir stratejiye sahip olduğu, şarkıların öğrencilerin ilgisini ve hayal gücünü harekete geçirdiği ve böylelikle öğrencilerin önemli dersleri öğrenmeye hazır hale geldikleri ifade edilmektedir (Palmer ve Burroughs, 2002; White, 2005). Öğrencilerin müzik ve şarkılar ile eğlenerek öğrendikleri ve bu sayede motivasyonlarının en üst seviyede olduğu söylenebilir. Ayrıca şarkıların sadece sınıf içinde değil, öğrencilerin evde veya bireysel öğrenme yapabildikleri her yerde kullanılabileceği otantik materyaller (Batdı ve Semerci, 2012, s. 127) olması şarkıların eğitimsel işlevinin yanında bireysel işlevlerinin de olduğundan söz edilebilir.

Tüm sanat dallarında olduğu gibi, müzik alanında da ilk amaç insanın duygu ve düşüncelerini ifade etmesi (Demir, 2020, s. 27) olarak düşünülebilir. Duyguları etkili bir biçimde anlatan ve duyguları etkileyebilen bir araç olarak müziğin ve dolayısıyla şarkıların bireysel işlevleri söz konusu olduğunda, bireylerde kendilerini ifade edebilme yeteneği, yaratıcılık, kültür birikimi, estetik beğeni, sosyal ilişkiler, mantık becerileri, dili kullanma yeteneği, duygu gelişimi, beden ve psikomotor davranışlar gibi özelliklerin geliştiği gözlenmektedir (Güleç, 2009, s. 366). Uçan (1997, s. 13) ise müziğin bireysel işlevlerini şu şekilde ifade etmiştir:

❖ Müzik bireyin kimlik kazanımında ve kişilik gelişiminde etkilidir ve müzik, bireylere kendi yaşantıları ile gerekli davranış değişikliklerini kazandırır.

❖ Bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimine ve bu alanlardaki yeteneklerini geliştirmesine katkı sağlar.

❖ Müzik yoluyla birey Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en üst basamakta yer alan "kendini gerçekleştirme" evresine ulaşır.

❖ Bireyin boş zamanlarını eğlenceli uğraşlarla değerlendirmesine olanak sağlar

❖ Çalışma ortamlarındaki sıkıcılığı giderme, ruhsal yorgunluğu azaltma, çalışma şevki ve isteği verme, başkasıyla gereksiz yere konuşmayı engelleme; böylece bireyde düzenli, etkili ve verimli bir çalışma alışkanlığı kazandırmada katkı sağlar.

❖ Bireyin içinde yer aldığı doğal, toplumsal ve kültürel çevreye duyarlılığının artmasına ve bu duyarlılığın gelişmesinde rol oynar.

❖ Bireyin dengeli, mutlu, sağlıklı, doyumlu olması için gereken etki ve tepki biçimlerini barındırır (Uçan, 1997, s. 13).

Şarkıların da müzikle birlikte benzer bireysel işlevlerinden söz edilebilir ve şarkılar bu yönüyle de eğitim alanında önemli bir rol oynayabilir. Şarkılar, bireylere kendilerini ifade etme fırsatı vermesi, duygusal deneyimleri güçlendirmesi ve sosyal ilişkileri geliştirmesi açısından bireyin kimlik kazanımı ve kişilik gelişimi üzerinde etkili olabileceği söylenebilir. Öğrenciler, şarkıların melodilerini ve sözlerini hatırlamak için zihinsel bir çaba sarf eder. Bu, öğrencilerin hafıza ve dikkat becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Aynı zamanda, belirli konuları içeren şarkılar, öğrencilerin öğrenmelerini pekiştirir ve bilgiyi daha kalıcı hale getirebilir. Şarkılar, bir kültürün veya tarihsel dönemin ifadesi olarak öğrencilerin kültürel farkındalıklarını ve tarih bilgilerini arttırırken aynı zamanda müzikal ve sanatsal anlayışlarını da geliştirmelerine yardımcı olabilir. Şarkı söyleme veya müzik aleti çalma fırsatları, öğrencilere sahip oldukları yetenekleri keşfetme ve ifade etme imkânı vererek öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini artırabilir ve iletişim becerilerini geliştirebilir. Şarkıların bahsi geçen bireysel katkıları düşünüldüğünde eğitim sürecine dahil edilebileceği ve öğrencilerin öğrenmelerini destekleyerek öğretim programlarının da öngördüğü 21. yüzyıl becerileri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler yetiştirmede kullanılacak eğitim materyali olduğunu söylenebilir. Bu açıdan şarkıların sosyal bilgiler eğitimindeki bireysel kazanımları ile ilgili White ve McCormack (2006, s. 125) sosyal bilgiler sınıflarında şarkılardan yararlanmanın öğrenci ilgisini dolayısıyla öğrenim seviyesini yükselten güçlü bir araç olduğunu, müzik destekli yapılan sınıf içi etkinliklerin öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde, daha yüksek düzeyde düşünme ve sorgulama yapabilmelerini sağladığını, öğrencilerin derslere aktif katılımını sağladığını, sınıf içerisinde görüşlerine ve seçimlerine değer verildiğini gören öğrencilerin, birey olarak

kendilerinin de etkili olabileceklerini gören aktif vatandaşlar olarak yetiştiğini belirtmektedirler. Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda şarkıların veya müziğin kullanıldığı bir öğretimle sosyal bilgiler dersinin amaçlarına daha kolay ulaşılabileceği iddia edilebilir. Müziğin veya şarkıların bireysel ve eğitsel işlevleriyle birlikte toplumsal işlevlerinden de söz etmek mümkündür.

Toplumların yaşantılarının bir ürünü olan müzik ve özellikle de şarkılar (sözlü müzik), sözlü ve müziksel öğelerin birlikteliğinden oluşan kültürel bir değer olarak görülebilir ve bireyin topluma, çevresine ve kendisine yararlı bir insan olmasını amaçlar (Gedikli, 2007'den akt. Karagöz, 2013, s. 64). Müziğin ve şarkıların toplumsal işlevinin amacı olan bu özelliğin etkili vatandaş yetiştirme önceliğinde olan sosyal bilgiler dersinin amaçlarıyla örtüştüğü söylenebilir. İnsan, sanatsal ürünlerin bulunduğu bir çevrede; özellikle toplumsal öğeler içeren şarkılar sayesinde doğal, toplumsal ve kültürel çevresiyle sürekli etkileşimde bulunarak toplumsallaşp kültürlenir (Biber Öz, 2001, s. 106). Çocuk şarkıları ait olduğu toplumun değerlerini, özelliklerini, önem verdiği konuları yansıtır. Bu nedenle bu şarkıların seçimi çok önemlidir. Çocuk şarkılarının çocuk üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, seçilen şarkılar yardımıyla öğrencilerde istenilen davranış değişikliklerine ulaşılabilir (Karagöz, 2013, s. 47). Sosyal bilgiler dersinin “bilgiyi üreten, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan niteliklerdeki bireyler yetiştirmeyi” (MEB, 2023, s. 3) amaçladığı düşünüldüğünde şarkılar, içerisinde barındırdığı değerler ve toplumsal öğeler sayesinde sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek etkili bir öğretim aracı olarak görülebilir.

Sahip oldukları özellikler itibarıyla okul şarkılarının sosyal bilgiler dersinin de özünde bulunan değerlerin öğretilmesinde de kullanılabileceği iddia edilebilir. Nitekim Karagöz (2013, s. 48, 141) paylaşım, hoşgörü, sorumluluk vb. birçok toplumsal değeri içeren okul şarkıları ile yapılan müzik eğitiminin, çocukların bu değerleri kazanmasına yardımcı olduğunu ve değerlere ilişkin farkındalık düzeylerinin artmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Söz konusu okul şarkılarının seçilmesinde dersin amacına, öğrenci seviyesine uygunluğun dikkate alınması gerektiğini, böylece seçilen okul şarkılarının değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine, bireylerde millî, evrensel ve etik değerler bilincinin oluşturulmasına katkıda bulunabileceğini, toplum tarafından kabul görmüş değerlerin, okul şarkıları ile kazandırılması ya da öğrencilerin farkındalık düzeylerinin artırılması, öğrencilerde toplumsal değerlerin davranışa dönüşmesini de sağlayabileceğini ifade etmektedir. Şarkıların, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin

kazandırılması açısından kullanılabilir etkili bir araç olduğundan ve bu sayede de toplumsal işlevini yerine getirdiğinden bahsedilebilir.

Şarkı türlerinin içinde bulunan halk müziği olarak da adlandırılan türkülerin; toplumsal öğelerin bir yankısı olduğu ifade edilebilir. Türküler, bir toplumun kültürel belleğini, kültür kodlarını taşıyan imgeler hazinesidir (Gümüş, 2016, s. 175) ve türkülerin çok etkili bir ifade gücü vardır. Türkülerin, her türlü insanî duyguyu harekete geçirmeleri, toplumu bütün yönleriyle ele almaları ve yansıtmaları en başta gelen özellikleridir (Albayrak, 2012, s. 611). Türkülerin geçmişle gelecek arasında bir köprü görevi üstelendiği söylenebilir. Türkülerin çeşitli toplum kesimleri tarafından üretilmiş olması sebebiyle sosyal bilgiler dersinde farklı bakış açılarının kazandırılmasını sağlayabileceği; türkülerin oluşturdukları döneme ait bilgiler içermesi nedeniyle de özellikle tarih ve coğrafya konularıyla ilgili sosyal bilgiler derslerinde bir kaynak olarak kullanılacağı, aynı zamanda türkülerin öğrencilerin hayal güçlerini ve ilgilerini aktif tutması sebebiyle de öğrencilerin ilgisini derse uyandırdıktan sonra birçok öğretim yönteminin de başarıyla uygulanabileceği ifade edilebilir (Sidekli ve Coşkun, 2014, s. 35).

Türkülerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasıyla, bahsedilen faydalarının yanında öğrencilerin eleştirel bir bakış açısına sahip olmalarını ve türkülerin sahip oldukları değer unsurları sayesinde de değerleri fark etmeleri sağlanabilir ve bu sayede ezberden uzak, toplumsal hayatla ilişkili, MEB tarafından özellikle vurgulanan dersin çeşitlendirilmesi ve kök değerlerin hayatla ilişkili bir şekilde sunulması hususlarının da yerine getirildiği bir sosyal bilgiler dersi oluşturulabilir. Bireye verilmesi hedeflenen değerlerimizi, tarihimizi, yaşantımızı yansıtması ve kültürel unsurlarımızın özümsebilmesi anlamında türküler, sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilere sunulabilecek bir başyapıt sayılabilir (Dilek, 2019, s. 190; Gökdemir, 2019, s. 27). Gülüm ve Ulusoy'un (2008) sosyal bilgiler dersindeki göç konusunda türkülerin kullanılmasına yönelik yapmış oldukları çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde halk türkülerinden yararlanmanın öğrencilerin ilgisini arttırdığını aynı zamanda da öğrencilerin bu kavramı bütün yönleriyle daha iyi anlamalarında ve açıklamalarında da olumlu etkide bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Türkülerin sosyal bilgiler dersinde göç konusunda kullanılmasının sağladığı faydalar düşünüldüğünde sadece bu konu ile sınırlı bırakılmaması, diğer sosyal bilgiler konularında da kullanılmasıyla benzer faydalara ulaşılacağı dile getirilebilir. Bu açıdan Bölücek (2008, s. 68), sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerde yüksek düzeyde başarı sağladığını ve öğrencilerin derse karşı daha fazla motive olduğunu tespit etmiş ve bu

sonuçtan yola çıkarak sosyal bilgiler derslerinde öğretmenlerin türkülerle dayalı etkinlikleri kullanmasını önermektedir. Bir başka çalışma sonuçlarına göre de değerlerin kazandırılmasında ve sosyal bilgiler dersinin verimliliğinin artırılmasında türkülerin önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir ve uygulama öncesinde öğrencilerin büyük bir kısmının türkülerin dersleriyle bir ilgisi olmadığı ve bu sebeple türkülerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmayacağı düşüncesinde olan öğrencilerin türkülerle desteklenen sosyal bilgiler dersi uygulaması sonrasında ise türkülerin öğretim esnasında kullanılmasının dersin işlenişini verimli ve etkili hale getirdiği için eğitim ve öğretimin türkülerle ilişkilendirilmesi gerektiği görüşlerini belirttikleri görülmektedir (Gökdemir, 2019, s. 59).

Tüm bu ifadeler göz önünde bulundurulduğunda türkülerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının sağladığı faydalar gibi sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak diğer şarkı türlerinin de benzer etkilere sebep olacağı söylenebilir. Hatta sadece sosyal bilgiler dersleriyle sınırlı kalınmadan farklı derslerde de şarkıların sağlayacağı faydalardan yararlanılarak daha etkili ve verimli eğitim öğretim sağlanabilir. Bu açıdan literatür incelendiğinde şarkıların farklı derslerde kullanılmasına yönelik çalışmalara rastlanmaktadır.

2.4.3. Şarkıların Diğer Derslerde Kullanımı

Mevcut çocuk şarkılarını uyarlamak, öğretmenlerin şarkı repertuarlarını genişletmek için kullanabilecekleri bir yöntemdir ve böylece şarkıları öğretim bağlamlarında kullanmaları için onlara daha fazla fırsat sunar (Gökşenli, 2011, s. 21). Şarkıların eğitimde kullanılmasının sağladığı faydalar açısından sadece sosyal bilgiler dersinde değil birçok derste şarkılardan yararlanmanın mümkün olduğu söylenebilir. Eğitimde müzik ve şarkılardan yararlanılması ile ilgili olarak sosyal bilgiler dersi dışında diğer alanlara baktığımızda da çeşitli derslerde şarkılardan yararlanıldığı görülmektedir.

Literatürde şarkılardan en çok yabancı dil eğitiminde faydalandığı dikkat çekmektedir. Yabancı dil öğretiminde şarkılardan yararlanma ile ilgili çalışmalara bakıldığında; Sezer (2015), kültürlerarası iletişime ve etkileşime açık olan şarkıların yabancı dil öğretiminde kullanılarak Almanca sözcük öğretimi ve telaffuz alıştırmalarına etkisini incelemiş ve öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediğini; Kömür, Saraç ve Şeker (2005) ve Atilay (2017), şarkıların İngilizce öğretiminde kelime dağarcığının gelişmesinde önemli bir rol oynadığını, öğrencileri öğrenme deneyimlerinde motive edici bir faktör olduğunu, öğrencilerin şarkıları sevip şarkılar yoluyla rahatlıkla kelime öğrendiklerini ve

öğrendikleri kelimeleri hatırlayabildiklerini; Millington (2011) yabancı dil öğretiminde ve şarkıların öğrencilerin dinleme becerilerini ve telaffuzlarını geliştirmelerine yardımcı olacak, kelime ve cümle yapılarını öğretmede yararlı olacak öğretim ve öğrenme aracı olarak kullanılabileceğini; Batdı ve Semerci (2012), yabancı dil öğreniminde şarkıların kapsamlı ve yoğun dinleme sağlayarak dinleme becerilerini, bu becerilerin yanı sıra öğrencilerin kendini ifade etme ve işbirliği içinde çalışma gibi olumlu yönleri ile konuşma becerilerini; ilgi çekici; üretkenlik, yaratıcılık ve hayal gücünü geliştirmesiyle yazma becerilerini; metinlerin kolay öğrenilmesini ve hatırlanmasını sağlayarak okuma becerilerini geliştirdiğini tespit etmişlerdir. Güngör (2014), Fransızca öğretimi açısından ve Koç (2018) Arapça öğretimi açısından yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların, öğrencilerin kelimelerin telaffuzunu öğrenmelerine yardımcı olduğunu, yabancı dildeki kelime dağarcıklarını ve derse olan ilgilerini arttırdığını, dinleme-anlama becerilerini geliştirdiğini, derse katılımlarını arttırdığını, derse karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkıda bulunduğunu, yabancı dil derslerini eğlenceli hale getirdiğini, öğrencilerin öğrendikleri dilin kültürü hakkında bilgi edinmelerini sağladığını, öğrencilerin yabancı dile karşı olumlu tutum geliştirerek daha kalıcı bir öğrenme sağladığını; Gökşenli (2011, s. 13) ise İspanyolca'yı şarkılarla öğretmeyi kültürel bir iletişim aracı olarak görmekte ve şarkıların İspanyolca dil yapısını öğrencilerin zihninde kodlaması için önemli bir rol üstlendiğini, İspanyolca şarkılarla çalışmanın bir ödül ya da ünite dışı bir etkinlik olarak değil müfredatta yer alması gereken faydalı bir ders içeriği olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Arapça gibi farklı dillerin öğretiminde şarkıların kullanılmasına yönelik yapılan çalışmaların yanı sıra yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de şarkılardan yararlanılmasına yönelik yapılan çalışmalarda da benzer bulgulara rastlanmıştır; özellikle de şarkıların dil becerilerinin gelişiminde, sözcük öğretiminde, telaffuz gelişimine, motivasyon ve kendine güven inşa etmelerine, derse eğlenceli kılmasına katkıları olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Güldalı, 2019; İşcan ve Maden, 2020; Nişancı, 2013; Tanrıku ve Koyuncu, 2020)

Şarkıların kullanıldığı bir diğer derste Türkçe dersleridir. Türkçe derslerinde şarkıların kullanımına yönelik yapılan araştırmalarda; Türkçe derse esnasında klasik müzik kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Kalyoncuoğlu, 2019, s. ii). İlk okuma yazma eğitiminde kullanılan şarkıların öğrencilerin, okuma becerisinde, yazma becerisinde ve okuma hızında artışlar sağladığı, aynı zamanda öğrencilerinin müziksel becerilerinin ve ilk okuma yazma öğretimine karşı olumlu

tutumlarının da arttığı gözlemlenmiştir (Şahin, 2021, s. iii). Türkçe dersi bağlamında gerçekleştirilen araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak şarkıların derslerde eğitim materyali olarak kullanılmasında programın da öğrencilere kazandırmak istediği Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin ve anadilde iletişim yetkinliğinin kazandırılmasına hizmet ettiği düşünülebilir.

Türkçe derslerinin yanı sıra matematik eğitiminde de şarkı kullanılmasının öğrencilerin akademik başarılarının artmasında ve konuya ilişkin bilgi düzeyinin kalıcılığında etkisinin olduğu, öğrencilerin matematik dersine yönelik tutumları ve matematiksel sözcük dağarcığı gelişiminde de olumlu etkileri, öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre de şarkıların dersi eğlenceli ve ilgi çekici kıldığı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bütüner, 2010; Dinçer, 2008; Tan, 2016; Topçu ve Bulut, 2016; Tunçer ve Şahinkaya, 2021; Yağışan, Köksal ve Karaca, 2014). Bu sonuçlardan yola çıkarak şarkılarla desteklenen matematik öğretiminin öğrencilerin matematiksel yetkinliğini geliştirmede ve günlük hayatta karşılaşılabilecekleri bir dizi problemi çözmek için ihtiyaç duyacakları matematiksel düşünme tarzını geliştirmelerine katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Şarkıların eğitim materyali olarak kullanıldığı bir diğer ders olan fen bilgisi derslerinde şarkıların kullanımına yönelik araştırmalarda şarkıların öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığı, öğrendiklerini hatırlamalarına yardımcı olduğu, öğrencilerin fen bilgisi dersine yönelik tutumları ve görüşleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda öğrenciler, fen bilimleri dersinde kullanılan şarkıları akılda kalıcı, eğlenceli ve öğretici bulmuştur (Boz, 2019; Gürbüz, Çeker ve Töman, 2017; Kahyaoğlu, 2005; Yangın, Sarıkaya, Bulut ve Yangın, 2016). Fen bilimleri dersinde “vücudumuzdaki sistemler” ünitesine ait konuların öğretiminde materyal olarak kullanılan şarkıların etkisinin araştırıldığı bir başka çalışmada akademik başarı anlamında diğer çalışmalara benzer sonuçlar elde edildiği ancak konuya ait bilgilerin kalıcılığı açısından ise istenilen düzeyde olmadığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Aksu, 2019).

Hayat bilgisi dersiyle ilgili olarak zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde hayat bilgisi dersinin şarkı ile ve doğrudan öğretim yöntemiyle öğretiminin etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırıldığı bir araştırmada şarkı ile öğretimin, doğrudan öğretim yöntemine göre daha etkili ve verimli olduğu öğrencilerin tümünün şarkı ile öğretim ile sunulan öğretim uygulamalarında daha az hatalı tepkide bulunduğu ve daha az sayıda oturum ile daha kısa sürede öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır (Zelyurt, 2015).

Elazığ türkülerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı' nda yer alan değerlerin kazandırılması açısından incelendiği çalışmada türkülerin ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde değer kazanımında kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Gülmez, 2022).

Bir başka çalışmada Bedir ve Akkurt (2012, s. 303) coğrafya ders konularının öğretiminde yararlanılmak üzere hazırlanan şarkıların işlevselliğine ve etkililiğine yönelik öğretim üyelerinin ve öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmalarının sonucunda öğretmen ve öğretim üyeleri Coğrafya konularını temel alarak hazırlanan şarkıların eğitim ve öğretimi kolaylaştıracak, ilgi çekici, öğrenciyi güdüleyen, coğrafi bilgi kazanılmasına yardımcı uygun bir ders materyali olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin coğrafya dersine karşı olumlu tutum geliştireceklerini de vurgulamışlardır.

Şarkıların tüm eğitim kademelerindeki bütün derslere entegre edilebileceği (Eady ve Wilson, 2007; Moore, 2007) ve her dersin kendi içerisinde amaçlarına ulaşmasında katkıları olacağı söylenebilir. Ancak bu katkıların en üst düzeyde sağlanabilmesi adına derslerde kullanılacak şarkıların etkili birer materyal haline getirilmesi gerektiğinden ve bu açıdan da şarkıların kullanılmasında bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiğinden bahsedilebilir.

2.4.4. Şarkıların Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Günümüz dünyasında yaşanan değişikliklerin, kültür, sanat, dil ve ahlak gibi toplumsal olguların yapısında da değişikliklere sebep olabileceğinden ve bunun sonucunda popüler şarkılarda da değişimin yaşandığından söz edilebilir. Yukarıda bahsi geçen yabancı dil öğretiminde şarkı kullanımına yönelik yapılan araştırma sonuçlarının aksine Kana, Özekinci, Kızıldağ ve Uzan (2017, ss. 33-34), güncel popüler şarkıların yabancı dil öğretiminde derslerde materyal olarak kullanılmasında olumsuzluklar yaşanabileceğini, şarkıların dilin öğrenilmesini zorlaştırabileceğini veya kelime öğretiminde yanlış öğrenmelere neden olabileceğini düşünmektedir. Araştırma sonuçlarına göre yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin telaffuzu hatalı şarkıları dinlediklerinde, şarkıdan duydukları hataları öğrenmelerine aktardıkları, hem derslerinde hem de günlük hayatta kullandıkları Türkçe bilgilerinde bozulmalara yol açtığı, bu bozulmaların da öğrencilerin ilerleyen zamanlarda öğrenmelerine olumsuz yansiyarak telaffuz yanlışlıklarından dolayı öğrencilerin doğru öğrenmelerinin zor bir süreç haline dönüşeceği düşünülmektedir. Bu

sonuçtan yola çıkarak öğretim materyali olarak kullanılmak istenen şarkıların seçiminde öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususların varlığından söz edilebilir.

Sosyal bilgiler öğretiminde şarkıların bir ders materyali olarak kullanılmasında bazı özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir. Bölücek (2008, s. 37) ve Çangal (2012, s. 18) şarkıların bir türü olan türkülerin bir ders materyali olarak kullanılmasında aşağıdaki hususların dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedirler:

- ❖ Dersin amacına uygun olup olmadığına,
- ❖ Öğrencilerin ilgi ve alakalarını dağıtıp dağıtmayacağına,
- ❖ Öğrencilerin seviyesinin uygunluğuna,
- ❖ Sınıf ortamının hazır hale getirilmesine,
- ❖ Etkinlikten önce kısa bir bilgilendirme yapılmasına,
- ❖ Varsa hikayesinin anlatılmasına,
- ❖ Birden fazla dinletilerek iyice anlaşılmasının sağlanmasına,
- ❖ Seslerin net ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir

Türkülerde olduğu gibi diğer şarkı türlerinin kullanımında da aynı hususlara dikkat edilmesinin faydalı olacağı söylenebilir. Şarkıların seçiminde genel olarak ifade edilebilecek hususlar şöyledir;

Şarkı seçiminde öncelikli olarak şarkının müzikal-ezgisel yapılarının, sözel-dilsel yapılarının, ritminin ve hızının öğrencilerin yaş, psikolojik, sosyo-kültürel gibi özelliklerine uygun olması, dil açısından açık, anlaşılır ve zengin olması gerekir. Öğrencilerin dinlerken takip edemeyeceği kadar yüksek hızda söylenen ya da tam tersine çok yavaş olan ve şarkılardan kaçınılması gerekir. Onlara seviyelerinin çok üzerinde olan ve kelimelerin çoğunun anlamını bilmedikleri bir şarkı sunmak da öğretim hedefine ulaşmayı engelleyecektir. Şarkıların öğretilecek konularla bağının bulunmasına dikkat edilmelidir. Şarkıların ilettikleri mesajların da hedef kitleye uygun olması gerekmektedir. Müziği ne kadar güzel olursa olsun mesajı faydalı olmayan bir şarkı tercih edilmemelidir. Ritmi, sözleri, nakaratı, türü bakımından eğitici, öğretici, eğlendirici, nitelikte olmayan, anlaşılması güç olan şarkılar seçilmemelidir. Öğrenme sürecini etkinleştiren şarkıların öğretim materyali olarak seçiminde, sınıf ortamının donanımına da dikkat edilmelidir (Çelik, 2018, s.47; Gökşenli, 2011, s. 21; Nişancı, 2013, s. 8; Türkmen, 2021, s. 120). Sınıf ortamına uygun olmayan şarkıların seçimi dersin etkililiğini azaltabileceği gibi öğrencilerin dikkatini dağıtabileceği ve dersten uzaklaştırabileceği söylenebilir. Söz

konusu hususlar dikkate alınarak seçilen şarkıların sosyal bilgiler derslerinde kullanımının önemli yararları olacağı söylenebilir.

2.4.5. Şarkı Kullanımının Yararları

Şimdiye kadar genel anlamda edebi ürünlerin, özel de ise şarkıların sosyal bilgiler öğretiminde ve eğitimin diğer alanlarında eğitimsel, bireysel ve toplumsal işlevlerinden ve bu işlevlerin sağlayacağı faydalarından söz ettik. Bu faydalar eğitim ortamlarında şarkı kullanmayı tercih eden öğretmenlerin neden şarkı kullanımını tercih ettiğini gerekçelendirdikleri sebeplerde de görülebilir. Şarkıların;

- ❖ *Sınıfa gerçek yaşamdan kesitlerin girmesine izin vermesi,*
 - ❖ *Öğrencilerin müziğe ilgi duyması,*
 - ❖ *Derslikte olumlu bir çalışma ortamı yaratması,*
 - ❖ *Öğrencileri motive etmesi,*
 - ❖ *Öğrenme düzeylerini artırması,*
 - ❖ *Öğrencilerin şarkılarda anlatılan hikayelerle kendilerini özdeşleştirmesi,*
 - ❖ *Ezberleme işlemi kolaylaştırması*
 - ❖ *Sınıfa eğlence ögesini getirmesi,*
 - ❖ *Şarkı söylerken öğrencilerin kendi sesini işitmesinden zevk almasının onların öğrenmelerini kolaylaştırması,*
 - ❖ *Kelime öğreniminde ve ezberlenmesinde öğrenciye yardımcı olması,*
 - ❖ *Öğrencinin konuşma hızını ve akıcılığını artırması,*
 - ❖ *Dilbilgisi ve kültürel öğelerin sınıf içinde öğretimi için önemli bir araç olması,*
 - ❖ *Konuşma, yazma, okuduğunu anlama ve dinleme alanlarının sınıf içinde uygulanmasına ve değerlendirilmesine olanak tanınması,*
 - ❖ *Sınıfta interaktif bir ortam oluşturarak önemli tartışma konuları sunması,*
 - ❖ *Hayata farklı bakış açılarını ortaya koyması (Gökşenli, 2011, s. 39),*
- açısından yararlı olduğunu düşünen öğretmenlerin derslerinde şarkıları bir öğretim materyali olarak kullandıkları görülebilir. Şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının yararlarının yanı sıra şarkı kullanımını engelleyebilecek sınırlılıklarından da söz etmek mümkün olabilir.

2.4.6. Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları

Sosyal bilgiler derslerinde şarkı kullanımının tercih edilmemesinin başlıca nedenleri diyebileceğimiz sebepler şarkı kullanımının sınırlılıkları arasında yer alabilir. Öğretmenlerin, şarkı kullanımına yönelik olumlu görüşleri olduğu gibi olumsuz görüşleri de bulunabilir. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını sınırlayan sebeplerden birisi de öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik önyargılara sahip olması olabilir. Öğretmenler, sahip olduğu bu ön yargılar sebebiyle derslerinde şarkı kullanmaktan kaçınılabirler. Gökşenli (2011, s. 38), öğretim ortamlarında şarkı kullanmayan öğretmenlerin bazı ön yargılara sahip olduğunu ve bu önyargıların “*zaman kaybı, ders programından sapma ve ciddiyet kaybı, öğrencilerin dersle ilgilenmeyi bırakması, dersin kontrolünün kaybedilmesi, sınıftaki farklı müzik zevklerinin öğrenciler arasında bir sorun oluşturması, öğretim materyali olarak başarılı bir şekilde derse uyarlanamaması, çoğu sınıfta işitsel ve görsel materyalleri sunmak için donanımın yetersiz olması, öğretmenlerin şarkı söylemekten hoşlanmaması, bazı şarkıların sözleri şiddet ya da cinsiyet ayrımcılığı içermesi ve sınıf içinde çelişkiler yaratması, şarkıların modasının hızla geçmesi, materyal hazırlamanın zaman alması*” olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırmada İspanyolca dil öğretiminde öğretmenlerin önyargılarından bahsedilmiş olsa da diğer öğretim alanlarında da önyargıların kaçınılmaz olduğu ve bu tarz önyargıların sonucunda öğretmenlerin sadece sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmaktan kaçınması değil diğer eğitim materyalleri ve eğitim ortamları hazırlama konusunda da eksik kaldıkları görülebilir. Bu bağlamda öğretmenlerin sahip oldukları önyargılar, şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanımının sınırlılıkları arasında sayılabilir.

Öğretme-öğrenme sürecinde en yaygın olarak kullanılan materyal ders kitabı olarak görülmektedir ve öğretmenler tarafından temel başvuru kaynağı durumundadır (Demirkaya, 2017, s. 89). Sosyal bilgiler dersinde kullanılan ilkökul 4. sınıf ders kitapları incelendiğinde şarkı ve türkülere diğer edebi ürünlere nazaran daha az yer verildiği görülmektedir (Faiz, 2020, s. 291; Kaymakçı, 2013, s. 236). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın içeriğinde yer almasına rağmen ders kitaplarında şarkı/türkülere yeterince yer verilmemesi öğretmenlerin, konu/kazanımlarla ilgili, öğrenci özelliklerine uygun şarkı bulmakta ve seçmekte zorlanabileceği anlamına gelebilir. Bu durum da şarkı kullanımının sınırlılıklarından biri sayılabilir.

2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın edebi ürünler yönünden daha kapsamlı açıklamalara sahip olduğu, “öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü” kısmında

sosyal bilgiler programının uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramları kazandırmada işe koşulabilecek etkinlikler ve temel oluşturabilecek bazı uygulamalar kısmında öğretmenlere şiir/öykü yazma ya da şarkı yapmayla ilgili tavsiyelerde bulunurken; 2018 programında böyle bir bölüm veya tavsiye bulunmamaktadır (Tokcan, 2020, s. 13). Halen uygulanmakta olan 2023 programında da “*Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*” başlığı altında edebi ürünlerin kullanılmasının tavsiye edildiği, kazanım ve açıklamalar bölümünde ise 4. sınıf sosyal bilgiler dersinin toplam 33 kazanımından sadece 3’ünün açıklamasında edebi ürünlerden bahsedildiği görülmektedir. Ancak şarkıların ve diğer edebi ürünlerin nasıl, ne zaman, hangi yöntemle, hangi konuda kullanılacağına dair ayrıntılı açıklamalara ve örneklere yer verilmemesi öğretmenlerin derslerinde şarkı kullanımını etkileyebilir. Şarkıların hem ders kitaplarında hem de öğretim programında az yer alıyor olması diğer bir değişle yeterince yer almaması sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları arasında olduğu söylenebilir.

Öğretmenler çoğunlukla İngilizce ve müzik derslerinde materyal eksikliğinin ve öğretmenlerin müzik eğitimindeki mesleki alan bilgisi eksikliklerinin ilkokullarda şarkı kullanımını zorlaştırdığını düşünmektedirler (Kömür, Saraç ve Şeker, 2005, s. 50). Okulların fiziki ve ekonomik şartlarının uygun olmaması ve öğretmenlerin mesleki eğitimlerindeki eksikliklerden de yine sınırlılıklar arasında bahsedilebilir.

2.5. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu başlık altında alan yazındaki edebi ürünlerin ve şarkıların sosyal bilgiler dersinde ve diğer derslerde kullanılması ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Edebi Ürünlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına Yönelik Araştırmalar

Gowan ve Guzzetti (1991), sosyal bilgiler öğretiminde edebi eserlerden nasıl yararlanılacağına yönelik, sosyal bilgiler dersi öğretiminde kitapların kullanılması ve kitapların bu dersin öğretiminde kullanılmasının sebeplerinin neler olabileceğinden söz etmişlerdir. Çalışmada sosyal bilgiler ve edebiyatın yeni “sosyal bilgiler” kavramıyla ilişkili olduğundan ve sosyal bilgiler dersi içerisinde edebi ürünlerden faydalanabilmenin nasıl olması gerektiğinden de bahsedilmiştir. Araştırmacılara göre bu derste sadece ders kitaplarından değil içeriğinde edebi ürünlerin de olduğu diğer ticari kitaplardan da ders doğrultusunda yararlanılması gerekir. Edebi ürünlerin kullanıldığı bir ders öğrencinin anlam gücünü daha da arttırmakta ve bu ürünler dersin yaşamdan kopuk olmamasını

sağlamaktadır. Yararlanılan bu ticari kitapların içeriğinde edebi ürünleri barındırmasının öğrencilerdeki eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğini ve önemli düşünceleri oluşturmalarına katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Guzzetti, Kowalinski ve McGowan (1992), edebiyata dayalı bir sosyal bilgiler öğretimi gerçekleştirmek ve bu yöntemin kavram edinimi üzerinde, okumaya veya sosyal bilgilere yönelik tutumlar üzerinde bir etkisi olup olmayacağını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında 6. sınıf öğrencileriyle deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın verilerinden elde edilen bulgulara göre öğrenciler geleneksel bir yaklaşımdan çok edebiyat ve edebiyata dayalı öğretim yoluyla daha fazla kavram ve bu kavramlara ilişkin daha iyi bir anlayış edinebildiği, öğretim etkinliklerini kavram edinimi ve uygulamasına odaklayarak, öğretmenlerin edebiyatı ve sosyal bilgileri etkili bir şekilde kullanabilecekleri sonuçlarına ulaşmıştır.

Savage ve Savage (1993), ortaokul öğretiminde sosyal çalışmalarda öğrencilere kazandırılması beklenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde edebi ürün kullanımının faydalı olduğundan bahsetmişlerdir. Sosyal çalışmaları kültürel çalışmalar, tarihi çalışmalar, coğrafik araştırmalar ve ekonomik kavramlar olarak dört alana ayırmışlar ve sosyal çalışmalardaki bu dört alanın öğretmenler tarafından öğrencilere zenginleştirilmiş bir şekilde aktarılabilmesi için edebi ürünlerin kullanımının önemli bir araç olduğunu söyleyerek çocuk edebiyatı ve sosyal bilgilerin birbirini nasıl güçlendirdiğinden söz etmişlerdir. Bu amaçla sosyal çalışmalar için üç kitap seçilmiştir. Seçilen bu kitaplar öğrencileri, karakterlerin yaşamına taşıdığını ve insan deneyiminin duyuşsal boyutunu keşfetmelerine yardımcı olduğunu göstermektedirler.

Levstik (1995), tarihi konuların anlatılmasında edebi ürünlerin kullanılabilmesinden, iyi hazırlanmış, özenle seçilmiş bir ürünün ilgi uyandırabileceğinden ve tarihi konulara yönelik sorgulamayı teşvik edebileceğinden bahsetmektedir. Tarih ile ilgili olan olayların anlatımında hikayeleştirme yönteminin kullanılabilmesini; hikâye, tarihi roman, biyografi ve diğer edebi ürünlerin öğrencilerin ilgisini çektiğini, motivasyonunu sağlayacak edebi ürünler olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin görevinin de öğrencilerin bu ilgiye odaklanmalarına, anlatıda ortaya çıkan yorumları yargılamalarına, alternatif bakış açılarından anlam çıkarmalarına ve dikkatli tarihsel yargılarda bulunmalarına yardımcı olmak olduğunu belirtmektedir. Tarih anlatımında edebi ürünlerden yararlanırken öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlara da değinmiştir. Tarih anlatımında kullanılacak hikayelerde tarihsel içeriğin doğru ve tarafsız olması

gerektiğini ve öğretmenlerin tarih anlatımında hikayeleri kullanırken bunlara dikkat etmesini gerektiğini söylemektedir.

Nelson ve Nelson (1999), çocuk edebiyatının tarih öğretiminde kullanılmasıyla ilgili çalışmasında öğrencilerin tarih dersine karşı olan motivasyonunu artırmayı amaçlamışlardır. Çalışmada tarih öğretiminde çocuk edebiyatının kullanılmasının önemini vurgulandığı görülmektedir. Çocuk edebiyatının sadece tarih derslerinde değil birçok dersin öğretiminde de kullanıldığı vurgulanmıştır. Bu anlamda 19. yüzyılda okul müfredatlarında vatandaşlık erdemini ve kahramanlıklarını gösteren hikâyelerin yer aldığını belirtmişlerdir. Kültürün nesiller arasındaki aktarımında çocuk edebiyatındaki sözlü ve yazılı edebi ürünlerin kullanılmasının önemli olduğu ve bu ürünlerin bunun gerçekleşmesini sağlayan birincil kaynaklar olduğunu iddia etmişlerdir.

Öztürk ve Otluoğlu (2002), sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisini araştırdıkları çalışmalarında 5. sınıf öğrencileri ile deneysel bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada “Vatan ve Millet” ünitesi işlenirken kontrol grubunda geleneksel araç gereçler kullanılmış, deney grubunda ise ders yazılı edebi ürünlerle desteklenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının öğrencilere duyuşsal davranış özelliklerini kazandırmada daha etkili olduğu ve cinsiyet değişkenine göre; erkeklerin lehine anlamlı düzeyde farklılaşma gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci görüşlerinden elde edilen verilere göre; yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanıldığı sosyal bilgiler öğretiminde, öğrencilerin klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, farkına varma, ilgi çekme, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, kişiliğine katma, anlama/anlatma, hatırlama, zihninde canlandırabilme, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış özelliklerinde ve bilişsel yeterlilikler bakımından kendilerini daha da yetkinleşmiş gördüklerini ifade ettikleri görülmüştür.

Tekgöz (2005), sosyal bilgiler öğretiminde, edebiyat temelli öğretim yöntemini ders aracı olarak kullanmanın öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisini belirlemek amacıyla yürüttüğü çalışmasını 7. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirmiştir. Öntest-sontest kontrol gruplu deneme modelinde tasarlanan araştırma 64 öğrenci ile uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretim yönteminin ders aracı olarak kullanılmasının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa, geleneksel öğretimin yapıldığı kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde katkısı

olduğu tespit edilmiştir Öğrenci görüşlerinden yola çıkarak da edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretim yönteminin ders aracı olarak kullanıldığı sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerin derse olan ilgisini artırdığı, okuma alışkanlığını etkilediği, derse katılımını, konular arasında ilişkili bağlantıları, öğrenileni zihinde canlandırmayı, rahat bir anlatımı, öğrenileni kolay hatırlamayı sağladığını ortaya çıkarmıştır.

Mertol (2009), sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmanın önemine işaret etmeyi ve sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımına ait etkinlik örnekleri sunmayı amaçladığı çalışmasında sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanıma yönelik çalışmalar ve Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk edebiyatı alanında verdiği eserler incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilir Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinden yararlanılarak etkinlik örnekleri üretmiş ve sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasıyla ilgili çıkarımlarda bulunmuştur. Öğrencilerin kültür aktarımına yardımcı olan okuma, yazma, konuşma yetenekleri, sosyal bilgiler dersinde yer alan edebi eserler sayesinde gelişeceği bu nedenle sosyal bilgiler dersinde edebi eserlere mutlaka yer verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Büyükkavas Kuran ve Ersözlü, (2009) çocuk edebiyatını, çocukların bilişsel, duyuşsal, kişilik ve toplumsal gelişimini destekleyen bir yandan da sanat eğitimi sürecini başlatıp devam ettiren bir dal olarak görmekte ve öğretmenlerin bu dala olan ilgisinin çocukların çocuk edebiyatı ürünleriyle karşılaşma durumunu olumlu yönde etkileyeceğini düşünmektedir. Bu düşünceleri doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatına yönelik ilgilerini ve bu edebiyattan yararlanma durumlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla tarama modelinde tasarladıkları çalışmalarını Tokat il merkezinde bulunan 22 ilköğretim okulundaki sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirmişlerdir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen 29 maddeden oluşan “Öğretmenlerin Çocuk Edebiyatına İlişkin Görüşleri” anketi kullanılmıştır. Sonuç olarak sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatının eğitim öğretimdeki yerine ve önemine inandıkları ancak bu konuda bilgilerinin istenen düzeyde olmadığı ve günümüz çağdaş çocuk edebiyatını takip etmedikleri kanısına varılmıştır.

Çencen'in (2010), 11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarih Öğretmenlerinin “Edebi Ürün” Kullanımına İlişkin Görüşleri” isimli doktora tez çalışması betimsel tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı

olarak anket formu hazırlanmış ve Ankara ili Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan 8 merkez ilçede uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen liselerde görevli 221 tarih öğretmenine uygulanmıştır. Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerin %80'nin üzerinde bir oranda Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde edebi ürün kullanımının faydalarına ilişkin önermelere katılması edebi ürünleri öğretim sürecine katma gerekliliğini ortaya koymuştur. Tarih öğretmenleri derslerinde en fazla anı, belgesel ve söylev-demeç edebi türlerini öğretim materyali olarak kullanırken, en az ise şiir, fıkra ve türkü edebi türlerini kullandıkları, en önemli edebi ürün olarak da anı, belgesel senaryosu, biyografi, hikâye, mektup ve söylev-demeç türünü seçtiği bunun yanında tarih öğretmenlerinin; türkü, tiyatro eseri, şiir, fıkra, roman, günlük ve destan edebi türlerini tercih etmediği görülmüştür. Araştırma sonuçlarından hareketle edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde etkin olarak kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.

Sidekli, Tangülü ve Yangın (2013), ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler konularını öğrenmede hikâye destekli sınıf içi etkinliklerle öğretimin etkisini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarını 25'i deney grubu, 28'si ise kontrol grubu olarak belirlenen 4. sınıf öğrencileri ile yapmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 4 seçenekli çoktan seçmeli 20 maddeden oluşan akademik başarı testi kullanılmıştır. Araştırmada hikâye destekli sınıf içi etkinliklerle yapılan öğretim sonucunda deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre hikâye destekli öğretimin öğrencilerin akademik başarısının artmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmacılar içinde bulunan zamandan farklı bir zamandaki insanları ve olayları öğrenmek için hikâyelerin öğrenme sürecini aktif ve anlamlı kılabileceğini, öğrencilerin geçmiş ve şimdi arasında bağlantılar kurma, zaman içindeki gelişimlerini görmek için konuları takip etme, kendi dünyalarını şartlar içinde görmeye başlama ve geçmişin şimdikiyi şekillendirmeye ne kadar yardımcı olduğunu anlama konularında edebi ürünlerden yardım aldıklarını ifade etmiştir.

Kaymakçı (2013) sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumunu betimlemek istediği çalışmasında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan 4, 5, 6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebî ürünleri belirlemek için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemini kullanmıştır. İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ilk dönem ders kitabında 12 türde 93 edebi ürün, ikinci dönem ders kitabında ise 15 türde 89 edebî ürün yer almıştır. Her iki ders kitabında da en çok ön plana çıkan türlerin hikâye, biyografi, anı ve özdeyiş olduğu buna karşılık söylev,

günlük, şiir, deyim, fıkra, gezi yazısı, makale, mâni, efsane, mektup, tiyatro, şarkı/türkü, atasözü ve tekerlemenin ise daha az oranlarda ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Araştırmacı, elde ettiği sonuçlar doğrultusunda edebî ürünleri ders kitaplarındaki dağılımının daha dengeli hale getirilmesini, ders kitaplarında yer almayan farklı edebi ürünlere de yer verilmesini, kullanılan metinlerin kazanımlara ve öğrenci seviyelerine uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Yeşilbursa ve Sabancı (2015), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında 146 sosyal bilgiler öğretmen adayına sorulan 5 açık uçlu sorudan yazılı olarak elde edilen verilerin analizi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmen adayları edebî ürünleri en çok tarih, coğrafya, sosyoloji, vatandaşlık-hukuk, psikoloji gibi sosyal bilgiler disiplinleriyle ilişkilendirdikleri, sosyal bilgiler öğretiminde en çok tarihsel roman, destan-efsane-mit, hikâye, şiir, biyografi, anı-hatırat, makale gibi türlerin kullanılabilceğini dile getirdikleri ve edebî ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde geniş ölçüde kullanılabilceği görüşüne sahip oldukları görülmüştür. Edebî ürünlerin kullanımının öğretimi olumlu yönde etkileyeceği görüşü ağır basmaktadır. Öğretmen adaylarının büyük bir oranda lisans süresince edebî ürünlere ve edebî ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımına yönelik olarak aldıkları eğitimi yetersiz buldukları, özellikle de uygulama boyutunda edebî ürünleri nasıl kullanacakları konusunda eksik oldukları tespit edilmiştir.

Beldağ ve Aktaş (2016), sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde edebî eser kullanımına yönelik görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan/kullanılabilecek edebî eserlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine, hangi tür edebî eserlerin kullanılması gerektiğine, edebî eser kullanımlarının gerekçelerine, edebî eser kullanmanın faydalı olup olmadığına, hangi öğrenme alanı için uygun olduğuna ve kullanılabilcecek edebî eser isimlerine yönelik görüşleri incelenmiştir. Durum çalışması olarak tasarlanan araştırmada veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmenler ve öğretmen adaylarının edebî eserlerin eğlendiricilik/dikkat çekicilik, bilgilendiricilik/bilimsellik, tarihi doğru aktarma ve sevdirmeye, millî-manevi değerlere uygunluk gibi özelliklere sahip olması gerektiği ile ilgili ifadelerinden hareketle konunun daha iyi anlaşılması ve dersin daha eğlenceli geçmesine katkı sağlayacak edebî eserleri kullanmayı tercih ettikleri sonucuna varılmıştır.

Özer'in (2016) sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşlerini tespit etmeyi amaçladığı yüksek lisans tez çalışması nitel araştırma yöntemiyle tasarlanmıştır. 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde "Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri" dersini alan 21 öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş ve doküman incelemesi yöntemiyle de ders kapsamında yaptıkları 72 ders planı analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi kapsamında edebî ürünlerin kullanımını önemli gördüğü tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına dayanarak edebi ürünlerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak önemli birer kaynak oldukları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda sözlü ve yazılı edebî ürünlere daha fazla yer verilmesi, belli edebî ürünlere yoğunlaşmak yerine bütün edebî ürünlere eşit ağırlık verilerek tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmesi gerektiği önerilerinde bulunmuştur.

Ünlü (2016), sosyal bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirdiği durum çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders materyali olarak edebî ürün kullanımına yönelik görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin edebi ürünleri derslerinde kullanmayı tercih ettikleri ve en çok hikâye, roman, şiir gibi türleri kullandıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünleri en çok tarih konularının öğretiminde kullandıklarını ifade ederken ayrıca vatandaşlık bilgisi, coğrafya, güncel konularda kullandıkları görülmüştür. Öğretmenler edebi ürünleri en çok derse girişte, dikkat ve motivasyon sağlamak amacıyla kullanırken dersin gelişme ve sonuç kısımlarında da kullanmışlardır. Öğretmenler, edebi ürünleri dikkat çekme, anlamlı öğrenme, motivasyon ve güdüleme, akademik başarıyı artırma nedenleri ile kullanmaktadır. Öğretmenlerin edebi ürün kullanımda yaşadıkları sorunların ise edebi ürünlerin ders aracı olarak kullanımının kalabalık sınıflarda etkili olmadığı, sosyal bilgiler dersine ayrılan zamanın yetersizliği, bazı edebi ürünlere erişilememesi, mevcut ders kitaplarında edebi ürünlere ayrılan kısımların yetersiz olması ve velilerin ilgisiz kalmaları olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Akyol (2017), öğrencileri etkin ve sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirmeyi hedefleyen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın öğrencileri toplumsal yaşama hazırladığını ve bu doğrultuda programda yer alan değerleri bireylere kazandırmak amacıyla değerler eğitiminde edebî eserlerden ve müzikten yararlanmanın etkili bir yöntem olarak kabul edilebileceğini ifade etmiştir. İkinci Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin

değerler eğitiminde edebî ürünlerin ve müziğin kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla eğitimcilerin eserleri içerik analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin edebî ürünleri ve müziği kullanarak değerler eğitimi yapılabileceği düşüncesinde oldukları, eğitimcilerin, değer eğitiminde kullanılması gereken edebî ürünlerden bahsederken en çok genel olarak edebiyat kavramını kullandığı daha sonra ise sırasıyla edebiyatın alt dalları olan şiir ve tiyatro yoluyla değer eğitimi yapılabileceğini belirttikleri görülmektedir.

İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş ve Demirci (2017) sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde edebi ürünlerin kullanılıp kullanılmadığı, edebi ürünlerin kullanılmasının önemi, hangi edebi ürünlerin kullanıldığı ve edebi ürünlerin kullanılmasının katkılarının neler olduğunu belirlenmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, görev yapmakta olan 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler öğretmenlere yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanımının önemini, değerlerin aktarımını kolaylaştırdığı, bilgilerin kalıcılığını artırdığı, kültürel öğeleri öğrettiği ve öğrencilerin derse ilgisini arttırdığı şeklinde ifadeleriyle anlatmışlardır. Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin çoğunluğu, edebi ürünlerden yararlandıklarını ve edebi ürünlerin değerleri öğretmesi, kazanımların pekiştirilmesinde etkili olması ve değerlerin anlaşılabilir olmasını sağlaması, öğretimde kalıcılığı arttırması, dersin daha etkili olmasını sağlamasını edebi ürünlerden yararlanma nedeni olarak belirtmişlerdir. Aynı zamanda öğretmenlerden bazıları zaman darlığı ve konuların yoğunluğundan dolayı edebi ürünleri kullanamadıklarını da ifade etmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri en fazla anı, fıkra, atasözleri, roman, seyahatname, destan, söylev/nutuk, şiiri kullandıklarını belirtmişlerdir.

Sömen ve Göksu (2017), sosyal bilgiler öğretmenlerinin özellikle tarih konularının öğretimi sırasında; hangi edebi ürün türlerini kullandıklarını, kullandıkları edebi ürünleri tercih etme nedenlerini, edebi ürünlerin öğretime olan etkilerine yönelik düşüncelerini, edebi ürün kullanırken yaşadıkları sorunları ve önerilerinin neler olduğunu araştırmıştır. Durum çalışması olarak yürütülen araştırmada veriler ortaokullarda görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeninden araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; sosyal bilgiler öğretmenlerinin en çok destan, hikâye, efsane, anı, atasözü, seyahatname, halk hikâyesi, tarihi roman, masal ve biyografi türlerini kullandıklarını ifade ettikleri fakat tiyatro metni ve geleneksel Türk

tiyatrosu türlerinin daha az kullandıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri tercih etme nedenleri ve öğretim sürecine olan etkilerine ilişkin düşünceleri incelendiğinde çoğunlukla kalıcılığı sağlaması, ilgi çekici olması, dikkat çekici olması ve dersi eğlenceli hale getirmesi şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürün kullanma konusunda yaşadıkları sıkıntılar; bazı edebi ürünlerin öğrenci düzeyine uygun olmaması ve ders saatinin yetersizliği olarak tespit edilmiştir. Araştırmacılar yaşanan bu sorunlara yönelik olarak da sosyal bilgiler öğretmenleri, kullanılan edebi ürünlerin öğrenci seviyesine uygun hale getirilerek kullanılması, ders saatinin arttırılması, ünite sayısının azaltılması, edebi ürünlerin görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmesi ve öğrencinin aktif hale getirilmesi önerilerinde bulunmuştur.

Yıldırım (2017) sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürün kullanma durumlarını tespit etmek amacıyla yaptığı lisansüstü tez çalışmasını 26 sosyal bilgiler öğretmeni ile yapmıştır. Çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanıp kullanmadıklarını, bu konuda eğitim alıp almadıklarını, sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri kullanma amaçlarını, hangi ölçütlere göre edebi ürünleri tercih ettiklerini, hangi edebi türleri tercih ettiklerini, kullandıkları edebi ürünleri nasıl temin ettiklerini, edebi ürünleri sosyal bilgiler dersinde nasıl kullandıklarını, edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersine katkılarını ve öğretmenlerin edebi ürün kullanırken yaşadıkları sorunları incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun derslerde edebi ürün kullanmayı tercih ettiği, edebi ürünlerden hikâye, şiir, destan, atasözü, roman biyografi, türkü türlerini kullandıkları görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, edebi ürünlerin derse önemli derecede katkı sağladığını düşünmektedir.

Değirmenci Toraman (2018) sosyal bilgiler dersinde sözlü ve yazılı edebi ürünlerin materyal olarak kullanılmasının öğrencilerin akademik başarı, tutum ve kalıcılığına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmasını, nicel araştırma yöntemlerinden ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanarak oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “Akademik Başarı Testleri” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” araçları kullanılmıştır. Elden edilen bulgularda, kontrol ve deney gruplarının ön test başarı puanları arasında anlamlı farklılık bulunmazken son test başarı puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Tutum ölçeği verileri değerlendirildiğinde deney grubu lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Son test uygulamasından 21 gün sonra kalıcılık testi yapılmış sonuç

yine deney grubunun lehine anlamlı farklılık göstermiştir. Uygulanan test sonuçlarında deney grubu öğrencilerinin akademik başarı ve kalıcılık düzeylerinin, kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde sözlü ve yazılı edebi ürün kullanımının, geleneksel öğretim yöntemine göre daha etkili, anlamlı ve kalıcı öğrenmeleri sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sevinç (2018), sosyal bilgiler eğitiminde edebi ürün kullanımının öğrenmeye etkisini incelemiştir. Nitel araştırma yaklaşımına dayalı durum çalışması modeli kullanmıştır. Çalışma grubunu, ortaokullarda görev yapan 30 öğretmen ve öğrenim gören 67 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veriler öğretmen ve öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; sosyal bilgiler dersinde yazılı edebi ürün kullanımının öğrenmeyi olumlu etkilediği ve derslerde en çok kullanılan yazılı edebi ürünün hikâye olduğu tespit edilmiştir. Yazılı edebi türlerde kullanılan dilin öğrenci gelişim düzeyine uygun olduğu, derslerde kullanılan yazılı edebi türlerde yer alan kelimelerin öğrenci seviyesine uygun olduğu, derslerde kullanılan türlerin anlaşılmasında zorluk yaşanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yazılı edebi türlerin öğrencinin duyuşsal özelliklerin gelişiminde, ilgi ve yeteneklerinin farkına varmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Biyografi, gezi yazısı, hikâye, şiir yazılı edebi türlerinin ders kitaplarında yer alması istenilen yazılı edebi türler olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen ve öğrenciler, ders kitaplarında bulunan yazılı edebi ürünlerin yetersiz olduğunu, ilgi çekici ve eğlenceli olmadığını, görselin yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir.

Topçu ve Kaymakçı (2018), sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşlerini aldıkları nitel çalışmalarını fenomenolojik yöntem kullanarak 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda çoğunluğunun derslerinde menkıbeleri kullandıkları fakat sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında menkıbelere yeterli sayıda yer verilmediğini düşündükleri görülmüştür. Katılımcıların yarıya yakınının menkıbe kullanımıyla ilgili olarak kendilerini yetersiz veya az yeterli görmekte ve bunun sebebinin ise nitelikli eğitim almamış olduklarına bağlamaktadırlar. Derslerinde menkıbe kullandıklarını belirten katılımcılar sosyal bilgiler dersinde menkıbeleri değer kazandırma, ders verici olma, kalıcı öğrenmeyi sağlama, ilgi ve dikkat çekme ile konuyu örneklendirme gibi özelliklerinden dolayı tercih etmektedirler. Katılımcıların çoğunluğuna göre ders kitaplarında menkıbelerin sayıca artırılması öğretmenlerin kullanımını da olumlu yönde etkileyeceği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Çepni, Kılcan ve Palaz (2019), sözlü ve yazılı kültürün aktarımında sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarını nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile 16 sosyal bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun sözlü ve yazılı kültür aktarımında sosyal bilgiler dersinin etkili olduğunu ve bu etkililiğini dersin içeriğine ve kullanılan edebi ürünlere bağladıklarını dile getirmektedirler. Aynı zamanda sosyal bilgiler öğretmenleri, sözlü ve yazılı kültür aktarımında, diğer derslerin yanında sosyal bilgiler dersinin içeriğinin insanı konu almasından, disiplinlerarası anlayışı benimsemesinden, yaşayarak öğrenmeyi sağlamasından ve insanlar tarafından ortaya konan kültürleri incelemesi, onların bir sonraki kuşaklara aktarılması gibi amaçlarının bulunmasından dolayı diğer derslerin yanında sosyal bilgiler dersini farklı olarak görmektedirler.

Faiz (2020), Sosyal Bilgiler Dersi 2018 Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi metinleri tespit etmek amacıyla yaptığı araştırmasında nitel araştırma türlerinden doküman analizi kullanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre ilkökul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 77 defa edebi ürün kullanıldığı ve edebi ürünlerden en çok sohbet/söyleşinin, en az ise efsane, halk tiyatrosu, ilan, mektup, reklam, sözlük ve şarkı/türkünün yer aldığı tespit edilmiştir. Orta okul 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 47 defa, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 87 defa, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 128 defa edebi ürünlere yer verildiği ve edebi ürün türlerinden en çok haber, en az ise atasözü, deyim, halk tiyatrosu, hikâye ve gezi yazısı türlerine yer aldığı görülmüştür. Yazar, araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak 2018 programıyla oluşturulan sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi türlerin dağılımının daha dengeli hale getirilmesi gerektiği ve ders kitaplarında tespit edilemeyen öykü, masal gibi edebi ürünlere de yer verilmesini önermiştir.

Kaymakçı, Turgut ve Özalp (2021), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çözümlemeli öyküye ilişkin farkındalıklarını ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama yönteminin kullanıldığı bu araştırmanın çalışma grubunu 181 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur. Veriler, açık uçlu sorulardan oluşan anket formuyla toplanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda öğretmen adaylarının çözümlemeli öykünün tanımını ve boyutlarını bildikleri, çözümlemeli öykünün sosyal

bilgiler öğretimine katkı sağlayacağını düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çözümlemeli öykünün sosyal bilgiler öğretimine katkılarını öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrenmeyi kalıcı kılma, dersin zevkli hale gelmesi; öğretmene yönelik katkılarını, öğrenci seviyesine inmeyi kolaylaştırma, kazanımı gerçekleştirme; öğrenciye yönelik katkılarını ise öğrencilere beceri kazandırmada ve duyuşsal gelişimlerine katkı sağlamada, derse dikkatini çekmede, derse aktif katılımı sağlamada etkili olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Cantürk ve Yeşiltaş'ın (2022), sosyal bilgiler dersinde hatırat kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmaları araçsal durum çalışması deseni çerçevesinde tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 40 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Bu amaçla veriler, çevrim içi ortamda hazırlanan açık uçlu soruların yer aldığı bir formla toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Verilerin analizinden elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin hatırat kelimesini daha çok geçmişle ilişkilendirerek açıkladıkları ve genel itibarıyla literatürle uyumlu açıklamalarda bulunabildikleri; sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun derslerinde hatırat türünden en çok tarihsel konuların öğretiminde sıklıkla yararlandığı ve hatırat türünü en fazla öğretilen bilgilerin kalıcılığını artırmak, konuyu daha anlaşılır hale getirmek, somutlaştırmak, öğrencilerin derse karşı ilgisini çekmek gibi gerekçelerle derslerinde kullandıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan, çalışmada bazı öğretmenlerin ise her kazanıma uygun olmaması ve seviyeye uygun hatıratlara ulaşmanın zorluğu gerekçeleriyle derslerinde kısmen kullandıkları veya kullanmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimi sürecinde hatırat kullanımında öğretmen, öğrenci, ders kitabı ve programdan kaynaklanan birtakım sorunlarla karşılaştıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Takak ve Kabapınar (2022), çalışmalarında Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykülerine sınıf öğretmenlerinin derslerde yer verip vermeme durumlarını ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Çalışma, nitel araştırma türlerinden durum çalışması ile desenlenmiş ve araştırmanın çalışma grubunu 47 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Veri toplama araçlarından elde edilen bilgiler ışığında, öğretmenlerin kavramsal açıdan Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı'na tam olarak hâkim olmadıkları ve genellikle okuma denilince akla ilk gelen Türkçe dersi kapsamında edebî eserlere yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykü kitaplarının okunmasına rehberlik ettikleri ve kitap seçiminde çocuğun seviyesine göre olmasına, anlatımının akıcı, açık ve

anlaşılır olmasına, sade bir dille yazılmasına, çocukların ilgisini çekmesine, çocuklarda merak uyandırmasına dikkat ettikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenlerden sosyal bilgiler derslerinde Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykülerine yer veren 3 sınıf öğretmenin bilgileri pekiştirme, toplumsal kuralları öğrenme, insan ilişkilerini öğrenme amacıyla öykülere yer verdiği görülmüştür.

2.5.2. Şarkıların Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına Yönelik Araştırmalar

Palmer ve Burroughs (2002), edebiyat ve şarkının gençlerin ilgisini ve hayal gücünü harekete geçirdiğinden ve öğrencilerin ilgisi ve hayal gücü büyüldükten sonra tarihin onlara sunduğu önemli dersleri öğrenmeye hazır olacaklarından bahsetmektedirler. Aynı zamanda edebi ürünler ve şarkıların çok etkili öğretim araçları olduğu, öğretmenlerin her ikisini de öğretime entegre ettiklerinde, sosyal bilgiler öğretimi için benzersiz ve oldukça etkili bir strateji ile öğrencilerin dikkatini çekerek hayal gücünü artırarak etkili öğrenmeler gerçekleştirebilecekleri, edebiyat ve şarkı kullanımını bağımsız bir öğretim stratejisi veya daha geleneksel öğretim yöntemlerine ek olarak kullanılabilmesi sonucuna varmışlardır.

White (2005), popüler müziğin sosyal konuların öğretiminde, öğrencilerin çoklu sosyal bilgiler hedeflerine ulaşmaları için sayısız fırsat sunduğundan; bu sayede öğrencilerin sosyal bilgilere karşı artan motivasyon ve ilgileri sayesinde , bilgi birikimi, geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurma, tartışmalı konuların doğasını çeşitli perspektiflerden inceleme ve ifade etme, genç ergenlik döneminde çok belirgin olan güçlü duygularının ve önemli sosyal meselelerle ilgili ahlaki konularını geliştirdiğinden söz etmektedir. Ayrıca müziğin gücünün evrensel olduğunu; müzik türlerinin sosyal yorum örnekleri sunması yoluyla tarih ile sosyal bilimleri öğretmek için kullanılabilmesini ileri sürmektedir.

White ve McCormack (2006) çalışmasında sosyal bilgiler sınıflarında şarkılardan yararlanmanın öğrenci ilgisini dolayısıyla öğrenim seviyesini yükselten güçlü bir araç olduğunu savunmaktadır. Öğrencilerin çağdaş popüler müziğin şarkı sözlerinin anlamlarını gerçek dünya bağlamıyla ilişkilendirdiğinde sosyal bilgiler öğretiminin geliştirilebileceğini öne sürerler. Ayrıca şarkıların öğrencilerin derslere aktif katılımını sağladığı, onların sınıf içerisinde görüşlerine ve seçimlerine değer verildiğini gösterdiğini ve bu sayede birey olarak kendilerinin de etkili olabileceklerini gören öğrencilerin aktif vatandaşlar olarak yetişmekte olduğunu ifade etmektedirler. Aynı zamanda müzik destekli yapılan sınıf içi

etkinliklerin öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde, daha yüksek düzeyde düşünme ve sorgulama yapabilmelerini sağladığını belirtmişlerdir.

Moore (2007), disiplinler arası bir yaklaşımla tasarlanan ortaokul eğitiminde müziği, yeni teknolojileri, öğrenci merkezli etkinlikleri ve diğer disiplinleri sosyal bilgilerle bütünleştirmenin, geleneksel öğretim yöntemlerinin yol açtığı ilgisizlik ve can sıkıntısına karşı koymanın uygun bir yolu olduğunu söylemektedir. Bu nedenle, ortaokul eğitimcilerinin, öğrenci başarısını en üst düzeye çıkarmak, eleştirel düşüncüyü teşvik etmek, tutkularını ve ilgi alanlarını meşgul etmek ve demokratik bir topluma katılabilecek yetkin vatandaşlar yetiştirmek ve sosyal bilgileri öğretmek için yaratıcı yollar bulması gerektiğini söylemektedir. Bu açıdan sanat yoluyla sosyal bilgiler öğretimini (müzik, sanat ve edebiyat) öğrenciler için oldukça etkili bir yöntem olarak görmekte ve müziğin, öğrencilere belirli bir tarihsel dönemdeki belirli politik, ekonomik ve sosyal koşullar hakkında önemli bilgiler sağladığını dile getirmektedir. Şarkı sözlerinin kullanıldığı sosyal bilgiler dersini başarılı bir sosyal bilgiler öğretimi olarak tanımlayan Moore (2007), insan tutkularına hitap eden müziği güçlü öğretim aracı olarak tanımlamakta ve ortaokul öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal gelişiminin merkezinde yer aldığını ifade etmektedir. Müziğin ve şarkıların çekici olması ve yaşamla olan ilgisi nedeniyle öğrenciler için diğer öğretim alanlarına da entegre edilmesini de önermektedir.

Bölücek (2008), sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi adlı lisansüstü tez çalışmasında kültür mirası olan türkülerin önemini vurgulamış, ilköğretimde türküler üzerinden kültürel birikimin nesillere aktarılmasının yararlılığı ve gerekliliğini açıklamaya çalışmıştır. Araştırma deneysel desen modelinde, 8. sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci dâhilinde kontrol ve deney grubu oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Veriler başarı testi ve öğrenci görüşleri anketi ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre türkülerle destekli eğitimin öğrencilerin akademik başarılarını artırmada daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci görüşleri anketinden elde edilen bulgulara göre, sosyal bilgiler öğretiminde ders aracı olarak türkülerin öğrencilerin motivasyonunu, konular arasında bağlantılar kurmayı, öğrenilen bilgileri zihinde canlandırmayı kısmen sağladığı tespit edilmiştir. Türkülerden yararlanan öğrenme ortamlarında öğrencilerin derse daha fazla katıldıkları ve dikkatlerinin olumlu yönde etkilediği, öğrencilerin geçmişteki belirli bir olay hakkında türküler üzerinden sınıf içinde yapılan konuşma ve sorgulamalarda türküyü konu alan olayın zamanını ve şartlarını göz önünde bulundurmada güçlük çekmedikleri, olaylara empatik bakış açısıyla

yaklaştıkları gözlenmiştir. Araştırmacı, bu sonuçlardan yola çıkarak sosyal bilgiler derslerinde öğretmenlerin türkülere dayalı etkinlikleri kullanmalarını önermiştir.

Gülüm ve Ulusoy (2008), sosyal bilgiler dersinde göç konusu işlenirken halk türkülerinin kullanılmasının öğrenmeyi nasıl etkilediğini belirlemeye çalışmışlardır. Sosyal bilgiler dersi içinde yer alan ‘‘göç ‘‘ konusu için sosyal bilgiler öğretmen adaylarından deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Göç konusu, deney grubunda ekrana yansıtılan halk türkülerinin sözlerinden hareketle göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında tahminde bulunma, yorum yapma yeteneklerini ortaya çıkaracak şekilde tasarlanarak uygulanmıştır. Kontrol grubunda ise düz anlatım yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma için gerekli olan veriler daha çok gözlem ve açık uçlu 14 sorudan oluşan test sonuçlarının yorumlanmasından elde edilmiştir. Çalışma sonucunda yapılan değerlendirmede deney grubundaki öğrencilerin türkü sözlerinden hareketle göçlerin neden ve sonuçları hakkında kültürel, sosyal, coğrafi ve ekonomik özellikleri daha iyi anladıkları ve açıkladıkları görülmüş; kontrol grubunda ise kültürel ve sosyal özellikleri tam olarak anlayamadıkları ve açıklayamadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca türküler kullanılarak yapılan uygulamaya öğrencilerin diğer gruba göre derse daha fazla katıldıkları görülmüştür. Bu tür çalışmaların sosyal bilgiler derslerindeki diğer konular için de yapılabileceği ve öğrenmeye olumlu katkısı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sidekli ve Coşkun (2014), türkülerin aslında bir eğitim aracı olarak üretilmediğini, ancak her türkü içinde bulunduğu dönemle ilgili içerdiği bilgi, yansıttığı görüş ve dikkatlice yapılacak bir çalışmayla döneminin yeniden inşa edilmesine fırsat vereceğini dile getirmektedir. Bu nedenle ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler konularını öğrenmede türkü destekli öğretimin ve öğrenmenin etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın yöntemi ön test son test kontrol gruplu deneysel çalışma olarak belirlenmiş ve 34’ü deney grubu 33’ü kontrol grubunu oluşturan 4. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde türkü destekli etkinliklerle öğretim yapılan deney grubundaki öğrencilerin lehine kontrol grubuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, deney grubundaki öğrencilerin daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak türküler yaşadığımız çevrede üretilen, yaşantılarımızın ve kültürümüzün müzik eşliğinde anlatıldığı değerlerimiz olarak türkü destekli sınıf içi etkinlikler ile eğitim ve öğretim ortamında türkülerin kullanılması öğrencilerin derse aktif katılımını ve sosyal bilgiler dersinde akademik başarılarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayyılmaz'ın (2016), sosyal bilgiler öğretiminde eğitsel müzik kullanımının öğrencilerin akademik başarıları ve derse yönelik tutumları üzerindeki etkilerini incelediği lisans üstü tez çalışması 68 altıncı sınıf öğrencisi ile deney ve kontrol grubu oluşturularak uygulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminde deney grubu ile eğitsel müziklerden yararlanılırken kontrol grubunda ise öğretim programında yer alan etkinlikler uygulanmıştır. Araştırmada veriler akademik başarı testi, sosyal bilgiler tutum ölçeği, öğrenci görüşme formu ve araştırmacı gözlem formu ile toplanmıştır. Araştırma karma yöntem yaklaşımına göre tasarlanmıştır. Araştırma sonuçları eğitsel müziklerle sosyal bilgiler öğretiminin akademik başarıyı artırıcı etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin eğitsel müziklerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına yönelik görüşleri incelendiğinde; ders başarısını, bilgilerin akılda kalıcılığını ve motivasyonunu artırdığı, eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşmasını sağladığı yönünde olumlu görüşleri olduğu; öğrencilerin eğitsel şarkıların kullanımının sınırlılıkları ile ilgili görüşlerinde çoğunluğunun olumsuz bir özellik ifade etmediği görülmüştür. Araştırmacı gözlemleri de öğrenci ifadelerini destekler niteliktedir. Elde edilen nicel ve nitel veriler, eğitsel müziklerle sosyal bilgiler öğretiminin bilişsel alandan ziyade duyuşsal alana hizmet ettiğini göstermektedir. Bu araştırmada eğitsel müziklerin öğretici etkisinden çok, olumlu tutum geliştirici etkisi ön plana çıktığı, sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak eğitsel müziklerin öğrenci seviye ve ilgisine göre hazırlanması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Ünlüer (2018), Sosyal bilgiler dersinde türkü kullanımının “kültür ve miras” öğrenme alanında kültürel kazanımların kazandırılmasına ilişkin öğrenci görüşlerinin belirlenmesine yönelik yapmış olduğu çalışmada 4. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirmiştir. Çalışmada öncelikle sosyal bilgiler dersinde “kültür ve miras” öğrenme alanındaki kazanımlarla ilgili türküler belirlenmiş daha sonra türkülerin de yer aldığı çeşitli etkinlikler hazırlanarak 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanmıştır. Araştırmanın verileri, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanmış; betimsel analiz istatistiği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyal bilgiler dersinde türkülerin kullanılmasında türküler ilgi çekici bulduklarını, türkülerle dersi daha iyi öğrendiklerini, bazı türkü sözlerini anlamakta zorlandıklarını, türkülerle öğretim uygulamasından sonra daha fazla türkü dinlemek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Dilek (2019), Neşet Ertaş türkülerindeki sosyal bilgiler dersi değerlerini araştırdığı lisans üstü tez çalışmasında Neşet Ertaş'ın sözlerini yazdığı ve söylediği türkü sözleri

doküman analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu çalışmada Neşet Ertaş'ın türkülerinde sosyal bilgiler dersi değerlerini yansıttığı görülmüştür. Anadolu coğrafyasının, kültürünün yansıdığı türkülerde, sosyal bilgiler dersi kök değerleri olan; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerin izlerinin görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda ilköğretim programında yer alan değerlerin sosyal bilgiler dersinde öğrenciye kazandırılması konusunda; öğretmenlerin ve eğitimcilerin, halk ozanlarından ve türkülerden yararlanması önerilmiştir.

Gökdemir (2019), türkülerin değer eğitime katkı sağlayıp sağlamadığını tespit etmeyi hedeflediği çalışmasını 7. sınıf öğrencilerinden oluşan 25 kişilik bir çalışma grubuyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada eylem araştırması yöntemi kullanılmış ve nitel veri toplama araçlarından faydalanılmıştır. Araştırma yaklaşık 10 hafta sürmüş ve düzenli olarak araştırma günlükleri tutulmuştur. Çalışmada görüşme ve video kayıtları tutularak türküler vasıtasıyla değerler eğitimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda, türkülerin değer öğretiminde kullanılabileceği, türkülerde toplumsal ve evrensel değerlerin yer aldığı ve bu değerlerin türküler aracılığıyla fark edilebileceği ve bu değerlerin yansıtılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Demir (2020), çalışmasında eğitsel şarkıların öğretim materyali olarak kullanılmasının sosyal bilgiler dersi öğretim sürecinde akademik başarı ve kalıcılık üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte uygulandığı karma model kullanılmıştır. Araştırmanın iki boyutundan birisi olan nicel boyutta, ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkıların, öğrencilerin ilgili dersteki bilişsel süreçlere etkisini ve aynı zamanda öğrenmelerinin kalıcılığına etkisini belirlemek amacıyla “öntest-sontest kontrol gruplu” deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise nicel boyutu destekleyen nitel araştırma yöntemlerinden ise fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 7. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmada veri toplamak amacıyla akademik başarı testi ve öğrenci görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda eğitsel şarkıların öğretim materyali olarak kullanıldığı deney grubunun akademik başarı açısından, kontrol grubundan daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin kalıcılık sonuçlarının kontrol grubu öğrencilerinden daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Öğrenciler eğitsel şarkılarla işlenen derslerin eğlenceli ve güzel geçtiğini, ayrıca eğitsel şarkıların öğretici ve akılda kalıcı olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların tamamına yakını eğitsel şarkıların diğer derslerde ya da konularda kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Karagözoğlu (2020) çalışmasında 4. sınıf öğrencilerinin en sevdiği şarkıları belirlenmeyi ve bu şarkıların sözlerinin Türkiye’de uygulanan öğretim programlarında yer alan kök değerler açısından incelenmesini amaçlamıştır. Nitel araştırma modelinin benimsendiği çalışma, ilkokul 4.sınıf öğrencisi 32 kız ve 28 erkek öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler görüşme ve doküman incelemesi yoluyla elde edilmiş ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Öğrencilere en sevdiği şarkının ne olduğu ve en sevdiği şarkıcının-sanatçının kim olduğu sorulmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin en sık dinledikleri 19 şarkı belirlenmiş ve bu şarkılardan sadece 4 tanesi adalet, dostluk, yardımlaşma ve sevgi değerleri ile ilişkilendirilmiştir. Sevilen diğer şarkılar ise herhangi bir değerle ilişkilendirilememiştir.

Üztemur, Sevigen ve İnel (2021), Barış Manço eserlerinin değerler eğitiminde kullanılabilme durumlarını betimlemek amacıyla doküman analizi yöntemini kullanmışlardır. Bu amaçla çalışmada Barış Manço’nun 162 eseri değerlendirilmiş; 61 eserinde aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerini yansıttığını tespit etmişlerdir. Fakat Barış Manço’ya ait eserler adalet, bağımsızlık, özgürlük ve tasarruf değerleriyle doğrudan ilişkilendirilememiştir. Çalışma sonunda Barış Manço şarkılarının sözleri açık ve net olarak algılansa da ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin seviyesine uygun olup olmadığı ve bu eserlerin gerçekten değer eğitiminde işe yarayıp yaramayacağı doğrultusunda yapılacak olan çalışmalara yön vermek adına önerilerde bulunulmuştur.

Pektaş (2022) çalışmasında Barış Manço’nun şarkılarının ilkokul eğitiminde ve sosyal bilgiler dersinde kullanılabilme durumunu belirlemek istemiştir. Karma yöntemle desenlenen bu çalışmada eşit statü ve eş zamanlı tür kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda kesitsel tarama modeli, nitel boyutunda durum çalışması kullanılmış ve çalışma grubunu 104 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Veriler Barış Manço’nun 125 şarkısından oluşan veri toplama aracı ile toplanmıştır. Veriler SPSS ve MAXQDA programlarıyla analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerine göre Barış Manço’nun hem anonim hem de kendi yazdığı şarkıların tarih bilinci oluşturmada, doğal çevrenin coğrafi özelliklerini tanıtmada, tarihi kişiliklere yer vermede, türkü hikayeleriyle dersi desteklemede, dersin kazanımlarıyla konu ilişkisi oluşturmada, değerler eğitiminde ve beceri geliştirmede sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Barış Manço şarkılarının ilkokul eğitiminde genel olarak; beceri, değer, davranış ve inançların

kazandırılmasında, estetik duyarlılığın geliştirilmesinde, kültürel unsurların fark ettirilmesinde, özdenetim geliştirmede, çevre okur-yazarlığı kazandırmada, sanatsal niteliklerin geliştirilmesinde ve vatandaş olma bilincinin kazandırılmasında kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Barış Manço şarkılarından bazılarının ise şarkı içeriklerinin çocuğun ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeyecek olması, şarkılarda karamsarlığın ağır basması, şarkı sözlerinin çocuğun anlam evrenine uygun olmaması, cinsel ifadelerin yoğunluğu, kullanılan ağdalı dilin, çocuğun dil gelişim düzeyini karşılamaması gibi gerekçelerle öğretmenler tarafından sosyal bilgiler dersinde ve ilköğretimde kullanılamaz olduğu ifade edilmiştir.

2.5.3. Şarkıların Diğer Derslerde Kullanımına Yönelik Araştırmalar

Waller ve Edgington (2001), şarkıların öğrencilerde hiçbir kitabın veya dersin yapamayacağı şekilde duyguları harekete geçirebileceğini, öfke, inançsızlık, merhamet, neşe ve pişmanlık gibi birçok duyguyu ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. Şarkıların, iç savaş gibi konuların öğretiminde kullanılabilecek birçok öğretim materyalinden biri olduğunu, bu sebeple de şarkıların tarih eğitiminde kullanılmasının yararlı olabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca tarih öğretiminde şarkıların kullanılmasıyla duyguların aktarımının sağlanacağını, bu sayede öğrencilerin çalışılan dönem hakkında iç görüş kazanacağını ve bunun tarih öğretimi açısından çok önemli olduğunu da dile getirmiştir.

Kömür, Saraç ve Şeker'in (2005) İngilizce öğretim durumunu araştırmayı hedeflediği “Şarkılarla İngilizce Öğretimi (Muğla Örneği)” isimli çalışmasına 11 ilköğretim okulundan 16 İngilizce öğretmeni ve 393 ilköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencisi katılmıştır. Bu çalışmada öğretmen ve öğrencilerin görüşlerinden yararlanılarak İngilizce öğretiminde şarkıların ne dereceye kadar kullanıldığı; kullanılıyorsa müfredatla ilgili olarak ne tür sorunların yaşandığı sorularına yanıtlar aranmıştır. Ayrıca, çalışmaya öğretmen ve öğrencilerin görüşleri ve önerileri yansıtılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmen ve öğrencilerin, İngilizce öğretiminde şarkı kullanımına neredeyse hiç yer verilmediği, İngilizce şarkı öğrenmenin kelime dağarcığının gelişmesinde önemli bir rol oynayabileceği, şarkı kullanımının öğrencilerin öğrenme deneyimlerinde motive edici bir faktör olabileceği görüşünde olduğu görülmüştür. Ayrıca İngilizce ve müzik derslerinde materyal eksikliğinin ve öğretmenlerin müzik eğitimindeki eksikliklerinin ilköğretimde şarkı kullanımını zorlaştırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Eady ve Wilson (2007), müziğin matematik, sosyal bilgiler, dil sanatları, bilim, tarih vb. alanlarda motivasyon sağlamak için kullanılabileceğini, müziğin evrensel dil olduğunu ve öğrenmeyi teşvik etmek için bütün müfredat çalışmalarına entegre edilebileceğini ifade etmişlerdir. Müziğin okulu hoş bir yer haline getirmeye yardımcı olabileceğinden ve çocuklarla müziğin birbirleriyle ilişkili olduğundan, eğitimcilerin bu doğal motivasyon kaynağından yararlanmaları gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Gökşenli (2011), “Yabancı Dil Olarak İspanyolca Öğretiminde Müziğin Öğretim Aracı Olarak Kullanımı” adlı çalışmasının sonucunda; şarkıların ikinci yabancı dil öğreniminde ve dil ediniminde titizlikle ele alınması gerektiği, özellikle öğrencilerin ilgisini çeken pop şarkılarının öğrencilerin dikkatini çektiği, derse katılımlarını arttırdığı, tekrarlanan cümle yapıları ve hayata dair temel kelime hazinesi ile ideal birer İspanyolca öğretim yardımcısı konumunu taşıdığı sonuçlarına ulaşmıştır. Çalışmada ayrıca öğretim ortamlarında şarkı kullanmayan öğretmenlerin bazı ön yargılara sahip olduğunu ve bu önyargılar sebebiyle şarkıları derslerinde kullanmaktan kaçındıklarını vurgulamaktadır.

Humphries, Bidner ve Edwards (2011) beden eğitimi derslerinde şarkıları kullanmanın yararlı olduğunu göstermişlerdir. Sınıfta şarkı söylemeye ve müziğe katılan öğrencilerin genellikle bastırılmış duyguları ve enerjiyi olumlu bir şekilde serbest bıraktıklarını, işbirlikçi bir grup ruhu içine girebildiklerini, ortak bir hedefe ulaşmak için birbirleriyle etkileşime girdiklerini ve duygularını ifade ederek deneyimlerini paylaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Müziğin beden eğitimi ve diğer derslerle bütünleştirilmesi, öğrenmeyi öğrenciler için daha anlamlı hale getirdiği, daha fazla anlayış ve takdire katkıda bulunduğu kanısına varmışlardır.

Batdı ve Semerci (2012), şarkıların yabancı dil becerilerini geliştirmedeki etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerini incelediği çalışmasında tarama yöntemi ile şarkıların yabancı dil öğretiminde dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi dört temel dil becerisini ve telaffuz, kelime öğretimi ve dilbilgisi gibi alt becerileri geliştirmedeki rolü belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Anadolu liselerinde okuyan öğrenciler oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından uzman görüşleri desteğiyle geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yabancı dil öğreniminde şarkıların kapsamlı ve yoğun dinleme sağlayarak dinleme becerilerini; bu becerilerin yanı sıra öğrencilerin kendini ifade etme ve iş birliği içinde çalışma gibi olumlu yönleri ile konuşma becerilerini; ilgi çekici, üretkenlik, yaratıcılık ve hayal gücünü

geliştirmesiyle yazma becerilerini; metinlerin kolay öğrenilmesini ve hatırlanmasını sağlayarak okuma becerilerini geliştirdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Bedir ve Akkurt (2012), coğrafya konularında şarkıların ders materyali olarak kullanılmasının işlevselliği ve etkililiği hakkında farklı kademelerde görev yapan öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemi ile yürütülen araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre öğretmen ve öğretim üyeleri, coğrafya konularını temel alarak hazırlanan şarkıların eğitim- öğretimi kolaylaştırdığı, ilgi çekici olduğu, öğrenciyi güdelediği, coğrafi bilgilerin kazandırılmasına yardımcı bir ders materyali olduğunu düşünmektedir. Ayrıca öğrencilerin şarkılar sayesinde coğrafya dersine karşı olumlu tutum geliştirdiklerini de vurgulamışlardır. Katılımcıların müziğin eğitim-öğretim ortamlarında kullanılmasının derslerin işlenmesinde ilgi çekeceğini, eğlenceli hale getirebileceğini, öğrencilerin dikkatlerini çekeceğini, öğrenmeyi kolaylaştıracağını ve kalıcı hale getireceğini ifade ettikleri, ayrıca kliplendirilmiş şarkıların da görselliği artıracığı, ilgi ve dikkat çekeceği, sıkıcılıktan kurtaracağı, öğrenmeyi pekiştireceği gibi sebeplerden dolayı kullanabileceklerini belirttikleri görülmüştür.

Talışık (2013), ilkokul Türkçe, matematik ve hayat bilgisi derslerinde öğretim materyali olarak bestelenen şarkıların kullanılmasının öğrencilerin başarı ve tutum gelişimleri üzerindeki etkisinin belirlenmesini amaçladığı çalışmasını tam deneysel model ile tasarlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 149 üçüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veriler Türkçe ve Hayat Bilgisi başarı testi, Matematik performans testi, her üç derse ilişkin tutum ölçekleri ve şarkılara yönelik öğrenci görüşlerini içeren anketle toplanmıştır. Araştırma sonucunda, şarkıların öğretim materyali olarak kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin her üç dersteki başarıları ve tutumsal gelişimlerinin, kontrol grubu öğrencilerine göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca deney grubundaki öğrencilerin görüşleri üç boyutta ele alınmıştır. Bilişsel boyutta; öğrenciler, şarkıların dersleri öğrenmeyi sağladığı ve kolaylaştırdığı, buna ek olarak da konuları hatırlamayı sağladığını; duygusal boyutta, derslerde şarkı kullanımının dersi zevkli, eğlenceli ve ilginç kıldığını; davranışsal boyutta ise şarkıların okul dışında söylenebildiğini, müzik çalarla dinlenebildiğini, ailelerine bu şarkıları söyleyebildiklerini ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkılarak; bir öğretim materyali olarak şarkıların, öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştıran, öğrenmeyi zevkli hale getiren, her zaman her yerde kullanılabilen özellikler taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Güngör (2014), yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öğrencilerin dil öğrenimine olan katkılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma yabancı dil seviyesi B1 kabul edilen 19 öğrenciyle gerçekleştirilen nitel bir araştırmadır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları; yabancı dil derslerinde kullanılan şarkıların öncelikle, öğrencilerin kelimelerin doğru söyleniş biçimlerini öğrenmelerine, yabancı dildeki kelime dağarcıklarını ve derse olan ilgilerini arttırmalarına, dinleme-anlama becerilerini geliştirmelerine, derse katılımlarını arttırmalarına, derse karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu araştırma, ayrıca, şarkıların yabancı dil derslerini eğlenceli hale getirdiğini, öğrencilerin öğrendikleri dilin kültürü hakkında bilgi edinmelerini sağladığını, öğrencilerin yabancı dile karşı olumlu tutum geliştirerek daha kalıcı bir öğrenme sağladığını ortaya koymaktadır.

Yağışan, Köksal ve Karaca (2014) yapmış oldukları çalışmalarında ilkökul 3. sınıf öğrencilerinin matematik dersinde doğal sayılarla çarpma işlemi ve bu konuya bağlı alt kazanımların müzik yoluyla/şarkılarla öğretilmesinin akademik başarılarına, tutumlarına, öğrenilen bilginin kalıcılığına ve öğrenci görüşlerine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma, ilkökul 3. sınıfta öğrenim gören 52 öğrenci ile gerçekleştirilmiş ve kontrol gruplu ön test-son test deneysel araştırma modeli kullanılmıştır. Uygulama sürecinde, "doğal sayılarla çarpma işlemi" ünitesi ve alt kazanımları deney grubunda bestelenmiş şarkılarla işlenirken, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemleri kullanılmıştır. Veriler, matematik dersi başarı testi ve matematik dersine yönelik tutum ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Kalıcılığı değerlendirmek için matematik dersi başarı testi 4 hafta sonra tekrarlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin görüşlerini belirlemek için yansıtıcı günlükler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, müzik yoluyla öğretim yapılan deney grubunun akademik başarılarının arttığı ve bu başarının kalıcı olduğu görülmüştür. Tutumlar açısından ise deney ve kontrol grupları arasında önemli bir farklılık tespit edilmemiştir. Yansıtıcı günlüklerden elde edilen veriler, deney grubundaki öğrencilerin motivasyonlarının ve derse olan ilgilerinin uygulama sonunda arttığını göstermiştir.

Tan (2016), çalışmasını ilkökul ikinci sınıf matematik derslerinde şarkı kullanımının öğrencilerin başarı düzeylerine, bilginin kalıcılığına, derse yönelik tutumlarına ve matematiksel sözcük dağarcığına etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. İlkokul 2. sınıfta öğrenim gören 50 öğrenci araştırmanın katılımcıları olarak seçilmiştir. Araştırma sürecinde, "Doğal Sayılarla Çarpma İşlemi" konusu deney grubunda,

müfredatın yanı sıra araştırmacı tarafından bestelenen şarkıların kullanıldığı öğretimle işlenmiştir. Kontrol grubunda ise şarkı kullanılmadan ve sadece müfredat doğrultusunda öğretim yapılmıştır. Veri toplama amacıyla başarı testi ve tutum ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin matematiksel sözcük dağarcığını belirlemek için hikaye yazmaları istenmiştir. Araştırma sonuçları, deney grubundaki öğrencilerin akademik başarılarının arttığını ve kalıcılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca deney grubunun matematik dersine yönelik tutumları ve matematiksel sözcük dağarcığı gelişimi açısından kontrol grubuna göre anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Gürbüz, Çeker ve Töman'ın (2017) eğitsel şarkı ve oyun tekniklerinin öğrencilerin akademik başarıları ve kalıcılığı üzerine etkilerini araştırdığı çalışmaları ilkökul 4. sınıf fen bilimleri dersinde "Maddeyi Tanıyalım" ünitesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Bayburt il merkezinde bulunan Cumhuriyet İlkokulu'nun iki şubesindeki 38 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Maddeyi Tanıyalım Başarı Testi" (MTBT) kullanılmıştır. Sınıflardan biri deney grubu (22) olarak seçilirken, diğer sınıf kontrol grubu (16) olarak belirlenmiştir. Deney grubundaki öğrencilere eğitsel şarkılar ve oyunlarla öğretim uygulanırken, kontrol grubunda ise Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında öngörülen yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Araştırmanın verilerini analiz etmek için bağımlı (eşleştirilmiş örneklem t-testi) ve bağımsız (bağımsız örneklem t-testi) gruplar t testi kullanılmıştır. İstatistiksel analiz sonuçları, eğitsel şarkı ve oyunların öğrencilerin akademik başarılarını artırdığını ve bu başarıların kalıcı olduğunu göstermiştir.

Meydan (2018a), Ferdi Tayfur şarkılarında coğrafi unsurları tespit edip yorumlamayı amaç edindiği çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemini kullanmıştır. Veri toplama aracı olarak çeşitli görsel, işitsel kaynaklar taranarak Ferdi Tayfur'un söylediği şarkıların sözlerine ulaşılmış ve 292 şarkı çalışma kapsamında incelenmiştir. Bu araştırmada Ferdi Tayfur'un yaşanan fiziki ve beşerî coğrafya özellikleri şarkılarına yansıttığı görülmüştür. Ferdi Tayfur şarkılarının Anadolu coğrafyasından derin izler taşımakta olduğu, birlikte yaşanan dönemin özelliklerini ortaya koyarak insanların duygu ve düşüncelerini yansıttığı dolayısıyla milli kültür unsuru olarak söz konusu eserlerin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Turan ve Çelik (2019) araştırmasında yedinci sınıf Türkçe dersinde millî kültür temasıyla ilişkili olarak Barış Manço şarkılarının kullanılmasının öğrenci başarısına etkisini incelemiştir. Keşfedici desen olarak adlandırılan karma yöntem deseni kullanılan

araştırmada, ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneysel desen uygulanmıştır. Araştırmanın katılımcıları, Erzurum il merkezindeki bir ortaokulda yedinci sınıfta öğrenim gören 51 öğrenciden olmaktadır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu ve Millî Kültür Teması Dinlediğini/İzlediğini Anlama/Anlatma Başarı Testleri kullanılmıştır. Uygulama sonucunda, deney ve kontrol gruplarının her ikisinde de başarının olumlu yönde etkilendiği ancak deney grubunda geleneksel öğretim programına göre başarının daha anlamlı düzeyde arttığı sonucuna varılmıştır. Barış Manço'nun zengin içerikli şarkılarının dil, kültür ve müzik yeterlilikleri açasından öğretim aracı olarak kullanılabileceği, ancak yapılan çalışmaların az ve kapsamlarının dar olduğu, öğrencilerin Barış Manço'yu yeterince tanımadıkları ve şarkılarını yeterince bilmedikleri belirlenmiştir.

Gülmez (2022) çalışmasını Kütahya türkülerinin değerler eğitiminde kullanılabilirliğini araştırmak ve ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değer öğretiminde türküler aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini göstermek amacıyla gerçekleştirmiştir. Nitel yöntemin kullanıldığı bu çalışma, türkülerin bir kültür unsuru olarak değer eğitime katkı sağlayabileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Kütahya türkülerini incelendiğinde, birçok değer içerdikleri gözlemlenmiştir. Çalışmada Kütahya türkülerinin, sevgi, saygı, vatanseverlik, sabır, cesaret ve merhamet gibi değerlere vurgu yapıldığı anlaşılmıştır. Bu değerler, Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğrencilere ahlaki kazanımlar olarak kazandırmak istediği farklı üniteler ve konular arasında yer almaktadır. Aynı zamanda ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin vizyonunda, değerlere sahip çıkan ve farklılıklarla bir arada yaşama yeteneği kazanmış bireyler yetiştirmek olduğu görölmektedir. Bu doğrultuda, ahlaki mesajlar içeren Kütahya türkülerinin ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde değer kazanımı açasından kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde; sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanılması, sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan edebi ürünlerin, edebi ürün türlerinden atasözlerinin, deyimlerin, karikatürlerin, seyahatnamelerin tespiti, çocuk edebiyatı eserlerindeki değerlerin sosyal bilgiler öğretim programı kapsamında incelendiği, hikaye/ öykü/ çözümlenmeli öykü/ dijital öykü, atasözü, deyimler, biyografi, çizgi roman, efsane, fıkra, gazete, karikatür, masal, menkıbe, tarihi roman, seyahatname, siyasetname, şiir, mektup, anekdot, belgesel, destan ve şarkı/türkü türlerinde çalışmalar yapıldığı, edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin; akademik başarısına, derse karşı olumlu tutum geliştirmesine, yaratıcılıklarına, motivasyonlarına, aktif öğrenme düzeylerine,

duyuşsal davranıő özellikleri kazanmalarına, milli tarih Őuuru kazanmalarına, empati becerisine, eleőtirel dűőünme becerisine, tarihsel dűőünme becerisine, yaratıcı dűőünme becerisine, yaratıcı yazma becerisine, duygusal zekalarına, tarih okuryazarlığı düzeylerine ekisinin araőtırıldıđı, edebi ürünlerin değer eğitiminde kullanımının incelendiği, bununla birlikte sosyal bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının, sınıf öğretmenlerinin ve ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin görűőlerinin araőtırıldıđı, bunların yanı sıra edebi ürünler ile ilgili farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin görűőlerinin betimlendiği görűlmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

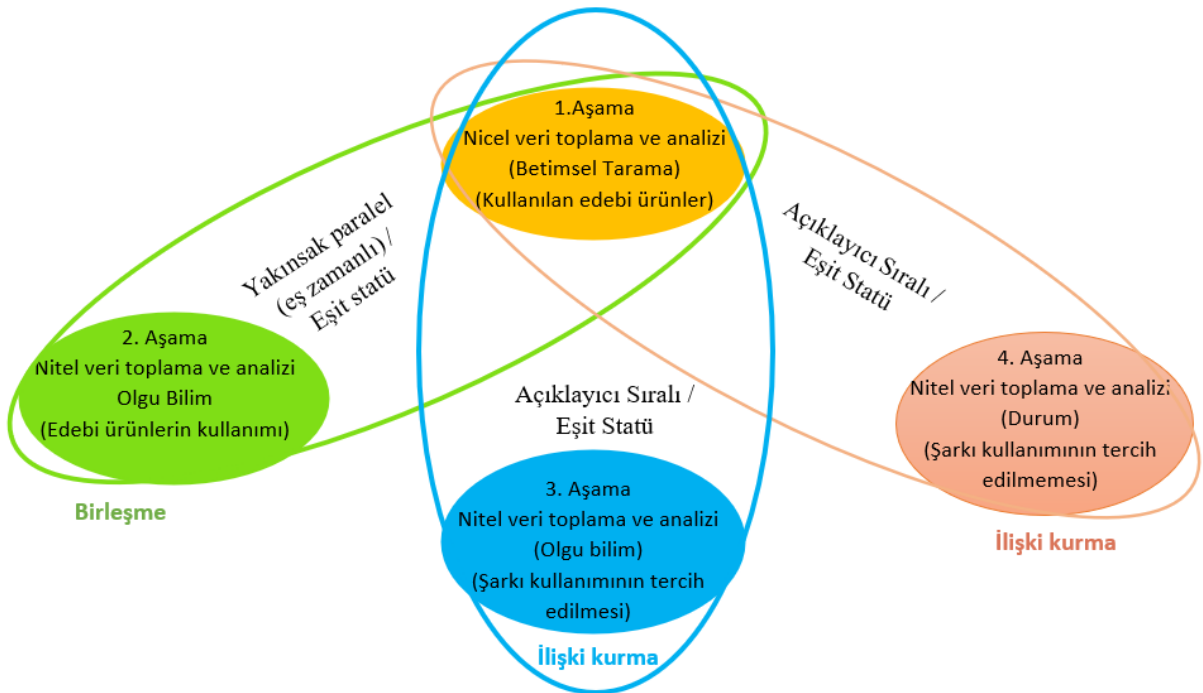
Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grupları, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri ve şarkıları kullanma durumlarını belirlemek ve buna ilişkin görüşlerini betimlemek amacıyla veriler hem nicel hem de nitel yöntemlerle toplandığından karma yöntemle tasarlanmıştır. Birden daha fazla verinin entegrasyonunu içeren karma yöntem; araştırmacının, aynı araştırma içerisinde araştırma problemini anlamak için hem nicel hem de nitel verileri eşzamanlı veya sıralı, eşit veya baskın statü olacak şekilde çeşitli kombinasyonlarla birlikte topladığı, verileri birbiriyle bütünleştirerek analizini yaptığı ve sonuçlar çıkardığı bir araştırma yaklaşımıdır. Bir çalışmada hem nicel hem de nitel veri toplama tekniklerinin birlikte kullanılması her iki metodolojinin de güçlü yanlarını içerdiğinden araştırmaya avantaj sağlayabilir. Araştırmacının nicel ve nitel araştırma tekniklerini aynı çerçevede kullanarak karıştırmasının veya birleştirilmesinin çalışmayı güçlendirebileceği konusunda da ortak bir kanı bulunmaktadır (Creswell, 2014, s. 4; Creswell, Plano Clark, Gutman ve Handson, 2003, s. 212; Johnson ve Onwuegbuzie, 2004, s. 17).

Alan yazın incelendiğinde karma yöntemle yürütülen araştırmaların çok farklı desenlerde kombinasyonunun olduğu ve Creswell'in yaptığı sınıflamaların ön plana çıktığı görülmektedir. Creswell (2020, s. 713), karma yöntem desenlerini, hangi yönetime öncelik verileceğine, verilerin toplanma sırasına, verilerin analizinin birleştirilerek mi bağımsız mı analiz edileceğine ve çalışmanın hangi aşamasında verilerin harmanlanacağına göre yakınsak paralel (eş zamanlı) desen, açıklayıcı sıralı desen, keşfedici sıralı desen, gömülü desen, dönüşümsel desen ve çok aşamalı desen olmak üzere altı başlık altında sınıflamıştır. Bunlardan çok aşamalı desen, paralel, açıklayıcı, keşfedici ve gömülü desenlerden birden fazlasının aynı araştırmada farklı aşamalarda kullanıldığı karmaşık bir desendir. Dört aşamada gerçekleştirilen bu araştırmada farklı karma desen yöntemlerinden faydalanılarak yakınsak paralel (eş zamanlı) desen ve açıklayıcı sıralı desen birlikte kullanıldığından araştırma karma yöntem desenlerinden çok aşamalı desen ile yürütülmüştür.

Karma yöntem desenleri, nitel ve nicel verilerin “toplanma sırası”, “önceliği” ve “birleştirilmesi” açısından farklılıklar göstermektedir. Verilerin toplanma sırası, verilerin aynı zamanda ya da birbiri ardına/farklı zamanlarda toplanacağı ile ilgilidir (Creswell, 2020, s. 704). Aynı temel araştırma sorusunun birbiri ile ilişkili yönlerini ele alan, nitel ve nitel verilerin aynı anda/aynı ölçme aracında toplandığı karma yöntemlere paralel (eş zamanlı) karma desen denir (Teddlie ve Tashakkori, 2020; s. 172). Sıralı zamanlı karma desende ise nitel ve nicel veriler birbirini takip edecek şekilde toplanarak analiz edilir. Öncelik, nitel ve nicel verilerden hangisine ağırlık verileceğini ve veri türlerinden hangisine daha fazla vurgu yapılacağını belirlemektir. Öncelik, eşit statü ve eşit olmayan statü olarak ikiye ayrılır. Eşit statüde nitel ve nicel öğelerin her ikisi de eşit önceliğe sahiptir. Eşit olmayan statüde ise ya nitel verilerin ya da nicel verilerin önceliği bulunmaktadır. Verilerin birleştirilmesi ise üçe ayrılır. Nitel ve nicel veriler aynı anda karşılaştırıldığında veya birleştirildiğinde “birleşme”, bir verinin analiz sonucunun diğer verileri etkilediğinde “ilişki kurma” ve bir desenin verileri diğer desenin içine gömüldüğünde ise “gömme” adını alır (Alkan, Şimşek ve Erbil, 2019; Creswell, 2020; Sadan, 2014). Bu çalışmada birinci ve ikinci aşamanın verileri aynı anda karşılaştırıldığından “birleşme”, birinci aşama ile üçüncü aşamanın ve yine birinci aşama ile dördüncü aşamanın verileri birinci aşama verilerinin sonucundan etkilendiği için “ilişki kurma” desenindedir. Araştırmada kullanılan çok aşamalı desen tasarımı Şekil.3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırmanın çok aşamalı desen tasarımı

Araştırmanın birinci aşamasındaki nicel veriler ve ikinci aşamasındaki nitel veriler yakınsak paralel (eş zamanlı) desenle dizayn edilmiş ve eşit statüdedir. Bu aşamalarda nicel ve nitel veriler aynı anda ve aynı ölçme aracı ile toplanmış ve yorumlanmasında hem nicel hem de nitel boyuta aynı ağırlıkta yer verilmiştir. Bu sebeple de eşit statüde, paralel (eş zamanlı) tür işe koşulmuştur. Bu aşamayı üçüncü aşamadaki ve dördüncü aşamadaki nitel verilerin toplanması ve analizi izlemiştir. Birinci ve üçüncü aşama ile birinci ve dördüncü aşamalar açıklayıcı sıralı desenle dizayn edilmiş ve eşit statüdedir. Açıklayıcı sıralı desen, ilk olarak nicel verilerin toplandığı, ardından nicel sonuçların açıklanması ve desteklenmesi için nitel verilerin toplandığı araştırmalardır (Creswell, 2020, s. 704; Sadan,2014, s. 263). Birinci aşamada toplanan nicel verilerin açıklanması ve zenginleştirilmesi amacıyla açıklayıcı sıralı desenle üçüncü ve dördüncü aşamadaki nitel veriler nicel verilerin analizinden sonra toplanıp analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin yorumlanmasında hem nicel hem de nitel boyut aynı ağırlıkta yani eşit statüde yer almıştır. Böylece çalışma, karma yöntem araştırmalarından yakınsak paralel (eş zamanlı) desen ile açıklayıcı sıralı desenin kombinasyonuyla çok aşamalı desen ile tasarlanmıştır.

Yakınsak paralel (eş zamanlı) desenin kullanıldığı araştırmanın ilk aşamasını sınıf öğretmenlerinin ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanım durumlarını belirlemek amacıyla toplanan birinci aşamadaki nicel veriler ve analizi ile sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik görüşlerinin neler olduğunu betimlemek amacıyla toplanan ikinci aşamadaki nitel veriler ve analizi oluşturmuştur. Açıklayıcı sıralı desenin kullanıldığı üçüncü ve dördüncü aşamalarında ise birinci aşamada toplanan nicel veriler ile sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden ve etmeyen sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerini betimlemek amacıyla toplanan üçüncü ve dördüncü aşamadaki nitel veriler ve analizi yer almıştır.

Nicel veri toplanan birinci aşamada betimsel tarama yöntemi benimsenmiştir. Betimsel tarama araştırması var olan değişken, durum veya olayların herhangi bir müdahale olmaksızın olduğu gibi betimlenmesidir. Tarama araştırmasında araştırmanın katılımcılarının belirlenen durum hakkındaki bilgileri, algıları, tutumları belirlenmeye çalışılır (Tuncer, 2020; s. 223). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları edebi ürün türlerini belirlemek, sınıflandırmak ve sıralamak amacıyla birinci aşamada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Nitel veri toplanan ikinci aşamada ise olgubilim deseni kullanılmıştır. İnsanların yaşadığı olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi farklı şekillerde karşımıza çıkan olguları araştırmayı amaçlayan olgubilim deseni farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021; s. 66). Olgubilim insan deneyimleri üzerine bir araştırmadır (Van Manen, 2007; s. 12) ve en geniş anlamıyla, “deneyimlerin toplamı”dır. Olgubilim araştırmasının temel özelliği “yaşanan bir deneyimi anlamlandırmaya çalışmaktır”. Olgubilim araştırmasında araştırılan olguya vurgu yaparak katılımcıların bu olguya ilişkin algıları ve bakış açıları, bu olguyu nasıl anlamlandırdıkları, olguyu nasıl deneyimledikleri ve bu deneyimlerini nasıl betimledikleri üzerine odaklanılır (Giorgi, 1997, s. 236). Bu sebeple de sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımı olgusuna yönelik algılarını, bakış açılarını, nasıl betimlediklerini ve deneyimlerini araştırmak amacıyla ikinci aşamada olgubilim deseni kullanılmıştır.

Araştırmanın sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik görüşlerinin, kullanım durumlarının ve deneyimlerinin betimlendiği üçüncü aşamasında da nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Üçüncü aşamadaki veriler, araştırmanın birinci aşamasından elde edilen nicel verilerin analizi sonucunda belirlenen “şarkı türünü tercih eden” öğretmenlerden yarı yapılandırılmış görüşmeler yolu ile toplanmıştır. Toplanan nitel veriler içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır.

Araştırmanın dördüncü aşamasında sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih etmeyen öğretmenlerin görüşlerini almak üzere durum çalışmasından yararlanılmıştır. Durum çalışması; sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi, nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi elde edilmesi, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Chmiliar, 2010; Creswell, 2007; Merriam, 2013). Bu aşamada sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanılmama durumunu ve bu duruma bağlı sebepleri derinlemesine incelemek ve araştırmak üzere durum çalışmasından faydalanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Araştırma iki çalışma grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci çalışma grubunun belirlenmesinde araştırmanın karma yöntem desenlerinden eş zamanlı tür üzerinden gerçekleştirilmesi etkili olmuştur. Eş zamanlı türde hem nicel hem de nitel

verilerin aynı anda toplanma gerekliliği, araştırmanın çalışma evrenini, birinci ve ikinci aşamalarda nicel ve nitel yöntem kısmı için aynı olmasına yol açmıştır. Araştırmanın birinci çalışma grubu için 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kırşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokullarda görev yapan 597 sınıf öğretmeni evreni oluşturmuştur. Bu evrenden amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılarak birinci çalışma grubu elde edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak “4. sınıfın öğretmenliğini yapıyor olma” durumu ölçüt olarak kabul edilmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemi araştırmanın amacına uygun önceden belirlenmiş ölçüte uygun katılımcı grubunun belirlenmesidir. Sözü edilen ölçütü araştırmacı kendi belirleyebileceği gibi daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 120). Bu sebeple “4. sınıfın öğretmenliğini yapıyor olma” ölçütü ile Kırşehir ilindeki ilkokullarda 2022–2023 eğitim öğretim yılında 4. sınıfların öğretmenliğini yapan 138 sınıf öğretmeni seçilmiştir. Çalışma grubuna seçilen 138 sınıf öğretmeninden çalışmaya katılmakta gönüllü olmayan ya da çalışmaya katıldığı halde görüşme formlarına verdikleri cevaplarda eksiklikler tespit edilen 18 sınıf öğretmeni çalışma grubundan çıkarılarak 120 sınıf öğretmeni ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Birinci Çalışma Grubundaki Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Demografik Özellikler		f
Cinsiyet	Kadın	63
	Erkek	57
Kıdem	1-5 yıl	4
	6-10 yıl	8
	11-15 yıl	10
	16-20 yıl	22
	21 yıl ve daha fazla	76
Mezuniyet Durumu	Ön Lisans	10
	Lisans	101
	Yüksek Lisans	9

Tablo 3.1 incelendiğinde araştırmanın birinci aşamasının örnekleminde yer alan sınıf öğretmenlerinden 63’ü kadın, 57’si erkektir. İlk çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin 76’sının kıdem bakımından 21 yıl ve üstü kıdeme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu kıdemi 16-20 yıl kıdeme sahip (22) öğretmenler izlerken, 11-15 yıl kıdeme sahip 10, 6-10 yıl kıdeme sahip 8 ve 1-5 yıl kıdeme sahip olan 4 sınıf öğretmeni bulunmaktadır. İlk çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinin mezuniyet durumlarına

bakıldığında 101 sınıf öğretmeninin lisans mezunu, 10 sınıf öğretmeninin ön lisans mezunu ve 9 sınıf öğretmeninin de yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırmanın ikinci çalışma grubu “aykırı durum örnekleme” yöntemi ile belirlenmiştir. Aykırı durum örnekleme incelenen problemle ilgili birbirine aykırı durum örneklerinin araştırmacıya problemi daha net görme olanağı vereceği kabul edilmiştir (Taşdemir ve Taşdemir, 2010, s. 477). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanım durumlarını daha ayrıntılı ele alabilmek amacıyla “şarkı kullanımını tercih etme” ve “şarkı kullanımını tercih etmeme” iki aykırı durum olarak belirlenmiştir. Bu amaçla birinci aşamaya katılan 120 sınıf öğretmeninin kullandıkları edebi ürünler incelenerek sosyal bilgiler dersinde edebi ürün türlerinden şarkıyı kullanmayı tercih eden (93) ve şarkı kullanmayı tercih etmeyen (27) öğretmen tespit edilmiştir. Bu öğretmenler arasından görüşme yapılacak öğretmenler tesadüfi yolla ve gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiştir. Aykırı durum örnekleme ile belirlenen çalışma gruplarının büyüklüğünde öncelik veri doyumu verilmiştir. Kleiman (2004, s. 11) gerekli veri gereksinimleri karşılanana kadar katılımcı eklenebileceğini belirtmektedir. Veri doyumu ile birlikte aykırı durumda yer alan ve şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanımı konusundaki deneyimlerine başvurulmuş sınıf öğretmenlerinin örneklem büyüklüğünü belirlemede alan yazın dikkate alınmıştır. Buna göre olgubilim çalışmalarında genellikle olguyu deneyimleyen 10 veya daha az katılımcıdan oluşması gerektiği (Dukes, 1984, s. 201; Karakoç, 2019, s. 267; Kleiman, 2004, s. 11; Starks ve Trinidad, 2007, s. 1375; Toprak, 2021, s. 34; Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 67) ve 3-4 kişi ile 10-15 kişi arasında değişen heterojen grup gerektiği (Creswell, 2021, s. 80) belirtilmektedir. Birinci çalışma grubundan elde edilen verilerin analizinin ardından ikinci çalışma grubunda görüşme yapılacak 15’er öğretmen tesadüfi yolla ve gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiş, daha sonrasında görüşmeler sırasında verilerin doyuma ulaşmış kontrol edilerek veri doyumu sağlandıktan sonra görüşmelere son verilmiştir. Bu bağlamda aykırı durum örnekleme ile oluşturulan ikinci çalışma grubu, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih eden 18 sınıf öğretmeni ve sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih etmeyen 15 sınıf öğretmeninden oluşmuştur. Araştırmanın ikinci çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. İkinci Çalışma Grubundaki Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

		Şarkı kullanan	Şarkı kullanmayan
		f	f
N		93	27
Görüşmeye katılan		18	15
Cinsiyet	Kadın	12	8
	Erkek	6	7
Kıdem	1-5 yıl	1	-
	6-10 yıl	2	-
	11-15 yıl	5	1
	16-20 yıl	3	8
	21 yıl ve daha fazla	7	6
Mezuniyet Durumu	Lisans	15	12
	Yüksek Lisans	3	3

Tablo 3.2 incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih eden 93 sınıf öğretmeninden 18'i, şarkı kullanımını tercih etmeyen 27 sınıf öğretmeninden 15'i araştırmanın ikinci ve üçüncü nitel boyutuna katılmıştır. İkinci çalışma grubundaki sınıf öğretmenlerinden şarkı kullanımını tercih eden öğretmenlerin 12'si kadın, 6'sı erkek; şarkı kullanmayı tercih etmeyen öğretmenlerin ise 8'i kadın, 7'si erkektir. Çalışma grubunda yer alan şarkı kullanımını tercih eden sınıf öğretmenlerinden 7'sinin kıdem bakımından 21 yıl ve üstü kıdeme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu kıdemi 5 öğretmen ile 11-15 yıl kıdeme sahip sınıf öğretmenleri izlerken, 16-20 yıl kıdeme sahip olan 3, 6-10 yıl kıdeme sahip 2, 1-5 yıl kıdeme sahip olan 1 sınıf öğretmeni bulunmaktadır. Şarkı kullanımını tercih eden öğretmenlerin kıdem durumlarının her kıdem seviyesinde dağıldığı ancak şarkı kullanımını tercih etmeyen öğretmenlerden gönüllü olanların ise daha çok 11-15 yıl (1), 16-20 yıl (8) ve 21 yıl ve daha fazla (6) kıdem derecesine sahip olduğu, 1-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin bulunmadığı görülmektedir. Görüşmeye katılan şarkı kullanımını tercih eden sınıf öğretmenlerinin 15'i lisans, 3'ü yüksek lisans; şarkı kullanımını tercih etmeyen sınıf öğretmenlerinin ise 12'si lisans, 3'ü yüksek lisans eğitime sahiptir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırma dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamasında sınıf öğretmenlerinin ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebî ürün kullanım durumları, ikinci aşamasında sosyal bilgiler dersinde edebî ürün kullanımına yönelik görüşlerinin neler olduğu, üçüncü ve dördüncü aşamalarında ise sosyal bilgiler dersinde edebî ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden ve etmeyen sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerinin neler olduğu betimlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmada

kullanılmak üzere birinci aşama ve ikinci aşamalar için bir, üçüncü ve dördüncü aşamalar için iki ayrı görüşme formu hazırlanmıştır.

Öncelikle araştırmanın amacı belirlenmiş ve yukarıda ifade edilmiştir. Araştırmanın birinci ve ikinci aşamasında kullanılmak üzere, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik alan yazın taranarak sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanım durumlarını belirlemek amacıyla hem nicel hem nitel verilerin birlikte ve eş zamanlı toplandığı iki bölümden oluşan Görüşme Formu-I geliştirilmiştir. Görüşme formunun nicel verilerin toplandığı birinci bölümü; katılımcıların demografik bilgileri, kullandıkları ve en çok tercih ettikleri edebi ürünler ile ilgili iki sorudan ve nitel verilerin toplandığı ikinci bölümü ise sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımını hakkındaki düşüncelerini belirlemek üzere yarı yapılandırılmış bir sorudan oluşmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden ve etmeyen sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerinin neler olduğunun betimlenmeye çalışıldığı üçüncü ve dördüncü aşamalarda sınıf öğretmenlerinin şarkı türünü kullanım durumlarını belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan iki ayrı görüşme formu geliştirilmiştir. Şarkı kullanımını tercih etmeyen sınıf öğretmenlerine yönelik Görüşme Formu-II ve şarkı kullanımını tercih eden sınıf öğretmenleri için de Görüşme Formu-III hazırlanmıştır.

Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formları tek bir taslak formda birleştirilerek “Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürün ve Şarkı Kullanımı Uzman Değerlendirme Formu” olarak düzenlenmiş ve görüşme formlarının geçerliliğini test etmek amacıyla aynı anda uzman görüşüne sunulmuştur. Bu amaçla Kırşehir Ahi Evran (3), Rize Recep Tayyip Erdoğan (2) ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitelerinde (2) görev yapmakta olan sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman 7 akademisyen ve 2 edebiyat öğretmeni olmak üzere 9 uzman kişi görüşüne başvurulmuştur. Formun başında konu alanı uzmanlarına yönelik görüşme formu hakkında sunuş yazısı yazılarak konu alanı uzmanlarından beklentiler açıkça belirtilmiş ve her bir sorunun içerik ve nitelik olarak uygunluğuna dair görüşleri alınmıştır. Her bir sorunun altında uzmanlardan, maddenin amaca uygunluğuna ve gerekliliğine, ifadelerin doğruluğuna ve anlaşılabilirliğine dair değerlendirme yapmaları için “Kullanılabilir (3), Düzeltilebilir Kullanılabilir (2), Kullanılamaz (1)” şeklinde bir format kullanılmıştır. Ayrıca, uzmanların maddelere ilişkin eleştirilerini ve düzeltme önerilerini belirtmeleri için her bir soruda “düzeltme/öneri” bölümüne de yer verilmiştir.

Uzmanların yaptığı değerlendirmeler kendi kategorileriyle karşılaştırılmış ve Lawshe (1975)'nin uzman görüşlerine dayalı kapsam geçerliliği formülü kullanılarak maddelere ilişkin Kapsam Geçerlik Oranları [KGO] hesaplanmıştır. KGO'lar, uzmanların herhangi bir maddeye ilişkin görüşleri toplanarak aşağıdaki formülün uygulanmasıyla elde edilmektedir.

$$KGO = \frac{Nu - N/2}{N/2} \quad \text{veya} \quad KGO = \frac{Nu}{N/2} - 1$$

Formül içerisinde bulunan Nu; maddeye ilişkin ‘‘uygun’’ görüşünü belirten uzman sayısını, N; toplam uzman sayısını göstermektedir. KGO, -1 (mutlak red) ile +1 (mutlak kabul) arasında bir değer alır. Katılımcıların tamamı ölçekteki herhangi bir maddeyi ‘‘Uygun’’ olarak değerlendirdiğinde o maddenin KGO değeri 1; uzmanların yarısı ölçekteki maddeye ilişkin ‘‘Uygun’’ şeklinde görüş bildirdiklerinde KGO=0, yarısından fazlası ‘‘Uygun’’ şeklinde görüş bildirmiş ise KGO>0 ve uzmanların yarısından azı ‘‘Uygun’’ şeklinde görüş bildirmiş ise KGO<0 olacaktır. Eğer KGO oranı 0 (sıfır) veya negatif (sıfırdan küçük) değer alıyorsa maddenin kapsam geçerliliği yoktur ve ölçekteki bu maddeler doğrudan elenir. KGO değerleri pozitif olan maddeler için de değerlendirici sayısına bağlı olarak istatistiksel ölçütler ile anlamlılıkları test edilir (Ayre ve Scally 2014; Lawshe, 1975; Yurdugül, 2005). Bu çalışmada görüşme formlarında bulunan soruların gerekli veya gereksiz olduğuna karar vermek için Tablo 3.3'te verilen Ayre ve Scally (2014) tarafından geliştirilen her bir maddenin KGO'larının minimum/kritik değerlerine (KGÖ=CVRcritical) ait tablo kullanılmıştır.

Tablo 3.3. $\alpha = 0,05$ Anlamlılık Düzeyinde KGO'ları İçin Minimum/Kritik Değerleri (KGÖ=CVRcritical) (Ayre ve Scally, 2014, s. 82).

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	1.000	13	0.538
6	1.000	14	0.571
7	1.000	15	0.600
8	0.750	16	0.500
9	0.778	17	0.529
10	0.800	18	0.444
11	0.636	19	0.474
12	0.667	20	0.500

Tablo.3.3'te verilen kapsam geçerlilik ölçütleri [KGÖ] değerlendirmeye katılan uzman sayısına göre değişmekte olup KGO'ların istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek için kapsam geçerlik ölçütleri $\alpha = 0,05$ anlamlılık düzeyinde maddenin istatistiksel anlamlılığını göstermektedir Ayre ve Scally'e (2014, s. 82) göre her bir maddenin

hesaplanan KGO'sunun bu tabloda verilen uzman sayısı karşısında belirtilen KGÖ değerine eşit ya da büyük olması beklenir. ($KGO \geq KGÖ$)

Uzmanların yaptığı değerlendirmeler, Lawshe'nin (1975) uzman görüşlerine dayalı kapsam geçerlik formülüne göre her bir görüşme formu ve her bir soru için kapsam geçerlik oranları (KGO) ve kapsam geçerlilik indeksleri [KGI] hesaplanmıştır. (Tablo 3.4- Tablo 3.5- Tablo 3.6)

Tablo 3.4. Uzman Görüşleri ile Görüşme Formu-I Kapsam Geçerlilik Oranlarının Elde Edilmesi

	1.soru	2.soru	3.soru
Kullanılamaz	0	0	0
Düzeltilip Kullanılabilir	0	1	1
Kullanılabilir	9	8	8
KGO (Kapsam Geçerlik Oranı-CVR)	1	0.778	0.778
Uzman Sayısı		9	
KGÖ (Kapsam Geçerlik Ölçütü)		0.778	
KGI (Kapsam Geçerlik İndeksi-CVI)		0.85	

Tablo 3.4 incelendiğinde görüşüne başvurulmuş 9 uzman olduğu, 1. sorunun KGO değeri "1", 2. sorunun KGO değeri "0.778", 3. sorunun KGO değeri "0.778" olarak hesaplandığı görülmektedir. Tablo 3.3'te 9 uzmanın yaptığı değerlendirmede KGÖ (minimum değer) 0.778 olarak görüldüğünden her bir sorunun kapsam geçerlilik oranının uygun olduğu görülmektedir. 2. ve 3. soruların uzman görüşüne göre düzeltilip tekrar kullanılabilir olduğu ve sorunun ifade şeklinin düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Elde edilen kapsam geçerlik indeksi (KGI) değerinin kapsam geçerlik ölçütü (KGÖ) değerinden ($KGI > KGÖ$) büyük olması maddelerin kapsam geçerliliğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir (Lawshe, 1975). Tablo 3.4 incelendiğinde uzman görüşlerinin kapsam geçerlik değeri (KGI) 0.85 olduğu görülmekte olup değerlendirmeciler arası yeterli uyum olduğu ve elde edilen değerlerden $KGI (0,85) > KGÖ (0,778)$ olduğundan hazırlanan Görüşme Formu-I'deki 3 soruya ait kapsam geçerliliğinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.5. Uzman Görüşleri ile Görüşme Formu-II Kapsam Geçerlilik Oranlarının Elde Edilmesi

	1.soru
Kullanılamaz	0
Düzeltilip Kullanılabilir	0
Kullanılabilir	9
KGO (Kapsam Geçerlik Oranı-CVR)	1
Uzman Sayısı	9
KGÖ (Kapsam Geçerlik Ölçütü)	1
KGI (Kapsam Geçerlik İndeksi-CVI)	1

Tablo 3.5'te Görüşme Formu-II için hazırlanan tek soruluk yarı yapılandırılmış görüşme sorusuna ait 9 uzman görüşünün KGO değeri "1" olarak hesaplandığı ve kapsam geçerlilik oranının uygun olduğu görülmektedir. Uzman görüşlerinin kapsam geçerlik değeri (KGI) "1" olması mutlak kabulü ve değerlendirmeciler arası yeterli uyum olduğunu göstermektedir. Ayrıca uzman görüşlerinden elde edilen değerlerden $KGI (1) \geq KGÖ (1)$ olduğundan hazırlanan Görüşme Formu-II'deki soruya ait kapsam geçerliliğinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.6. Uzman Görüşleri ile Görüşme Formu-III Kapsam Geçerlilik Oranlarının Elde Edilmesi

	1.soru	2.soru	3.soru	4.soru	5.soru	6.soru	7.soru	8.soru
Kullanılamaz	0	0	0	0	0	0	0	0
Düzeltilip Kullanılabilir	0	0	0	0	0	1	0	0
Kullanılabilir	9	9	9	9	9	8	9	9
KGO (Kapsam Geçerlik Oranı-CVR)	1	1	1	1	1	0,778	1	1
Uzman Sayısı					9			
KGÖ (Kapsam Geçerlik Ölçütü)					0,778			
KGI (Kapsam Geçerlik İndeksi-CVI)					0,97			

Tablo 3.6'daki veriler Görüşme Formu-III için hazırlanan 8 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme sorusuna ait 9 uzman görüşünün KGO değerleri; 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. sorular için "1", 6. soru için "0,778" olarak hesaplanmıştır. Soruların kapsam geçerlilik oranlarının KGÖ'ye uygun olduğu görülmektedir. Uzman görüşlerinin kapsam geçerlik değeri (KGI) "0,97" olması değerlendirmeciler arası yeterli uyum olduğunu, elde edilen değerlerden $KGI (0,97) > KGÖ (0,778)$ olduğundan kapsam geçerliliği istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın kapsam geçerlik analizleri sonrasında kalan sorular en az bir uzman tarafından düzeltilmeli görüşü belirtilenler tekrar gözden geçirilerek uzman görüşleri doğrultusunda düzeltilmiştir. Görüşme Formu-III 6. sorudaki "Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sağlayacağı faydalar nelerdir?" ifadesine 1 uzman şarkıların faydalarının öğretmene faydası ve öğrenciye faydası olarak iki farklı şekilde düzenlenerek tekrar yazılması yönünde değerlendirmede bulunmuştur. Bu değerlendirme sonrası Görüşme Formu-III soruları tekrar düzenlenerek (6. soru iki farklı soru olarak tekrar yazıldı) 9 adet yarı yapılandırılmış soru şekline dönüşmüştür. Bununla birlikte görüşme formu uzman görüşleri doğrultusunda ifade bakımından da düzeltilerek nihayetinde kapsam geçerliliğine sahip görüşme formları elde edilmiştir. Hazırlanan Görüşme Formu I, II ve III çalışma grubu dışında bulunan araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusundaki

hedef kitleyle benzer özelliklere sahip altı sınıf öğretmenine uygulanarak veri toplama aracının pilot çalışması yapılmıştır. Soruların anlaşılabilirliği, cevaplanabilirliği ve güvenilirliği incelenmiştir. Alınan uzman görüşleri ve pilot çalışma sonunda kullanılacak formların son şekli hazırlanmıştır. Veri toplama aracındaki sorular aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

Görüşme Formu-I:

1. Aşağıdaki listede yer alan edebi ürünlerden sosyal bilgiler dersinde faydalandıklarınızı işaretleyiniz?

2. Yukarıda işaretlediğiniz edebi ürünleri en çok kullandığınızdan başlayarak ilk beşini aşağıdaki boşluklara yazınız?

3. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik düşüncelerinizi yazınız?

Görüşme Formu-II:

1. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün türlerinden şarkıyı tercih etmeme nedenlerinizi açıklar mısınız?

Görüşme Formu-III:

1. Sosyal bilgiler dersinde faydalandığınız şarkılara örnekler verir misiniz?

2. Sosyal bilgiler dersinde şarkıları hangi amaç ya da amaçlar için kullanıyorsunuz?

3. Sosyal bilgiler dersinde şarkıları dersin hangi aşama ya da aşamalarında kullanmaktasınız?

4. Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkılar hangi özelliklere sahip olmalıdır?

5. Sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanırken nelere dikkat edilmelidir?

6. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğrencilere sağlayacağı faydalar nelerdir?

7. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğretmenlere sağlayacağı faydalar nelerdir?

8. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları nelerdir?

9. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına ilişkin önerileriniz nelerdir?

3.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Uzaman görüşleri ve pilot uygulama sonunda nihai şeklini alan görüşme formları araştırmanın çalışma gruplarına uygulanarak veriler toplanmıştır. Görüşme Formu-I belirlenen birinci çalışma grubu olan Kırşehir ilinde ilkokullarda görev yapan ve 2022–2023 eğitim öğretim yılında 4. sınıfın öğretmenliğini yapıyor olma ölçütüne uyan 120 sınıf öğretmenine ikinci ders dönemi başında uygulanmıştır. Görüşme Formu-I’de yer alan nicel ve nitel veriler çalışma grubundan eş zamanlı ve yazılı olarak toplanmıştır. Formun birinci sorusunda sınıf öğretmenlerinin kullandığı edebi ürün türlerini belirlemek üzere araştırmacı tarafından alan yazın taranarak oluşturulan edebi ürün listesi sunulmuştur. Katılımcılardan sosyal bilgiler derslerinde kullandıkları ürünleri işaretlemeleri istenmiştir. Formun ikinci sorusunda sınıf öğretmenlerinden ilk soruda belirledikleri edebi ürünler arasından kullanım sıklığına göre ilk 5’ini sıralamaları istenmiştir. Formun üçüncü sorusunda sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik görüşlerini yazmaları istenmiştir.

Birinci çalışma grubundan elde edilen veriler analiz edilerek sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı türünü kullanmayı tercih eden (93) ve tercih etmeyen (27) sınıf öğretmeni belirlenmiştir. Tesadüfi yolla seçilen ikinci çalışma grubundaki katılımcılara gönüllük esasına dayalı olarak şarkı kullanmayı tercih etmeyen öğretmenlere Görüşme Formu-II ve şarkı kullanmayı tercih eden öğretmenlere de Görüşme Formu-III uygulanmıştır. İkinci çalışma grubunda katılımcıların belirlenmesinde veri doyumu göz önünde bulundurulmuştur. Öncelikle her iki grup için de 15 gönüllü öğretmen belirlenmiş ve görüşmelere başlanmıştır. Şarkı kullanımını tercih eden öğretmenlerle yapılan görüşmelerde 15 öğretmenle görüşüldüğünde verilerin doyuma ulaştığı görülmüş ancak 3 öğretmenle daha görüşmeye devam edilerek 18. öğretmenden sonra görüşmeler sonlandırılmıştır. Şarkı kullanımını tercih etmeyen öğretmenlerle yapılan görüşmelerde 11. öğretmenden sonra verilerin doyuma ulaştığı gözlemlendikten sonra 3-4 sınıf öğretmeniyle daha görüşme yapılarak 15. öğretmenle yapılan görüşme sonunda görüşmeler sonlandırılmıştır. Böylelikle veriler, şarkı türünü kullanmayı tercih etmeyen 15 sınıf öğretmeninden ve şarkı türünü kullanmayı tercih eden 18 sınıf öğretmeninden yüz yüze görüşme tekniği ile ses kayıtları alınarak toplanmıştır. Görüşme sonrasında alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından yazıya aktarılarak katılımcıların onayına sunulmuştur. Katılımcılar tarafından onaylanan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi yapılmıştır. Görüşme Formu-II’den sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde şarkı kullanmayı

niçin tercih etmediği; Görüşme Formu-III'den ise sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde hangi şarkıları, hangi amaçlar için, dersin hangi aşamasında kullandığı, şarkıların hangi özelliklere sahip olması ve şarkılardan yararlanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği; şarkı kullanımının öğrencilere ve öğretmenlere sağlayacağı faydalar; şarkı kullanımının sınırlılıkları; sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımına ilişkin önerilerinin neler olduğu ile ilgili veriler elde edilmiştir.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Görüşme Formu-I kullanılarak birinci çalışma grubundan elde edilen nicel veriler; katılımcıların demografik bilgileri, sosyal bilgiler dersinde faydalandıkları edebi ürünler, en sık kullandıkları 5 edebi ürün ve kullanılan edebi ürünlerin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla SPSS 25.00 [Statistical Package for the Social Sciences] paket programından yararlanılmış ve betimsel istatistikleri hesaplanmıştır. Görüşme Formu-I'in birinci sorusunda sınıf öğretmenlerinden sosyal bilgiler dersinde kullandıkları edebi ürünleri işaretlemeleri istenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları edebi ürün tercihleri frekans dağılım tablosu oluşturularak sunulmuştur. Formun ikinci sorusunda sınıf öğretmenlerinden sosyal bilgiler dersinde en çok kullandıkları edebi ürünleri kullanım sıklıklarına göre ilk beşini listelemeleri istenmiştir. Çoklu cevap gerektiren bu sorunun analizinde çoklu cevap (Multiple Response) analizlerinden frekans analizi yapılmıştır. Aynı zamanda Görüşme Formu-I'deki birinci sorundan elde edilen verilerden sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları edebi ürünlerin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Bu amaçla öncelikle görüşme formundan elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri test edilmiştir. Bu amaçla her bir bağımsız değişkene göre verilerin normal dağılımı için; Histogram, Varyans Katsayısı, Skewness/Kurtosis, Detrended Grafiği, Kolmogorov-Smirnova ve Shapiro-Wilk testleri kullanılmıştır. Tablo 3.7'de verilen değerlere bağlı olarak normal dağılımlar belirlenmiştir.

Tablo 3.7. Normal Dağılım Testleri ve Değerleri

Testler	Formül	Değerler
Varyans Katsayısı	$x = \text{Standart Sapma}$ Ortalama	$x \leq .30$
Skewness	$x = \text{Skewness}$ Skewness Standart Hatası	$-1.96 < x < 1.96$
Kurtosis	$x = \text{Kurtosis}$ Kurtosis Standart Hatası	$-1.96 < x < 1.96$
Kolmogorov-Smirnova / Shapiro-Wilk		$p > .05$
Histogram		Normal dağılım eğrisi
Detrended Grafiği		Doğrusal bir çizgi üzerinde yayılım göstermesi

Tablo 3.7'deki testlerden elde edilen verilere göre her bir bağımsız değişkene göre verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Bu sonuca bağlı olarak cinsiyete göre kullanılan edebi ürünlerin arasında anlamlı farkı test etmek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Görüşme Formu-I'in üçüncü sorusu, Görüşme Formu-II ve Görüşme Formu-III'ten elde edilen nitel veriler MAXQDA 2020 [nitel veri analizi yazılımı] programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi nitel araştırmalarda verilerin içerdiği anlamların analizi ve verinin kavramsallaştırılması ve temalar yoluyla kavramlar arasındaki anlamlı örüntülerin açıklanması sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 240) Araştırmanın verilerinin içerik analizlerinde hem açık hem kapalı kodlama yoluna gidilmiştir.

Görüşme Formu-I'in üçüncü sorusunda sınıf öğretmenlerinden sosyal bilgiler derslerinde kullandıkları edebi ürünlere yönelik düşüncelerini yazmaları istenmiştir. Öğretmenlerden alınan yazılı cevaplar taranarak MAXQDA 2020 programına aktarılmıştır. Görüşme Formu-II'de sosyal bilgiler derslerinde şarkı kullanımını tercih etmedikleri tespit edilen gönüllü 15 öğretmene şarkı kullanımını niçin tercih etmediklerine yönelik soru yöneltilmiş ve yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşme Formu-III'de sosyal bilgiler derslerinde şarkı kullanan öğretmenlerden gönüllü 18 öğretmenle görüşme yapılmış ve öğretmenlere 9 adet yarı yapılandırılmış soru yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar aynı şekilde ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Yüz yüze görüşmelerde alınan ses kayıtları dikkatli bir şekilde birebir yazıya dönüştürülmüş ve katılımcıların onayına sunulmuştur. Araştırmaya katılan gönüllü öğretmenler vermiş oldukları cevapları okuyarak onayladıktan sonra veriler MAXQDA 2020 programına aktarılmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Hansen (1998, s. 98-99), içerik analizinin altı aşamayı içeren eylemlerle yapılmasını önermiştir. Bu araştırmanın nitel verilerinin toplandığı aşamalarında Hansen'in (1998) önerdiği içerik analizi aşamaları dikkate alınmış, araştırma bu adımlara göre kurgulanmış, yürütülmüş ve raporlanmıştır.

❖ Araştırma problemini tanımlama;

Bu aşamada araştırmanın problemi tanımlanmıştır. Çalışmanın ana amacı sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanım durumunu ve sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde şarkı kullanımını tercih etme durumlarını belirlemek için sınıf

öğretmenlerin görüşüne başvurulmasıdır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde edebi ürünler ve şarkı kullanımı ile ilgili alan yazın taranarak araştırmacının amacı ve önemi belirlenmiş ve araştırma sorularının hazırlanmasına geçilmiştir.

❖ Araştırma evrenini belirleme ve örneklem seçimi;

Araştırma iki çalışma grubu ile gerçekleştirilmiştir ve çalışma grubu başlığı altında ayrıntılı olarak sunulmuştur. İlk gruba ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen Kırşehir ilinde görev yapmakta olan 4. sınıf öğretmenleri; ikinci gruba ise birinci gruptan elde edilen veriler sonucunda aykırı durum örneklemeyle şarkı kullanımını tercih eden ve tercih etmeyen öğretmenler oluşturmuştur.

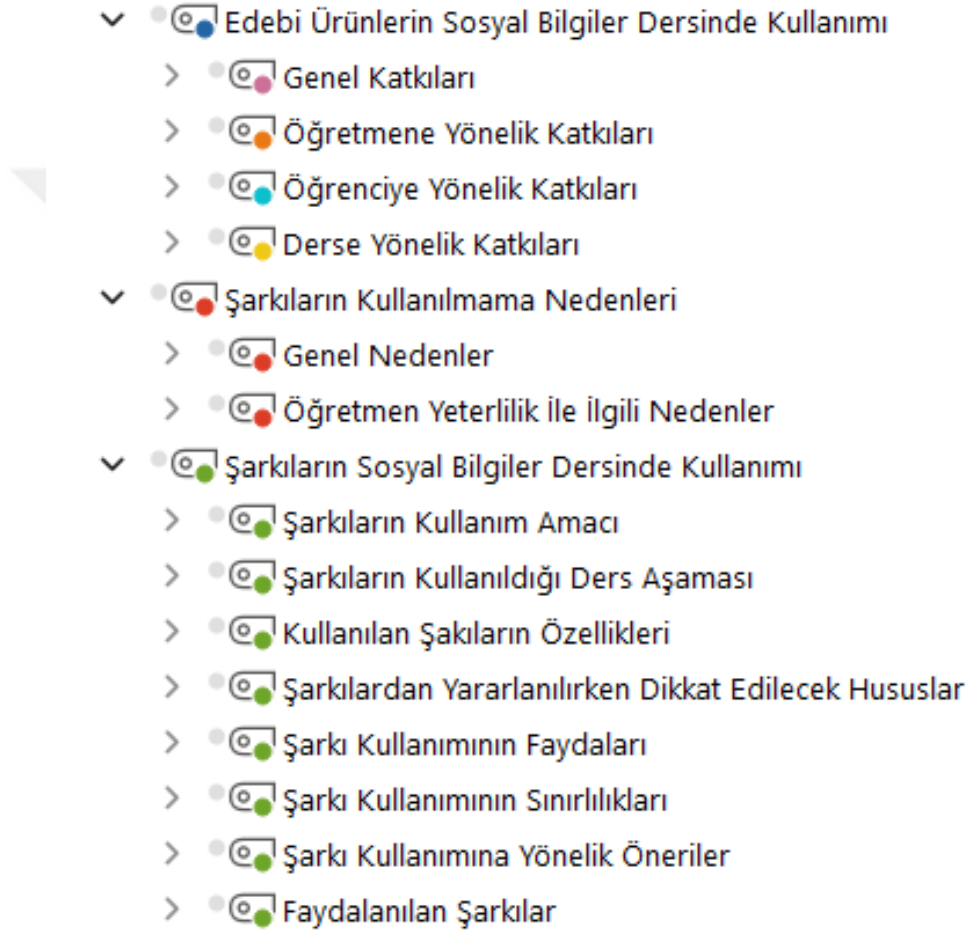
❖ Araştırma kategorilerini oluşturma ve tanımlama;

Görüşme Formu-I ve Görüşme Formu-III'den elde edilen verilerin içerik analizinde açık yaklaşım ve Görüşme Formu-II'den elde edilen verilerin analizinde hem açık hem kapalı yaklaşım birlikte kullanılmıştır. Kodları kategorileştirme konusunda genellikle iki farklı yaklaşım üzerinde durulmaktadır. İlk yaklaşım, belirli bir alanda mevcut olan bir kategori sistemini kullanarak kayıt birimlerini bu kategori sistemine göre gruplandırmaktır. Bu yaklaşımda, kategoriler önceden belirlenmiş ve tanımlanmıştır. Bu yaklaşım "kapalı yaklaşım" olarak adlandırılır. İkinci yaklaşımda ise kategoriler önceden saptanmamıştır. Bu durumda, mesaj veya metin öğeleri incelenirken ve gözden geçirilirken kategoriler belirlenir. "Açık yaklaşım" olarak adlandırılan bu yaklaşımda metin veya mesaj öğelerinin diğer öğelerden farklılıkları veya benzerlikleri belirlenir ve bu gözlenen özellikler kategorilendirilir (Bilgin;2014, s. 14). Bu bağlamda içerik analizinde çalışma gruplarındaki katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar birbirine benzeyen açıklamalar aynı kodlarla kategorilendirilmeye çalışılmış ve Görüşme Formu-I ve Görüşme Formu-III'deki tüm sorularda açık yaklaşım kullanılarak analiz yapılmıştır. Söz konusu kategorilerin oluşturulmasında önceden bir belirleme yapılmamış başka bir deyişle belli bir alanda var olan kategoriler kullanılmamıştır. Veriler tek tek incelenip benzer ifadelerden kodlar, kodların gruplandığı kategoriler ve kategorilerin birleşerek oluşturduğu temalar oluşturularak açık yaklaşım kullanılmıştır. Araştırmacının içerisinde Görüşme Formu-II'de şarkı kullanımının tercih edilmeme gerekçeleri hem açık yaklaşım hem kapalı yaklaşım kullanılarak analiz edilmiştir. Öğretmenlerin ifadelerinden açık yaklaşımla şarkı kullanmama gerekçeleri ile genel nedenler teması oluşturulmuştur. Bu soru aynı zamanda kapalı yaklaşım kullanılarak öğretmen yeterliklerine dayandırılmış ve MEB'in

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri Belgesi'nde (2017) yayınladığı yeterlikler kapalı kod sistemini oluşturmuş ve öğretmenlerin ifadeleri bu yeterlikler çerçevesinde kodlanmıştır.

❖ Kodlama cetvelini oluşturma;

MAXQDA 2020 programına aktarılan verilerden açık ve kapalı yaklaşımlarla oluşturulan tema, kategori ve kodlara ait kod cetveli oluşturulmuştur. Oluşturulan kod cetvellerinden bir kısmı örnek olarak Resim 3.1'de sunulmuştur.

-
- ▼ ● Edebi Ürünlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımı
 - > ● Genel Katkıları
 - > ● Öğretmene Yönelik Katkıları
 - > ● Öğrenciye Yönelik Katkıları
 - > ● Derse Yönelik Katkıları
 - ▼ ● Şarkıların Kullanılmama Nedenleri
 - > ● Genel Nedenler
 - > ● Öğretmen Yeterlilik İle İlgili Nedenler
 - ▼ ● Şarkıların Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımı
 - > ● Şarkıların Kullanım Amacı
 - > ● Şarkıların Kullanıldığı Ders Aşaması
 - > ● Kullanılan Şarkıların Özellikleri
 - > ● Şarkılardan Yararlanılırken Dikkat Edilecek Hususlar
 - > ● Şarkı Kullanımının Faydaları
 - > ● Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları
 - > ● Şarkı Kullanımına Yönelik Öneriler
 - > ● Faydalanılan Şarkılar

Resim 3.1. Örnek kod cetveli

❖ Kodlama cetvelini sınama ve güvenilirliği ölçme;

Bu adımda kodlayıcıların birlikte çalıştığı eğitim oturumlarında kodlar veya değişkenler üzerinde anlaşıp anlaşamadıkları tespit edilerek (Neuendorf, 2017) güvenilirliği test edilmiştir. Kodlama cetvelinin öncelikle pilot güvenilirliğine bakılmıştır. Bu amaçla araştırmacı ve tez danışmanı ayrı ayrı tema/kategori ve kodlar oluşturmuşlar ve her birim üzerinde araştırmacıların oluşturduğu analiz birimlerine ait kategoriler kendi kategorileriyle karşılaştırılmıştır. Kodlamaların nihai güvenilirlik aşaması için görüş birliği

ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek kategorilerin güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)'ın formülü (Güvenirlilik=görüş birliği/görüş birliği+görüş ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Her üç görüşme formundan tesadüfen belirlenen birer soru için oluşturulan kategorilere ait işlemler aşağıdaki Tablo 3.8'de verilmiştir.

Tablo 3.8. Tesadüfen Belirlenen 3 Soru İçin Oluşturulan Kategorilere İlişkin İşlemler

Sorular	Oluşturulan kategori sayısı		Yapılan İşlem	Kategorilerin güvenilirlik katsayısı
	1.Araştırmacı	2.Araştırmacı		
Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik düşüncelerinizi yazınız?	4	4	Olduğu gibi kabul edildi	1,00
Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün türlerinden şarkıyı tercih etmeme nedenlerinizi açıklar mısınız?	3	3	Olduğu gibi kabul edildi	1,00
Sosyal bilgiler dersinde şarkıları hangi amaç ya da amaçlar için kullanıyorsunuz?	18	15	Özellikler artırıldı	0,83

Tablo 3.8'de elde edilen uyum katsayıları (1.00; 1.00; 0,83) kategorilerin yüksek güvenilirlikte kullanılabilceğini göstermektedir. Birden fazla araştırmacının veri analizinde birlikte çalıştığı durumlarda, kodlama güvenilirliğine ilişkin araştırmacılar aynı veri setini kodlar ve ortaya çıkan kodlama benzerliklerini ve farklılıklarını sayısal olarak karşılaştırarak en az %70 düzeyinde bir güvenilirlik yüzdesine ulaşmak gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 252). Genel ortalamaya (0,94) bakıldığında uyum katsayılarına göre kategorilerin yüksek güvenilirlikte kullanılabilceği görülmektedir.

❖ Veri girişi, analizi ve yorumlama.

Yapılan analiz sonuçları şemalar haline getirilerek sunulmuş ve katılımcı ifadelerinden alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntılar “1-K-Seher” veya “2-E-Ali” şeklinde dokümanlara verilen kodlarla sunulmuştur. Bu kodlarda yer alan “1” katılımcıya verilen kod numarasını, “K” ve “E” harfi cinsiyeti ve isimler de katılımcılara verilen kod isimlerini ifade etmektedir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek tablolara, şekillere ve metinlere dönüştürülerek her bir alt probleme yönelik bulgulara ve bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

4.1. BİRİNCİ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİCEL)

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları ve en çok tercih ettikleri edebi ürün türlerine yönelik toplanan verilerin analiziyle elde edilen bulgulara ve bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

4.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünler

“Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde hangi edebi ürünleri kullanmaktadır?” alt problemine yönelik bulgular Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullandıkları Edebi Ürünler

Edebi Ürünler	n	f	%	Edebi Ürünler	n	f	%
Atasözleri	120	108	90	Söylevler/Nutuk	120	46	38,3
Hikâyeler/Öyküler	120	94	78,3	Eğitici çizgi romanlar	120	41	34,2
Şarkılar/Türküler	120	93	77,5	Gezi yazıları/ Seyahatname	120	36	30
Belgeseller	120	85	70,8	Röportajlar	120	36	30,0
Halk hikâyeleri	120	80	66,7	Karikatürler	120	34	28,3
Masallar	120	80	66,7	Mektuplar	120	34	28,3
Şiirler	120	78	65,0	Romanlar	120	34	28,3
Bilmeceler	120	77	64,2	Dergi yazıları	120	33	27,5
Hatıratlar/Anılar	120	72	60	Gazete küpürleri	120	33	27,5
Tekerlemeler	120	72	60,0	Ansiklopediler	120	30	25
Kronolojiler	120	70	58,3	Günlükler	120	29	24,2
Sözlükler	120	69	57,5	Sohbetler	120	29	24,2
Marşlar	120	65	54,2	Anekdotlar	120	28	23,3
Fıkralar /Latifeler/Nükteler	120	62	51,7	Ağtılar	120	26	21,7
Destanlar	120	58	48,3	Makaleler	120	23	19,2
Efsaneler	120	57	47,5	Tiyatro metinleri	120	22	18,3
Biyografiler/Otobiyografiler	120	55	45,8	Denemeler	120	17	14,2
Fabllar	120	52	43,3	Siyasetnameler	120	13	10,8
Maniler	120	49	40,8	Diğer	120	4	3,3
Ninniler	120	48	40,0				

Tablo 4.1’e göre sınıf öğretmenlerinin belirlenen 38 edebi ürünün tamamını kullanmakta oldukları anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin kullandığı edebi ürünler incelendiğinde en çok atasözlerini (108) kullandıkları görülmektedir. Atasözlerini hikâyeler/öyküler (94) izlemektedir. Bunun yanında şarkılar/türküler (93), belgeseller (85), halk hikâyeleri ve masallar (80), şiirler (78), bilmeceler (77), en çok kullanılan edebi ürünler olduğu söylenebilir. Sınıf öğretmenlerinin en az kullandıkları edebi ürünler ise

diğer (4), siyasetnameler (13), denemeler (17), tiyatro metinleri (22) ve makaleler (23) olduğu görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen 4 öğretmenin ikisi sadece seçeneği işaretlemiş, diğer ikisi ise görüşme formuna filmler ve kompozisyonlar olarak açıklama yazmıştır.

4.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünler

“Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde en çok kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünler hangileridir?” alt problemine birinci çalışma grubundaki 120 sınıf öğretmeninden 111’i cevap vermiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanmayı En Çok Tercih Ettikleri Edebi Ürünler

Edebi Ürünler	Tercih Edilme Sayısı	Tercih edilme toplamı içinde (555) yüzde olarak oranı	Tercih eden kişi sayısının, katılımcılar (111) içinde yüzde olarak oranı
Atasözleri	72	13,00	64,90
Hikayeler/Öyküler	60	10,80	54,10
Belgeseller	46	8,30	41,40
Şarkılar/Türküler	34	6,10	30,60
Kronolojiler	30	5,40	27,00
Masallar	29	5,20	26,10
Halk Hikayeleri	26	4,70	23,40
Şiirler	24	4,30	21,60
Hatıratlar/Anılar	22	4,00	19,80
Sözlükler	20	3,60	18,00
Tekerlemeler	19	3,40	17,10
Destanlar	16	2,90	14,40
Bilmeceler	15	2,70	13,50
Biyografiler/Otobiyografiler	15	2,70	13,50
Söylevler	13	2,30	11,70
Fıkralar /Latifeler/ Nükteler	12	2,20	10,80
Efsaneler	10	1,80	9,00
Fabllar	9	1,60	8,10
Marşlar	8	1,40	7,20
Eğitici Çizgi Romanlar	7	1,30	6,30
Anektotlar	6	1,10	5,40
Gezi Yazıları / Seyahatname	6	1,10	5,40
Röportajlar	6	1,10	5,40
Maniler	5	0,90	4,50
Sohbetler	5	0,90	4,50
Ansiklopediler	4	0,70	3,60
Gazete Küpürleri	4	0,70	3,60
Günlükler	4	0,70	3,60
Karikatürler	4	0,70	3,60
Ninniler	4	0,70	3,60
Romanlar	4	0,70	3,60
Siyasetnameler	3	0,50	2,70
Tiyatro Metinleri	3	0,50	2,70
Diğer	3	0,50	2,70
Denemeler	2	0,40	1,80
Dergi Yazıları	2	0,40	1,80
Mektuplar	2	0,40	1,80
Makaleler	1	0,20	0,90
Toplam	555	100,0	500,0

Tablo 4.2 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı en çok tercih ettikleri edebi ürünün atasözleri (72) olduğu tespit edilmiştir. Atasözlerini hikâyeler/öyküler (60) ve belgeseller (46) izlemektedir. Bunun yanında şarkılar/türküler (34), kronolojiler (30), masallar (29), halk hikayeleri (26), şiirler (24) ve hatıratlar/anılar (22) en çok tercih ettikleri edebi ürünler arasında yer almaktadır. Sınıf öğretmenlerinin kullanmayı tercih ettiği edebi ürünler arasında en az tercih edilenlerin ise makaleler (1), mektuplar (2), dergi yazıları (2), denemeler (1), diğer (3), tiyatro metinleri (39 ve siyasetnameler (3) olduğu görülmektedir.

4.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Cinsiyete Göre Farkı

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünler ile cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?” şeklindedir. Katılımcıların sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünler ile cinsiyetleri arasında anlamlı farkı test etmek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullandıkları Ürünlerin Cinsiyete Göre Farkı

Edebi Ürünler	Cinsiyet	n	Kullanan (f)	Sıra Ortalaması	Toplam Sıra Ortalaması	U	p
Ağıtlar	Kadın	63	13	61,12	3850,50	1756,500	0,774
	Erkek	57	13	59,82	3409,50		
	Toplam	120	26				
Atasözleri	Kadın	63	54	63,07	3973,50	1633,500	0,101
	Erkek	57	54	57,66	3286,50		
	Toplam	120	108				
Anekdotlar	Kadın	63	15	60,21	3793,50	1777,500	0,897
	Erkek	57	13	60,82	3466,50		
	Toplam	120	28				
Ansiklopediler	Kadın	63	14	62,17	3916,50	1690,500	0,462
	Erkek	57	16	58,66	3343,50		
	Toplam	120	30				
Belgeseller	Kadın	63	41	63,95	4029,00	1578,000	0,147
	Erkek	57	44	56,68	3231,00		
	Toplam	120	85				
Bilmeceler	Kadın	63	39	61,86	3897,00	1710,000	0,589
	Erkek	57	38	59,00	3363,00		
	Toplam	120	77				
Biyografiler/ Otobiyografiler	Kadın	63	29	60,38	3804,00	1788,000	0,964
	Erkek	57	26	60,63	3456,00		
	Toplam	120	55				
Denemeler	Kadın	63	8	61,38	3867,00	1740,000	0,629
	Erkek	57	9	59,53	3393,00		
	Toplam	120	17				
Dergi yazıları	Kadın	63	19	58,90	3711,00	1695,000	0,495
	Erkek	57	14	62,26	3549,00		
	Toplam	120	33				

Tablo 4.3'ün devamı

Destanlar	Kadın	63	28	62,83	3958,50	1648,500	0,372
	Erkek	57	30	57,92	3301,50		
	Toplam	120	58				
Efsaneler	Kadın	63	29	61,38	3867,00	1740,000	0,736
	Erkek	57	28	59,53	3393,00		
	Toplam	120	57				
Eğitici çizgi romanlar	Kadın	63	26	56,24	3543,00	1527,000	0,086
	Erkek	57	15	65,21	3717,00		
	Toplam	120	41				
Fabllar	Kadın	63	24	63,64	4009,50	1597,500	0,225
	Erkek	57	28	57,03	3250,50		
	Toplam	120	52				
Fıkralar/Latifeler / Nükteler	Kadın	63	28	64,83	4084,50	1522,500	0,097
	Erkek	57	34	55,71	3175,50		
	Toplam	120	62				
Gazete kupürleri	Kadın	63	17	60,81	3831,00	1776,000	0,895
	Erkek	57	16	60,16	3429,00		
	Toplam	120	33				
Gezi yazıları/ Seyahatname	Kadın	63	19	60,40	3805,50	1789,500	0,968
	Erkek	57	17	60,61	3454,50		
	Toplam	120	36				
Günlükler	Kadın	63	17	58,81	3705,00	1689,000	0,450
	Erkek	57	12	62,37	3555,00		
	Toplam	120	29				
Halk hikâyeleri	Kadın	63	38	64,31	4051,50	1555,500	0,122
	Erkek	57	42	56,29	3208,50		
	Toplam	120	80				
Hatıratlar/Anılar	Kadın	63	37	61,26	3859,50	1747,500	0,766
	Erkek	57	35	59,66	3400,50		
	Toplam	120	72				
Hikâyeler/Öyküler	Kadın	63	48	61,79	3892,50	1714,500	0,551
	Erkek	57	46	59,08	3367,50		
	Toplam	120	94				
Karikatürler	Kadın	63	17	61,31	3862,50	1744,500	0,731
	Erkek	57	17	59,61	3397,50		
	Toplam	120	34				
Kronolojiler	Kadın	63	35	62,17	3916,50	1690,500	0,518
	Erkek	57	35	58,66	3343,50		
	Toplam	120	70				
Makaleler	Kadın	63	10	62,48	3936,00	1671,000	0,337
	Erkek	57	13	58,32	3324,00		
	Toplam	120	23				
Maniler	Kadın	63	24	62,14	3915,00	1692,000	0,523
	Erkek	57	25	58,68	3345,00		
	Toplam	120	49				
Marşlar	Kadın	63	34	60,62	3819,00	1788,000	0,964
	Erkek	57	31	60,37	3441,00		
	Toplam	120	65				
Masallar	Kadın	63	40	62,40	3931,50	1675,500	0,440
	Erkek	57	40	58,39	3328,50		
	Toplam	120	80				
Mektuplar	Kadın	63	24	66,36	4180,50	1426,500	0,013
	Erkek	57	10	54,03	3079,50		
	Toplam	120	34				
Ninniler	Kadın	63	24	61,64	3883,50	1723,500	0,656
	Erkek	57	24	59,24	3376,50		
	Toplam	120	48				

Tablo 4.3'ün devamı

Romanlar	Kadın	63	20	58,45	3682,50	1666,500	0,385
	Erkek	57	14	62,76	3577,50		
	Toplam	120	34				
Röportajlar	Kadın	63	21	58,50	3685,50	1669,500	0,404
	Erkek	57	15	62,71	3574,50		
	Toplam	120	36				
Siyasetnameler	Kadın	63	8	59,38	3741,00	1725,000	0,491
	Erkek	57	5	61,74	3519,00		
	Toplam	120	13				
Sohbetler	Kadın	63	18	57,86	3645,00	1629,000	0,238
	Erkek	57	11	63,42	3615,00		
	Toplam	120	29				
Söylevler (Nutuk)	Kadın	63	18	54,64	4180,50	1426,500	0,021
	Erkek	57	28	66,97	3079,50		
	Toplam	120	46				
Sözlükler	Kadın	63	38	58,81	3705,00	1689,000	0,513
	Erkek	57	31	62,37	3555,00		
	Toplam	120	69				
Şarkılar/Türküler	Kadın	63	50	59,38	3741,00	1725,000	0,608
	Erkek	57	43	61,74	3519,00		
	Toplam	120	93				
Şiirler	Kadın	63	41	60,45	3808,50	1792,500	0,985
	Erkek	57	37	60,55	3451,50		
	Toplam	120	78				
Tekerlemeler	Kadın	63	36	62,21	3919,50	1687,500	0,504
	Erkek	57	36	58,61	3340,50		
	Toplam	120	72				
Tiyatro Metinleri	Kadın	63	14	58,17	3664,50	1648,500	0,249
	Erkek	57	8	63,08	3595,50		
	Toplam	120	22				
Diğer	Kadın	63	2	60,60	3817,50	1789,500	0,919
	Erkek	57	2	60,39	3442,50		
	Toplam	120	4				

Tablo 4.3'te sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri her bir edebi ürün incelendiğinde “mektuplar” ve “söylevler (Nutuk)” türlerinin tercih edilmesi ile cinsiyet arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur ($U=1426,500$; $p<.05$ ve $U=1426,500$; $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında sosyal bilgiler dersinde kullanılan “mektup” edebi türünü kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha çok tercih ettiği, “söylev (Nutuk)” türünü ise erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere oranla daha çok tercih ettiği görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde diğer 36 edebi ürünün kullanımı ile cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$).

Tablo 4.3'te sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünlerin cinsiyete göre frekans durumu incelendiğinde ağıtlar, atasözleri, anekdotlar, ansiklopediler, belgeseller, bilmece, biyografiler/otobiografiler, denemeler,

dergi yazıları, destanlar, efsaneler, fabllar, gazete küpürleri, seyahatname, halk hikayeleri, hatıratlar/anılar, hikayeler/öyküler, karikatürler, kronolojiler, makaleler, maniler, marşlar, masallar, ninniler, siyasetnameler,şiirler, tekerlemeler, diğer (kompozisyon, filmler) türlerinin tercih edilmesinde kadınlar ve erkeklerin benzer sayılarda, anlamlı farklılık bulunan “mektuplar” ve “söylevler (Nutuk)” türleri ile anlamlı farklılık olmasa da eğitici çizgi romanlar, fıkralar/latifeler/nükteler, günlükler, romanlar, röportajlar, sohbetler, sözlükler, şarkılar/türküler, tiyatro metinleri türlerinin tercih edilmesinde kadınlar ve erkekler arasında farklar olduğu görülmektedir.

4.1.4. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanma Durumları

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmakta mıdır?” şeklinde oluşturulmuştur. İlkokulların 4. sınıflarında görevli olan 120 sınıf öğretmenine uygulanan görüşme formundan elde edilen verilere ait bulgular Tablo 4.4’te sunulmuştur.

Tablo 4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanma Durumları

Edebi Ürünler	n	f
Şarkı Kullanan	120	93
Şarkı Kullanmayan	120	27

Tablo 4.4’e göre araştırmaya katılan 120 sınıf öğretmenin 93’ü sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkıları kullanırken, 27’si edebi ürünlerden şarkıları kullanmayı tercih etmemektedir.

4.2. İKİNCİ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİTEL)

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik değerlendirmeleri ile sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih eden ve tercih etmeyen öğretmenlerin değerlendirmelerinden elde edilen verilerin bulgularına ve bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

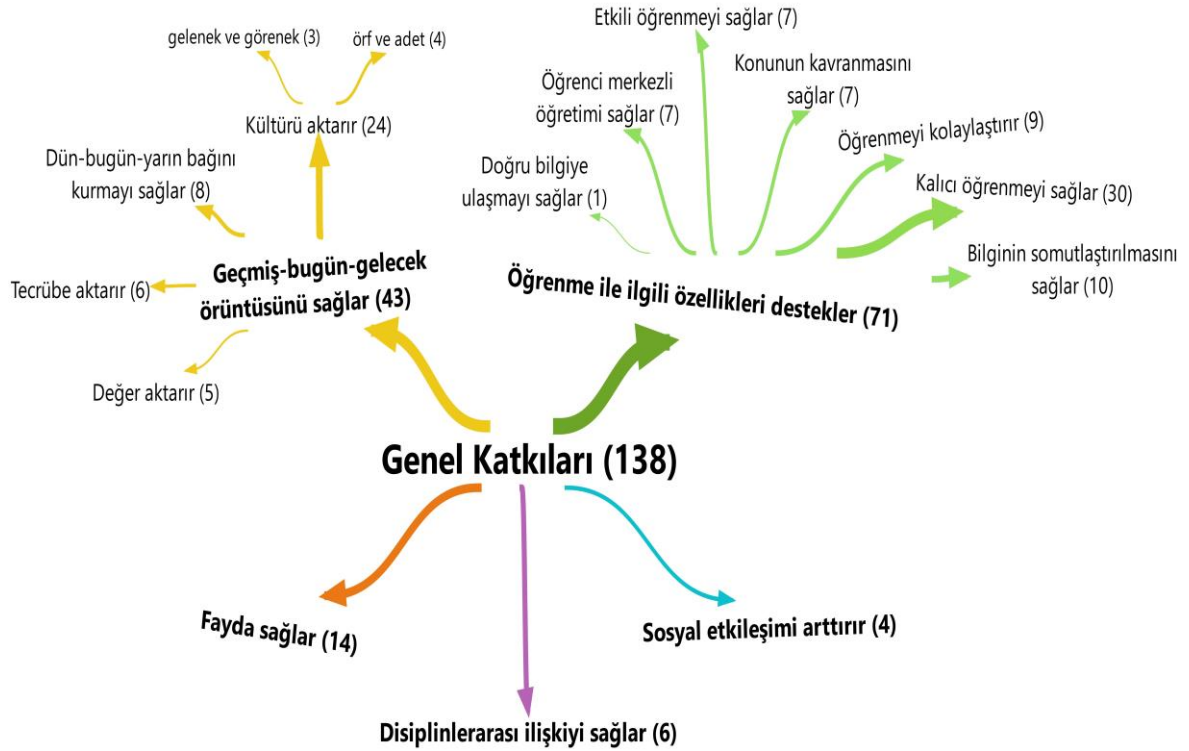
4.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımı

Araştırmanın “Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri nelerdir?” alt problemine ilişkin elde edilen verilere ait bulgular Şekil 4.1’de sunulmuştur.

Şekil 4.1. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri

Şekil 4.1 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik belirttiği görüşleri; edebi ürünlerin “genel katkıları”, “öğretmene yönelik katkıları”, “öğrenciye yönelik katkıları” ve “derse yönelik katkıları” olmak üzere 4 tema altında toplanmıştır. Sınıf öğretmenleri, edebi ürünlerin en çok genel katkıları (138) ile ilgili ifadelerde bulunurken bu temayı sırasıyla edebi ürünlerin öğrenciye yönelik katkıları (104), derse yönelik katkıları (85) ve öğretmene yönelik katkıları (44) ifadeleri takip etmiştir. Oluşturulan bu temalar kendi içinde kategori ve kodlar içermektedir. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının genel katkılarına yönelik görüşlerine ait kategori ve kodları Şekil 4.2’de verilmiştir.

Şekil 4.2. Edebi ürünlerin kullanımının genel katkıları

Şekil 4.2'ye göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının genel katkıları ile ilgili ifadeleri analiz edildiğinde 5 kategoride toplandığı görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının genel katkıları içerisinde sınıf öğretmenleri en çok öğrenme ile ilgili özellikleri desteklediğine yönelik ifadelerde bulunmuşlardır. Sınıf öğretmenlerinin bu kategorideki ifadelerinden 7 kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlar; kalıcı öğrenmeyi sağlar (30), bilginin somutlaştırılmasını sağlar (10), öğrenmeyi kolaylaştırır (9), konunun kavranmasını sağlar (7), etkili öğrenmeyi sağlar (7), öğrenci merkezli öğretimi sağlar (7) ve doğru bilgiye ulaşmayı sağlar (1) şeklinde oluşturulmuştur.

“Geçmiş – bugün – gelecek örüntüsünü sağlar” sınıf öğretmenleri tarafından en çok ifade edilen ikinci kategori olmuş ve bu kategori 4 koddan oluşmuştur. Sınıf öğretmenleri bunlardan en çok kültürü aktarır (24) ifadesi ile edebi ürünlerin kültür aktarımından bahsetmişlerdir. Kültür aktarımının içerisinde ayrıca yeni nesillere örf ve adetlerin (4) ve gelenek ve göreneklerin (3) de aktarıldığından söz etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin kültür aktarımı ile ilgili ifadelerini dün – bugün – yarın bağına kurmayı sağlar (8) ifadesi takip ederken, aynı zamanda edebi ürünlerin tecrübe aktardığı (6) ve değer aktardığı (5) yönünde de görüş bildirdikleri görülmektedir.

Ayrıca sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden fayda sağlar (14), disiplinler arası ilişkiyi sağlar (6) ve sosyal etkileşimi artırır (4) kategorileri de oluşmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının “genel katkıları” teması ile ilgili olarak tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

21-K-Sevda: “Çocuklarda kalıcı bir öğrenme oluşturduğunu düşünüyorum.”

35-K-Bircan: “Konuların akılda daha kalıcı olmasını sağlıyor.”

68-K-Nihal: “Konuyu somutlaştırdığını düşünüyorum.”

10-K-Selin: “Öğrenmeyi kolaylaştırmada faydalı olduğunu düşünüyorum.”

75-E-Somer: “Öğrenci merkezli olduğunu düşünüyorum.”

79-K- Fatma Behiye: “Dersi daha etkili ve kalıcı olarak öğrenmelerini sağlıyor.”

31-K- Hayal Belis: “Çocukların konuyu daha iyi kavramasını sağlar.”

28-E-Recai: “Öğrencilerin doğru bilgiye ulaşmasına katkı sağlamaktadır.”

22-K-Seda: “Çocuklarımız kendi kültürlerini tanımış oluyor.”

41-E-Ramiz: “Geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurulmasına katkıları olur.”

5-E-Musa: “Edebi ürünlerimizin sosyal bilgiler dersinde kullanımının kültürel açıdan kalıcılığı sağlayacağını düşünüyorum.”

38-K-Selma: “Edebi ürünlerdeki yaşanmış hikayeler bizlere tecrübe olarak katkı sağlamaktadır. Edebi ürünlerimiz sayesinde kültürümüzü, geleneklerimizi, örflerimizi ve adetlerimizi de öğreniyoruz.”

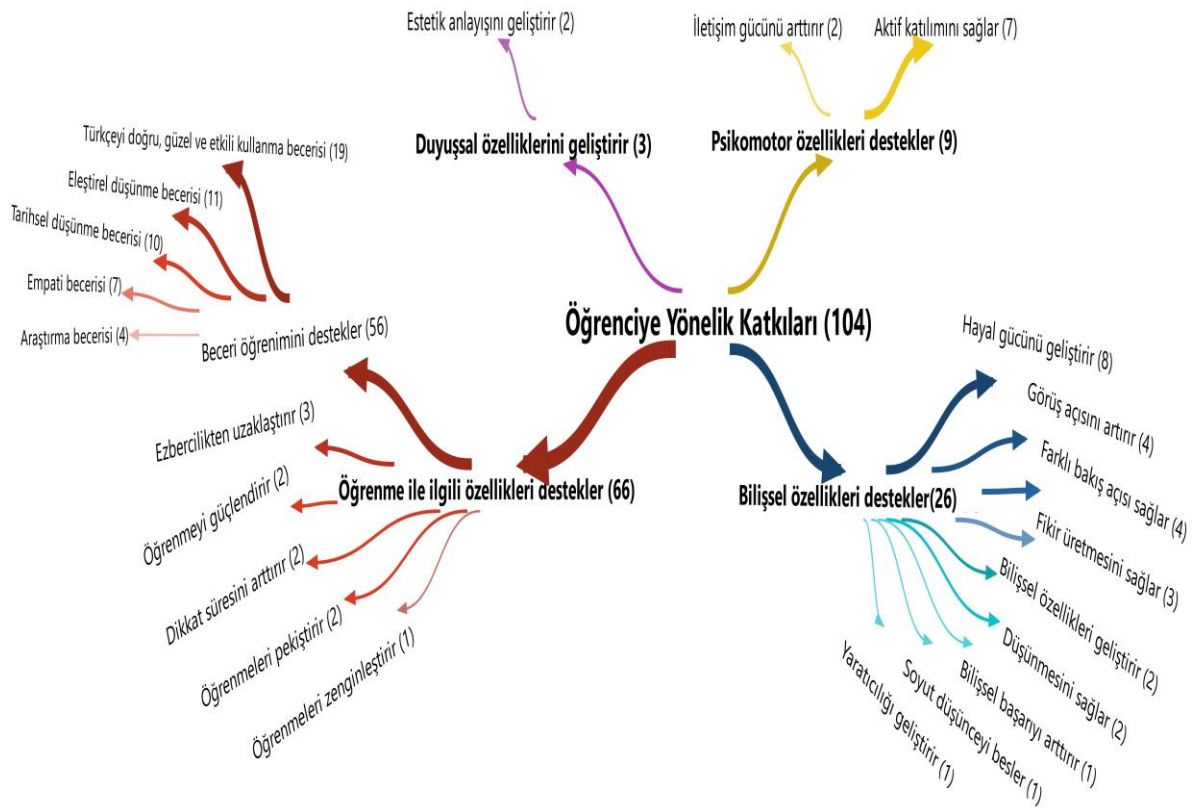
15-E-Tarık: “Edebi ürünler sayesinde toplum, örf, adet ve kültürü yeni nesillere aktarmış olur.”

36-E-Samet: “Edebi ürünlerin faydalı olduğunu düşünüyorum.”

73-E-Mirza: “Edebi ürünlerin kullanılması çocuklar için faydalı oluyor.”

46-K-Ada: Öğretmen: “Çeşitli disiplinlere ait bilgi, kavram ve becerilerin öğretiminde önemli bir yer tutar.”

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının “öğrenciye yönelik katkıları” teması ile ilgili görüşleri Şekil 4.3’te verilmiştir.

Şekil 4.3. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının öğrenciye yönelik katkıları ile ilgili görüşleri

Şekil 4.3'e göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciye yönelik katkıları ile ilgili ifadeleri incelendiğinde öğrenme ile ilgili özellikleri destekler (66), bilişsel özellikleri destekler (26), psikomotor özellikleri destekler (9) ve duyuşsal özelliklerini geliştirir (3) olmak üzere 4 kategori oluşturulmuştur. Her bir kategori kendi içerisinde kodlara ayrılmıştır.

Öğrenme ile ilgili özellikleri destekler (66) kategorisinde sınıf öğretmenleri, edebi ürün kullanımının öğrencilerde beceri öğretimini desteklediği (5), ezbercilikten uzaklaştırdığı (3), öğrenmeyi güçlendirdiği (2), dikkat süresini arttırdığı (2), öğrenmeyi pekiştirdiği (2) ve öğrenmeyi zenginleştirdiğini (1) ifade ederek öğrencilerin öğrenme ile ilgili özelliklerini desteklediğini 6 kodda belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinin “beceri öğretimini destekler” ile ilgili ifadeleri yukarıda Tablo 2.2'deki 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda öğrencilere kazandırılması beklenen temel becerilerle örtüştüğü görülmektedir ve bu becerilere yönelik ifadeleri 5 alt koda ayrılmıştır. Buna göre sınıf öğretmenleri edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisini (19), eleştirel düşünme becerisini (11), tarihsel düşünme becerisini (10), empati becerisini (7) ve araştırma becerisini (4) geliştirdiğini ifade etmişlerdir.

Edebi ürünlerin öğrenciye yönelik katkılarında sınıf öğretmenlerinin öğrenme ile ilgili özellikleri desteklediği ifadelerinden sonra hayal gücünü geliştirir (8), görüş açısını artırır (4), farklı bakış açısı sağlar (4), fikir üretmesini sağlar (3), bilişsel özelliklerini geliştirir (2), düşünmesini sağlar (2), bilişsel başarıyı artırır (1), soyut düşüncüyü besler (1) ve yaratıcılığı geliştirir (1) ifadeleriyle 9 kodla öğrencilerin bilişsel özelliklerini desteklediğini (26) ifade ettikleri görülmektedir.

Edebi ürünlerin öğrenciye yönelik katkılarında psiko-motor özellikleri desteklediği ifadeleri aktif katılımını sağlar (7), iletişim gücünü artırır (2) olmak üzere 2 koda ayrılmıştır.

Ayrıca sınıf öğretmenleri edebi ürün kullanımının öğrencilerin estetik anlayışını geliştirir (2) ifadesi ile de duyuşsal özelliklerini geliştirdiğinden bahsetmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciye yönelik katkıları ile ilgili olarak tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

41-E-Ramiz: “Geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurulması, Türkçeyi daha etkili kullanma, kelime dağarcığını zenginleştirme gibi katkıları olur.”

9-K-Sevgi: “Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı empati kurmada, eleştirel düşünmede, okuma ve dil becerilerini geliştirmede etkilidir.”

45-K-Yağmur: “Tarihsel ve eleştirel düşünme becerisi kazanırlar.”

11-K-Sevilay: “Öğrencileri her açıdan bilgilendirmek, görüş açılarını arttırmak, sözcük dağarcığını zenginleştirmek, açısından önemlidir. Ayrıca ezbercilikten uzaklaştırıyor. Araştırmaya yöneltmek açısından da önemlidir.”

19-E-Halil: “Öğrencileri düşünmeye ve fikir üretmeye sevk ediyor.”

13-K-Behiye: “Ezbercilikten, sıkıcılıktan, sıradanlıktan kurtarıyor. Hayal dünyalarını daha da zenginleştiriyor.”

11-K-Serenay: “Edebi ürünlerden yararlanmak öğrenmeyi güçlendirir.”

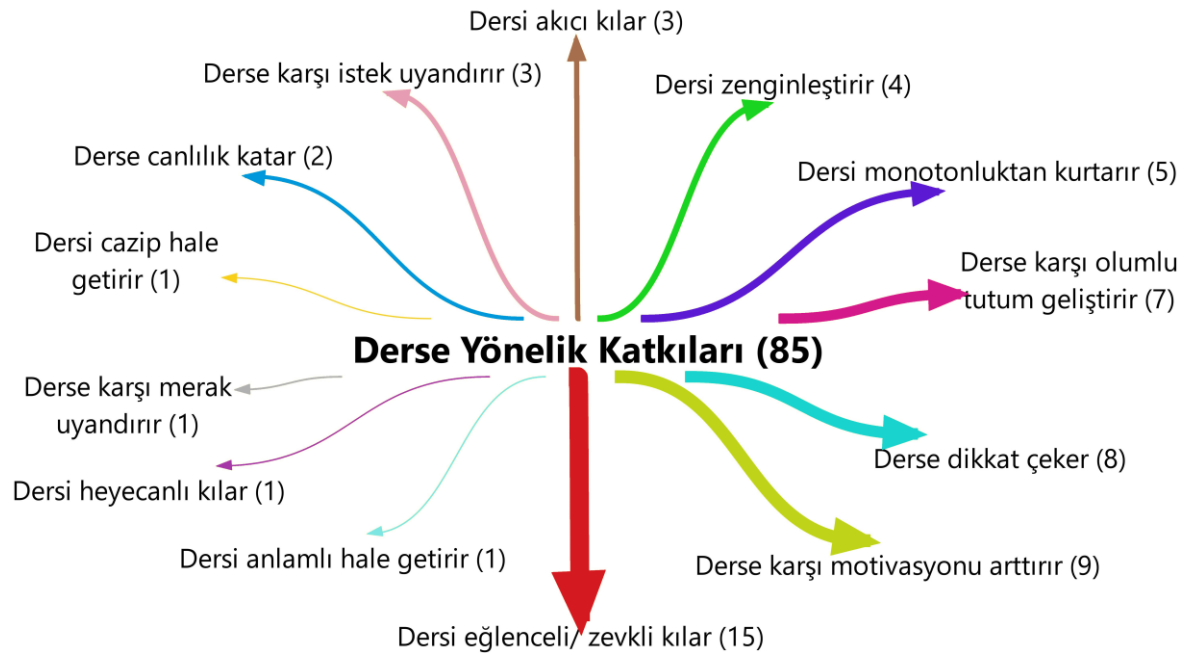
37-E-Fatih: “Konuyu pekiştirmede fayda sağlıyor.”

53-K-Fusun: “Edebi türler konuya olan dikkat sürelerini arttırıyor.”

79-K-Fatma Behiye: “Öğrenmelerini zenginleştiriyor.”

34-K-Selin: “Öğrencilerin bilişsel başarıyı arttırma, soyut düşünebilmelerini sağlama için edebi ürünleri kullanmalıyız.”

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının “derse yönelik katkıları” teması ile ilgili görüşleri Şekil 4.4’te verilmiştir.

Şekil 4.4. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının derse yönelik katkıları ile ilgili görüşleri

Şekil 4.4 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının derse yönelik katkıları ile ilgili görüşleri 13 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategorilerden dersi eğlenceli/ zevkli kılar (15) en çok ifade edilen kategori olmuştur. Bu kategoriye derse karşı motivasyonu artırır (9), derse dikkat çeker (8) ve derse karşı olumlu tutum geliştirir (7) ifadeleri takip ederken sınıf öğretmenlerinin dersi monotonluktan kurtarır (5), dersi zenginleştirir (4), dersi akıcı kılar (3), derse karşı istek uyandırır (3), derse canlılık katar (2), dersi cazip hale getirir (1), derse karşı merak uyandırır (1), dersi heyecanlı kılar (1) ve dersi anlamlı hale getirir (1) ifadelerini de dile getirdikleri tespit edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının derse yönelik katkıları ile ilgili olarak tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

10-K-Selin: “Ayrıca bilgilerin kalıcılığını arttırmada, öğrenmeyi kolaylaştırmada, derse dikkat çekmede faydalı olduğunu düşünüyorum.”

46-K-Aysel: “.....derse karşı olumlu tutum geliştirmede, motivasyonu arttırmada önemli bir yer tutar.”

21-K-Sinem: “Çok dikkat çekici olduğunu, kalıcı öğrenme oluşturduğunu, derse konuya zenginlik kattığını ve ilgi çektiğini görüyorum.”

48-E-Nuri: “Edebi ürünler sosyal bilgiler dersini daha somut ve anlaşılır kılmaktadır.”

14-E-Hasan: “Konunun somutlaştırılmasına katkıda bulunur. Öğrencinin ilgisini çekiyor.”

24-E-Önder: “Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı derse karşı olumlu tutum sergilemede, motivasyonu arttırmada farklılık yaratmaktadır.”

114-E-Cemil: “Metinleri işlerken monotonluktan kurtarmasını faydalı bulduğum için kullanıyorum.”

41-E-Ramiz: “Derslerin daha istekli daha heyecanlı bir şekilde işlenmesine katkıları olur.”

20-E-Bayram: “Konuları ilginç hale getirerek merak uyandırır.”

12-K-Hayal: “Dersi anlamlı hale getirir.”

40-E-Mustafa: “Dersin daha akıcı ve ilgi çekici olmasını sağlıyor.”

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının “öğretmene yönelik katkıları” teması ile ilgili görüşleri Şekil 4.5’te verilmiştir.

Şekil 4.5. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının öğretmene yönelik katkıları ile ilgili görüşleri

Şekil 4.5’e göre sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğretmene yönelik katkıları ile ilgili görüşlerini öğretimi destekler (31) ve anlatımı destekler (13) şeklinde 2 kategoride ifade etmişlerdir. Öğretimi destekler kategorisi 7 koda ayrılmıştır. Bunlardan en çok yaşama yakınlık ilkesini sağlar (10) dile getirilirken bilgilerin öğretimi destekler (6), beceri öğretimi destekler (5), kavram öğretimi destekler (4), öğretimi kolaylaştırır (3), öğretimin kalıcılığını sağlar (2) ve öğretimin kalitesini artırır (1) üzerinde durulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanımının anlatımı etkili kılar (10) ve anlatımı güçlü kılar (3) ifadeleri de anlatımı destekler (13) kategorisinin kodlarını oluşturmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğretmene yönelik katkıları ile ilgili olarak tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

26-E-Ali: “Çocukların yaşadıkları dönemdeki insanların duygularını anlamasında çok faydası oluyor.”

45-K-Yağmur: “Ders kapsamındaki çeşitli disiplinlere ait bilgi, kavram ve becerilerin öğretiminde olumlu tutum geliştirmektedir.”

72-E- Bünyamin: “Disiplinlere ait kavram ve beceri öğretiminde etkili oluyor.”

109-E-Atay: “Öğretimin kalıcılığını sağlamak, öğretimin kalitesini arttırmak amacıyla edebi eserleri kullanmayı önemsiyorum.”

88-K- Cemre: “Bilgileri aktarmada çok etkili olmaktadır”

37-E-Fatih: “Ders anlatımı sırasında örnekler verdiğimizde ders daha anlaşılır hale geliyor”

49-K-Beril: “... Yaşanmış hayatlar konunun üzerinde daha etkili olmaktadır.”

24-E-Önder: “Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı bilgi, kavram ve becerilerin öğretiminde farklılık yaratmaktadır.”

46-K-Aysel: “Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı bilgi, kavram ve becerilerin öğretiminde önemli bir yer tutar.”

30-E-Can: “Edebi ürünler anlatımı desteklemektedir ve anlatımı daha etkili kılmaktadır.”

16-K-Başak: “Çocuklar tarafından konunun kavranması boyutunda işlerimizi kolaylaştırıyor.”

78-E-Seyfi: “Konu aktarımında kolaylık sağlıyor.”

14-E-Hasan: “Edebi ürünler sosyal bilgilerde etkili bir şekilde kullanılabilir.”

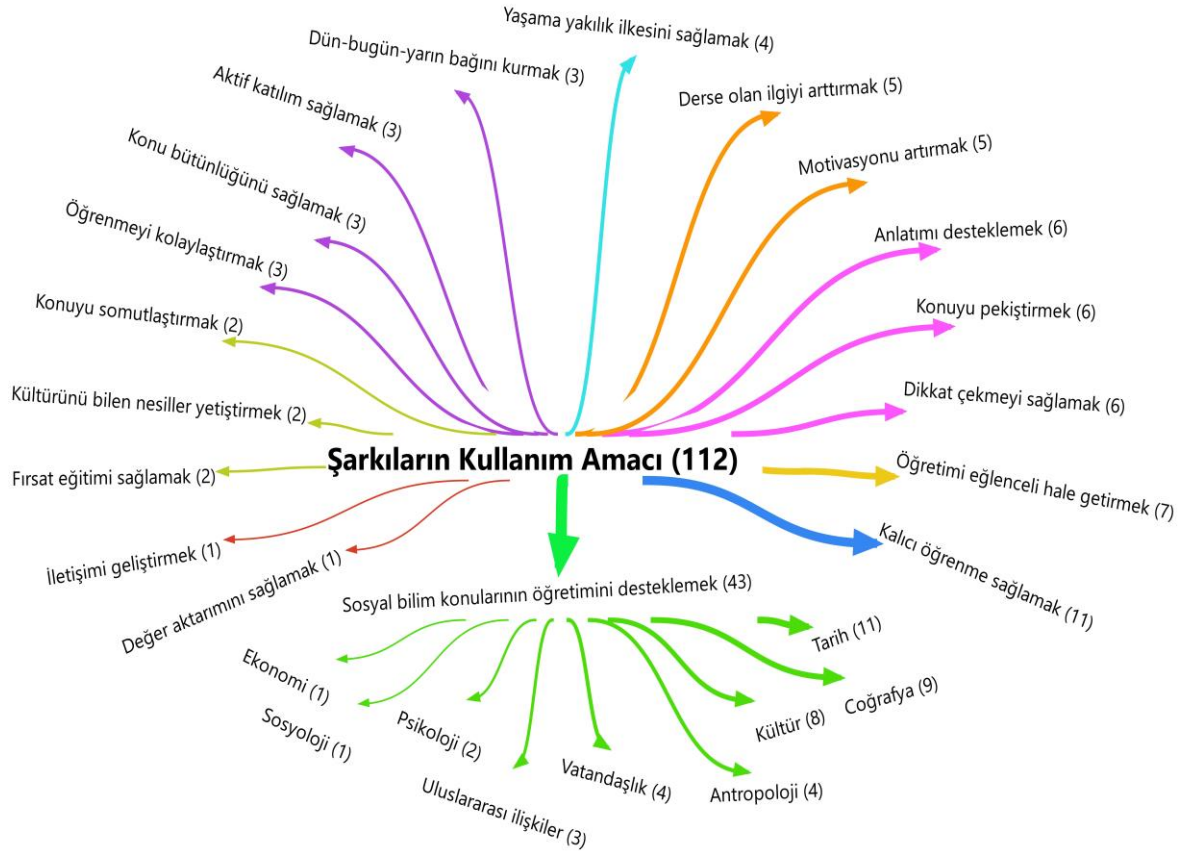
4.3. ÜÇÜNCÜ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİTEL)

4.3.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmesi

Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih eden sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı türünü kullanma ile ilgili değerlendirmeleri; şarkı kullanımının amacı, şarkıların kullanıldığı ders aşamaları, sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların özellikleri, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanırken dikkat edilmesi gereken hususlar, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmanın sağlayacağı faydalar, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik öneriler ve sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkılar olmak üzere sekiz alt başlık altında incelenmiştir.

4.3.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Amacı

Araştırmanın “Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde hangi amaçlarla şarkıları kullanmaktadır?” alt problemine ilişkin elde edilen verilerine ait bulgular Şekil 4.6’da sunulmuştur.

Şekil 4.6. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanma amaçları

Şekil 4.6’ya göre sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullanma amaçlarını 18 kategoride ifade etmiştir. Sınıf öğretmenleri şarkıları en çok sosyal bilim konularının öğretimini desteklemek (43) amacıyla kullanmaktadır. Sosyal bilim konuları; tarih (11), coğrafya (9), kültür (8), antropoloji (4), vatandaşlık (4), uluslar ilişkiler (3), psikoloji (2), sosyoloji (1) ve ekonomi (1) olmak üzere 9 koda ayrılmıştır. Sınıf öğretmenleri, şarkıları kalıcı öğrenme sağlamak (11), öğretimi eğlenceli hale getirmek (7), dikkat çekmeyi sağlamak, konuyu pekiştirmek ve anlatımı desteklemek (6), motivasyonu ve derse olan ilgiyi arttırmak (5), yaşama yakınlık ilkesini sağlamak (4), dün- bugün- yarın bağına kurmak, aktif katılımı ve konu bütünlüğünü sağlamak (3), fırsat eğitimi sağlamak, konuyu somutlaştırmak, öğrenmeyi kolaylaştırmak, kültürünü bilen nesiller yetiştirmek (2), iletişimi geliştirmek ve değer aktarımını sağlamak (1) amacıyla kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullanım amaçlarına yönelik ifadeleri aşağıdaki gibidir:

14-K-Gözde: “İşte yaşadığımız bölgenin coğrafi özelliklerini anlatan şarkılar da oluyor ya. İşte onlar da çocuklarda daha çabuk kavranmasını sağlıyor, yeryüzü şekillerini. İşte atıyorum Ağrı Dağının şarkısını falan söylettiğimde “Çocuklar en yüksek dağımız hangisi?” dediğimde kolaylıkla hemen söylüyorlardı. “Ağrı Dağına Düşüm” türküsü var ya.”

5-K-Behiye: “Çarşamba’yı Sel Aldı’yı kullandık. Neden acaba sel almış? Bunu şeye de verdik. Bu deprem, çığ, sel var ya. Orada da bunu mesela dedik ki hani zamanında... çünkü Karadeniz’de yine bir ilçede Bozkurt muydu? Büyük bir sel felaketi oldu. Dedik ki, bakın zamanında bunu türküsü de yapılmış hani. Çarşamba’yı sel aldı, neden acaba böyle denmiş? Hani oranın çok yağış aldığını konuştuk.”

16-K-Güliden: “Sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullanma amacımız daha çok hani çocuklara gelenek ve göreneklerimizi de değerlerimizi de yaparak yaşayarak ya da bunların birebir görerek göstererek vermeye çalışıyoruz. Gelenek ve görenekler ile ilgili ünitelerimiz işlerken o haftaki konularda işte ozanlarla ilgili ya da aşklarla ilgili konularımız gündeme geldiğinde müfredat doğrultusunda bunları daha yakından tanımalarına istinaden önce hani onların türküleriyle ya da şiirleriyle başlıyorum derse..... kültürünü bilen, geçmişini bilen nesiller yetiştirmek amacıyla aslında daha fazla türkülerimize, şarkılarımıza yer veriyoruz.”

4-K-Gül: “Sosyal bilgiler de anlattığımız konular öğrencinin aklında çok fazla kalmıyor ama şarkıları kullandığımızda akıllarında kalıcılık daha fazla oluyor. Tarihleri çok karıştırıyorlar ama şarkıyı durmadan tekrarladıkları için bir olay ve tarihi şarkıyla eleştirdiğimizde daha çok akıllarında kalıyor.”

12-E-Alkan: “O an için işlediğimiz konuyla ilgili şarkı, film bu tip şeylerle de konuyu desteklediğimiz zaman öğrencilerimiz de daha kalıcı öğrenme sağlanmış oluyor.”

7-K-Hale: “Öğretimi daha eğlenceli hale getirmeyi amacım.”

8-E-Fatih: “Dersleri daha eğlenceli hâle getirmek, işte derse olan ilgiyi artırmak, çocukların dikkatini daha çok çekmek amacıyla. İşte kalıcı öğrenmeyi sağlamak için. Ya da ne diyebiliriz işte sosyal bilgiler için sosyal konuların daha somut hale getirebilmek için. Yani derslere daha aktif olarak çocukları katabilmek için şarkıları kullanıyorduk.”

11-K-Simay: “Sosyal bilgiler dersinde şarkıları öğrencinin dikkatini çekmek için daha çok kullanıyorum. Bazı konularda pekiştirmek için şarkıları kullanıyorum. Bir de çocuklar derste sıkıldığımda onların dikkatini toplamak için. Şarkı hem eğleniyorlar. Çocuklarda kalıcılık sağlamış oluyor. Bu nedenle şarkı kullanmayı tercih ediyorum.”

13-E-Miraç: “Çocukların dikkatini daha çok çekmek ve öğrenme o konuyla alakalı olan öğrenmeyi biraz daha kalıcı hale getirmek için ben seçiyorum.”

15-K-Asya: “Çocuklara önce dikkat çekici olması, dersleri motive edici olması, kalıcılık anlamında, eğlence katmak için kullanıyoruz.”

17-E-Alper: “Öğrenmenin daha kalıcı hale gelmesi için özellikle çocuk şarkılarını kullandığımız çok sık oluyor. Özellikle çocukların sevdiği şarkılar derslere daha motive oluyorlar, katılım artıyor. Ders süreleri çocukların yaşlarına göre uzun olduğu için çocukların motivasyonu maksimum seviyeye çıkıyor. Özellikle klipli şarkıları seçiyoruz. Animasyonlar çocukların yaş grubuna hitap ediyor. Eğlenerek derse katılıyorlar.”

18-K-Hayal: “Çocukların daha kolay öğrenmesini sağlamak istiyorum. Yani çocuklar çünkü şarkıyla ya da türküyle -genellikle türkü kullanıyoruz biliyorsunuz yani şarkıdan ziyade- onları yapmamın amacı çocukların böyle eğlenerek öğrenmesini sağlamak.”

10-K-Belis: “Kullanma sebeplerimizden bir tanesi çocuğu motive etmek aslında derse. O şarkılarla geçmişte yaşananları veyahut da günümüzde şu an yaşadıklarını aslında daha iyi, kalıcı hale getirmek için bazı şarkılar kullanıyoruz.”

9-E-Nihat: “O anki diyelim ki ani bi değişen bir konu oldu. Bizi ilgilendiren... Neşet Ertaş'ın ölümüyle ilgili bi konu oldu, Ahi Evran'ın, ona göre doğaçlama geliyiyor genelde biz de ona göre kullanıyoruz.”

2-K-Nilay: “Motive etmek için onları. Öncesinden şarkıyla ya da bir türküyle başladığında o konuya daha çok dikkatlerini verdiklerini gördüm çocuklarımın. Eee, onun dışında daha kalıcı olduğunu düşünüyorum konuya zaten dikkatini veren çocuk daha kalıcı bir öğrenme sağlıyor. Bu amaçla kullandım.”

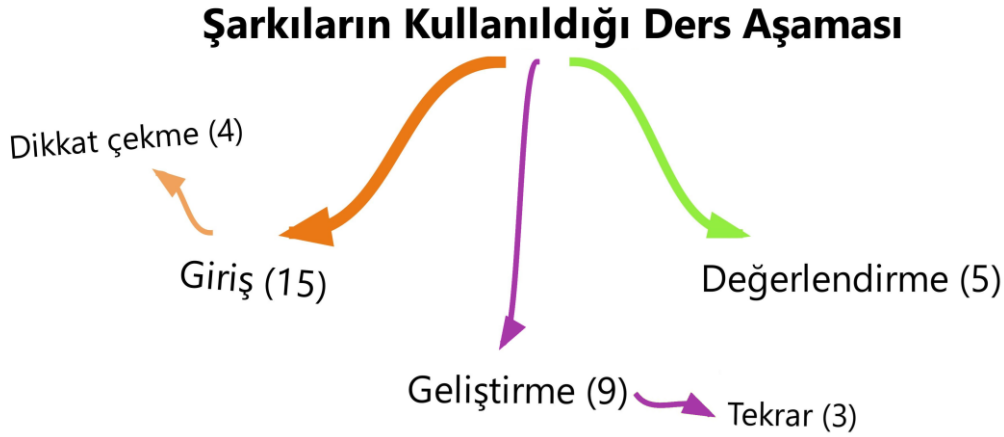
9-E-Nihat: “Mesela sizin sayfalarca anlatamadığımızı çocuk bir şarkıyla “ana ben gidiyom düşmana karşı” mesela ordularımız şeye doğru gitti diyor. Çanakkale'de savaştı diyoruz. “Ana ben gidiyorum düşmana karşı” dediğin zaman o daha fazla karşılıyor. Çocuk daha iyi motive oluyor.”

1-K-Eylem: “Yaşantılarındaki olayları pekiştirmek.”

6-K-Vesile: “Dikkatini toplamada bence evet müzik. Harika bir şey zaten.”

4.3.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkıların Kullanıldığı Ders Aşamaları

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullandıkları ders aşamaları Şekil 4.7’de verilmiştir.

Şekil 4.7. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullandıkları ders aşamaları

Şekil 4.7’ incelendiğinde sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkıları dersin giriş (15), geliştirme (9) ve değerlendirme (5) aşamalarında kullandıklarını ifade etmişlerdir. Şarkıların en çok sosyal bilgiler dersinin giriş aşamasında ve dikkat çekme bölümünde kullanıldığı görülmektedir. Şarkıları dersin geliştirme aşamasında kullanan öğretmenler de şarkıları tekrar bölümünde kullandığını belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullandıkları ders aşamaları ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

4-K-Gül: “Dikkat çekmede çok fazla kullandım ama dersi tekrar etme konusunda da çok fazla kullanıyorum. Tekrar evresinde de kullanıyorum.”

1-K-Eylem: “Dikkat çekmede daha güzel oluyor. İlk etapta çocukların dikkatini çekiyor.”

17-E-Alper: “Giriş aşamasında dikkat çekme amaçlı kullandığım oluyor.”

11-K-Simay: “İşlediğim konuya göre, bazen giriş bölümünde dersin girişinde kullanıyorum. Bazen böyle ortalarında, gelişme bölümünde kullanıyorum.”

8-E-Fatih: “Daha sonrasında ise dersin ilerleyen sürecinde, gelişme diyebilirim ya da gelişme kısmı diyebiliriz. O süreçte de şarkılardan faydalanıyorduk.”

18-K-Hayal: “Girişte kullanmamızın amacı çocuğun dikkatini çekmek. Onu biraz meraklandırmak, harekete geçirmek o şekilde. Sonuçta da pekiştirmek amaçlı olabilir.”

13-E-Miraç: “Her aşamasında kullanabilirsiniz ama ben daha çok giriş aşamasında kullanılmasını, dikkat çekmek anlamında daha çok işe yarayacağını düşünüyorum. Dersin sonuç, değerlendirme aşamasında da siz kullanabilirsiniz. En azından çocuklar ne öğrendiklerini şarkıyla böyle somut bir şekilde görürler. Yani her aşamasında kullanabilir ama en etkili aşamanın giriş ve değerlendirme kısmı olduğunu düşünüyorum.”

15-K-Asya: “En sonunda da kullanılabilir diye düşünüyorum şarkıları.”

12-E-Alkan: “Konuyu işleyip belli bir kıvama öğrenciler gelince bununla ilgili şarkı, film bu tip materyallerle destekleyince çocuklarda daha kalıcı, akılda kalıcı oluyor en azından.”

17-E-Alper: “Dersin ikinci yarısında özellikle dikkatler dağılıyor. Tekrar toparlamak için bir klip, şarkı açtığım oluyor. İkinci yarısı özellikle daha çok işimize yarıyor.”

4.3.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan/Kullanılacak Şarkıların Özellikleri

“Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkıların sahip olması gereken özellikler nelerdir?” alt problemine yönelik elde edilen bulgular “şarkıların sahip olması gereken özellikler” ve “şarkıların sahip olmaması gereken” özellikler olmak üzere iki tema altında Şekil 4.8’de verilmiştir.

Şekil 4.8. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların özellikleri

Şekil 4.8’e göre sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak olan şarkıların özelliklerini belirlemek amacıyla öncelikle öğretmenlere sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkıların hangi özelliklere sahip olması/olmaması gerektiği sorulmuştur. Elde

edilen verilerden şarkıların sahip olması gereken özellikler (96) ve şarkıların sahip olmaması gereken özellikler (30) şeklinde iki tema oluşturulmuştur. Her iki tema kendi içerisinde kategorilere ve kodlara ayrılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak “şarkıların sahip olması gereken özellikler” teması ile ilgili görüşleri Şekil 4.9’da verilmiştir.

Şekil 4.9. Şarkıların sahip olması gereken özellikler

Şekil 4.9’a göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların sahip olması gereken özellikleri hakkındaki ifadeleri incelendiğinde çocuğa göre olmalı (48), toplumsal olmalı (16), konuya/ kazanıma uygun olmalı (15), anlaşılır olmalı (5), eğlenceli olmalı (4), güncel olmalı (3), anlamlı olmalı (2), sözleri akılda kalıcı olmalı (1), görsellerle zenginleştirilmiş olmalı (1) ve öğretici olmalı (1) olmak üzere 10 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler kendi içerisinde kodlara ayrılmıştır.

Çocuğa göre olmalı (48) kategorisi, gelişim özelliklerine uygun olmalı (23), çocuğun dünyasına uygun olmalı (12) ve çocuğun seviyesine uygun olmalı (11) şeklinde kodlara ayrılmıştır. Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde kullanılan/ kullanılacak şarkıların çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmasını dil gelişimine uygunluğu (10),

ahlaki gelişimine uygunluğu (4), bilişsel gelişimine uygunluğu (4), duygusal gelişimine uygunluğu (1) ve fiziksel/motor gelişimine uygunluğu (1) açısından değerlendirmişlerdir. Aynı zamanda düşüncelerini, şarkıların çocuğun dünyasına uygun olması açısından çocuğa hitap etmeli (7), çocuğun ilgisini çekmeli (2), çocuğun dikkatini toplamalı (1) ve çocuğu motive etmeli (1) şeklinde belirtmişlerdir. Toplumsal olmalı (16) kategorisinde ise sınıf öğretmenlerinin şarkıların özellikleri ile ilgili belirttiği kültürümüze uygun olmalı (9) ve değerlerimize uygun olmalı (5) ifadeleriyle iki kod oluşturulmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/ kullanılacak şarkıların sahip olması gereken özellikleri ile ilgili tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

2-K-Nilay: “Konuyla uyumlu olması da çok benim için önemli. Şimdi o öncesinde onu verip ardından başka konu işlersem çocuklar için herhangi bir bütünlük sağlamayacak. O yüzden konunun özünü ve önemini verebilecek şarkılar seçiyorum. Kazanımlara uygun olması gerekiyor.”

8-E-Fatih: “Bir kere her şeyden önce çocuğa görelilik olması lazım. Yani çocuğun seviyesine uygun olması lazım. Dil olarak özellikle, kullanılan içinde geçen sözcükler olarak, sonra da konuyla alakalı olması gerekir. Çünkü konuyla alakası olmayan bir şarkıyı dinletmenin ders içinde bir bağlantısının olmayacağını düşünüyorum.”

13-E-Miraç: “Öğrencilerin seviyesine uygun olmalı. Yani etik olarak kültürümüzle örtüşük olmalı.”

15-K-Asya: “..konuyla bağlantılı olmalı. Anlatılan çocuğun seviyesine uygun olmalı. İçerik olarak temiz olmalı...”

16-K-Gülden: “Seçerken dikkat ettiklerimiz daha çok hani hangi duygularla anlatıldığı. Temasının, konusunun ne olduğu bunlar ön planda tabiki. Çocuğa ne kattığı sonrasında da. Bizim amacımızı gerçekten karşılayabildi mi?”

11-K-Simay: “Öncelikle konuyla tabii ki örtüşmesi gerekiyor. Konuyla bağlantılı olması gerekiyor. Dersle alakalı olması gerekiyor. Çocuklardan dikkatini toplayan neşeli eğlenceli şarkılar olabilir. Milli kültürümüzü yansıtan marşlar mesela çocukların öğrenmesi gerektiğini düşünüyorum.”

4-K-Gül: “Şarkıların sözleri bence çocukların söyleyebileceği tarzda olmalı. Çocukların gelişim özelliklerine hitap edecek şekilde olmalı. Yani onların dünyasına uygun olmalı. Kesinlikle anlatacağımız konunun kazanımlarıyla alakalı olmalı. Sözleri

akılda kalıcı şekilde mesela sondaki kafiye. Bunlar da çocuklarda çok kalıcı olduğu için daha kolay öğrenmeleri oluyor ve tabii ki konuyu öğretmesi önemli.”

1-K-Eylem: “Bu şarkıları verirken dinlenirken çocuklara sağlayacağı katkı, uyandıracığı duygular ön plana çıkmalı.”

14-K-Gözde: “Bizim kültürümüzü yansıtan türküler olmasına özen gösteriyorum demişim. Bir de Türkçe'mize uygun olması.”

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/ kullanılacak “şarkıların sahip olmaması gereken özellikler” teması ile ilgili görüşleri Şekil 4.10’da verilmiştir.

Şekil 4.10. Şarkıların sahip olmaması gereken özellikler

Şekil 4.10’na göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların sahip olmaması gereken özellikler hakkındaki görüşleri incelendiğinde çocuğa uygun olmayan sözler barındırmamalı (19), toplumsal özelliklere aykırı olmamalı (3), gelip geçici şarkılar olmamalı (3), şarkı uzun olmamalı (3), çocuğun seviyesinin altında olmamalı (1) ve konu/ kazanım dışında olmamalı (1) şeklinde 6 kategori ortaya çıkmıştır. Çocuğa uygun olmayan sözler barındırmamalı (19) kategorisi kendi içinde, dil gelişimine uygun olmayan (5), sosyal gelişimine uygun olmayan (5), ahlaki gelişimine uygun olmayan (4), argo, küfür vb. ifadeler olmamalı (3) ve yaşına uygun olmayan (2) şeklinde kodlara ayrılmıştır. Toplumsal özelliklere aykırı olmamalı

kategorisi de sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlerimize aykırı olmamalı (2) ve kültürümüze aykırı olmamalı (1) şeklinde 2 koda ayrılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan/ kullanılacak şarkıların sahip olmaması gereken özellikleri ile ilgili tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

6-K-Vesile: “Tabii ki kötü içerik olmayacak, küfür olmayacak. Hani küfür olmayacak derken şöyle bir şey günümüz şarkılarında biliyorsunuz yani bir dinliyorum ben çok fena küfürler var.”

15-K-Asya: “Çocuklar için bazı sözcükler ya da cümleler ondan sonra çocuğun seviyesine yaşına uygun olmayan şeyler olmamalı içerik olarak.”

18-K-Hayal: “Çocukları küçük düşürücü yani özellikle olmamalı dil gelişimi açısından da çok çocuğun seviyesine uygun olması gerekiyor. Gidip de çocuğun çok çok seviyesinin üstünde daha kullanamayacağı şarkı sözleri, türkü sözleri olmamalı.”

4-K-Gül: “Şarkılarda çocukların çok fazla günlük hayatta kullanmadığı kelimeler olmamalı.”

8-E-Fatih: “Hani çocukların seviyesine uygun değilse ya da içinde geçen sözcükler... Nasıl diyeyim? Mesela Türkçe değildir diyelim bunları seçmemeye çalışıyoruz.”

2-K-Nilay: “Çocukların bilmediği kelimeleri çok barındırmamalı.....çok uzun olmamasına bakıyorum.”

14-K-Gözde: “Ama çok uzun veya çocukların seviyesini aşan türküleri falan kullanmıyordum.”

1-K-Eylem: “Gelenek ve göreneklerimizi ifade etmeyen yani pop tarzı, gelip geçici, günlük hevesler gibi olan şarkılar değil de genelde türküler kullanılmalı.”

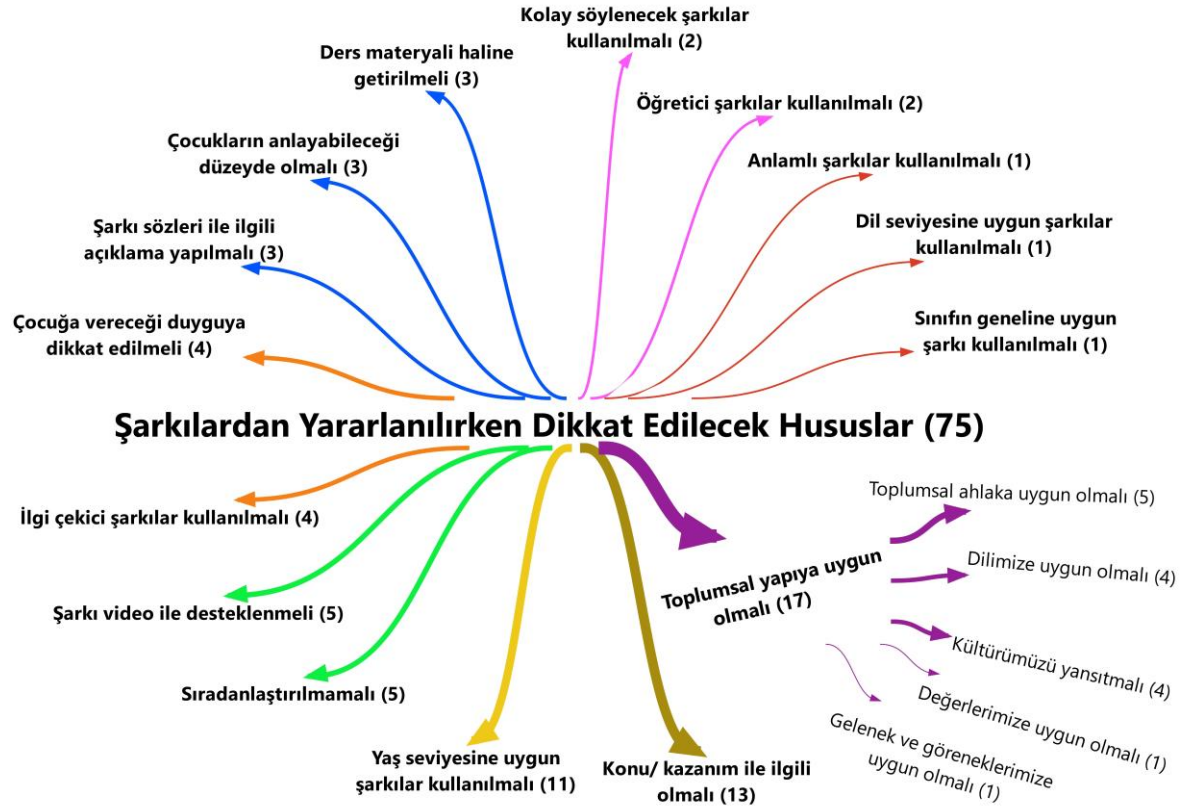
3-E-Ezel: “Konunun dışına çıkmaması lazım.”

7-K-Hale: “Seçtiğim şarkıların hani, ırkçılık, şiddet bunlar haricinde olmasına dikkat ettim.”

16-K-Gülde: “Şarkılarda olmamasını istediğim özellik değerlerimize karşı çıkan sözler”

4.3.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

“Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanırken nelere dikkat edilmelidir?” alt problemi doğrultusunda elde edilen bulgular Şekil 4.11’de sunulmuştur.

Şekil 4.11. Şarkılardan yararlanırken dikkat edilecek hususlar

Şekil 4.11’e göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar konusundaki görüşleri incelendiğinde toplumsal yapıya uygun olmalı (17), konu/kazanımla ilgili olmalı (13), yaş seviyesine uygun şarkılar kullanılmalı (11), şarkı video ile desteklenmeli (5), sıradanlaştırılmamalı (5), ilgi çekici şarkılar kullanılmalı (4), çocuğa vereceği duyguya dikkat edilmeli (4), şarkı sözleri ile ilgili açıklamalar yapılmalı (3), çocukların anlayabileceği düzeyde olmalı (3), ders materyali haline getirmeli (3), öğretici şarkılar kullanılmalı (2), kolay söylenecek şarkılar kullanılmalı (2), anlamli şarkılar kullanılmalı (1), dil seviyesine uygun şarkılar kullanılmalı (1) ve sınıfın geneline uygun şarkılar kullanılmalı (1) olmak üzere 15 kategori oluşturulmuştur. Toplumsal yapıya uygun olmalı (17) kategorisindeki ifadeleri de kendi içerisinde toplumsal ahlaka uygun olmalı (5), dilimize uygun olmalı (4), kültürümüzü

yansıtmalı (4), gelenek ve göreneklerimize uygun olmalı (1) ve değerlerimize uygun olmalı (1) olmak üzere 5 koda ayrılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar konusunda tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

14-K-Gözde: “Bizim kültürümüzü yansıtan türküler olmasına özen gösteriyorum demiştim. Bir de Türkçe'mize uygun olması. İşte bazı türkülerimiz de olumlu olmayan kelimeler, kullanmamanız gereken kelimeler falan da oluyor ya. Onları seçmedin ama dediğim gibi çocukların seviyesine uygun bir de kolay kavrayacak söylenecek şarkıları, türkülerini seçiyordum.”

1-K-Eylem: “Bu şarkıları verirken dinlenirken çocuklara sağlayacağı katkı, uyandıracığı duygular ön plana çıkmalı. Yani özlem, hasret, paylaşım, genelde türkülerimiz Türk insanını yansıtıyor.”

4-K-Gül: “İlgi çekici olması gerek. Yine söyleyeyim konuları kapsamaması gerek. Çocukların ilgilerine uygun olması gerektiğini düşünüyorum. Şarkı zaten elimizde önemli bir materyal çok da sıradanlaştırmamak gerekiyor.”

5-K-Behiye: “Ders ve konuyla bağlantılı olmasına yani benim hani en çok baktığım konuyla bir ilişkimiz var mı? Bir de toplumu güzel yansıtmasına, işte o yöreyi güzel yansıtın, yoksa toplumlara, yörelere ait bir sürü türkü var ama hepsi de o yöreyi yansıtıyor. Ezgisinin, ritminin çocukların böyle birazcık o yaş gruplarına uygun olması.....aynı şekilde içinde ahlak seviyesine ve aile toplum yapısına aykırı olmayan kelimelerin barındığı türkülerini tercih ettik.”

8-E-Fatih: “Seçeceğimiz şarkıyla konunun bağlantısının olması gerekiyor. Çocukların seviyesine uygun olması gerekiyor. İçinde argo sözcük olmaması gerekiyor. Türkçe sözcüklerin de çocukların anlama seviyelerine uygun olması gerektiğini düşünüyorum.”

11-K-Simay: “Şarkıların öncelikle konularla örtüşmesine dikkat etmeliyiz. Sonra Türkçeyi kullanımına dikkat etmeliyiz. Bence çocukların seviyesine uygun olmalı. Dediğim gibi yine çocukların yaşına uygun olmalı, gelenek göreneklerimize uygun olmalı diye düşünüyorum.”

16-K-Gülden: “Amacımıza hizmet ediyor mu? Çocuklara hani bu şarkıyı dinlerken ya da o türküyü dinlerken yaşattığı duyguyu gerçek anlamda hissettirebiliyor mu,

yaşatabiliyor mu? Hani o duygu ve o şarkının amacı teması bunları vermesi çok çok önemli.”

18-K-Hayal: “Güncelliğine de bakıyorum. Yani çocukların seveceği tarzda olmasına bakıyorum. Birbirlerine karşı saygılı davranacakları, hani belli bir sınırlar koyarak hani o şekilde seçiyorum şarkılarımızı, türkülerimizi.”

4-K-Gül: “İlgi çekici olması gerek. Yine söyleyeyim konuları kapsamaması gerek. Çocukların ilgilerine uygun olması gerektiğini düşünüyorum.”

4.3.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanmanın Sağlayacağı Faydalar

“Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sağlayacağı faydalar nelerdir?” alt problemi doğrultusunda elde edilen bulgular Şekil 4.12’de sunulmuştur.

Öğretmene Yönelik Faydaları (53)

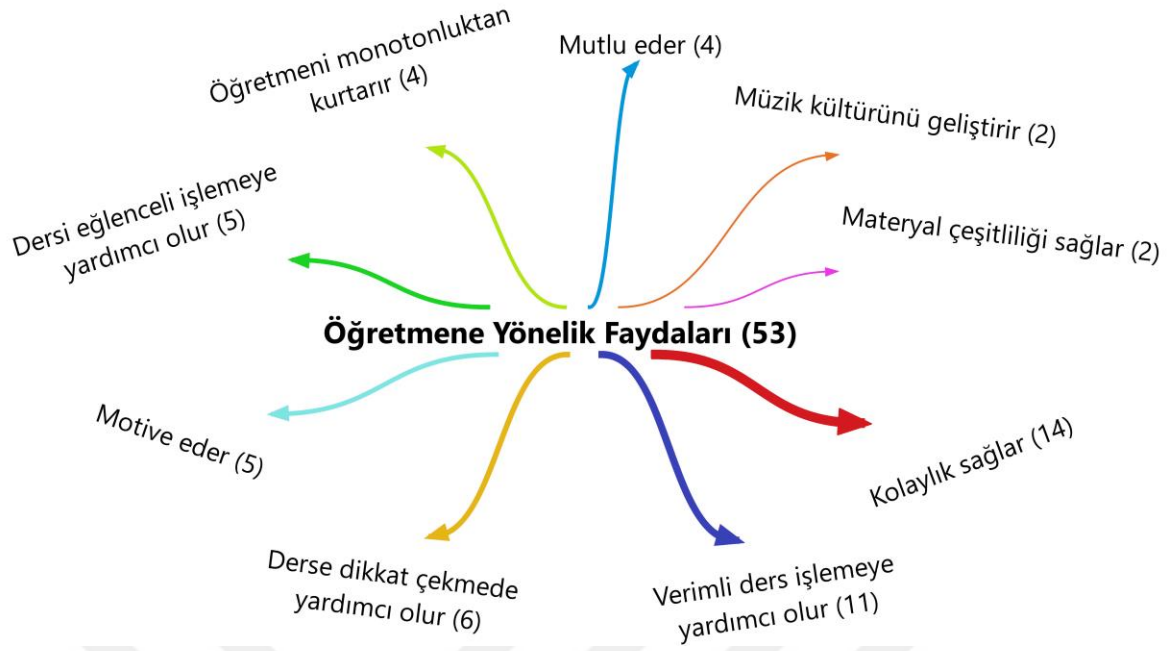
Şarkı Kullanımının Faydaları (96)

Öğrenciye Yönelik Faydaları (43)

Şekil 4.12. Şarkı kullanımının faydaları

Şekil 4.12’ye göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sağlayacağı faydaların neler olduğunu belirlemek amacıyla katılımcılara şarkı kullanımının hem öğretmene yönelik faydalarının neler olduğu hem de öğrenciye yönelik faydalarının neler olduğu ayrı ayrı sorulmuştur. Elde edilen verilerden sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkıların öğretmene yönelik faydaları (53) ve öğrenciye yönelik faydaları (43) şeklinde iki tema oluşturulmuştur. Her iki kategori kendi içerisinde kodlara ayrılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğretmene yönelik faydaları kategorisi ile ilgili görüşleri Şekil 4.13’te verilmiştir.

Şekil 4.13. Şarkı kullanımının öğretmene yönelik faydaları

Şekil 4.13'e göre sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğretmene yönelik faydaları ile ilgili görüşlerini kolaylık sağlar (14), verimli ders işlemesine yardımcı olur (11), derse dikkat çekmesine yardımcı olur (6), motive eder (5), dersi eğlenceli işlemesine yardımcı olur (5), öğretmeni monotonluktan kurtarır (4), mutlu eder (4), müzik kültürünü geliştirir (2) ve materyal çeşitliliği sağlar (2) şeklinde ifade etmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanmanın öğretmene yönelik faydaları konusunda tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

4-K-Gül: "Öğretmenlere sağladığı fayda da her öğretmen anlattığı şeyler çocuklar sonuna kadar öğrensin ister. O yüzden etkili bir şarkı olduğunda ve o konuyu kapsadığında çocuklar çok daha iyi anladığında öğretmenler amaçlarına ulaşmış oluyor. Sonuçta biz o konuyu çocuğun ayrıntılı bir şekilde öğrenmesini istiyoruz. Öğretmen açısından da daha az zorlayıcı oluyor ve öğretim daha eğlenceli bir hale gelmiş oluyor. Bu öğretmene de keyif veriyor. Rahat stressiz bir ortamda öğretimini gerçekleştirmiş oluyor."

7-K-Hale: "Yani öncelikle çocukların anlaması zaten öğretmenlerin mutlu olması demek. Öğretmenlerin işini kolaylaştırıyor öncelikle. İkincisi de yani biz de insanız dört dörtlük değiliz. Yani bizim de eksiklerimiz oluyor haliyle. Hani orada öğreneceğimiz küçük bir bilgi bizim de hayatımıza bir fayda sağlayabiliyor diye düşünüyorum."

5-K-Behiye: “Bir anda böyle türkünün verdiği pozitif duygu seni de canlandırıyor. Çocuğu da canlandırıyor ve sanırım kendi kültürümüzle alakalı şeyler insanı daha diri ve mutlu yapıyor. Biz de mesela derste bir anda bir motive oluyoruz. Ders işleyişini daha kolaylaştırıyor, çocuğu daha çabuk hazırlıyor her şeye. Bir nevi en büyük sorunu çözmüş oluyoruz aslında, dikkat sorununu.”

15-K-Asya: “Derse artı bir materyal gibi düşünelim. Mesela öğretmenin işini kolaylaştırır kesinlikle. Düşünsenize bir eğlence katıyor. Ondan sonra çocukları daha motive ediyor. Sınıfta bir ritim bir hareketlilik oluşturuyor. Bu yüzden öğretmen için güzel bir artı şarkılar.”

11-K-Simay: “Dersin daha eğlenceli geçmesini sağlıyor. Bizi de monotonluktan çıkarıyor bence. Eğleniyorum yani ben ders anlatırken şarkı söylerken eğleniyoruz o şekilde. Bu, ben tabi eğlence burada çocuklara yansıyor, çocuklarda eğlenmiş oluyor, ders zevkli geçiyor.”

13-E-Miraç: “Yani öğretmen için bir kolaylık olur. Yani siz şarkıyla, siz bu işi yaptığınız zaman hani sınıf kontrolü çok kolay olur. Yani her öğrenci etkin bir şekilde derse katılır. Sınıf disiplini çok yerinde olur. Herkes katılır. İkincisi öğretmenimizin müzik kültürü gelişir. Yani birlikte çocuklara beraber bir şeyler yapma zevkini tattırırsınız. Kendiniz de o hazzı alırsınız zaten. Öğrencilerle beraber birlikte renkli eğlenceli bir zaman dilimi yaşamak istiyorsa öğretmen arkadaşlarımız bu konunun üzerine biraz daha hassasiyetle durmaları gerektiğini düşünüyorum.”

18-K-Hayal: “Tabi ki ders çok eğlenceli geçecek. Bizim açımızdan çok önemli. Biz dersimizin böyle istekli halde işlenmesi çocuklar tarafından, bizi çok mutlu ediyor. Çocuk istekli olunca biz de şevke geliyoruz değil mi? Daha böyle coşkulu şekilde ders işliyoruz. Çocukların katılım daha fazla oluyor ki yine de şarkı türü ya da diğer mesela edebi türler de olsun öyle yaptığımızda çocuklar böyle daha çok katılım sağlıyor. Yani daha eğlenceli, ezberden uzak, güzel bir ders işlemiş oluyor. Yani öğretmenler de daha rahat motive olmuş oluyor konuya çocuklar gibi. Daha rahat ders anlatıyor.”

8-E-Fatih: “Ders daha eğlenceli hâle geldiği için çocukların da dikkatini daha iyi toparladığı için dersin akışını, dersin sürecini daha kolay hale getirdiğini düşünüyorum. Hani az işle daha çok verim alabileceklerini düşünüyorum.”

9-E-Nihat: “Öğretmen anlatmak istediğini biraz daha iyi anlatır.”

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğrenciye yönelik faydaları kategorisi ile ilgili görüşleri Şekil 4.14’te verilmiştir.

Şekil 4.14. Şarkı kullanımının öğrenciye yönelik faydaları

Şekil 4.14’e göre sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğrenciye yönelik faydaları ile ilgili görüşlerini kalıcı öğrenmeyi sağlar (10), dersten zevk almayı sağlar (8), kolay öğrenmeyi sağlar (5), motivasyonu artırır (5), konuyu somutlaştırmayı sağlar (4), toplumsal aidiyet duygusunu geliştirir (3), derse katılımı sağlar (3), derse karşı istek uyandırır (2), akademik başarıyı artırır (1), derse olan ilgiyi artırır (1) ve konu tekrarı sağlar (1) şeklinde ifade etmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanmanın öğrenciye yönelik faydaları konusunda tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

11-K-Simay: “Öğrendiği konunun kalıcı olacağını düşünüyorum. Ders daha eğlenceli ve zevkli işleyeceklerini düşünüyorum bu şekilde. Yani çocuklarda öğrenmeyi kalıcı hale getirmede etkili olduğunu düşünüyorum.”

4-K-Gül: “Öğrencilere sağlayacağı faydalar öğrenimi daha kolaylaştırdığı için çocuk dersi daha severek geliyor. Hem dersi hem konuyu seviyor hem de bu sayede o konuyu da anlamış oluyorlar. Hem de çocuk evde belki de o konuya iki saat çalışarak anlayacaksa şarkı sayesinde bunu çok rahat bir şekilde anlayabiliyor.”

8-E-Fatih: “Sosyal bilgilerin bazı konularında özellikle dediğimiz gibi soyut konularda, onların somutlaştırılmasında, zihinde tutulmasına, daha kalıcı hale gelmesine ya da ilerleyen süreçte hazırlanmasında olumlu olarak katkılarının olacağını düşünüyorum.”

18-K-Hayal: “Şarkı tekrarıdır aslında. Tekrar olduğu için çocuk daha güzel öğrenecektir. O konuya daha büyük istekli bakacaktır. Zevkli bir ortam olacaktır. Eğlenceli bir ortam olacaktır. Çocuk öyle bir ortamda tabii ki de çocuk öğrenecektir. Merak duygusu olduğu için daha hızlı bir şekilde öğrenmeyi sağlayacaktır.”

15-K-Asya: “Dersi eğlenceli hale getirebilir. Mesela dördüncü sınıfta çocuklar ilk defa bazı konularla sosyal bilgilerdeki bazı konularla karşılaştığı için anlaşılabilirliğini artırabilir. Somutlaştırır.”

16-K-Gülden: “müzikle desteklemek, şarkıyla türküyle desteklemek, onların dikkatlerini birdenbire toparlayıp daha böyle enerjik bir şekilde derse devam etmesini sağlar.”

5-K-Behiye: “Kendi kültürünü tanınması açısından, kendi yöresinin ozanını, şairini işte türkü eser sahibinin bilmesi açısından çok önemli. Çocuğun gelişimsel olarak da dil gelişimi olarak mesela kendi yöresinin şivesini, kendi yöresinde kullanılan kelimeleri, belki geçmişte şimdi unutulmuş kullanılmayan kelimeler falan, şarkılarda, türkülerde çok daha fazla yer buluyor. Bunların aktarımı açısından falan çocuğa fayda sağlayacağını düşünüyorum.”

17-E-Alper: “Bir kere kalıcılığı artırıyor. Bellekte kalma süresini artırıyor. Uzun süreli bellekte kalma süresini özellikle artırıyor. Yani konunun kalıcı olması, daha çabuk öğrenilmesi ve ileri zamanda tekrar kullanabilmesi için bizim için çok önemli.”

13-E-Miraç: “Bir kere öğrenci katılımı yüzde yüz olur derse. Ders eğlenceli olur. Şarkıdaki bazı her şarkıda ben kavram üretimine faydalı olduğunu ben düşünüyorum. Ders eğlenceli olur, kalıcı olur. Siz daha kısa süre içerisinde daha fazla, daha doğrusu daha fazla demeyeyim de kısa süre içerisinde dersimizi tam olarak işlersiniz.”

2-K-Nilay: “Onlarda kalıcı bir öğrenme yaşattığımı düşündüğüm için şarkıyla ya da türküyle dersi, bir de sosyal bilgiler gibi biraz daha zorlu dersleri bu şekilde vermenin daha verimli olduğunu düşünüyorum.”

1-K-Eylem: “Yani o topluma ait olduğunu, yani onun bir parçası olduğunu biliyor, bilir çocuklar.”

4.3.1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları

“Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları nelerdir?” alt problemi doğrultusunda elde edilen bulgular Şekil 4.15’te sunulmuştur.

Şekil 4.15. Şarkı kullanımının sınırlılıkları

Şekil 4.15’e göre sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıklarını konuya uygun şarkı bulunamaması (13), ders süresinin yetersiz oluşu (3), öğrencinin seviyesine uygun şarkı bulunamaması (3), her şarkının kullanılmasının uygun olmaması (3), öğretmenin şarkı dağarcığının sınırlı olması (2), öğretmenin iş yükünü arttırması (1), teknolojik içeriklerin olmaması (1), sınıfların kalabalık olması (1), ders kitaplarında şarkı olmaması (1) ve öğrenciye hitap etmemesi (1) şeklinde ifade etmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıklarına yönelik tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

10-K-Belis: “Bence her şarkı da kullanılmamalıdır. Öğretmen biraz seçici olmalıdır, o ambiyansı yansıtmalıdır. Her şarkı kullanılmamalıdır diye düşünüyorum.”

11-K-Simay: “Sosyal bilgiler dersinde tabii ki her konuyla ilgili şarkı olmuyor. O açıdan zorluk yaşıyorum. Bir de sosyal bilgiler dersinin saati az olduğu için, konular çok uzun. Ders saati de az. O yüzden açıkçası şarkıyla falan çok şey yapamıyorum, ilgilenemiyorum. Daha çok ders üzerinde, konu tekrarları üzerinde durmak zorunda kalıyorum. Zaman yetersizliğinden.”

12-E-Alkan: “Her konuda şarkıları kullanamayız. En büyük sınırlılık bu. Her şarkı kullanılmaz sözleri açısından. Çünkü bunlar çocuk. Çocukların yaşına uygun olmayan sözler olur. Zaman açısından da. Tam yetiştiremiyoruz çünkü dördüncü sınıf sosyal bilgiler konuları biraz ağır. Özellikle o milli mücadele dönemi konularımız bayağı bir ağır....Öğretmenlere sağlayacağı faydadan çok biraz samimi olmam gerekirse iş yükümüzü artırır. Her öğretmenimiz bunu araştırmak, bulunmak istemeyebilir.”

15-K-Asya: “Mesela güzel şarkılarımız var ama lise seviyesine hitap ediyordur ama ben onu ilkokul seviyesine kullanamam. Dersleri tamamlayıcı şarkılar keşke daha yapılsa, özel olarak yapıldığını bilmiyorum. Mesela biz ne yapıyoruz işte Barış Manço’dan ya da işte tarihle ilgili ya da özel günler için hazırlanmış şarkıları kullanıyoruz. Onlar da bir sınırlı bence yani yeterli seviyede şarkının olmaması.”

2-K-Nilay: “Şarkı seçimi sınırlılık dersek, her konuyla ilgili şarkı veya türkü bulmak zor. Ama bulunan şarkının sınırlılığı dersiniz o an için hitap edemediğim kesim olabilir. Hani onu biz dikkat ediyoruz ama ne yaparsak yapalım hitap edebildiğimiz kesim olabilir. Onları o an belki bir boş zaman kaybı olabilir.”

17-E-Alper: “Sınırlılığı dediğim gibi her konuyla biz bağlantılı şarkı bulamıyoruz. Çocuğun yaş grubuna, seviyesine hitap eden şarkıları bulamıyoruz.”

8-E-Fatih: “Sosyal bilgilerin her temasındaki her konuyla ilgili şarkı bulmamız biraz sıkıntı. Hani belki bulabiliriz ama dediğim gibi seviyeye uygun olmayabilir. İçinde argo sözcükleri olabilir ya da Türkçe sözcükler olmayabilir. Çocukların seviyesine uygun olmadığı için o şarkıları seçemeyebiliriz. O yüzden sınırlılıklarımız burada başlıyor. Her konuyla ilgili şarkı bulunamıyor mesela.”

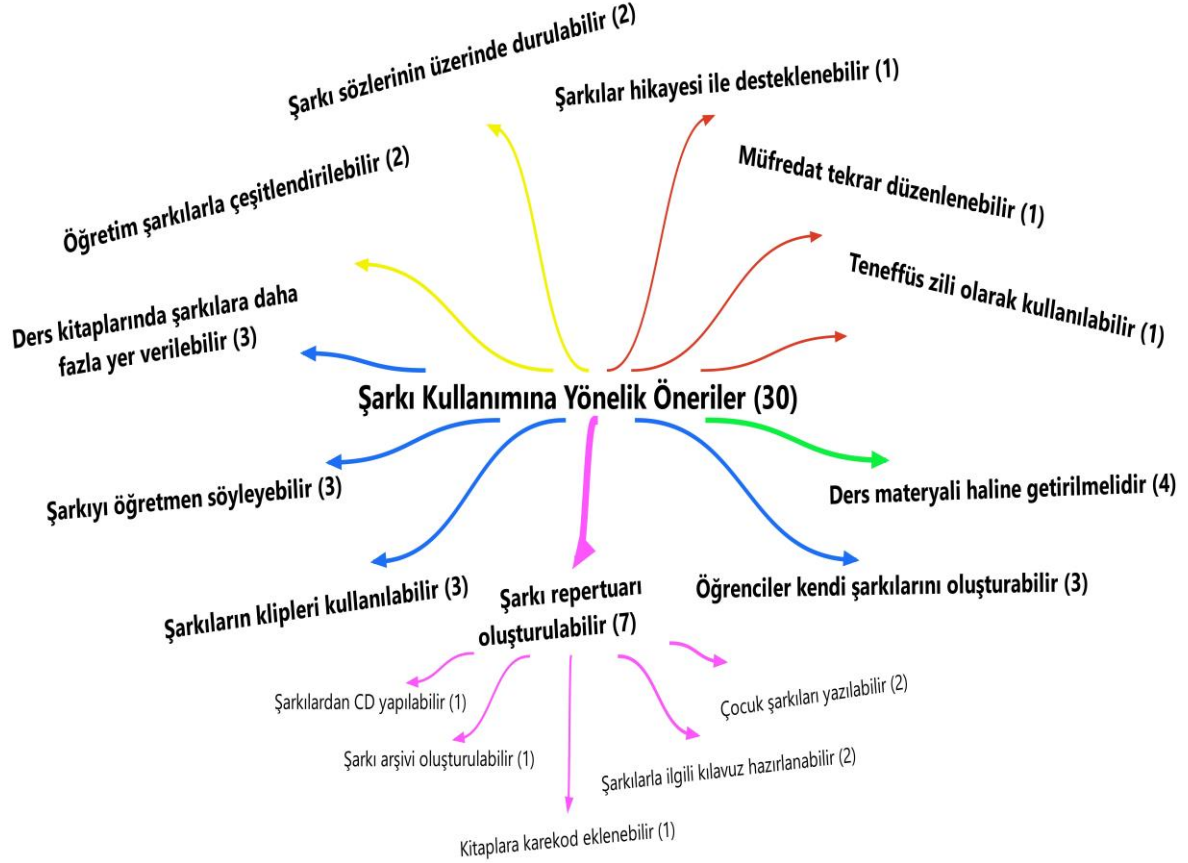
7-K-Hale: “Soyut bir ders olduğu için yani şarkılaştırılması zor bir ders ha bunu söyleyebilirim öncelikle. Bunun için genel olarak şunu söylüyorum, sosyal bilgiler için bir tık daha hikayeleştirme. Bunun haricinde şiir. Ya da ülkelere dair. Mesela ülkelere ait kıyafetler, geleneksel kıyafetler bunlar daha mantıklı. Şarkı bu yüzden bir tık daha sınırlı olabiliyor.”

11-K-Simay: Kendimi de geliştirmem gerekebilir şarkı konusunda. Kendi öz eleştiri yapacak olursam hani biraz şarkı dağarcığımı genişletmem lazım. Klasiklerin dışına çıkmam lazım.

18-K-Hayal: “Evet yani şarkı bulmakta zorlanıyoruz tabi.....öyle repertuarım çok geniş değil. Yani şarkı bulma konusunda sıkıntı yaşıyorum.”

4.3.1.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımına Yönelik Öneriler

“Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına ilişkin önerileri nelerdir?” alt problemi doğrultusunda elde edilen bulgular Şekil 4.16’da sunulmuştur.

Şekil 4.16. Şarkı kullanımına yönelik öneriler

Şekil 4.16’ya göre araştırmamıza katılan sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik şarkı repertuarı oluşturulabilir (7), ders materyali haline getirilmelidir (4), öğrenciler kendi şarkılarını oluşturabilir (3), şarkıların klipleri kullanılabilir (3), şarkıyı öğretmen söyleyebilir (3), ders kitaplarında şarkılara daha fazla yer verilebilir (3), öğretim şarkılarıyla çeşitlendirilebilir (2), şarkı sözlerinin üzerinde durulabilir (2), şarkılar hikayesi ile desteklenebilir (1) müfredat tekrar düzenlenebilir (1) ve teneffüs zili olarak kullanılabilir (1) önerilerini ifade etmiştir. Bu kategorilerden en çok ifade edilen şarkı repertuarı oluşturulabilir (7) kategorisinde ise sınıf öğretmenleri, şarkılarla ilgili kılavuz hazırlanabilir (2), çocuk şarkıları yazılabilir (2), kitaplara karekod eklenebilir (1), şarkı arşivi oluşturulabilir (1) ve şarkılardan CD yapılabilir önerilerini dile getirmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik önerileri ile ilgili tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

18-K-Hayal: “Kitaplarda aslında sosyal bilgiler de özellikle ninniler, türküler bol bol yer almalı. Genelde müzik kitaplarında oluyor o tür şeyler, Türkçe kitaplarında da oluyor ama sosyal bilgilerde çok fazla yok. Tabi bizi sınırlıyor o. Mesela benim önüme o şarkıyı türküyü önüme serse ders sırasında ben daha rahat bir şekilde çocuklara anlatırım. En azından hani çok fazla araştırmadan, hazırcılık olacak ama daha güzel bir şekilde daha verimli bir şekilde öğretmem gereken şeyleri daha güzel veririm diye düşünüyorum.”

15-K-Asya: “CD yapılıp o şarkılar öğretmenin ulaşılabilirliğini arttırmak için o konuyla ilgili şarkılar varsa CD yapılıp konulabilir ya da mesela karekod yapılabilir kitaplara. Konunun sonunda bir karekod konulur. O karekod okunduğu zaman o konuyla ilgili şarkılara ulaşılabilir. Şarkıların metinlerini koyabiliriz. Sonra mesela sınıfça söylenir. Yine dediğim gibi ulaşılabilirliğini arttırıyoruz. Özet gibi o şekilde kitaplara da konulabilir son sayfasına, ilk sayfasına.”

2-K-Nilay: “Bence hemen hemen sosyal bilgiler dersinde birçok konuda bağdaştırıp öncesinden ön hazırlık yapıp gelmesi gerekiyor....Çocuklarımız kendisi şarkı yazabilir. Biz konuyu önden veririz. Çocuklara biraz da süre tanırız ya da daha uzun bir süre. Kendileri o konuyla ilgili şarkı... Bu sefer o konuyu da şarkı yazmak isteyince ne olacak? Konuya daha hakim olup belki de oradaki sayfaları daha çok kurcalayıp. Oradan da bir öğrenme ön öğrenme kapıp gelmiş olacaklar.”

7-K-Hale: “Hani müfredatın biraz daha çocuklara yönelik olması konusunda bir düzenleme yapılabilir. Eğer düzenleme olursa şarkı kullanımı daha basit olur diye düşünüyorum. Ya da şöyle bir şey olabilir. Eğer illa şarkı kullanılacak diyorsak hani çocuklardan şarkı yazmalarını konulara dair. Hani onların yaratıcılıklarını kullanmalarını isteyebiliriz”

8-E-Fatih: “Sosyal bilgiler dersindeki bütün temalara göre bir şarkı... Nasıl diyelim? Şarkıyı yazdırılabilir mi diyelim? Çocukların seviyesine uygun konuyla alakalı olarak böyle müzikli şekilde şarkılar uyarlanabilir. Bu şekilde ders hem daha akıcı hale gelir. Daha eğlenceli hale gelir.”

4-K-Gül: “Her zaman öğretimi çeşitlendirmek ve öğrenciye farklı bakış açısı katmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Bu farklı bakış açısını da çocuklara farklı öğrenme ortamları sunarak yaşatabiliyoruz. Farklı öğrenme ortamlarında da kesinlikle

derslerimizde farklı materyaller ve farklı yöntemler teknikler kullanarak yapabiliriz. Şarkı öğretimini dikkat çekmede konuyu kolay öğretmede her şekilde kullanabilirler.”

11-K-Simay: “Biraz sınırların dışına çıkmak lazım. Çocukları dahil etmek gerekiyor öğrenme sürecine sınıfta. Bu şekilde yani ellerinden geleni yapsınlar ki bence en kolaylarından birisi şarkı söylemek aslında bir dramaya göre ya da başka bir yöneme göre. Şarkı öğretmenin faydalı olduğunu düşünüyorum ve herkesin kullanması gerektiğini düşünüyorum.”

17-E-Alper: “Çocuk kitabı yazarları gibi çocuk şarkısı yazarları da bence olmalı. Dediğim gibi değerlerimize yönelik şarkılar, derslerimize yönelik şarkılar özellikle yazılmalı. Özellikle görsellerle, kliplerle zenginleştirmeleri, teknoloji çağındayız ama, büyük bir eksiklik olarak görüyorum ben bu alanı, çocuk şarkılarını. Keşke yaşlarına hitap eden, konulara hitap edilen, özellikle o açığı dolduracak şarkılara, kliplere yer verilse.”

5-K-Behiye: “Mesela eğer işte türkünün bir hikayesi, bir öyküsü varsa mesela, onun da çocuklara aktarılmasıyla beraber çok daha güzel ya da dramasının yaptırılması çok daha güzel olacağını... Bu tarz şeyleri, hani daha ne kadar faydalanabileceğiniz bir türküyse o kadar faydalanabiliriz.”

10-K-Belis: “Aslında bunu video olarak da görsel olarak da izletilebilir. Klip mesela. İşte bir Çanakkale ruhunu yansıtmak için hem o çocuk hem görececek hem dinleyecek öğrenmede kalıcılığı yaratır diye düşünüyorum.”

13-E-Miraç: “Hani müzik biraz daha uğraş işidir becerebilen öğretmenlerimiz olursa illaki enstrüman çalmalarına gerek yoktur. Sadece söz ile. Hani sadece söz olarak makamsal olarak bir şeyler yapıldığı zaman gene bunun öğrenciler için çok faydalı olduklarını, çok eğlenceli olduğunu, etkin bir katılım olduğunu gözleriyle göreceklidir.”

17-K-Gülay: “Şu an hani kültürel bir yozlaşmaya doğru gidiyoruz maalesef. Bunları daha çok ön plana çıkarmak. Hani her okulda mesela gelenek ve göreneklerimiz ile ilgili ya da kültürümüzle ilgili ne kadar türkü varsa hani günlük mesela teneffüs zili yerine bu türküler kullanılabilir diye düşünüyorum. Çocuklara aşıklarımızın hayatları sık sık anlatılabilir, kültürlerine sahip çıkmaları adına, kültürel yozlaşmayı engellemek adına bunlar kullanılabilir bence.”

1-K-Eylem: “Sesi güzel öğretmenler de kendileri söylesin.”

4.3.1.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Şarkılar

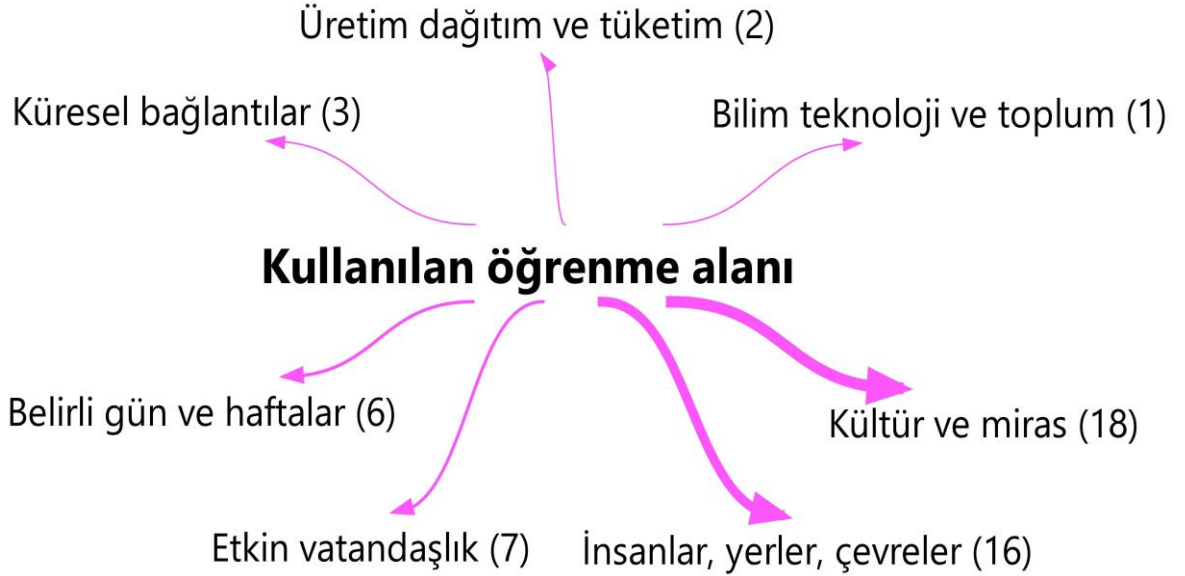
“Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde hangi şarkılardan faydalanmaktadır?” alt problemi doğrultusunda elde edilen bulgular Şekil 4.17’de sunulmuştur.

Şekil 4.17. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkılar

Şekil 4.17’ye göre sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkılar belirlenirken, sınıf öğretmenlerinden sosyal bilgiler dersinde kullandıkları şarkılara örnekler vermeleri istenmiştir. Katılımcıların vermiş olduğu ifadeler incelenerek şarkıları kullandıkları öğrenme alanları, kullandıkları şarkılar ve kullandıkları şarkı türleri tespit edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin, şarkıları sosyal bilgiler dersinin hangi öğrenme alanında kullandığı ile ilgili görüşleri Şekil 4.18’de verilmiştir.

Şekil 4.18. Sosyal bilgiler dersinde şarkıların kullanıldığı öğrenme alanları

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında birey ve toplum, kültür ve miras, insanlar, yerler ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim, etkin vatandaşlık ve küresel bağlantılar olmak üzere 7 adet öğrenme alanı bulunmaktadır (MEB, 2023). Şekil 4.18’e göre sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan

kültür ve miras (18), insanlar, yerler, çevreler (16), etkin vatandaşlık (7), küresel bağlantılar (3), üretim dağıtım ve tüketim (2) ve bilim teknoloji ve toplum (1) öğrenme alanlarında şarkılardan faydalandıkları görülmektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersi ile ilişkili belirli gün ve haftalarda (6) da şarkıları kullandıklarını ifade etmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin şarkıları kullandıkları öğrenme alanlarına yönelik tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

16-K-Gülden: “Kültürel değerlerimiz konusunu işlerken bunları fazlaca kullandık.”

1-K-Eylem: “Sosyal bilgiler de genelde yaşadığımız çevreyle ilgili konularda, insanların o folkloru, kültürü, yemeği, düşünüşü, istemesi o tür konularda kullanılıyor.”

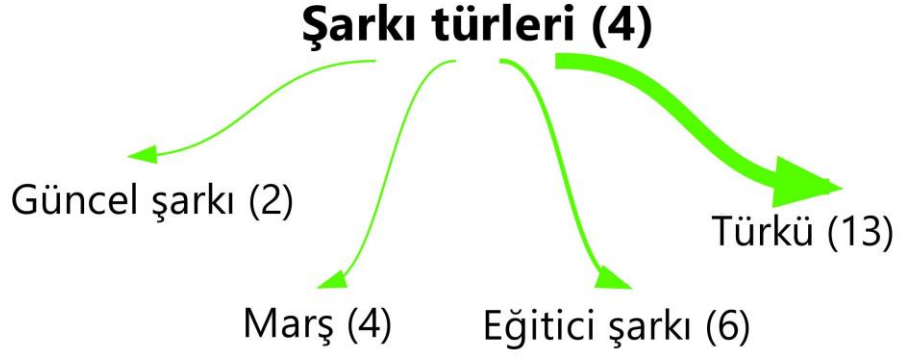
10-K-Belis: “Mesela gelenek göreneklerimiz ile ilgili bir ünitemiz vardır sosyal bilgilerin müfredatında. Onlarla ilgili mesela yörelere ait türküler.”

8-E-Fatih: “Millî mücadele konusunda, mesela kültür ve miras temasında işte Atatürk ile ilgili olsun ya da işte orada cephelerde, Çanakkale Savaşı falan orada şarkıları kullanıyorduk mesela. “Çevremizde Neler Var” konusu var mesela. Yaşadığımız çevreyle alakalı olarak doğal ve beşerî unsurlar falan işte orada “kestane, gürgen, palamut” mesela. Ya da işte “İlgaz” şarkısı var, onu kullandık mesela. işte yaşadığımız yer konusunda bölgelerimiz anlatılıyor. “Çarşamba’yı Sel Aldı” mesela. Etkin vatandaşlık teması vardı. Orada da işte özgürlükten, bağımsızlıktan bahsedildi. Cumhuriyetle ilgili marşlar, şarkılar dinletiyorduk.”

11-K-Simay: “Ben milli mücadele döneminde mutlaka çocuklara İzmir marşını öğretirim. İşte Çanakkale Zaferi’nin marşını öğretirim mutlaka. İşte ne bileyim, doğal ve beşerî unsurları anlatırken “Tohumlar Fidana” şarkısını öğretirim.”

12-E-Alkan: “Coğrafi bölgeler farklılıklar konusunu işlerken. Her bölgenin kendisine has türkülerini olduğunu. Şiirlerini olduğunu. Bunları işledik. Mesela, Karadeniz Bölgesi ile ilgili konumuz, Samsun’la ilgili bir konuyu işlerken horon müziği açmışım. Horon müziğini çocuklara dinletmişim.”

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde hangi tür şarkılardan faydalandığına dair görüşleri Şekil 4.19’da verilmiştir.

Şekil 4.19. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkı türleri

Şekil 4.19’a göre sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde en çok türkü (13) türünü tercih ettiği, daha sonrasında ise eğitici şarkıları (6), marşları (4), ve güncel şarkıları (2) tercih ettiği görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları şarkı türleri ile ilgili tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

2-K-Nilay: “Benim geçmişte kullandığım ve hâlâ kullanmakta olduğum çocuk şarkıları zaten birincil, ikinci de türkülerden yararlanıyorum. Bazı destanların da türküleri yapılmış o türküler, özellikle onları çok fazla dikkatini çekti. En çok da o türkülere başvurduğum çocuklarımla dördüncü sınıflarda.”

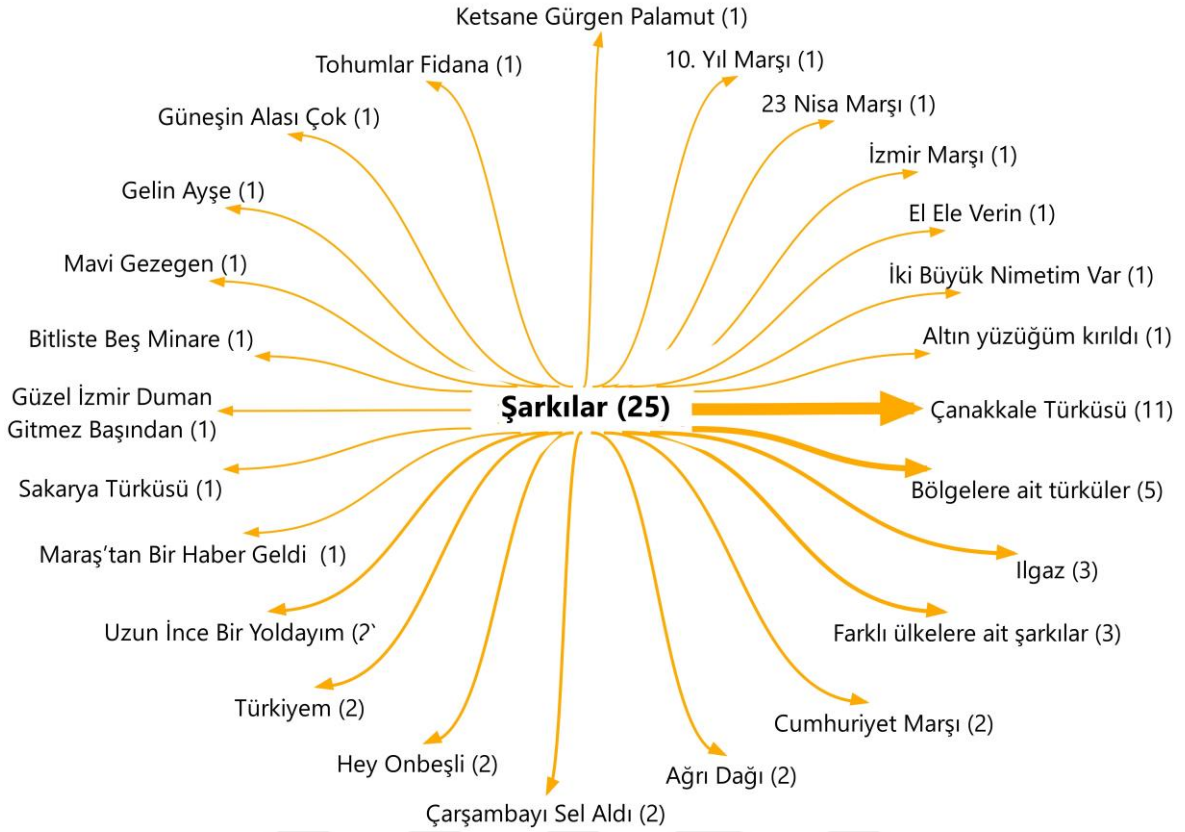
18-K-Hayal: “Genelde halk türküleri, ninniler. Hani böyle genelde çocukların bildiği tarzda. Çanakkale türküsünü de genelde biliyorlar. Atatürk’le ilgili mesela....bir sürü türkümüz, şarkılarımız var, onları seçiyorum genelde.”

1-K-Eylem: “Yani vatan sevgisini anlatan şarkılar, türküler.”

5-K-Behiye: “Kültürel, yöresel bir de işte 1-2 tane de böyle çocukların çok sevdiği güncel ama hani böyle sözü falan belli olmayan değil de daha böyle sanki bir yöreyi yansıtan şeyleri açmaya çalıştık.”

7-K-Hale: “En basitinden bilinçli tüketicinin kendine ait şarkıları var. Youtube üzerinden onları kullandım. Mucitleri yani “Edison”la ilgili işte telefon işte ne bileyim “Graham Bell” bunlarla alakalı eğitici videolar haricinde şarkılar da vardı.”

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde hangi şarkıları kullandığına dair görüşleri Şekil 4.20’de verilmiştir.

Şekil 4.20. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkılar

Şekil 4.20'ye göre sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde 25 farklı şarkıdan faydalandığı görülmektedir. Bunlar; Çanakkale Türküsü (11), bölgelere ait türküler (5), Ilgaz (3), farklı ülkelere ait şarkılar (3), Cumhuriyet Marşı (2), Ağrı Dağı (2), Çarşambayı Sel Aldı (2), Hey Onbeşli (2), Türkiyem (2), Uzun İnce Bir Yoldayım (2), Maraş'tan Bir Haber Geldi (1), Sakarya Türküsü (1), Güzel İzmir Duman Gitmez Başından (1), Bitlis'te Beş Minare (1), Mavi Gezegen (1), Gelin Ayşe (1), Güneşin Alası Çok (1), Tohumlar Fidana (1), Kestane Gürgen Palamut (1), 10. Yıl Marşı (1), 23 Nisan Marşı (1), İzmir Marşı (1), "El Ele Verin (1), İki Büyük Nimetim Var (1) ve Altın Yüzüğüm Kırıldı (1) şarkılarıdır.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları şarkılara ait görüşleri aşağıdaki gibidir:

2-K-Nilay: "Çanakkale Türküsü'nden faydalanmışım. "Ilgaz Anadolu" şarkısından çocuk şarkısından faydalanmışım. Böyle birlik, beraberlik gibi konularda da "El Ele Verin" o şarkıdan faydalanmışım. Yabancı ülkelerle alakalı biraz ilgi uyandırsın diye başka ülkelerin şarkılarını dinletmişim."

12-E-Alkan: “Kurtuluş Savaşı, Çanakkale Savaşı’nı işlediğimiz dönemde işte “Çanakkale Türküsü”nü çocuklara söyledik. ...Ya da mesela Kurtuluş Savaşını işlemişsin. “Bitlis'te Beş Minare” türküsü var. o dönemin Türkiye’sini anlatan o dönemin Anadolu insanını, yokluğu, savaş ortamını anlatan sözler var.Sonra mesela bölgelerimiz. Coğrafi bölgeler farklılıklar konusunu işlerken. Her bölgenin kendisine has türküleri olduğunu. Şiirleri olduğunu. Bunları işledik. Mesela, Karadeniz Bölgesi ile ilgili konumuz, Samsun’la ilgili bir konuyu işlerken horon müziği açmıştım. Horon müziğini çocuklara dinletmişim.”

5-K-Behiye: “Her bölgenin kendine ait şarkıları, türküleri, ninnileri, ağıtları var. Bunları söyledik...Karadeniz yöresine ait işte o türkülerden kullandık. O “Çarşamba’yı Sel Aldı”yı falan kullandık.....18 Martta en çok kullanılan “Çanakkale Türküsü”.

13-E-Miraç: “Çanakkale Türküsü”nü öğrendik. “Gelin Ayşe’m” türkümüz var, onu öğrendik. “Mavilim” diye bir türkümüz var onu öğrendik. “Uzun İnce Bir Yoldayım” onu öğrendik. “Altın Yüzüğüm Kırıldı” diye bir türkümüz var onu öğrendik. “Ay Saçı Burma” türkümüzü öğrendik.”

11-K-Simay: “Mesela ben milli mücadele döneminde mutlaka çocuklara İzmir marşını öğretirim. İşte Çanakkale Zaferi’nin marşını öğretirim mutlaka. İşte ne bileyim, doğal ve beşeri unsurları anlatırken “Tohumlar Fidana” şarkısını öğretirim.”

10-K-Belis: “Çanakkale mesela. Yine 23 Nisan’da güzel marşlarımız var onlar kullanılabilir. Cumhuriyet Bayramı için güzel marşlarımız var onlar kullanılabilir.”

9-E-Nihat: “İzmir’in kurtuluşu vardı. Geçen 9 Eylül’e geliyor orada Muharrem Ertaş’ın çok güzel bir bozlağı vardı. “Güzel İzmir duman gitmez başımdan, Aklım kaldı toprak” çok güzel bir bozlaktı. Oradan örnek verdik.”

3-E-Ezel: “Kurtuluş Savaşı döneminden bahsedildiği için özellikle o dönemde çekilen sıkıntılar üzerine ben şarkıları o dönemin türkülerinden dinletmişim. İşte Hey Onbeşli gibi.”

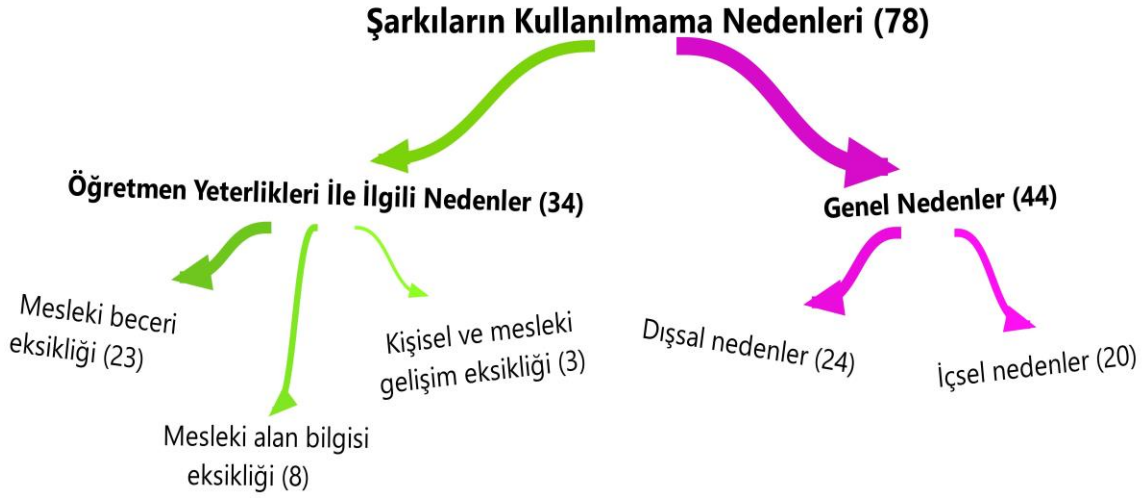
14-K-Gözde: “Sakarya türküsünü söylemişim, hani o kurtuluş savaşındaki mücadeleyi daha kolay anlasınlar diye.”

15-K-Asya: “Çanakkale İçinde Vurdular Beni”. Bir “Mavi Gezegen” şarkısı var. Destanlarla ilgili vardı da onu unuttum şu anda. Yani destanlarla ilgili bir şarkı vardı. Tarkan “Uzun İnce” şarkısını kullandığımı hatırlıyorum.”

4.4. DÖRDÜNCÜ AŞAMAYA AİT BULGULAR (NİTEL)

4.4.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmemesi

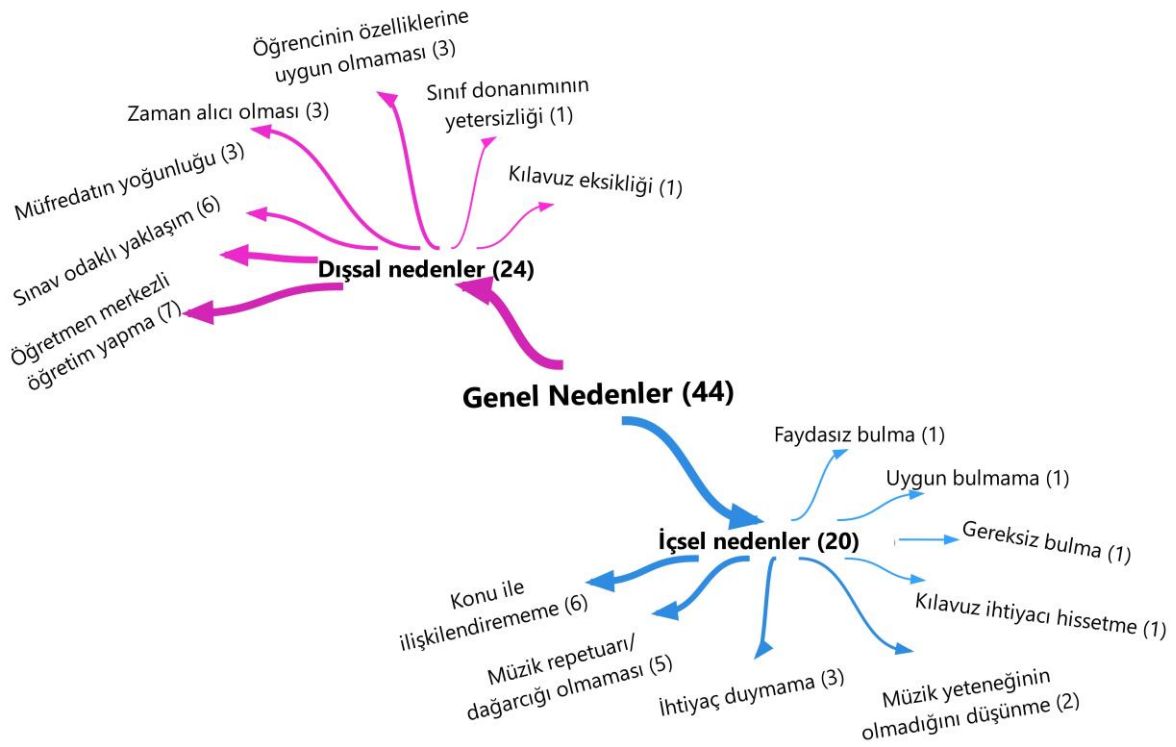
Araştırmanın “Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenleri nelerdir?” şeklinde oluşturulmuş alt problemine sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenlerine yönelik görüşlerinden elde edilen verilere ait bulgular Şekil 4.21’de sunulmuştur.

Şekil 4.21. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenlerine yönelik görüşleri

Şekil 4.21’e göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden şarkı kullanmayı tercih etmeme nedenleri, görüşleri doğrultusunda genel nedenler (43) ve öğretmen yeterlikleri ile ilgili nedenler (34) olmak üzere iki temaya ayrılmıştır. Genel nedenler öğretmenlerin kendi ifadelerinin yola çıkarak dışsal nedenler (24) ve içsel nedenler (20) olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Öğretmen yeterlikleri ile ilgili nedenler ise Milli Eğitim Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikler Çerçevesi” belgesinden faydalanılarak oluşturulan kapalı kod sistemindeki kategorilerden öğretmen görüşleri mesleki beceri eksikliği (23), mesleki alan bilgisi eksikliği (8) ve kişisel mesleki gelişim eksikliği (3) olmak üzere 3 kategoride yer almıştır. Bu kategoriler de kendi içinde kodlara ayrılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin genel nedenlerine yönelik görüşleri Şekil 4.22’de verilmiştir.

Şekil 4.22. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin genel nedenleri

Şekil 4.22'ye göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih etmeme nedenleri incelendiğinde dışsal nedenler (24) ve içsel nedenler (20) olmak üzere iki kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin dışsal sebeplere atfettikleri nedenler öğretmenler tarafından öğretmen merkezli öğretim yapma (7), sınav odaklı yaklaşım (6), müfredatın yoğunluğu (3), öğrencinin özelliklerine uygun olmaması (3), zaman alıcı olması (3), sınıf donanımının yetersizliği (1) ve kılavuz eksikliği (1) şeklinde bahsedilmiştir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemelerindeki bireysel özelliklerine bağlı içsel nedenler incelendiğinde konu ile ilişkilendirememe (6), müzik repertuarı/dağarcığı olmaması (5), ihtiyaç duymama (3), müzik yeteneğinin olmadığını düşünme (2), kılavuz ihtiyacı hissetme (1), gereksiz bulma (1), uygun bulmama (1) ve faydasız bulma (1) olmak üzere 8 koda ayrıldığı görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenlerinden “genel nedenler” teması ile ilgili olarak tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

3-K-Rüya: “Şarkı türünü tercih etmedim çünkü sosyal bilgiler dersi daha çok görsel konu olduğu için şarkı zaman alacağını düşündüğüm için de konuyu anlattıktan sonra test tekniğini kullanıyoruz ya o yüzden şarkıyı gereksiz buldum açıkçası.”

13-E-Sefa: “Hani biraz daha oyundan, şarkıdan kopup da hani ortaokula hazırlama anlamında daha fazla akademik bilgiye yöneldiğimiz için sanırım.”

6-K-Ada: “dördüncü sınıf çocuğuna gerçekten çok ağır bir müfredatı var.”

7-K-Deniz Öğretmen: “Benim 10 tane öğrencim vardı geçen sene. Onlara hitap etmediği için. Onların hani müziksel zekaya sahip olan öğrenci olmadığı için kullanmadım.”

13-E-Sefa: “Dördüncü sınıf çocuğunda hani biraz daha onları büyük olarak görmeye başladığımız için biraz şarkıdan oyundan falan kopmaya başlıyoruz aslında.”

3-K-Rüya: “1 de 2 de şarkılı türkülü böyle bir etkinlikle öğrenciler daha hevesli oluyor ama dördüncü sınıfta inanın dinlemek onlara şey geliyor. Gereksiz birinci sınıf mıyız? Ne gereği var şarkıya tarzı.”

15-K- Semra: “Dördüncü sınıfın konuları ağır olduğu için o öyle şarkılı durumlara pek giremiyorsun. Vakit yok öyle söyleyeyim. Vakit bulamadığımız için.”

13-E- Sefa: “Biraz zaman kaybı gibi görmeye başlıyoruz.”

11-K- Mira: “Yani belki dördüncü sınıfta ders işlerken bir akıllı tahtam olsaydı yani belki kullanırdım. Müziklerden de yararlanırdım.....“Belki de kendi dağarcığımın eksik olmasıdır hocam öyle söyleyeyim yani. Müzik dağarcığımın eksik olmasıdır.”

1-K- Senem: “Ama şarkı sözlerini dersle çok ilişkilendiremedim.”

10 -E- Zafer: “Yani ama ha diyeceksiniz ki bu konuyla ilgili çok bir şarkı alt yapınız var mı ya da işte bir hazırlığınız var mı? İşin gerçeği gerçekten yok.”

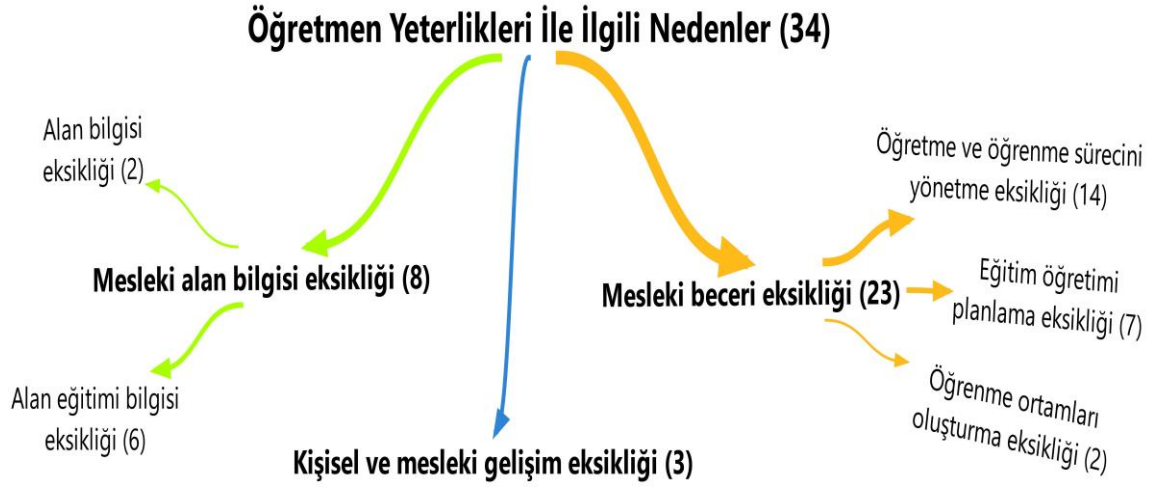
4-E- Bilgin: “dördüncü sınıfın ünitelerinde herhangi bir şarkı kullanma ihtiyacı duymadık.”

2-K- Seçil: “Tabii ki müziğe yatkınlık da bu konuda önemli. Çok hani çok müzikal yeteneğimin olduğunu düşünmüyorum.”

9-E-Olgun: “Şarkıların, sosyal bilgiler dersinde çok da faydası olacağını düşünmüyorum.”

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin nedenlerine yönelik görüşlerinin Millî Eğitim Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” kapsamında değerlendirilerek oluşturulan

öğretmenlik yeterlikleri ile ilgili nedenler teması, kategorileri ve kodları ile birlikte Şekil 4.23'te verilmiştir.

Şekil 4.23. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin öğretmen yeterlikleri ile ilgili nedenleri

Şekil 4.23'e göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmayı tercih etmeme nedenleri ile ilgili görüşleri öğretmen yeterlikleri ile ilgili önceden oluşturulan kategoriler arasından en çok mesleki beceri eksikliği (23) kategorisinde yoğunlaştığını görüyoruz. Bu kategori de kendi içerisinde öğretme ve öğrenme sürecini yönetme eksikliği (14), eğitim öğretimi planlama eksikliği (7) ve öğrenme ortamları oluşturma eksikliği (2) şeklinde 3 koda ayrılmıştır.

Mesleki alan bilgisi eksikliği (8) kategorisinde öğretmen görüşlerinin, alan eğitimi bilgisi eksikliği (6) ve alan bilgisi eksikliği (2) kodlarında yer bulduğu görülmektedir. Ayrıca kişisel mesleki gelişim eksikliği kategorisinde de öğretmen görüşlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeme nedenlerinden “öğretmen yeterlikleri ile ilgili nedenler” teması ile ilgili olarak tespit edilen görüşleri aşağıdaki gibidir:

14-E-Sertaç: “Biraz derme çatma bir sınıftı. Yani daha çok sınıfı toparlamakta geçen bir zamanım oluyordu.”

13-E-Sefa: “İlk üç sınıfta mesela hayat bilgisi dersinden sonra birdenbire ağır konular gelmiş oluyor ve yetiştirememe endişesiyle çok daha fazla bu şeylere giremediğimiz düşünüyorum.....daha çok ezber bilgiye yönelik olduğundan dolayı orada

hani uygun şarkılar bulamadığımı düşündüm. Şu anda hatırladığım kadarıyla bundan dolayı. Hani uygun materyal bulamamak diye düşünebilirim.”

3-K-Rüya: “Akademik anlamda dördüncü sınıfta inanım etkinlikten çok konu anlatımında öğrenci merkezli bir sunuş tekniği yapamıyoruz. Sunuş yoluyla öğretim dördüncü sınıfta daha fazla.”

6-K-Ada: “Program müfredat da buna çok uygun değildi şarkıya yönelik.”

10 -E- Zafer: “Yani ama ha diyeceksiniz ki bu konuyla ilgili çok bir şarkı alt yapınız var mı ya da işte bir hazırlığınız var mı? İşin gerçeği gerçekten yok.”

5-E-Lütfi: “müzik repertuvarımız çok da geniş değil veyahut ta öğretim yöntemleri konusunda. Hem aklınıza gelmiyor ya o konuda bir eğitim yani farkındalık ya da destek çalışması yapılabilir. Sınıf öğretmenleri öyle çok da yetkin değiller.”

3-K-Rüya: “Araştırıp da bulabilirdim de benim eksikliğim aslında ya da oluşturabilirdim. Ama o konuda biraz kendi yetersizliğim olduğunu düşünüyorum.”

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve alt problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlara, bu sonuçlardan hareketle literatüre dayalı taştırmalara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. BİRİNCİ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve alt problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak oluşturulan sonuçlar ve bu sonuçların alan yazına göre yapılan tartışmaları yer almaktadır.

5.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünler

Sınıf öğretmenleri kendilerine sunulan edebi ürünler listesindeki edebi ürünlerin tamamını (38 edebi ürün) kullanmaktadırlar. Sınıf öğretmenleri söz konusu edebi ürünlerden en çok atasözlerini kullanmakta ve bunu sırası ile hikâyeler/öyküler, şarkılar/türküler, belgeseller, halk hikâyeleri, masallar, şiirler, bilmece, hatıratlar/anılar ve tekerlemeler izlemektedir. Bunun yanında sınıf öğretmenleri kendilerine sunulan listede diğer edebi ürünler (kompozisyon, filmler) seçeneğini en az kullandıkları edebi ürün olarak belirtmişlerdir. Bu seçeneği en az sırası ile siyasetnameler, denemeler, tiyatro metinleri ve makaleler takip etmiştir.

Alan yazın incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde hangi edebi ürünleri kullandıklarına yönelik bir çalışmanın yer almadığı görülmüştür. Sosyal bilgiler dersinde hangi edebi ürünlerin kullanıldığına yönelik sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenliği adaylarının görüşlerinin alındığı, İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci (2017), Sevinç (2018), Sömen ve Göksu (2017), Ünlü (2016) ve Yıldırım (2017)'in sosyal bilgiler öğretmenleri ile yaptıkları araştırmalarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde en çok şiir, hikâye, anı, atasözü, halk hikâyesi ve masal edebi ürün türlerini kullandıklarını, Beldağ ve Aktaş (2016)'ın hem sosyal bilgiler öğretmenleri ve hem de sosyal bilgiler öğretmeni adayları ile yaptıkları araştırmada sosyal bilgiler öğretiminde en çok öykü/hikâye türünün kullanılabilirliğini, ardından sırasıyla roman, destan, şiir, efsane, biyografi, masal, gezi yazısı, fıkra, atasözleri, makale, deneme fabl, bilmece, tiyatro ve anı türlerinin kullanılabilirliğini belirttikleri anlaşılmaktadır. Yine alan yazında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde en çok

kullanılabilecek edebi ürünlerin hikâye/öykü, şarkı/türkü, atasözü, masal, tekerleme, şiir ve anı-hatırat olduğunu belirttikleri (Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Özer, 2016) görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ile öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersinde en çok kullanılabilecek edebi ürünler olarak ifade edilen atasözlerini, hikâyeler/öyküleri, şarkı/türküleri, masalları, şiirleri, bilmeceleri, tekerlemeleri, halk hikayelerini ve hatıratlar/anıları sınıf öğretmenlerinin de sosyal bilgiler dersinde en çok kullandıklarını belirttikleri görülmektedir. Söz konusu benzerliğin araştırma bulgusunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Bununla birlikte alan yazındaki hem sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem de sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler dersinde en az kullandıkları ya da kullanmayı düşündükleri edebi ürünlerin tiyatro metinleri ve makaleler olduğu (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Sevinç, 2018; Sömen ve Göksu, 2017; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017) sonucu ile sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde en az kullandıkları edebi ürünün tiyatro metinleri ve makaleler olması durumunun birbiriyle örtüştüğü görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, edebi ürünlerin ders aracı olarak kullanımında yaşadığı sorunları; kalabalık sınıflarda kullanımının etkili olmadığı, sosyal bilgiler dersine ayrılan zamanın yetersizliği, bazı edebi ürünlere erişilememesi, mevcut ders kitaplarında edebi ürünlere ayrılan kısımların yetersiz olması şeklinde sıralamıştır (Ünlü, 2016). Öğretmenlerin edebi ürün kullanımında yaşadığı bu sorunlar, tiyatro metinlerinin ve makalelerin sosyal bilgiler dersinde daha az tercih ediliyor olmasının sebepleri arasında sayılabilir. Öğretme-öğrenme sürecinde eğitim materyali olarak öğretmenler tarafından en yaygın olarak kullanılan ders kitaplarının (Demirkaya, 2017; s.89) edebi ürünlerden faydalanırken temel başvuru kaynağı olduğu söylenebilir. Literatürde sosyal bilgiler dersinde kullanılmak üzere hazırlanan 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında edebi ürünlere yer verilme durumlarını inceleyen çalışmalarda tiyatro metinleri ve makalelere diğer edebi ürünlere nazaran daha az yer verildiği görülmektedir (Açık, 2014; Faiz, 2020; Kaymakçı, 2013). Bu durum öğretmenlerin, konu/kazanımlarla ilgili, öğrenci özelliklerine uygun tiyatro metni ve makaleler bulmakta ve seçmekte zorlanabileceği anlamına gelebilir. Bu durum da tiyatro metinleri ve makalelerin sosyal bilgiler dersinde en az kullanılan tür olmasına sebep olduğu söylenebilir. Çencen (2010), tiyatro eserlerinin derslerde kullanılmasının öğretmen açısından pek çok yetkinliği gerektirmesi, öğretmenin ciddi bir hazırlık yapması, tiyatro eserlerini öğretim materyali olarak kullanırken tüm inceliklerini bilmesi, buna uygun hareket etmesi beklendiğini ve bunları tarih derslerinde tiyatro

kullanımının sınırlılıkları olarak ifade etmektedir. Ayrıca öğretmenin, gerekli araç-gereçleri temin etmekte zorluklarla karşılaşmasını da önemli bir problem olarak görmektedir. Sınıf öğretmenlerinin tiyatro metinlerini kullanmayı daha az tercih etmelerinin, tiyatro kullanımında gerekli yeterliliğe sahip olmamalarından kaynaklanabileceği söylenebilir.

Gerek sınıf öğretmenlerinin gerekse sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının en çok kullandığı/kullanacağı edebi ürünler olarak tespit edilen atasözlerinin, hikâyeler/öykülerin, şarkı/türkülerin, masalların, şiirlerin, bilmecelerin, tekerlemelerin, halk hikayelerinin ve hatıratlar/anıların özellikleri bakımından ulaşılmışının kolay olması, öğrencilerin yaş ve dil seviyelerine hitap eden ürünler olması ve bu ürünlerin metin uzunluğu bakımından ders süresi içerisinde kullanımının daha kolay olması açısından öğretmenler tarafından daha çok tercih edildikleri düşünülebilir.

5.1.2 Sosyal Bilgiler Dersinde En Çok Kullanılan Edebi Ürünler

Sınıf öğretmenlerinden sosyal bilgiler dersinde kullandıkları edebi ürünleri önem derecesine göre ilk beşini sıralamaları istenmiştir. Bu sayede sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasını önemli buldukları edebi ürünler ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde kullanmayı en çok tercih ettikleri edebi ürünün atasözleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın ilk sorusundan elde edilen sonucun söz konusu sonucu desteklediği görülmektedir. Nitekim sınıf öğretmenlerinin kullandıkları edebi ürünlerin hangileri olduğunu belirlemek üzere onlara sunulan listeden 120 sınıf öğretmeninden 108'i atasözlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin atasözlerinden sonra kullanmayı en çok tercih ettikleri edebi ürünün hikâyeler/öyküler olduğu bunu belgesellerin, şarkılar/türkülerin, kronolojilerin, masalların, halk hikayelerinin, şiirlerin ve hatıratlar/anıların izlediği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara bakıldığında sınıf öğretmenlerinin en çok kullandığı edebi ürünlerle (hikâyeler/öyküler, belgeseller, şarkılar/türküler, masallar, halk hikâyeleri, şiirler ve hatıratlar/anılarla) önem sırasına göre en çok kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünler benzerlik göstermektedir. Ancak kronolojiler sınıf öğretmenlerinin en çok kullandığı ürünler arasında olmasa da sınıf öğretmenlerinin verdiği önem sırasında 5. sırada yer aldığı görülmektedir. Alan yazında edebi ürün kullanımına yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının kullandığı/kullanmayı düşündüğü edebi ürün türlerini belirlemeye yönelik çalışmalarda (Beldağ ve Aktaş; 2016; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Özer, 2016;

Sevinç, 2018; Sömen ve Göksu, 2017; Ünlü, 2016; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017) kullanılan ya da kullanılması düşünülen edebi ürünler tespit edilmiş fakat söz konusu edebi ürünlerin kullanımında önem sırasına göre herhangi bir derecelendirilme yapılmamıştır. Ancak böyle bir bulguya Çecen'in (2010) 11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerine giren tarih öğretmenleriyle yapmış olduğu çalışmasında rastlanmıştır. Çecen (2010) tarih öğretmenlerinin derslerinde en çok kullandığı edebi ürünleri (anı, belgesel, biyografi, destan, fıkra, günlük, hikâye, mektup, roman söylev -demeçler, şiir, tiyatro eserleri, türkü) belirlemiş ardından da tarih öğretmenlerinin bu edebi ürünler arasında anı, belgesel senaryosu, biyografi, hikâye, mektup ve söylev-demeç türlerini en önemlileri olarak gördüklerini tespit etmiştir. Sınıf öğretmenleri ile tarih öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları edebi ürünleri önem verdikleri derece ile sıraladıklarında hikaye/öykü, belgesel ve hatırat/anı türlerinin ortak olduğu görülmektedir. Buna karşın sınıf öğretmenleri atasözleri, şarkı/türkü, kronoloji, masal, halk hikayesi ve şiirleri en önemli edebi ürünler olarak görürken tarih öğretmenlerinin bu türlerden hiç bahsetmediği görülmektedir. Tarih öğretmenlerinin ise bahsetmiş olduğu biyografi, mektup, söylev ve demeç türleri de sınıf öğretmenleri tarafından önem sırasınca daha gerilerde tutulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin tercihi ile tarih öğretmenlerinin tercihleri arasındaki bu farkın derslerine girdikleri öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve pedagojik özelliklerinin farklı olmasından kaynaklanabileceği tahmin edilebilir.

5.1.3 Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Edebi Ürünlerin Cinsiyete Göre Farkı

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri her bir edebi ürün türü incelendiğinde; “mektuplar” ve “söylevler (Nutuk)” türlerinin tercih edilmesi ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur. Mektup edebi türünün tercih edilmesinde kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre anlamlı düzeyde daha çok tercih ettikleri, söylev (Nutuk) edebi ürününü ise erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre anlamlı düzeyde daha çok tercih ettiği görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde diğer 36 edebi ürün türünün kullanımı ile öğretmenlerin cinsiyetleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanmayı tercih ettikleri edebi ürünlerin cinsiyete göre frekans durumu incelendiğinde ağıtlar, atasözleri, anekdotlar, ansiklopediler, belgeseller, bilmece, biyografiler/otobiyografiler, denemeler,

dergi yazıları, destanlar, efsaneler, fabllar, gazete küpürleri, seyahatname, halk hikayeleri, hatıratlar/anılar, hikayeler/öyküler, karikatürler, kronolojiler, makaleler, maniler, marşlar, masallar, ninniler, siyasetnameler,şiirler, tekerlemeler, diğer (kompozisyon, filmler) türlerinin tercih edilmesinde kadınlar ve erkeklerin benzer sayılarda; anlamlı farklılık bulunan “mektuplar” ve “söylevler (Nutuk)” türleri ile anlamlı farklılık olmasa da eğitici çizgi romanlar, fıkralar/latifeler/nükteler, günlükler, romanlar, röportajlar, sohbetler, sözlükler, şarkılar/türküler, tiyatro metinleri türlerinin tercih edilmesinde kadınlar ve erkekler arasında farklar olduğu görülmektedir.

Benzer şekilde Çencen (2010) tarih öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanmalarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmış, kadın ve erkek öğretmenlerin, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde edebi ürün türü kullanımına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark tespit etmemiştir. Yeşilbursa ve Sabancı (2015), çalışmasında öğretmen adaylarının kullanmayı düşündükleri edebi ürün türlerini cinsiyete göre frekans tablosu ile sunmuş ve istatistiksel olarak anlamlı farklılığa odaklanmamıştır. Bu çalışmada her ne kadar cinsiyete göre anlamlı farklılığın olup olmadığına odaklanılmamış olsa da kadın ve erkek öğretmen adaylarının kullanmayı tercih ettiği edebi ürünler karşılaştırıldığında sınıf öğretmenlerinin sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinde söylev (Nutuk) türünü erkek öğretmenler, mektup türünü ise kadın öğretmenlerin tercih ettiği tespit edilmiştir. Buna paralel olarak öğretmen adaylarında da söylev (Nutuk) türünü erkek öğretmenler tercih ederken, mektup türünü ise kadın öğretmenlerin kullanılabilecek ürünler arasında saydığı tespit edilmiştir. Hatta erkek öğretmen adaylarının mektup türünden hiç bahsetmediği görülmüştür. Bu durum sınıf öğretmenleri ile öğretmen adaylarının söylev ve mektup türlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılabilmesi adına aynı eğilimde olduklarını göstermiştir. Yine aynı şekilde sınıf öğretmenlerinde roman, şiir, biyografi, anı, masal ve tiyatro türlerini daha çok kadın öğretmenlerin tercih ettiği ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının da aynı ürünleri kadın öğretmenlerin daha çok tercih ettiği görülmüştür. Ancak diğer edebi ürünler incelendiğinde sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının edebi ürün tercihlerinde cinsiyet açısından farklılık gösterdiği söylenebilir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından kadın öğretmen adayları seyahatnameleri kullanmayı düşündüklerini söylerken, erkek öğretmenler seyahatnameleri sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecekleri edebi ürünler arasında saymamışlardır. Sınıf öğretmenlerinde ise kadın öğretmenler (19) ile erkek öğretmenlerin (17) seyahatnameleri tercih etme durumlarının birbirine yakın olduğu

görülmektedir. Ayrıca makale, halk hikayeleri ve fıkra türünde kadın öğretmen adaylarının frekası daha yüksekken sınıf öğretmenlerinde bu ürünleri daha çok erkek öğretmenlerin tercih ettiği anlaşılmaktadır.

5.2. İKİNCİ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA

5.2.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik düşünceleri sorulmuş ve bu soruya öğretmenlerin edebi ürünlerin “katkılarını (faydalarını)” betimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının katkılarını dört ana temada toplanan özelliklerle açıklamışlardır. Bu ana temalar;

1. Genel katkıları,
2. Öğrenciye yönelik katkıları,
3. Derse yönelik katkıları ve
4. Öğretmene yönelik katkıları şeklindedir.

Büyükkavas Kuran ve Ersözlü, (2009) çocuk edebiyatını, çocukların bilişsel, duyuşsal, kişilik ve toplumsal gelişimini destekleyen bir yandan da sanat eğitimi sürecini başlatıp devam ettiren bir dal olarak görmekte ve öğretmenlerin bu dala olan ilgisinin çocukların çocuk edebiyatı ürünleriyle karşılaşma durumunu olumlu yönde etkileyeceğini düşünmektedir. Bu amaçla gerçekleştirdiği çalışmasında da sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatının dolayısıyla da edebi ürünlerin eğitim öğretimdeki yerine ve önemine inandıkları sonucuna ulaştığı görülmektedir. Bu da sınıf öğretmenlerinin edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersine olumlu katkısı olacağı görüşlerini desteklemektedir. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının da edebi ürünleri derslerinde kullanmayı tercih etmeleri ya da edecek olmaları, genel çoğunluğunun edebî eser kullanımını faydalı görmesi, bu sayede öğretimi olumlu yönde etkileyeceği görüşünde olması, sosyal bilgiler dersi kapsamında edebî ürünlerin kullanımını önemli görmeleri, sosyal bilgiler dersinde sözlü ve yazılı kültür aktarımını dersin içeriğinde kullanılan edebi ürünlere bağlamaları ve edebi ürünlerin öğretmene, öğrenciye ve derse yönelik katkılarından bahsetmeleri (Beldağ ve Aktaş, 2016; Çepni, Kılcan ve Palaz, 2019; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Özer, 2016; Ünlü, 2016; Yıldırım, 2017) yönünden sınıf öğretmenleriyle benzer görüşte oldukları ifade edilebilir. Aynı zamanda

tarih öğretmenlerinin de %80'nin üzerinde bir oranda Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde edebi ürün kullanımının faydalarına ilişkin önermelere katıldığı görülmektedir. Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmen adayları ve tarih öğretmenlerinin edebi ürünlerin kullanılmasını faydalı ve önemli bulduğu sonucu edebi ürünleri öğretim sürecine katma gerekliliğini ortaya koyduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda da yer alan efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak dersin edebî ürünlerle desteklenmesi; öğrencilerin konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmesi (MEB; 2023, s.10) gerekliliğini de destekler niteliktedir.

Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının genel katkılarını; öğrenme ile ilgili özellikleri desteklediği, geçmiş – bugün – gelecek örüntüsünü sağladığı, genel olarak fayda sağladığı, disiplinler arası ilişki kurmayı sağladığı ve sosyal etkileşimi arttırdığı şeklinde ifade etmişlerdir. Söz konusu genel katkılarında öğrenme ile ilgili özelliklerin desteklenmesi boyutunda aşağıdaki özelliklerin desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır:

- ❖ Kalıcı öğrenmeyi sağlar,
- ❖ Bilginin somutlaştırılmasını sağlar,
- ❖ Öğrenmeyi kolaylaştırır,
- ❖ Konunun kavranmasını sağlar,
- ❖ Etkili öğrenmeyi sağlar,
- ❖ Öğrenci merkezli öğretimi sağlar ve
- ❖ Doğru bilgiye ulaşmayı sağlar.

Sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımı kalıcı öğrenmeyi sağladığı ya da sağlayacağı ifade edilmiştir (Beldağ ve Aktaş, 2016; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Özer, 2016; Sömen ve Göksu, 2017; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017) Bu çalışmada ulaşılan sınıf öğretmenlerinin öğrenme ile ilgili özelliklerin desteklenmesi boyutunda kalıcı öğrenmeyi sağladığı yönündeki görüşlerinin sınıf öğretmenleri tarafından en sık söylenen ifade olmasıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin ifadelerine benzer şekilde Ünlü (2016), sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinden yola çıkarak edebi ürünlerin öğrenci merkezli bir öğretim ortamı sağladığı ve Kaymakçı, Turgut ve Özalp (2021) ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çözümlemeli öykünün öğrenmeyi

kolaylaştırdığı, öğrenmeyi kalıcı kıldığı ve değer öğretimine katkı sağladığı ifadelerini tespit etmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden; edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersine genel katkıları temasında “geçmiş – bugün – gelecek örüntüsünü sağlaması” boyutunda ise aşağıdaki özelliklerin desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır:

- ❖ Kültür aktarımını sağlar
- ❖ Dün – bugün – yarın bağına kurmayı sağlar,
- ❖ Tecrübe aktarır ve
- ❖ Değer aktarır.

Sosyal bilgiler dersinin en temel amacı olarak belirtilen etkili vatandaş yetiştirme amacına ulaşabilmesi için hayatın içerisinde çıkmış toplumsal ve kültürel kaynaklar olan edebi ürünlerin kullanımının önemli olduğu iddia edilebilir. Çünkü sosyal bilgiler dersinin bahsi geçen etkili vatandaş yetiştirmedeki temel amacı bireylerin kendi üyesi olduğu kültürü tanımalarını sağlamaktır. Bu amaçla da sosyal bilgiler dersi geçmişteki toplumsal kültürü (dün), bugünkü nesillere (bugün) ve bugünkü nesillerden de yarınki nesillere aktarmadaki en önemli derslerden biri sayılabilir. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımıyla sağlanabilecek bu önemli görevi geçmiş-bugün-gelecek bağlamında ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin edebi ürünleri geçmiş-bugün-gelecek örüntüsünü sağlaması boyutundaki ifadelerine paralel olarak Mertol (2009), edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretim yöntemiyle edebi ürünlerin öğrencilerin "hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma" gibi bazı değerleri kavramasını sağlayarak sosyal bilgiler dersinin iyi ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirme ve öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmada etkili olduğu görüşündedir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanılmasının değer aktarmaya yönelik katkısı olacağını betimlemelerinin desteklendiği söylenebilir. Yine alan yazında İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş ve Demirci'ye (2017) göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanımının, değerleri anlama ve yorumlama fırsatı verdiği, değerlerin aktarımını kolaylaştırdığı, değerlerin anlaşılabilir olmasını sağladığı, değerleri davranışa dönüştürme fırsatı verdiği, kültürel öğeleri öğrettiği görüşleri de sınıf öğretmenlerinin değerlendirmeleriyle paralellik göstermektedir. Bunun yanında Özer'e (2016) göre sosyal bilgiler öğretmen adayları, Yıldırım'a (2017) göre sosyal bilgiler öğretmenleri; kültür, gelenek, göreneklere ait öğelerin yansıtılmasında ve öğrencilerin milli duyguları benimsemesinde edebî ürünler aracılığıyla değer aktarımının

sağlanabileceğini ve programda yer alan değerlerden en çok saygı, vatanseverlik, sevgi değerlerinin aktarılabilceğini, bunların yanı sıra; duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık, barış, bağımsızlık, aile birliğine önem verme ve adil olmanın edebî ürünler aracılığıyla aktarılabilcek değerler olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde milli ve manevi değerlerin aktarımında önemli katkısı olan edebî ürünler birçok araştırmacı tarafından önerilmektedir (Avaroğulları ve Ayılmazdır, 2017; Bindebir, 2021; Çelikkaya ve Esen, 2017; Dilek, 2019; Er, Ünal ve Güler, 2016; Eryılmaz ve Çengelci Köse, 2018; Eskimen ve Kılıçoğlu, 2020; Gökdemir, 2019; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Güngör Akıncı ve Karadeniz, 2022; Karagözoğlu, 2020; Karatekin, 2016; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Sönmez, 2014; Gündeş, 2021; Turanalp, 2019; Uçarkuş ve Bingöl, 2022; Uysal, 2022; Üztemur, Emre ve İnel, 2021; Yıldız ve Çolak, 2020).

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebî ürün kullanımına yönelik düşüncelerinden oluşturulan katkılardan ikincisi “öğrenciye yönelik katkıları” şeklindedir. Öğrenciye yönelik katkılar; öğrenme ile ilgili özelliklerin, bilişsel özelliklerin, psikomotor özelliklerin desteklenmesi ve duyuşsal özelliklerin geliştirilmesi olmak üzere 4 başlık altında toplanmıştır.

Öğrenciye yönelik katkılardan biri olan öğrenme ile ilgili özelliklerin desteklenmesi aşağıdaki özellikleri içermektedir:

- ❖ Beceri öğretimini destekler,
 - Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi
 - Eleştirel düşünme becerisi
 - Tarihsel düşünme becerisi
 - Empati becerisi
 - Araştırma becerisi
- ❖ Ezbercilikten uzaklaştırır,
- ❖ Öğrenmeyi güçlendirir,
- ❖ Dikkat süresini arttırır,
- ❖ Öğrenmeyi pekiştirir ve
- ❖ Öğrenmeyi zenginleştirir.

Bu özelliklerden biri olan beceri öğretimini destekler, yukarıda da görüldüğü üzere beş becerinin öğretimini (Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme,

tarihsel düşünme, empati ve araştırma) kapsamaktadır. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde sosyal bilgiler öğretimi sürecinde öğrencilere kazandırılması beklenen temel becerilerin yer aldığı görülmektedir. Nitekim sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanımının beceri öğretimini desteklediğine yönelik söz konusu ifadeleri ile 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda öğrencilere kazandırılması beklenen temel becerilerin birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Bu açıdan sınıf öğretmenlerinin bu becerileri kazandırmada edebi ürünlerden etkili bir şekilde yararlanmaları gerektiği söylenebilir. Meydan'a (2019, s. 87) göre sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri öğrencileri aileden başlayıp lise eğitimine kadarki süreçte bir yandan hayata hazırlamak diğer yandan da yaşadığı mekândan, bütün dünyaya kadar genişleyen bir çerçevede bakış açısı kazandırmaktır. Bu süreçte öğrencilerin sosyal, kültürel, ekonomik algılarını oluşturmak ve bütüncül bakış açısıyla bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırmak da sosyal bilgiler dersinin önemli görevleri arasında gelmektedir Sosyal bilgiler dersinin bu önemli görevini yerine getirebilmesinde edebi ürünlerin katkısı olacağı söylenebilir. Gowan ve Guzzetti (1991), edebi ürünlerin kullanıldığı bir dersin öğrencinin anlam gücünü daha da arttırdığını ve bu ürünlerin dersin yaşamdan kopuk olmamasını sağladığını ifade etmektedir. İçeriğinde edebi ürünleri barındıran kitapların kullanılmasının öğrencilerdeki eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğini ve önemli düşünceleri oluşturmalarına katkıda bulunduğunu da ayrıca belirtmektedir. Bu ifadeler sınıf öğretmenlerinin edebi ürünlerin öğrencilerin beceri öğretimini desteklediğine yönelik ifadeleriyle örtüşmektedir. Sınıf öğretmenlerinin Türkçeyi doğru güzel etkili kullanma becerisine yönelik ifadelerine paralel olarak Mertol (2009), öğrencilerin kültür aktarımına yardımcı olan okuma, yazma, konuşma yeteneklerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan edebi ürünler sayesinde gelişeceği bu nedenle sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlere mutlaka yer verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarına göre edebi ürünlerin öğrencilere yönelik katkılarına ilişkin ifadeleri de çeşitli becerilerin öğretiminde faydalı olabileceği (eleştirel düşünme, empati, tarihsel düşünme, dil becerileri), öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırabileceği, öğrenmenin pekiştirilmesinde etkili olabileceği (Beldağ ve Aktaş, 2016; İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Kaymakçı, Turgut ve Özalp, 2021; Özer, 2016; Sömen ve Göksu, 2017; Ünlü, 2016; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017) şeklindedir. Tarih öğretmenleri ise edebi ürün kullanımının öğrencide sorgulama, empati, sorun çözme, iş birliği yapma/grupla çalışma ve sınıflama becerisi geliştireceğini ve yaratıcılıklarını arttıracaklarını (Çencen, 2010) belirtmektedirler. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının öğrenciye

yönelik katkıları için betimledikleri özelliklerin desteklendiği, öğrencilerin gelişiminde ve sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin sahip olması beklenen becerilerin kazandırılmasında edebi ürünlerin etkili olduğu kanısını güçlendirdiği sonucuna varılabilir. Buna paralel olarak alan yazında yapılan araştırmalarda sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünlerin öğrencilerin milli tarih şuurunu kazanmalarına (Sarıbyık, 2018), empati becerisine (Akyol, 2011, 2016), eleştirel düşünme becerisine (Ünlü, 2018; Köseoğlu, 2009), tarihsel düşünme becerisine (Erdoğan, 2007), yaratıcı düşünme becerisine (Barut, 2017), yaratıcı yazma becerisine (Dolmaz, 2017), duygusal zekalarına (Yılmaz, 2019), tarih okuryazarlığı düzeylerine (Keçe, 2013) katkısı olduğunu ortaya koyduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre, edebi ürünlerin öğrenciye yönelik katkılarında bilişsel özellikleri desteklemesi açısından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- ❖ Düşüncelerini ve hayal güçlerini geliştirir,
- ❖ Görüş açılarını arttırır,
- ❖ Bilişsel özelliklerini geliştirir,
- ❖ Fikir üretmelerini sağlar,
- ❖ Düşünmesini sağlar,
- ❖ Bilişsel başarılarını arttırır,
- ❖ Farklı bakış açısı sağlar,
- ❖ Soyut düşünceyi besler ve
- ❖ Yaratıcılığı geliştirir.

Ayrıca edebi ürünlerin, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlaması ve iletişim gücünü arttırması sayesinde öğrencinin psiko-motor özelliklerini desteklediği, estetik anlayışını geliştirerek de öğrencilerin duyuşsal özelliklerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk ve Otluoğlu (2002), sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının öğrencilere duyuşsal ve bilişsel davranış özelliklerini kazandırmada daha etkili olduğu sonucuna ulaşmış ve edebi ürünlerin öğrencilere kazandıracığı duyuşsal ve bilişsel yeterlilikler açısından sosyal bilgiler öğretiminde, klasik öğretim materyallerinin yanı sıra yazılı edebiyat ürünlerinin kullanılmasına önem verilmesini önermişlerdir. Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılmasının; öğrencilerin duyuşsal gelişimine katkı sağladığı (Kaymakçı, Turgut ve Özalp, 2021; Özer, 2016; Sevinç, 2018) ve bilişsel özellikleri, hayal gücünü ve

yaratıcılığı, olaylara ve durumlara çok yönlü bakma becerisini geliştirdiği (Özer, 2016); öğrencilerin derse katılımını arttırdığı (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Ünlü, 2016); farklı bakış açıları kazandırdığı (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017) görülmektedir. Bunun yanı sıra edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin; akademik başarısına (Ay, 2018; Ayyılmaz, 2016; Bacak, 2008; Biçer, 2019; Bölücek, 2008; Çalışkan, 2005; Çiftçi, 2011; Değirmenci Toraman, 2018; Demir, 2019; Demir, 2020; Doğan, 2019; Erdem, 2010; Gevenç, 2014; Gürler, 2018; Karataş, 2019; Marangoz, 2019; Seçgin ve Doğan, 2019; Sidekli ve Coşkun, 2014; Sidekli, Tangülü ve Yangın, 2013; Şanlı, 2009; Şentürk, 2020; Tekgöz, 2005; Turan, 2015; Ünal, 2018; Ünlü, 2018; Ünlüer, 2008; Yaşar ve Ünlüer, 2011), derse karşı olumlu tutum geliştirmesine (Ayyılmaz, 2016; Biçer, 2019; Çalışkan, 2005; Değirmenci Toraman, 2018; Demir, 2011; Demir, 2019; Karataş, 2019; Oruç ve Erdem, 2010; Şentürk, 2014, 2020; Ünal, 2018; Ünlüer, 2008; Yaşar ve Ünlüer, 2011), yaratıcılıklarına (Bacak, 2008), motivasyonlarına (Demir, 2019; Şentürk, 2020), aktif öğrenme düzeylerine (Çalışkan, 2005), duyuşsal davranış özellikleri kazanmalarına (Otluoğlu, 2001) katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu sonuçlar sınıf öğretmenlerinin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nda, 2005 yılından bu yana yapılandırmacı anlayış doğrultusunda disiplinler arası, öğrenci ve etkinlik merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan bir anlayış hakimdir (Gültekin, 2008; Kolcu, 2016). Öğrencinin öğrenme süreçlerine aktif olarak katılması, öğrencilerin yaşantılarıyla davranış değişikliklerini kazanması önemlidir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda öğrencilere kazandırılması beklenen bilgi, beceri, tutum, değer ve kazanımlara ulaşmada farklı yöntem, teknik ve öğretim materyallerinin kullanılmasının gerekliliğinin ön plana çıktığı ve yukarıda bahsi geçen araştırmaların sonuçlarında da yola çıkarak edebi ürünlerin bu amaçlar doğrultusunda kullanılabilir farklı öğretim materyalleri olduğu söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik düşüncelerinden oluşturulan katılardan üçüncüsü “derse yönelik katkıları” şeklindedir. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımının derse yönelik olumlu katkıları olduğunu dile getirmişlerdir. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersine katkıları şu şekilde belirlenmiştir:

- ❖ Dersi eğlenceli/ zevkli kılar

- ❖ Derse karşı motivasyonu artırır
- ❖ Derse dikkat çeker
- ❖ Derse karşı olumlu tutum geliştirir
- ❖ Dersi monotonluktan kurtarır
- ❖ Dersi akıcı kılar
- ❖ Derse karşı istek uyandırır
- ❖ Derse canlılık katar
- ❖ Dersi cazip hale getirir
- ❖ Derse karşı merak uyandırır
- ❖ Dersi heyecanlı kılar
- ❖ Dersi anlamlı hale getirir

Demir ve Akengin (2012, s. 3), sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması için sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımını edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi olarak tanımlamakta ve edebi ürünlerin öğrencilere kazandıracığı deneyimler ile sosyal bilgiler dersinin amaçlarının yakın ilişkisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu amaçla etkili bir sosyal bilgiler dersine ulaşmada edebi ürünlerin kullanılmasının önemini vurgulamaktadır. Yıldırım'a (2017) göre sosyal bilgiler öğretmenleri, edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersine önemli derecede katkı sağladığı, dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirdiği, dersin kalıcılığını arttırdığı, konuların açık ve anlaşılır olmasını sağladığı ve dersi zenginleştirdiğini belirtmektedirler. Benzer bir şekilde İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci'ye (2017) göre sosyal bilgiler öğretmenleri, edebi ürünlerin derse olan katkılarını dersi ilgi çekici, etkili, eğlenceli ve verimli hale getirmesi, derste örnek vermeyi sağlaması, konuyu kavratmaya yardımcı olması ve dersin işlenişini kolaylaştırması, ders ortamını zenginleştirmesi, dersin amacına ulaşmasında yardımcı olması, dersi monotonluktan kurtarması, konuların pekiştirilmesini sağlaması, dersin çeşitli kaynaklarla desteklenmesini sağlaması şeklinde belirtmişlerdir. Bunun yanında Özer (2016) ve Yeşilbursa ve Sabancı (2015) öğretmen adaylarının, edebi ürünleri derse dikkat ve ilgi çekmede kullanılabileceği, bu sayede de dersi eğlenceli kılacağı, anlatılan konuların somutlaştırılmasını ve öğrencilerin derse katılımda istekli olmalarını sağlayacağı, dersin kazanımlarını gerçekleştirmede yardımcı olacağı görüşlerine ulaşmışlardır. Hem sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının edebi ürünlerin derse yönelik katkılarına ilişkin görüşlerinin sınıf öğretmenleriyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak ilkokul 4. sınıftan 7. sınıfa kadar etkili bir sosyal

bilgiler öğretiminin sağlanması adına öğretmenlerin edebi ürünleri derslerinde yer vermelerinin yadsınamaz bir gerçek olduğu ve ancak bu sayede sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşılabileceği söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik düşüncelerinin dördüncü boyutunu “öğretmene yönelik katkıları” oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden faydalanmanın, sınıf öğretmenlerine yönelik katkıları açısından, edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretimini ve ders anlatımını desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre edebi ürün kullanımının öğretmenlere faydaları şunlardır:

- ❖ Öğretimi destekler
 - Yaşama yakınlık ilkesini sağlar
 - Bilgilerin öğretimini destekler
 - Beceri öğretimini destekler
 - Kavram öğretimini destekler
 - Öğretimi kolaylaştırır
 - Öğretimin kalıcılığını sağlar
 - Öğretimin kalitesini artırır
- ❖ Anlatımı destekler
 - Anlatımı etkili kılar
 - Anlatımı güçlü kılar

Sosyal bilgiler öğretiminde öğrenci merkezli anlayışla her ne kadar öğrencinin öğrenme sürecinde aktif olması beklense de bu süreçte sosyal bilgiler programının ilkokulda uygulayıcısı olan sınıf öğretmenlerine de büyük görevler düştüğü söylenebilir. Özmen'e (2020, s. 266) göre öğretmenler artık doğrudan bilgi aktaran kaynaklar değil, öğrenciye yol gösteren, rehberlik eden, öğrenme ortamını düzenleyen ve öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak etkili ve anlamlı öğrenmelerini sağlamaya çalışan bir role sahiptir. Öğretmenlerin bu rollerini gerçekleştirebilmelerinde edebi ürünlerin katkılarından söz etmek mümkündür. Alan yazında sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanmalarının kendilerine yönelik katkılarından bahsettikleri görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının öğretmene olan katkılarını; sınıf öğretmenlerinden farklı olarak konuyu somutlaştırmayı ve konuların daha iyi anlaşılmasını sağlaması, dersin çok boyutlu işlenmesini, mesleki gelişimi ve öğretmenlerin kendilerini muhakeme edebilmelerini sağlaması, dersleri aktif hale

getirmesi, değerlere yönelik öğretmenlere farkındalık kazandırması, kültür ve bilgi birikimini zenginleştirmesi, farklı örnekler sunmayı sağlaması, öğretmenlerin alternatif kaynaklara sahip olması, öğretmenin öğrenme sürecine kendisinden bir şeyler katabilmesi (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017); öğrenci seviyesine inmeyi kolaylaştırması, yöntem ve teknik bilgisine katkı sağlaması (Kaymakçı, Turgut ve Özalp, 2021); sınıf içinde daha fazla etkinlik oluşturma fırsatı sunması (Yıldırım 2017) olarak ifade etmişlerdir. Özer (2016), öğretmen adaylarının görüşlerinden edebi ürünlerin sınıf yönetimine, kişisel gelişimlerine ve zengin bir öğretim gerçekleştirmelerine katkısının öğretmenlere yönelik olduğunu belirlemiştir. Sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarının ifadelerinin birebir örtüşmediği görülse de taşıdığı anlam ve içerik bakımından edebi ürünlerin öğretmenlere sağlayacağı faydaların çok geniş bir yelpazede olduğu, bu sebeple de öğretmenlerin birbirinden farklı ifadeler kullanabildiği düşünülmektedir.

5.3. ÜÇÜNCÜ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA

5.3.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmesi

Araştırmanın ilk aşamasına katılan 120 sınıf öğretmeninden çoğunluğunun (93) sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Şarkıları kullanan sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları hangi amaçlarla kullandığı, şarkıları dersin hangi aşamasında kullanmayı tercih ettiği, kullanılan şarkıların özelliklerinin nasıl olması gerektiği, şarkı kullanımının faydalarının ne olduğu, şarkılardan yararlanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, şarkı kullanımının sınırlılıklarının neler olduğu, sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımına yönelik önerilerinin neler olduğu ve sosyal bilgiler dersinin hangi konularında hangi tür şarkıların daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir.

5.3.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Amacı

Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkıları; sosyal bilim konularının öğretimini desteklemek, kalıcı öğrenmeyi sağlamak, öğretimi eğlenceli hale getirmek, dikkat çekmeyi sağlamak, konuyu pekiştirmek, anlatımı desteklemek, motivasyonu arttırmak, derse olan ilgiyi arttırmak, yaşama yakınlık ilkesini sağlamak, dün- bugün- yarın bağı kurmak, aktif katılımı sağlamak, konu bütünlüğünü sağlamak, fırsat eğitimi sağlamak, konuyu somutlaştırmak, öğrenmeyi kolaylaştırmak, kültürünü bilen nesiller yetiştirmek, iletişimi geliştirmek ve değer aktarımını sağlamak amacıyla kullanmaktadır.

Alan yazın incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin şarkı türünü sosyal bilgiler dersinde kullanmasını doğrudan konu edinen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak Takak ve Kabapınar'ın (2022) sınıf öğretmenlerinin görüşlerini araştırdığı çalışmasında sosyal bilgiler derslerinde Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı öykülerine yer veren sınıf öğretmenlerinin öyküleri bilgileri pekiştirme, toplumsal kuralları ve insan ilişkilerini öğrenme amacıyla kullandıklarını ifade ettiğini belirttiği görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin öyküleri kullanmada ifade ettikleri bu amaçların, şarkıları kullanmadaki amaçları olan konuyu pekiştirmek ve yaşama yakınlık ilkesini sağlamak ifadeleriyle yakınlık gösterdiği söylenebilir. Akyol'a (2017) göre, öğrencileri etkin ve sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirmeyi hedefleyen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın öğrencileri toplumsal yaşama hazırladığını ve bu doğrultuda programda yer alan değerleri bireylere kazandırmak amacıyla değerler eğitiminde edebî eserlerden ve müzikten yararlanmanın etkili bir yöntem olarak kabul edilebileceğini ifade etmiş ve II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin bu bağlamda değer eğitiminde müziğin ve onun bir alt dalı olan şarkıların değer eğitiminde kullanılabilmesi görüşlerinin olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç sınıf öğretmenlerinin değer aktarımını sağlaması amacıyla şarkıları kullandıkları görüşleriyle örtüşmektedir. Bu kanıtı destekler nitelikte Dilek (2019), Neşet Ertaş türkülerinde Anadolu coğrafyasının, kültürünün yansıdığı türkülerde, sosyal bilgiler dersi kök değerleri olan; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerin izlerinin görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda hem yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar hem de sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ilköğretim programında yer alan değerlerin sosyal bilgiler dersinde öğrenciye kazandırılması konusunda; öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, halk ozanlarından, türkülerden ve de dolayısıyla şarkılardan yararlanması önerilebilir. Sidekli ve Coşkun'un (2014) türkü destekli sınıf içi etkinlikler ile eğitim ve öğretim ortamında türkülerin kullanılmasının ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin derse aktif katılımını ve sosyal bilgiler dersinde akademik başarılarını arttırdığı yönündeki görüşleri sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımındaki amaçlarını desteklemektedir.

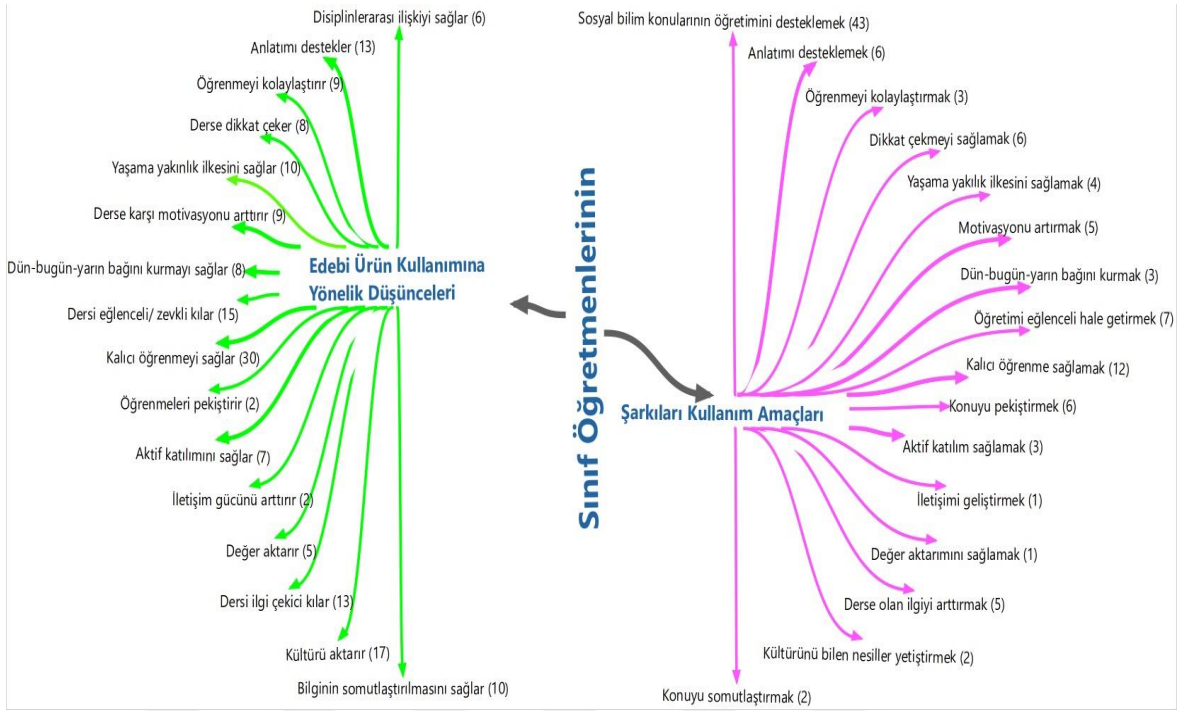
Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebî ürünleri kullanma amaçlarına yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Edebî ürün türlerinden biri olan şarkıların kullanım amacıyla edebî ürünlerin kullanım amaçlarının da paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, edebî ürünleri, dikkat çekmek, anlamlı öğrenmeyi sağlamak, motivasyon ve güdüleme sağlamak, akademik başarıyı arttırmak,

duyuşsal gelişimin desteklenmesini sağlamak, kalıcı öğrenmeyi sağlamak, konuyu pekiştirmek, konuyu somutlaştırmak, dersi eğlenceli hale getirmek, öğrencilerin derse karşı ilgilerini çekmek, konuları anlaşılır hale getirmek, dersi monotonluktan kurtarmak, derse katılımı arttırmak, öğrencilere sorumluluk duygusu kazandırmak, milli bilinci geliştirmek ve kültürel değerleri aktarmak amaçları ile kullanılmaktadır (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Sömen ve Göksu, 2017; Ünlü, 2016; Yıldırım, 2017). Sınıf öğretmenlerinin şarkıları kullanmadaki amaçları ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına yönelik amaçları karşılaştırıldığında kalıcı öğrenmeyi sağlamak, öğretimi eğlenceli hale getirmek, dikkat çekmeyi sağlamak, konuyu pekiştirmek, motivasyonu arttırmak, derse olan ilgiyi arttırmak, aktif katılımı sağlamak, konuyu somutlaştırmak, kültürünü bilen nesiller yetiştirmek ve değer aktarımını sağlamak amaçlarında birleştikleri görülmektedir.

İlkokul 4. sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde kullanılan türküler hakkında, derste kullanılan türkülerini ilgi çekici, bilgilendirici, duygulu, eğlendirici ve sözlerini anlamlı bulmakta ve içerisinde kültürel nesnelere söz ederek dersin konusuyla ilişkilendirebilmektedir (Ünlüer, 2018). Ortaokul 7. sınıf öğrencileri ise türkülerle işlenen sosyal bilgiler dersi hakkında, derse yönelik ilgilerinin arttığını, derse daha istekli geldiklerini, türkülerle dersin işlenmesi ve değerlerin öğretilmesini faydalı bulduklarını ve dersin daha akılda kalıcı olduğunu ifade ettikleri görülmektedir (Gökdemir, 2019). İlkokul 4. sınıftan 8. sınıfa kadar sosyal bilgiler eğitimi alan öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde türkülerin kullanılmasına yönelik görüşlerinin, sınıf öğretmenlerinin şarkıları sosyal bilgiler dersinde kullanma amaçlarındaki kalıcı öğrenmeyi sağlamak, anlatımı desteklemek, derse olan ilgiyi arttırmak, öğretimi eğlenceli hale getirmek, motivasyonu arttırmak, kültürünü bilen nesiller yetiştirmek ve değer aktarımını sağlamak ifadeleriyle örtüştüğü ve şarkıların sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının amaçlarına ulaştığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinin içeriğinin, çeşitli sosyal bilim alanlarına ait bilgilerin sosyal bilgiler ünitesi çatısı altında birleştirilmesiyle oluşturulduğu (Tay, 2022, s. 268) göz önünde bulundurulduğunda, sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilim konularının öğretimini desteklemesi açısından tarih, coğrafya, kültür, antropoloji, vatandaşlık, uluslar ilişkileri, psikoloji, sosyoloji ve ekonomi alanlarıyla ilgili konularda şarkılardan yararlandığı tespit edilmiştir. Bu alanlardan sınıf öğretmenlerinin şarkıları en çok tarih konularının öğretiminde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan Levstik (1995), tarihi konuların

anlatılmasında edebi ürünlerin kullanılabilceğini söylemektedir. İyi hazırlanmış, özenle seçilmiş bir edebi ürünün öğretim materyali olarak tarih konularının öğretiminde kullanılmasının bu konulara karşı ilgi uyandırarak sorgulamayı teşvik edebileceğinden bahsetmiştir. Bir başka çalışmada Nelson ve Nelson (1999), çocuk edebiyatının tarih öğretiminde kullanılmasıyla ilgili öğrencilerin tarih dersine karşı olan motivasyonunu artırdığını ve tarih öğretiminde çocuk edebiyatının kullanılmasının önemini vurguladığı görülmektedir. Ayrıca kültürün nesiller arasındaki aktarımında çocuk edebiyatındaki sözlü ve yazılı edebi ürünlerin birincil kaynaklar olarak sadece tarih derslerinde değil birçok dersin öğretiminde de kullanılabilceğini söylemişlerdir. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin ve şarkıların en çok tarih öğretiminde kullanılabilceği kanısı ortaya çıkmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin şarkıları sosyal bilgiler dersinde sosyal bilim alanlarına ait konularda kullanmalarına benzer şekilde edebi ürünlerin de bu alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Ünlü (2016), sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri en çok tarih konularının öğretiminde kullandıklarını ifade ederken ayrıca vatandaşlık bilgisi, coğrafya, güncel konularda kullandıklarını da belirtmiştir. Özer, (2016); Yeşilbursa ve Sabancı (2015) öğretmen adaylarının edebi ürünleri en çok tarih, coğrafya, sosyoloji, vatandaşlık, hukuk, psikoloji, felsefe, sosyoloji ve ekonomi gibi sosyal bilgiler disiplinleriyle ilişkilendirdiklerini ifade etmiştir. Bu ifadeler sosyal bilgiler öğretmenlerinin uygulamalarının ve öğretmen adaylarının görüşlerinin, sınıf öğretmenlerinin şarkıları kullandıkları sosyal bilim alanlarıyla örtüşüğünü göstermekte ve aynı zamanda hem şarkıların hem de edebi ürünlerin kullanılabilceği/kullanılabilceği en geniş alanın tarih konuları olduğu kanısını da desteklemektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sosyal bilgiler dersinde; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alındığı ve bu konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmesi (MEB, 2023, s. 10) gerektiğine değinilmektedir. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak şarkıların bu amaca hizmet edeceği, farklı disiplinlere ait konuların şarkılar yoluyla dile getirilebileceği ve böylelikle disiplinler arası bir yaklaşımla sosyal bilgiler dersinin gerçekleştirileceği iddia edilebilir.

Şekil 5.1. Sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına yönelik görüşleri ile şarkıları kullanmaktaki amaçlarının karşılaştırılması

Araştırmanın ikinci aşamasında veri toplanan 120 sınıf öğretmenin edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik görüşlerinden oluşturulan kodlarla araştırmanın üçüncü aşamasında veri toplanan 18 sınıf öğretmenin şarkı kullanımının amacına yönelik görüşlerinden oluşturulan kodların birbirine benzer olduğu görülmüştür. Şekil 5.1’de verilen bu benzerlik durumu sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasına yönelik değerlendirmeleri ile şarkıları kullanma amaçlarının birbirini tamamlayan özellikte olduğuna işaret etmektedir. Örneğin sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullanmadaki “öğrenmeyi kolaylaştırmak” amacı, edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımında “öğrenmeyi kolaylaştırır” kodu ile yer bulmaktadır. Aynı şekilde “aktif katılımı sağlamak” amacı, “aktif katılımı sağlar” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde hem şarkıların hem de diğer edebi ürünlerin kullanılmasına yönelik düşüncelerinin birbirine paralel olduğu görülmektedir.

5.3.1.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkının Kullanıldığı Ders Aşamaları

Şarkıların, sınıf öğretmenleri tarafından sosyal bilgiler dersinin her aşamasında kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkıları dikkat çekme amacıyla en çok dersin giriş aşamasında ardından konu tekrarı amacıyla dersin geliştirme aşamasında ve değerlendirme amacıyla da dersin son aşamasında

kullandıkları görülmektedir. Sınıf öğretmenleri tarafından edebi ürün türlerinden biri olan şarkıların kullanımına benzer şekilde sosyal bilgiler öğretmenlerinin de edebi ürünleri dikkat çekme ve motivasyon sağlamak amacıyla en çok dersin giriş aşamasında olmak üzere dersin geliştirme ve değerlendirme aşamalarında kullandıkları (Ünlü, 2016) görülmektedir. Topçu ve Kaymakçı (2018) da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde menkıbeleri öğrencilerin dikkatini çekmek ve ilgilerini artırmak amacıyla en çok dersin giriş kısmında, konu işlemeye başlarken kullandıklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda gerek sınıf öğretmenleri gerek sosyal bilgiler öğretmenleri şarkıları ve edebi ürünleri en çok dersin giriş aşamasında öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla kullanmaktadırlar.

5.3.1.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Şarkıların Özellikleri

Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak olan şarkıların özelliklerini; şarkıların sahip olması gereken özellikler ve sahip olmaması gereken özellikler şeklinde iki başlık altında betimlemişlerdir. Bununla birlikte sınıf öğretmenlerinin şarkılarda bulunması gereken özelliklere daha çok değindiği görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkılarda bulunması gereken özellikler; çocuğa göre, toplumsal, konuya/kazanıma uygun, anlaşılır, eğlenceli, güncel, anlamlı, sözleri akılda kalıcı, görsellerle zenginleştirilmiş ve öğretici olması gerektiği şeklindedir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların çocuğa göre olmasını belirleyecek özellikler aşağıdaki gibi maddeleştirilebilir.

- ❖ Şarkılar, çocukların gelişim özelliklerine (dil, ahlaki, bilişsel, duygusal ve fiziksel/motor gelişimine) uygun olmalıdır.
- ❖ Şarkılar, çocukların dünyasına uygun (çocuğa hitap eden, çocuğun ilgisini çeken, çocuğun dikkatini toplayabilen ve çocuğu motive eden) olmalıdır.
- ❖ Şarkılar çocukların seviyesine uygun olmalıdır.

Sınıf öğretmenlerine göre, sosyal bilgiler dersinde kullanılan/kullanılacak şarkıların sahip olmaması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- ❖ Şarkıda çocuğa uygun olmayan sözler bulunmamalı.
- ❖ Şarkı toplumsal özelliklere aykırı olmamalı.
- ❖ Gelip geçici şarkılar olmamalı.
- ❖ Şarkı çok uzun olmamalı.
- ❖ Şarkı çocuğun seviyesinin altında olmamalı.

❖ Şarkı konu/ kazanım dışına çıkmamalı.

Sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, çocuğun dil gelişimine, sosyal gelişimine, ahlaki gelişimine ve yaşına uygun olmayan sözler, argo, küfür gibi ifadeler bulunan şarkıların kullanılması uygun bulunmamıştır. Değerlerimize ve kültürümüze aykırı olan şarkılar da toplumsal özelliklere aykırı olması bakımından sınıf öğretmenleri tarafından tercih edilmemektedir.

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak şarkıların seçimi ve şarkıların özellikleri de öğretimi etkileyen unsurlar arasında sayılabilir. Bu noktada Uçan, Yıldız ve Bayraktar, (1999, s. 12) şarkı öğretiminin şarkı seçimiyle başladığı ve bu bakımdan şarkı seçiminin çok önemli olduğunu belirtmektedirler. Talşık (2013), ilköğretim öğrencilerinde bilişsel boyutta; şarkıların dersleri öğrenmeyi sağladığı ve kolaylaştırdığı, buna ek olarak da konuları hatırlamayı sağladığını; duygusal boyutta ise derslerde şarkı kullanımının dersi zevkli, eğlenceli ve ilginç kıldığı sonucuna ulaşmıştır. Buradan yola çıkılarak; bir öğretim materyali olarak şarkıların, öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştıran, öğrenmeyi zevkli hale getiren, her zaman her yerde kullanılabilen özellikler taşıdığı söylenebilir.

Satır (2009), ilköğretim müzik eğitimi sürecinde yer alan şarkıların çocuklarda duygusal çağrışımlar uyandırdığı ancak çocukların bu çağrışımlarla doğrudan etkileşebilmeleri ve şarkının vermek istediği iletileri algılayıp içselleştirebilmeleri için şarkıların çocuk gerçekliğiyle ele alınması ve onun dünyasına göre olmasıyla doğru orantılı olduğunu ifade etmiştir. Şarkı sözlerinin; çocukların ilgi ve gereksinimlerini karşılaması ve dil evrenlerine uygun olması, çocuğun dünyasına özgü bir hava ve söylem içinde olması, çocuğu kendi düşsel gerçekleri ile buluşturabilmesi gerektiğini, çocuklarda ulusal bir bilinç ve duygu oluşturmada ve onların insanlığın evrensel değerlerini sezinlemesine katkı sağladığını vurgulamıştır. Ayrıca kullanılacak şarkılarda, siyasi iletilerden ve çocukların anlamlandıramayacakları sözlerden kaçınılması gerektiğini de belirtmiştir. Satır (2009) şarkıların kullanılmasında, çocuk gerçekliğine, çocukların dilsel-kavramsal ve bilişsel düzeylerine uygun olan şarkılara yer verme konusunda daha dikkatli davranılması, bu nitelikleri içeren şarkılarla öğrencilerin buluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. Bu ifadelerin sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde kullandıkları/kullanacakları şarkılarda aradığı özellikler arasında olduğu görülmektedir.

Pektaş'a (2022) göre, sınıf öğretmenleri, Barış Manço şarkılarının dersler özelinde birçok kazanıma uygun olması, beceri, değer, davranış ve inançların kazandırılmasında,

estetik duyarlılığın geliştirilmesinde, kültürel unsurların fark ettirilmesinde, özdenetim geliştirmede, çevre okur-yazarlığı kazandırmada, sanatsal niteliklerin geliştirilmesinde ve vatandaş olma bilincinin kazandırılmasında etkili olması düşüncesiyle ilkökul ve sosyal bilgiler eğitiminde kullanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Bu açıdan sınıf öğretmenlerinin şarkılarda aradığı özelliklerle karşılaştırıldığında Barış Manço şarkılarının toplumsal yapıya uygun olması, dersin konuya/kazanıma uygun olması ve öğretici olması yönünden bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Aynı zamanda Barış Manço şarkılarından bazılarının ise şarkı içeriklerinin çocuğun ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeyecek olması, şarkılarda karamsarlığın ağır basması, şarkı sözlerinin çocuğun anlam evrenine uygun olmaması, cinsel ifadelerin yoğunluğu, kullanılan ağdalı dilin çocuğun dil gelişim düzeyini karşılamaması, cinsiyet ayırımına ve düşünce karmaşıklığına neden olabilecek ifadelerin yer alması gibi gerekçelerle öğretmenler tarafından sosyal bilgiler dersinde ve ilkökul eğitiminde kullanılamaz olduğu ifade edilmiştir. Bu da sınıf öğretmenlerinin şarkılarda bulunmamasını istediği çocuğa ve toplumsal özelliklere uygun olmayan sözler bulunmaması özellikleriyle ilgili görüşleriyle örtüşüğünü ortaya koymaktadır. Buradan çıkarılacak sonuçla sosyal bilgiler derslerinde şarkıların seçiminde şarkıların sözlerinin önemli olduğu, şarkıları derslerde kullanmadan önce öğretmenler tarafından yeterince araştırılıp öyle kullanılması gerektiği söylenebilir. Bu açıdan da sosyal bilgiler dersinde şarkıların kullanılmasında dikkat edilmesi gereken hususlar belirlenmeye çalışılmıştır.

5.3.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde özellikle konu/kazanımla ilgili, toplumsal yapıya uygun, çocukların yaş seviyesine ve dil seviyesine uygun, çocukların anlayabileceği düzeyde, ilgi çekici ve kolay söylenebilecek şarkıları kullanmaya dikkat ettikleri görülmüştür. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkıların video ile desteklenmesinin ve şarkı sözleri ile ilgili açıklamalar yapılmasının daha etkili olacağı, şarkıların sosyal bilgiler dersinde ders materyali haline getirilmesi gerektiği ancak bunu yaparken de şarkıların ölçülü bir şekilde kullanılarak çocuğun gözünde sıradanlaştırılmaması ve şarkıların öğrenciye vereceği duyguya dikkat ederek kullanılması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımında seçici oldukları, sosyal bilgiler dersinde her şarkının değil öğretici ve anlamlı şarkıların yanı sıra tüm sınıfa hitap edecek yani sınıf geneline uygun şarkıların kullanılması gerektiği de dikkat

çekmektedir. Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde eğitim materyali olarak kullandıkları şarkıların, toplumsal yapıya uygun şarkılar olmasına önem vermektedir. Diğer bir deyişle şarkıların, kültürümüzü yansıtan, toplumsal ahlakımıza, gelenek ve göreneklerimize, değerlerimize ve dilimize uygun olan şarkılar olmasına dikkat etmektedirler.

Şarkılar, sosyal bilgiler dersinde kullanılacak bir materyal olduğu düşünüldüğünde öğretmenlerin bu materyali etkili bir şekilde kullanabilmeleri için yukarıda bahsedilen özelliklere sahip olmasından ve bu materyali kullanırken dikkat edilmesi gereken hususlardan söz edilebilir. Avcı ve Asma (2017, s. 266), öğretmenlerin, herhangi bir edebi ürünü seçerken dersin hedefine uygun olup olmadığının belirlenmesi ve etkili bir ders materyali haline getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Literatür incelendiğinde öğretimde kullanılan materyaller hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar kaynaklarda (Dönmez Usta, 2020; Meydan ve Akdağ 2011; Örtten, Keskin ve Ekici, 2017; Ünlü, 2021; Yanpar Yelken, 2017) materyallerin; doğru ve güncel olmasına, gerçek yaşamı yansıtmasına, dersin konusuna ve hedefine uygun olmasına, pratik, kullanışlı ve dayanıklı olmasına, öğrencilerin pedagojik özelliklerine uygun olmasına, basit, sade ve anlaşılır olmasına, aşırı kullanımdan kaçınılmasına, ilgi çekici olmasına, ekonomik ve hazırlanmasının kolay olmasına dikkat edilmesi gerektiği şeklinde dile getirilmektedir. Öğretimde kullanılacak materyallerin hazırlanmasında dikkat edilecek hususlarla sınıf öğretmenlerinin şarkıları kullanırken dikkat ettiği hususlar göz önüne alındığında sınıf öğretmenlerinin dersin konu/kazanımlarına, çocukların yaş seviyesine ve dil seviyesine uygun, çocukların anlayabileceği düzeyde, ilgi çekici ve kolay söylenebilecek şarkılar kullanması ve bu şarkıları ölçülü bir şekilde kullanarak çocuğun gözünde sıradanlaştırılmamasına dikkat etmeleri bir çok özellik bakımından derslerinde etkili bir materyal olarak kullandıkları ve bu sayede amaçlarına üst seviyede ulaşabilecekleri söylenebilir. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin şarkıların kullanımında özellikle ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin yaşına, dil seviyesine, ilgilerine; aynı zamanda toplumsal yapıya da uygun şarkılar seçmeye dikkat etmesi, şarkıları öğrenciye vereceği duyguya dikkat ederek kullanılması Moore'un (2007), şarkıların içerisinde bulunan ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgili sözlerin bulunmasından dolayı eğitimcileri, okulda kullanabilecekleri şarkıları kullanırken dikkat etmeleri, dil ve içerik açısından öğrencilere uygun olmasına özen göstermeleri gerektiği konusundaki uyarısı ve Ayyılmaz'ın (2016), sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak eğitsel müziklerin öğrenci seviye ve ilgisine göre hazırlanması

gerektiği dūřuncesiyle uyuytuğu gōr÷lmektedir. Yukarıda da bahsi geçtiği gibi sınıf öğretmenlerinin şarkı içeriklerinde çocuuğun ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeyecek içeriklerin olduğu, şarkı sözlerinde karamsarlığın ağır bastığı, çocuuğun anlam evrenine ve çocuuğun dil gelişim düzeyine uygun olmayan, cinsel ifadelerin, cinsiyet ayırımına ve dūřünce karmaşıklığına neden olabilecek sözlerin bulunduğu Barış Manço şarkılarını sosyal bilgiler dersinde ve ilkokul eğitiminde kullanılmasını uygun bulmamaları (Pektař, 2022) bu çalışmada yer alan sınıf öğretmenlerinin dikkat ettiği hususlarla da paralellik göstermektedir.

Takak ve Kabapınar (2022) sınıf öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları edebi ürünlerden biri olan hikaye/öykülerden yararlanırken dikkat ettikleri hususları; çocuuğun seviyesine göre olma, anlatımının akıcı, açık ve anlaşılır olması, sade bir dille yazılması, çocukların ilgisini çekmesi, çocuklarda merak uyandırması, milli ve manevi değerleri içermesi ve günlük hayatta karşılaşılabilecek durumları içermesi şeklinde ifade etmiştir. Sınıf öğretmenleri çocuk edebiyatı ürünlerini seçerken de birtakım hususlara dikkat etmektedir. Sınıf öğretmenleri çocuk edebiyatı ürünlerinin çoğunlukla içeriğine, daha sonrasında ise MEB tavsiyesine dikkat ettiklerini, öğrencilerine kazandırmak istedikleri özelliklere göre seçtiklerini söylemektedirler (Büyükkavas, Kuran ve Ersözlü, 2009). Sınıf öğretmenlerinin hikayelerde ve çocuk edebiyatı ürünlerinde dikkat ettiği hususların programda yer alan dersin konu ve kazanımlarıyla ilgili, çocukların yaş seviyesine ve dil seviyesine uygun, çocukların anlayabileceği düzeyde, ilgi çekici ve kolay söylenebilecek, kültürümüzü yansıtan, toplumsal ahlakımıza, gelenek ve göreneklerimize, değerlerimize ve dilimize uygun olan şarkılar olmasına dikkat etmeleriyle benzerlik gösterdiği gör÷lmektedir. Bu açıdan sınıf öğretmenlerinin hem şarkıları hem de diğer edebi ürünleri derslerinde etkili bir materyal olarak kullanmak amacıyla özen gösterdikleri söylenebilir.

Alan yazında sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler dersinde kullandıkları/kullanacakları edebi ürünlerin seçiminde dikkat ettiği hususlara yönelik çalışmaların da bulunduğu gör÷lmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının konunun daha iyi anlaşılması ve dersin daha eğlenceli geçmesine katkı sağlayacak edebî eserleri kullanmayı tercih ettikleri, bu ürünlerin seçiminde edebi ürünlerin kazanım ve konuyla olan uyumu, öğrenci seviyesine hitap edebilmesi, dikkat çekici olması, milli ve manevi değerleri güçlendirecek özelliklere sahip olması gibi hususlara dikkat ettikleri sonuçlarına ulaşılmıştır (Beldağ ve Aktaş, 2016; Ünlü, 2016; Yıldırım, 2017) Yine sosyal bilgiler öğretmenlerinin menkıbeleri seçerken

konu, kazanım ve öğrenci seviyesine uygunluğunu, abartılı ve uzun olmamasını, ilgi çekici olmasını ön plana aldıkları (Topçu ve Kaymaç, 2018); hatıratları kullanırken de konu ve kazanımla ilişkili olmasına, gerçeği yansıtmasına ve öğrenci seviyesine uygun olmasına dikkat edilmesi gerektiğini düşünmeleri (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022) sınıf öğretmenlerinin dikkat ettiği hususlarla paralellik gösterdiği görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkıların video ile desteklenmesinin ve şarkı sözleri ile ilgili açıklamalar yapılmasının daha etkili olacağı düşünceleri, farklı kademelerde görev yapan öğretmenlerin kliplendirilmiş şarkıların görselliği artırması açısından öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekmesi, sıkıcılıktan kurtarması, öğrenmeyi pekiştirmesi yönünden derslerde kullanılabilineceği görüşüyle (Bedir ve Akkurt, 2012) ve Mertol'un (2009) edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretim yönteminde öncelikle öğrenciye, edebi eserler ile ilgili bilgiler verilmesi gerektiğine yönelik ifadelerinin birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler derslerinde kullanılan şarkıların video kliplerine de yer verilerek kullanılmasının etkisini arttıracığı söylenebilir.

Bölücek (2008) ve Çangal (2012) şarkıların bir türü olan türkülerin bir ders materyali olarak kullanılmasında dersin amacına uygun olup olmadığı, öğrencilerin ilgi ve alakalarını dağıtıp dağıtmayacağı, öğrencilerin seviyesinin uygunluğu, sınıf ortamının hazır hale getirilmesi, etkinlikten önce kısa bir bilgilendirme yapılması, varsa hikayesinin anlatılması, seslerin net ve anlaşılır olması hususlarına dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Burada bahsedilen hususlarla sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullanımında dikkat ettiği hususlar gösterdiği benzerlik bakımından türkülerde olduğu gibi diğer şarkı türlerinin kullanımında da aynı hususlara dikkat edilmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

Tüm bahsi geçen hususlarda hem sınıf öğretmenlerinin hem de sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının şarkılardan, türkülerden ve diğer edebi ürünlerden derslerinde faydalanırken dikkat ettiği/edeceği hususlar incelendiğinde dersin konu ve kazanımlarına, toplumsal yapıya, öğrencilerin yaş, gelişim ve dil seviyesine uygun olması, öğrencilerin ilgisini çekecek, açık, anlaşılır, video ve görsellerle desteklenmiş olması, ürünlerle ilgili açıklamalar yapılması ve derslerde ölçülü bir şekilde kullanılması, kültürümüzü yansıtan, toplumsal ahlakımıza, gelenek ve göreneklerimize, değerlerimize ve dilimize uygun olan ürünler olması yönünde ortak bir noktada buluştukları görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkıların ve edebi ürünlerin bu ortak noktalar göz

önüne alınarak kullanılmasının gerekliliğinden ve bu sayede etkili bir materyal olacağından söz edilebilir.

5.3.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanmanın Sağlayacağı Faydalar

Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde kullanılan şarkıların hem öğretmene hem de öğrenciye fayda sağladığını düşünmektedir. Sınıf öğretmenlerine göre sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sağlayacağı faydalar aşağıdaki şekilde maddeleştirilebilir. Öğretmenler, şarkıların faydalarını öğrenciye yönelik olarak farklı başlıklarda ifade etseler de daha çok öğretmene yönelik faydalarında yoğunlaştıkları görülmektedir.

Şarkı Kullanımının Faydaları	
Öğretmene Yönelik Faydaları (53)	Öğrenciye Yönelik Faydaları (43)
Kolaylık sağlar	Kalıcı öğrenmesini sağlar
Verimli ders işlemesine yardımcı olur	Dersten zevk almasını sağlar
Derse dikkat çekmesine yardımcı olur	Kolay öğrenmesini sağlar
Motive eder	Motivasyonunu artırır
Dersi eğlenceli işlemesine yardımcı olur	Konuyu somutlaştırmasını sağlar
Monotonluktan kurtarır	Toplumsal aidiyet duygusunu geliştirir
Mutlu eder	Derse katılımını sağlar
Müzik kültürünü geliştirir	Derse karşı istek uyandırır
Materyal çeşitliliği sağlar	Akademik başarısını artırır
	Derse olan ilgisini artırır
	Konu tekrarı sağlar

Sosyal bilgiler öğretiminde yukarıda söz edilen özelliklere ve hususlara dikkat edilerek kullanılan şarkıların etkili bir materyal olarak öğretmenlere ve öğrencilere faydalarından söz etmek mümkündür. Bu anlamda White ve McCormack (2006), sosyal bilgiler sınıflarında şarkılardan yararlanmanın öğrenci ilgisini çektiğini dolayısıyla öğrenim seviyesini yükselten güçlü bir araç olduğunu, öğrencilerin şarkı sözlerinin anlamlarını gerçek dünya ile ilişkilendirdiğinde sosyal bilgiler öğretiminin geliştirilebileceğini, şarkıların öğrencilerin derslere aktif katılımını sağladığını, savunmaktadır. Aynı zamanda şarkıların öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde, daha yüksek düzeyde düşünme ve sorgulama yapabilmelerini sağladığını, öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki akademik başarılarının yanında bir sosyal problemi farklı bakış açılarından inceleyebilmelerine ve kendi görüşlerini daha etkili bir biçimde ifade etmelerine de yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Moore (2007) da insan tutkularına hitap eden müziği güçlü bir öğretim aracı olarak tanımlamakta ve öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişiminin merkezinde yer aldığını ifade etmektedir. Öğretmenlerin şarkılar sayesinde akademik çalışmalarını zevkli ve entelektüel etkinliklerle birleştirerek öğrencilerin

başarısını ve motivasyonunu artırabileceğini, sosyal bilgiler için tutku gösteren ilgili vatandaşlar yaratabileceğini ve öğrencilerin yaşamlarında olumlu bir fark yaratabileceğini dile getirmektedir. White ve McCormack (2006) ve Moore'un (2007) ifadeleri, sınıf öğretmenlerinin şarkıların öğrenciye yönelik faydalarına dair şarkıların öğrencilerin motivasyonunu arttırdığı, toplumsal aidiyet duygusunu geliştirdiği, derse katılımını sağladığı, derse karşı istek uyandırdığı, akademik başarısını ve derse olan ilgisini arttırdığı ifadelerini destekler niteliktedir.

Alan yazın incelendiğinde şarkıların/türkülerin öğrencilere yönelik etkisini incelemeye yönelik araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Sidekli ve Coşkun'a (2014) göre, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler konularının öğreniminde türkülerden yararlanılmasının öğrencilerin derse aktif katılımını sağladığını ve sosyal bilgiler dersinde akademik başarılarını arttırdığını söylemektedir. Bölücek (2008), sosyal bilgiler öğretiminde ders aracı olarak türkülerin kullanılmasının 8. sınıf öğrencilerinin motivasyonunu, konular arasında bağlantılar kurmayı, öğrenilen bilgileri zihinde canlandırmayı kısmen sağladığını, türkülerden yararlanılan öğrenme ortamlarında öğrencilerin derse daha fazla katıldıkları ve dikkatlerini olumlu yönde etkilediğini, olaylara empatik bakış açısıyla yaklaştıklarını ifade etmektedir. Gülüm ve Ulusoy (2008) ise sosyal bilgiler dersinde göç konusu halk türkülerinden faydalanılarak işlendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının türkü sözlerinden hareketle göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında kültürel, sosyal, coğrafi ve ekonomik özellikleri daha iyi anladıkları ve açıkladıklarını, öğrencilerin derse daha fazla katıldıklarını, türkülerle yapılan öğretimin, öğrencilerin akademik başarısını ve derse katılımlarını arttırdığını, bu tür çalışmaların sosyal bilgiler derslerindeki diğer konular için de yapılabileceğini ve öğrenmeye olumlu katkısı olacağını belirtmişlerdir. İlkokul, ortaokul ve üniversite öğrencilerinin farklı kademelerde ve özelliklerde olmasına karşın her üç grupta da benzer faydalar görüldüğü, sosyal bilgiler derslerinde şarkı/türkülerden yararlanmanın öğrencilerin derse aktif katılımını sağladığı ve akademik başarılarını arttırdığı, bunların da sınıf öğretmenlerinin görüşleriyle paralel olduğu görülmektedir. Öğrenci yaş gurubu ve sınıf seviyesi farklılık gösterse de şarkıların derslerde kullanılmasının öğrenciye yönelik katkılarında benzer sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir. Şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanılmasında öğrencilerin akademik başarıları ve derse yönelik tutumlarına ilişkin yapılan diğer çalışmalarda da (Ayyılmaz, 2016; Bölücek, 2008; Demir, 2020; Sidekli ve Coşkun, 2014) olumlu yönde etki ettiği sonuçları da bu çalışmayı destekler niteliktedir. Buradan hareketle şarkıların sosyal bilgiler

derslerinde her sınıf seviyesine uygun şekilde kullanılmasının faydalı olacağı kanısına varılabilir.

Bedir ve Akkurt (2012) şarkıların eğitim- öğretimi kolaylaştırdığı, ilgi çekici olduğu, öğrenciyi güdelediği, coğrafi bilgilerin kazandırılmasına yardımcı bir ders materyali olduğu, coğrafya dersine karşı olumlu tutum geliştirdiği, derslerin ilgi çekeceğini, dersleri eğlenceli hale getirebileceğini, öğrencilerin dikkatlerini çekeceğini, öğrenmeyi kolaylaştıracağı ve kalıcı hale getireceğini ifade etmiştir. Bu ifadelerin hem öğretmenlere hem de öğrencilere yönelik faydaları içerdiği görülmektedir. Alan yazındaki çalışmalarda da şarkıların kullanılmasının faydalarından bahsederken öğrencilere ve öğretmenlere yönelik faydalara birlikte değinildiği, ayrı ayrı ele alınmadığı görülmektedir. Başka bir deyişle şarkıların öğretmenler ve öğrencilere yönelik faydalarını ayrı başlıklarda inceleyen başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Şarkıların öğrencilere sağladığı faydaları birincil kaynaktan elde etmek adına alan yazında bu konuda öğrencilerin görüşlerinin alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin şarkı/türküleri öğretici ve ilgi çekici buldukları, ders başarısını, bilgilerin akılda kalıcılığını, motivasyonu artırdığı, eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşmasını sağladığı, dersin daha güzel geçtiği, dersi daha iyi öğrendikleri görüşlerine sahip oldukları (Ayyılmaz, 2016; Demir, 2020; Ünlüer, 2018) tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu görüşleri araştırmamızdaki şarkıların kullanılmasının faydalarını kanıtlar niteliktedir. Öğrencilerin bir dersi ne kadar çok severlerse, derse karşı ne kadar çok olumlu tutum geliştirirlerse o kadar çok öğrenmelerine katkısı olacağı söylenebilir. Sosyal bilgiler dersi öğrenciler tarafından çoğu zaman sözel ve ezber bir ders olarak düşünülebilir ve bu önyargıları sebebiyle de derse karşı olumsuz tutum geliştirebilirler (Gönenç ve Açıkalın, 2017, s. 31). Şarkıların sosyal bilgiler derslerinde kullanılması genellikle sıkıcı ve ezber ders olarak görülen sosyal bilgiler dersine karşı öğrencilerin tutumlarını değiştireceği ve daha kaliteli öğretme öğrenme süreci yaşanarak kalıcı öğrenme sağlanabileceği iddia edilebilir. Bu bağlamda Cantürk ve Yeşiltaş (2022), sosyal bilgiler öğretimi sürecinde hatırat kullanımının sağladığı katkılara yönelik; konunun daha anlaşılır hâle gelerek öğrencilerin kalıcı öğrenmelerinin desteklendiği, konuya daha fazla ilgi ve dikkat çekildiği, konunun yaşamla daha fazla ilişkilendirilebildiği, tarihsel konuya farklı perspektiflerden bakılmasını sağladığı, ayrıca öğrencilerin tarihsel empati ve tarihsel becerilerin yanı sıra birtakım düşünsel becerilerinin (eleştirel düşünme, yorum yapma, çıkarımda bulunma vd.)

de gelişmesine katkı sağladığı görüşleri öğrencilere sağladığı faydaları ifade etmekte ve sınıf öğretmenlerinin görüşleriyle de örtüştüğü görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin şarkıların kullanımında öğretmenlere yönelik faydalarına ilişkin ifadelerinden yola çıkarak öğretmenlerin mesleğini severek yapmalarını sağlayacak etkilere sahip olan şarkıların kullanılmasıyla daha etkili öğretim ortamı oluşturabilecekleri söylenebilir. Topçu ve Kaymakçı (2018) sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde şarkılar gibi diğer bir edebi ürün olan menkıbelerin kullanımının, konuyu etkili öğretim, dersi zevkli hale getirme, milli bilinç kazandırma ve manevi değerleri güçlendirme konusunda öğretmenlere katkı sağladığından bahsetmesi araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bu açıdan sosyal bilgiler dersinde şarkıların ve menkıbelerin, hatta diğer edebi ürünlerin kullanılmasının mesleki hayatlarında ve öğretim sürecinde öğretmenlere katkı sağlayacağı ileri sürülebilir. Mesleki hayatlarında sağlayacağı faydalardan birisi de sınıf öğretmenlerini “mutlu etmesi” ifadesidir. Bu durumu çalışmaya katılan bir öğretmenin; *“Tabi ki ders çok eğlenceli geçecek. Bizim açımızdan çok önemli. Biz dersimizin böyle istekli halde işlenmesi çocuklar tarafından, bizi çok mutlu ediyor. Çocuk istekli olunca biz de şevke geliyoruz değil mi? Daha böyle coşkulu şekilde ders işliyoruz. Çocukların katılım daha fazla oluyor ki yine de şarkı türü ya da diğer mesela edebi türler de olsun öyle yaptığımızda çocuklar böyle daha çok katılım sağlıyor. Yani daha eğlenceli, ezberden uzak, güzel bir ders işlemiş oluyor. Yani öğretmenler de daha rahat motive olmuş oluyor konuya çocuklar gibi. Daha rahat ders anlatıyor (18-K-Hayal).”* şeklinde ifade ettiği görülmektedir

Tüm bu ifadeler göz önünde bulundurulduğunda şarkıların sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının öğretmene ve öğrenciye yönelik faydaları olduğu söylenebilir. Alan yazında eğitim-öğretimde kullanılacak şarkıların faydalarının sadece sosyal bilgiler dersleriyle sınırlı kalmayıp diğer derslerde de kullanılmasının fayda sağladığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Bkz. Tablo 1.1). Bunun yanında bahsedilen bu çalışmaların aksine Kana, Özekinci, Kızıldağ ve Uzan (2017), güncel popüler şarkıların yabancı dil öğretiminde derslerde materyal olarak kullanılmasının yararlı olmayacağını ve derslerde olumsuzluklar yaşanabileceğini, şarkıların dilin öğrenilmesini zorlaştırabileceğini veya kelime öğretiminde yanlış öğrenmelere neden olabileceğini ileri sürmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak daha önce öğretim materyali olarak kullanılmak istenen şarkıların seçiminde de bahsedilen kriterlere uygun şarkıların kullanılmasına dikkat edilmesi gerekliliğinin bir kez daha karşımıza çıktığı söylenebilir. Aksi takdirde sınıf öğretmenleri

tarafından faydalarının sıralandığı şarkıların öğrencilerde yanlış öğrenmelere sebep olabileceği, yararlarının yerine zarara dönüşebileceği ifade edilebilir.

5.3.1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Sınırlılıkları

Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımı sınırlılıklarından bahsederken bu konuda yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin ortak kanısı, sosyal bilgiler dersinin konularına ve öğrencilerin seviyesine uygun ya da öğrenciye hitap eden şarkıların sınırlı olması ve teknolojik özelliklerle desteklenmiş yeterince şarkı bulamamaları olmuştur. Sınıf öğretmenleri, şarkı kullanımı için müfredatı yoğun bulduklarından dolayı sosyal bilgiler dersinin ders süresinin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca ders kitaplarında yeterince şarkılara yer verilmemesi ve sınıflardaki öğrenci sayısının kalabalık olması da şarkı kullanımını olumsuz etkilemektedir. Sınıf öğretmenleri öz eleştiride de bulunarak kullanabilecekleri şarkılar için kendi şarkı dağarcığını sınırlı görmekte ve şarkıların eğitim materyali haline getirilme sürecinin de öğretmenin iş yükünü arttırdığını düşünmektedirler.

Sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımının sınırlılıklarına yönelik alan yazında başka çalışma olmamasından dolayı sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ve tarih öğretmenlerinin edebi ürün kullanımı konusunda bahsettiği sınırlılıklar incelenmiştir. Bu anlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ve tarih öğretmenlerinin çoğunluğunun olumlu görüşlere sahip olmasına rağmen edebi ürün kullanma konusunda yaşadığı/yaşayacağı sorunlardan ve az sayıda da olsa edebi ürün kullanmama/kullanmayacakları sebepler bahsettikleri görülmektedir. Öğretmenler ve öğretmen adayları; zaman darlığı ve konuların yoğunluğundan dolayı edebi ürünleri kullanmadıklarını/kullanmayacaklarını ifade ettikleri, kullanan öğretmenlerin ise edebi ürünlerin uzun zaman aldığı veya ilgisi olamayan öğrenciler için sıkıcı olabildiğini, bazı edebi ürünlerin öğrenci düzeyine ve yaş seviyesine uygun olmadığını ve bu sebeple de yanlış anlama ya da yorumlamalara yol açabildiğini, öğrencilerin kurgu ve gerçek ayrımı yapmakta zorlanabildiğini, kalabalık sınıflarda uygulamanın zor olduğunu, sosyal bilgiler dersine ayrılan zamanın yetersiz olduğunu, bazı edebi ürünlere erişilemediğini, mevcut ders kitaplarında edebi ürünlere ayrılan kısımların yetersiz olduğunu, öğrenci seviyesine uygun önerebilecekleri edebi ürünlerin yeterli olmadığını, müfredatın yoğun olmasından dolayı edebi ürünlere vakit ayıramadıklarını, okullardaki imkânların kısıtlı olduğunu ve edebi ürün kullanmada kendilerini tam olarak yeterli görmediklerini dile getirdikleri görülmektedir (Çencen, 2010; İbret, Avcı,

Karabıyık, Güleş, ve Demirci; 2017; Sömen ve Göksu; 2017; Ünlü, 2016; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Yıldırım, 2017). Bu ifadeler, sınıf öğretmenlerinin dersin konularına, öğrencilerin seviyesine uygun ya da öğrenciye hitap eden şarkıların sınırlı olduğu, müfredatın yoğun olduğu, sosyal bilgiler dersinin ders süresinin yetersiz olduğu, ders kitaplarında yeterince şarkılara yer verilmediği, sınıflardaki öğrenci sayısının kalabalık olduğu, kendi şarkı dağarcıklarının sınırlı olmasından dolayı kendilerini yeterli görmedikleri görüşleri ile benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda sosyal bilgiler derslerinde şarkıların yanı sıra farklı edebi ürünlerin kullanımında da öğretmenlerin sorunlar yaşadığı görülmektedir. Menkıbelerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasıyla ilgili olarak sosyal bilgiler öğretmenleri; sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında menkıbelere yeterli sayıda yer verilmemesini, menkıbelerin kullanımının zaman alıcı olmasını, menkıbelere ilişkin yayın sayısı ile mevcut yayınların öğretim programında yer alan kazanımlarla örtüşmemesini ve öğrencilerin seviyelerine uygun olmasını yaşadığı sorunlar arasında saymaktadır (Topçu ve Kaymakçı, 2018). Bir başka edebi ürün olan hatıratların kullanımda ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders saatinin yetersiz olmasına, programda ve ders kitaplarında hatırat kullanımına yeterince yer verilmemesine, öğrenci seviyesine uygun hatırat bulmakta zorlanılmasına yönelik sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022). Tüm bunların sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımında yaşadığı sorunlarla örtüştüğü bu yönden de hem şarkıların hem de diğer edebi ürünlerin sosyal bilgiler derslerinde kullanmasında sınırlılıkların bulunduğu söz edilebilir.

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde şarkı kullanımının sınırlılıklarına yönelik öğretmenlerin özellikle değindiği noktanın ders kitaplarında şarkılara yeterince yer verilmemesi ve öğrencilere uygun şarkıların bulunamaması yönünde olduğudur. Bu açıdan öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin temel başvuru kaynağı olarak ders kitaplarını kullandıkları düşünülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan ilkökul 4. sınıf ders kitapları içerdiği edebi ürünler açısından incelendiğinde; ders kitaplarında şarkı ve türkülere diğer edebi ürünlere göre daha az yer verildiği görülmektedir (Kaymakçı,2013; Faiz, 2020). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın içeriğinde yer almasına rağmen ders kitaplarında şarkı/türkülere yeterince yer verilmemesi öğretmenlerin, konu/kazanımlarla ilgili, öğrenci özelliklerine uygun şarkı bulmakta ve seçmekte zorlanabileceği anlamına gelebilir. Bu durum da şarkı kullanımının sınırlılıklarından biri sayılabilir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın edebi ürünler yönünden daha kapsamlı açıklamalara sahip olduğu, "öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü" kısmında Sosyal Bilgiler Öğretim Programının uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramları kazandırmada işe koşulabilecek etkinlikler ve temel oluşturabilecek bazı uygulamalar kısmında öğretmenlere şiir/öykü yazma ya da şarkı yapmayla ilgili tavsiyelerde bulunurken; 2018 programında böyle bir bölüm veya tavsiye yer almamıştır (Tokcan, 2020, s. 13). Bu durumun halen uygulanmakta olan 2023 programında da yer almadığı görülürken, güncel programda "*Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*" başlığı altında edebi ürünlerin kullanılmasının tavsiye edildiği ve kazanım ve açıklamalar bölümünde ise 4. sınıf sosyal bilgiler dersinin toplam 33 kazanımından sadece 3'ünün açıklamasında edebi ürünlerden bahsedildiği görülmektedir. Ancak şarkıların ve diğer edebi ürünlerin nasıl, ne zaman, hangi yöntemle, hangi konuda kullanılacağına dair ayrıntılı açıklamalara ve örneklerle yer verilmemesi öğretmenlerin derslerinde şarkıları kullanımını olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir. Şarkıların hem ders kitaplarında hem de öğretim programında az yer alıyor olması diğer bir değişle yeterince yer almaması sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları arasında sayılabilir. Öğretmenler, materyal eksikliğinin ve öğretmenlerin müzik eğitimindeki mesleki alan bilgisi eksikliklerinin ilkokullarda şarkı kullanımını zorlaştırdığını düşünmektedirler (Kömür, Saraç ve Şeker, 2005, s. 50). Okulların fiziki ve ekonomik şartlarının uygun olmaması ve öğretmenlerin mesleki eğitimlerindeki eksiklikleri de yine sınırlılıklar arasında bahsedilebilir. Bu sınırlılıkların sosyal bilgiler derslerinde şarkı kullanımını olumsuz yönde etkileyebileceği öngörülebilir.

Sınıf öğretmenlerinin en çok değindiği bir başka sorun ise dersin konu/ kazanımıyla ilgili ve öğrenci seviyesine uygun şarkıları bulmakta zorlanmalarıdır. Bu konuda Ünlüer (2018), türkü destekli gerçekleştirilen sosyal bilgiler eğitiminde ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin bazılarının, bazı türkü sözlerini anlayamadığını, bazı türkülerdeki kelimelerin anlamlarını bilmediklerini, bazı türkü etkinliklerini sıkıcı bulduğunu, müziği sevmeyen öğrencilerin dolayısıyla türkülerini de sevmediğini ifade etmektedir. Bu durum sınıf öğretmenlerinin her şarkının derslerde kullanılmayacağı, öğrencilerin seviyesine uygun ya da öğrenciye hitap eden şarkıların sınırlı olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak şarkıların hem nitelik hem de nicelik bakımından yeterli düzeye getirilmesinin, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımlarına yönelik katkısı olacağı söylenebilir. Sosyal bilgiler derslerinde şarkıların

daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi adına öğretmenlerin şarkı kullanımında yaşadıkları sorunlara yönelik, sınıf öğretmenlerinden çözüm önerileri sunmaları istenmiştir.

5.3.1.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımına Yönelik Öneriler

Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımında yaşadıkları sorunlardan yola çıkarak bazı önerilerde bulunmuştur. Sınıf öğretmenleri, konuya ve öğrenciye uygun şarkı bulamamalarına yönelik, sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek şarkılardan hazırlanmış bir şarkı repertuarı oluşturulmasının fayda sağlayacağını düşünmektedir. Hazırlanacak şarkı repertuarı içerisinde, öğretmenlerin derslerinde kullanabilecekleri şarkılara ulaşabilmeleri için öğretmenlere yönelik bir şarkı arşivi hazırlanmasını, şarkıların nasıl kullanılacağını gösteren bir kılavuz oluşturulmasını, şarkıların CD halinde öğretmenlere sunulmasını, ders kitaplarına kullanılabilecek şarkılar için karekod oluşturularak teknolojik destek sağlanmasını ve çocuklara yönelik konulara uygun şarkıların yazılmasını önermişlerdir. Sınıf öğretmenleri, şarkı repertuarının yanı sıra ders kitaplarında şarkılara daha fazla yer verilmesi gerektiğini ve özellikle de şarkı kullanımında ders süresini yetersiz bulan sınıf öğretmenleri de müfredatın bu konuda tekrar düzenlenmesinin faydalı olacağını önermişlerdir.

Ayrıca sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına yönelik diğer önerileri şu şekildedir:

- ❖ Şarkılar ders materyali haline getirilmelidir.
- ❖ Öğrenciler kendi şarkılarını oluşturabilir.
- ❖ Şarkı kliplerinden yararlanılabilir.
- ❖ Şarkıyı öğretmen söyleyebilir.
- ❖ Öğretim şarkılarıyla çeşitlendirilebilir.
- ❖ Şarkının daha anlamlı olması için sözlerinin üzerinde durulabilir.
- ❖ Şarkılar hikayeleri ile desteklenebilir.
- ❖ Şarkılar teneffüs zili olarak kullanılabilir.

Alan yazın incelendiğinde çocuk edebiyatının, edebi ürünlerin ve şarkıların kullanımında diğer branşlarda görev yapan öğretmenlerin de benzer önerilerde bulunduğu görülmektedir. Öğretmenlerin;

- ❖ Derslerin öğretim programlarında edebî ürünlere yer verilme durumunun eksik bırakıldığını; öğretmenlere ilişkilendirmeler konusunda yardımcı olacak kaynak

durumunda olan programda edebi ürünlere daha fazla yer verilmesini (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022; Özer 2016),

❖ Edebi ürünlerin (menkıbelerin, hatıratların) ders kitaplarında daha fazla yer verilmesini (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022; Topçu ve Kaymakçı, 2018),

❖ Öğretmenlerin yararlanabileceği çocuk edebiyatı ve edebi ürünlere yönelik kılavuz kitapların hazırlanmasını ve okullara dağıtılmasını (Çencen, 2010; Mertol, 2009),

❖ Sosyal bilgiler konularıyla ilişkili edebi metin havuzu ya da zengin ve detaylı bir edebi ürün listesi ve kitap dizinleri oluşturulmasını (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022; Mertol, 2009),

❖ Sosyal bilgiler ders saatinin arttırılmasını, ünite sayısının azaltılmasını (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022; Sömen ve Göksu, 2017)

❖ Edebi ürünlerin öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesini (Sömen ve Göksu, 2017),

❖ Edebi ürünlerin görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmesini, (Sömen ve Göksu, 2017; Yıldırım, 2017)

❖ Öğretmenlerin etkili hatırat kullanımının sağlanması için hizmet içi eğitim almasını (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022),

❖ Öğrencilerin beceri gelişimi için derslerde hatırat yazdırılmasını, öğrencilere şarkı sözü yazdırılmasını (Ayyılmaz, 2016; Cantürk ve Yeşiltaş, 2022),

❖ Öğrencilerin şarkıları seslendirdiği kayıtlar oluşturulmasını (Ayyılmaz, 2016),

❖ Şarkıların videolar eşliğinde sunulmasını ve kliplendirilmiş şarkıların konulara uygun şekilde hazırlanarak sunulmasını (Ayyılmaz, 2016; Bedir ve Akkurt, 2012) önerdikleri ve bu önerilerin sınıf öğretmenlerinin önerilerine benzer nitelikte olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin bu önerilerinin dikkate alınması ve gerekli düzenlemelerin sağlanmasıyla sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin ve şarkıların kullanımında yaşayacakları sorunların azalmasına ve sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmasına katkı sağlanabileceği söylenebilir.

5.3.1.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Şarkılar

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde, şarkıları, hangi öğrenme alanında, hangi türde ve hangi şarkıları kullandıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “birey ve toplum”, “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler”, “bilim, teknoloji ve toplum”, “üretim, dağıtım ve tüketim”, “etkin vatandaşlık” ve “küresel bağlantılar” olmak üzere 7 adet öğrenme alanı bulunmaktadır (MEB, 2023). Bu öğrenme alanlarından sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde kültür ve miras, insanlar, yerler, çevreler, etkin vatandaşlık, küresel bağlantılar, üretim dağıtım ve tüketim ve bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanlarında şarkılardan faydalanmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programında yer alan 6 öğrenme alanında şarkılardan faydalandığı ancak birey ve toplum öğrenme alanında şarkıları hiç kullanmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin, öğrenme alanları dışında sosyal bilgiler dersi ile ilişkili belirli gün ve haftalarda da şarkıları kullandıkları belirlenmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin şarkı kullanımı sınırlılıklarında da ifade ettikleri öğrenci seviyesine ve dersin konusuna uygun şarkı bulamadıklarına yönelik ifadeleri birey ve toplum öğrenme alanında da kendisini göstermiştir. Bu sınırlılık çerçevesinde yine sınıf öğretmenlerinin kullanabilecekleri ve bu öğrenme alanına ilişkin şarkıların da bulunduğu kılavuz kitaplar ve yine ders kitabında öğrenme alanlarına yönelik şarkıların yer almasının bu konuda çözüm olabileceği düşünülebilir. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde hangi öğrenme alanında şarkıları kullandıklarına yönelik bulgulara benzer olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersindeki 8 öğrenme alanının tamamında edebi ürünlerden yararlanılabileceğini, öğretmen adaylarının ise 6 öğrenme alanında kullanılabileceğini dile getirdiği görülmüştür. Her iki grubunda sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin en çok kültür ve miras, birey ve toplum ve küresel bağlantılar olmak üzere üç öğrenme alanında kullanılabileceğinde hem fikir oldukları görülmüştür (Beldağ ve Aktaş, 2016). Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin de şarkıları en çok kültür ve miras öğrenme alanında ve milli mücadele konusunda şarkıları kullanmalarıyla paralel bulgulara sahip olmasına karşın sınıf öğretmenlerinin birey ve toplum öğrenme alanında şarkı kullanmamış olmaları açısından birbirine ters düşmektedir. Bu farklılık öğrencilerin seviyelerinin ve öğretim kademelerinin farklı olmasına bağlanabileceği ve öğretmenlerin konu hakkındaki yeterliklerinden kaynaklanabileceği düşünülebilir.

Sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler dersinde şarkı türlerinden en çok türkü türünü kullanmaktadır. Türkülerin yanı sıra sınıf öğretmenleri eğitici şarkıları, marşları ve güncel

şarkıları da tercih etmektedir. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları 25 şarkı tespit edilmiştir. Tespit edilen şarkılar şunlardır:

Sınıf Öğretmenlerinin Kullandığı Şarkılar		
Çanakkale Türküsü	Türkiyem	Güneşin Alası Çok
Bölgelere Ait Türküler	Uzun İnce Bir Yoldayım	Tohumlar Fidana
İlgaz	Maraş'tan Bir Haber Geldi	Kestane Gürgen Palamut
Farklı Ülkelere Ait Şarkılar	Sakarya Türküsü	10. Yıl Marşı
Cumhuriyet Marşı	Güzel İzmir Duman Gıtmez Başından	23 Nisan Marşı
Ağrı Dağı	Bitlis'te Beş Minare	İzmir Marşı
Çarşamba'yı Sel Aldı	Mavi Gezegen	El Ele Verin
Hey Onbeşli	Gelin Ayşe	İki Büyük Nimetim Var
		Altın Yüzüğüm Kırıldı

Kültürle ilişkili ve hayata dönük, hayatın içinden varlığını devam ettiren bir edebi ürün türü olan şarkıları sosyal bilgiler dersi de kültür aktarımı ve kültürün korunmasında bir araç olarak görmektedir (Pektaş, 2022, s. 45). Bireye verilmesi hedeflenen değerlerimizi, tarihimizi, yaşantımızı yansıtması ve kültürel unsurlarımızın özümsebilmesi anlamında türküler, sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilere sunulabilecek bir başyapıt sayılabilir (Dilek, 2019, s. 190). Bu bağlamda şarkıların içerisinde bir tür olan türkülerin sınıf öğretmenleri tarafından en çok tercih edilen tür olduğu görülmektedir. Benzer şekilde sosyal bilgiler öğretmenlerinin de derslerinde türkü (12) ve şarkıları (5) kullandığı ancak türkülerini şarkılardan daha fazla tercih ettiği görülmektedir (Yıldırım, 2017). İçerisinde derin kültürel öğeler barındıran türkülerin daha çok kullanılmasının sebebi olarak da öğretmenlerimizin sosyal bilgiler dersinin temel amacı olan toplumsal kültür hazinesini kuşaktan kuşağa aktarmayı görev edinmiş olmaları ve bunu türküler aracılığıyla yerine getirdikleri düşünülebilir. Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde şarkıların kullanılmasına yönelik yapılan çalışmalarda türkü türüne ayrı bir yer verildiği de görülmektedir (Bölücek, 2008; Dilek, 2019; Gökdemir, 2019; Gülüm ve Ulusoy, 2008; Meydan, 2018a; Sidekli ve Coşkun, 2014; Ünlüer, 2018). Türküler şarkıların içerisinde bir tür olmasına karşın öğretmenler tarafından bazen şarkılardan ayrı bir tür gibi de algılanmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerden ikisine ait “*Biz şarkı demeyelim, türkü diyelim (13-E-Miraç)*”, “*Sosyal bilgiler dersinde genelde ben türkü söylüyorum, şarkı söylemiyorum (9-E-Nihat)*.” ifadeleri bunu gösterir niteliktedir. Bu da öğretmenlerimiz arasında, türkülerin kültürümüzün içinden gelen değerlerimiz olması adına diğer şarkılara nazaran ayrı bir değere sahip olduğu, yine aynı öğretmenlerin konuşmalarında geçen “*bağlamam vardı*” ve “*daha çok ben türküyle biraz daha haşır*

neşirim” sözlerinin de öğretmenlerin kendi ilgi ve yetenek alanlarının derslerinde kullandıkları edebi ürün tercihlerinde etkili olduğu söylenebilir.

5.4. DÖRDÜNCÜ AŞAMAYA AİT SONUÇ VE TARTIŞMA

5.4.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Şarkı Kullanımının Tercih Edilmemesi

Araştırmanın ilk aşamasına katılan 120 sınıf öğretmeninden 27’sinin sosyal bilgiler dersinde şarkıları kullanmadığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmeyen sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, şarkı kullanmayı tercih etmeme nedenleri ortaya konulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmama konusundaki görüşleri, kendi ifadelerinden yola çıkarak “genel nedenler” ve Millî Eğitim Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri belgesinden faydalanılarak “öğretmen yeterlikleri ile ilgili nedenler” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanmamalarındaki genel nedenler, öğretmenlerin dışsal sebeplere atfettikleri nedenler ve bireysel özelliklerine atfettikleri içsel nedenler olmak üzere aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Dışsal Nedenler	İçsel Nedenler
Öğretmen merkezli öğretim yapma	Konu ile ilişkilendirememe
Sınav odaklı yaklaşım	Müzik repertuarı/dağarcığına sahip olmama
Müfredatın yoğunluğu	İhtiyaç duymama
Öğrencinin özelliklerine uygun olmaması	Müzik yeteneğinin olmadığını düşünme
Zaman alıcı olması	Kılavuz ihtiyacı hissetme
Sınıf donanımının yetersizliği	Gereksiz bulma
Kılavuz eksikliği	Uygun bulmama
	Faydasız bulma

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih etmemesinin nedenlerine yönelik görüşleri, Millî Eğitim Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” kapsamında değerlendirilmesiyle ortaya çıkan öğretmenlik yeterlikleri ile ilgili nedenler de aşağıdaki başlıklar altında sıralanabilir.

Öğretmenlik Yeterlikleri ile İlgili Nedenler		
Mesleki beceri eksikliği	Mesleki alan bilgisi eksikliği	Kişisel mesleki gelişim eksikliği
Öğretme ve öğrenme sürecini yönetme eksikliği	Alan eğitimi bilgisi eksikliği	
Eğitim öğretimi planlama eksikliği	Alan bilgisi eksikliği	
Öğrenme ortamları oluşturma eksikliği		

Sınıf öğretmenleri şarkı kullanımını konusunda kendilerinde mesleki beceri eksikliği hissetmektedir. Öğretmenlerin, öğretme ve öğrenme sürecini yönetmedeki eksiklikleri, eğitim öğretim sürecinde şarkı kullanımında gerekli olan müzik becerisini sergileyemediği, şarkı kullanımının zaman aldığı düşüncesiyle öğretme ve öğrenme sürecinde zamanı etkili kullanamadığı, özellikle sosyal bilgiler ders müfredatının yoğun olduğunu düşüncelerinden dolayı öğretmen merkezli bir öğretim gerçekleştirerek öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımlarını sağlayamadıkları, şarkıları eğitim materyali haline getiremedikleri için öğretme ve öğrenme sürecinde uygun strateji, yöntem, teknik, araç, gereç ve materyalleri etkin kullanamadığı bununla birlikte sınıfta istenmeyen davranış ve durumların ortaya çıkmasından dolayı da etkin bir şekilde şarkıları kullanmadıkları tespit edilmiştir.

2023 sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğretmenlerin uygulamada dikkat etmesi istenilen hususlar arasında, sosyal bilgiler dersinin edebî ürünlerle desteklenmesi, öğrencilerin konuları sevdirecek edebî ürünler okumaya teşvik edilmesi gerektiği belirtilmektedir (MEB, 2023; s. 10). Şarkı kullanımını tercih etmeyen sınıf öğretmenlerinin ifadelerine bakıldığında, şarkıların ders planlarında yer almaması, şarkıların öğretim materyali olarak kullanılmaması ve öğrenme ortamlarının bu yönde düzenlenmemesi, sosyal bilgiler öğretim programına uygun olmaması yönünden de sınıf öğretmenlerinin, eğitim öğretimi planlama eksikliği ve öğrenme ortamları oluşturma yönündeki eksikliğini göstermektedir.

Mesleki alan bilgisi ve mesleki alan eğitimi bilgisi yeterliliğinde sınıf öğretmenlerinden alanının öğretim programını tüm öğeleriyle açıklaması, diğer öğretim programlarıyla ilişkilendirmesi ve farklı strateji ve yöntemleri karşılaştırabilmesi beklenmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal bilgiler dersi öğretim programında edebi ürünlere yer verilmesine karşın sınıf öğretmenlerinin şarkıları sosyal bilgiler dersiyle ilişkilendirememeleri, şarkıları sosyal bilgiler dersi müfredatına uygun bulmamaları ve farklı disiplinlerin programlarıyla ilişkilendirememeleri sınıf öğretmenlerinde mesleki alan eğitimi bilgisi eksikliği olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Sınıf öğretmenleri, müzik repertuarlarının geniş olmadığına ve bu konuda yeterli eğitimleri olmadığına inanmaktadır. Görev yapmakta olan sınıf öğretmenlerinin kişisel ve mesleki gelişim yeterliği açısından kendisini geliştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmadıkları, bu konuda farkındalık çalışmaları ve eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılabilir. Sadece sınıf öğretmenlerinin değil sosyal bilgiler öğretmenlerinin de

bazılarının zaman darlığı, konuların yoğunluğu, kendilerini yetersiz veya az yeterli görmelerinden (İbret, Avcı, Karabıyık, Güleş, ve Demirci, 2017; Yıldırım 2017), edebi ürünleri yeterince tanımadıklarından, edebi ürünleri kullanmanın sıkıcılığa sebep olabileceğini düşündüklerinden ve öğrencilerin TEOG sınavlarına hazırlanmasından dolayı edebi ürünleri derslerinde kullanmadıkları (Beldağ ve Aktaş, 2016) aynı zamanda edebi ürünleri nasıl ve ne amaçla kullanacaklarını bilmemeleri, konuya uygun edebi ürün seçememeleri ve edebi ürünlerdeki dil özelliklerinden dolayı öğretimde sorun yaşadıkları görülmektedir (Yıldırım, 2017). Menkıbeleri kullanmadıklarını belirten öğretmenlerin ise eğitim eksikliği, konuyla ilgili menkıbe bilmeme, konuya uygun menkıbe bulamama ile öğretim programı ve ders kitaplarında menkıbelere yer verilmemesini gerekçe gösterdiği (Topçu ve Kaymakçı, 2018) tespit edilmiştir. Bazı sosyal bilgiler öğretmenlerinin her kazanıma uygun olmaması ve seviyeye uygun hatıratlara ulaşmanın zorluğu gerekçeleriyle hatıratları derslerinde kısmen kullandıkları veya kullanmadıkları belirlenmiş, ders kitaplarında hatırata yeterli düzeyde yer verilmemesi, hatırat kullanılabilecek konular hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları, hatırat kullanımında kendilerini mesleki açıdan tam anlamıyla yeterli bulmamaları ortaya koyulmuş, öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde hatırat kullanımının eğitsel değerine ilişkin kısmi farkındalığa sahip oldukları ancak hatıratın sosyal bilgiler dersinde etkili kullanımı konusunda mesleki eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır (Cantürk ve Yeşiltaş, 2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, büyük bir oranda lisans süresince edebi ürünlere ve edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımına yönelik olarak aldıkları eğitimi yetersiz buldukları, özellikle de uygulama boyutunda edebi ürünleri nasıl kullanacakları konusunda eksik oldukları tespit edilmiştir (Yeşilbursa ve Sabancı 2015). Tarih öğretmenlerinin ise ders programının edebi ürünlere dayalı öğretim etkinlikleri için uygun olmadığı, edebi ürünlere dayalı öğretim etkinliklerinin gerçekleşmesinde sınıf ortamının (kalabalık olması, fiziki ortamın yetersizliği vs.) uygun olmadığı, var olan edebi ürünlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu konusunda kararsız oldukları sonucuna varılmıştır (Çencen, 2010). Buradan hareketle sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ve tarih öğretmenlerinin benzer sebeplerle şarkıları ve edebi ürünleri derslerinde kullanmaktan kaçındığı dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin gerekçelerinin en çok mesleki yeterliklerin eksikliği ve bu konuda duyulan eğitim ihtiyacı noktasında birleştiği, diğer gerekçelere bakıldığında ise sınav odaklı yaklaşım, zaman alıcı olması, sınıf donanımının yetersizliği, konu ile ilişkilendirememe, öğrencinin özelliklerine uygun olmaması, uygun bulmama ve faydasız bulma yönünde olduğu görülmektedir.

5.5. ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlara bağlı olarak önerilerde bulunulmuştur.

1. Bu araştırmada sınıf öğretmenlerin edebi ürünlerden tiyatro metinlerini ve makaleleri sosyal bilgiler dersinde daha az tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazına göre bu durumun nedenlerinden birinin tiyatro metinleri ve makalelerin ders kitaplarında az yer alması olduğu anlaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin daha az kullandıkları tiyatro metinleri ve makaleler başta olmak üzere diğer az kullanılan edebi ürünlerin kullanımını artırmak için ders kitaplarında daha çok yer alması sağlanabilir.

2. Sınıf öğretmenlerinin kendilerine sunulan listedeki 38 edebi ürünün tamamını kullandıkları görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin bu açıdan edebi ürünleri geniş bir yelpazede tercih ettikleri söylenebilir. Ancak en çok kullanılan edebi ürünlere bakıldığında belli edebi ürünler üzerinde yoğunlaştığı bazı edebi ürünlerin ise çok az öğretmen tarafından tercih edildiği görülmektedir. Alan yazındaki her bir edebi ürünün kendine has özellikler taşıdığı bu açıdan da öğrenciler üzerindeki etkilerinin farklı olabileceği söylenebilir. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda da öngörüldüğü üzere tek bir edebi ürün çeşidinden ziyade farklı edebi ürün çeşitlerine de öğrenme sürecinde yer vermeleri, farklı öğrenme gruplarındaki öğrenciler için faydalı olabilir. Sınıf öğretmenleri derslerini edebi ürünlerle çeşitlendirmeleri sayesinde farklı öğrenme özelliklerine sahip öğrencilere de hitap ederek bütün öğrencileri eğitim öğretim sürecine dahil edebilirler. Bu anlamda sınıf öğretmenleri, belli edebî ürünlere yoğunlaşmak yerine bütün edebî ürünlere eşit ağırlık vererek edebi ürünleri tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilendirmek suretiyle sosyal bilgiler derslerinde kullanabilirler.

3. Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanımına yönelik görüşlerine, edebi ürün türlerinden şarkıları kullanmayı tercih eden ve tercih etmeyen öğretmenlerin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Benzer amaçla ve sınıf öğretmenleriyle, diğer edebi ürün türlerine yönelik araştırmalar yapılması önerilebilir.

4. Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin edebi ürün kullanım durumlarıyla cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık olup olmadığı araştırılmış, edebi ürünlerin büyük çoğunluğunda (36) anlamlı fark bulunmamıştır. Söylev (Nutuk) türünde erkek öğretmenler lehine, mektup türünde ise kadın öğretmenler lehine anlamlı farka ulaşılmıştır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda sınıf öğretmenleri arasında söylev (Nutuk) ve mektup türlerinde

oluşan anlamlı farklılığın nedenleri araştırılabilir. Bu konuda nitel bir çalışmayla sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurulabilir.

5. Ülkemizde uygulanan eğitim programları hazırlanırken değerlerimizle ve yetkinliklerle bütünleşmiş, bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek amacıyla bir perspektif oluşturulmuştur. Öğretim programlarında öğrencilere, 21. yüzyıl vatandaşı olarak yetişmeleri için hayatları boyunca ihtiyaç duyacakları 27 temel beceri, 10 kök değer ve 8 yetkinlik kazandırılması beklenmektedir. Sınıf öğretmenlerinin edebi ürünlerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının beceri öğretimini desteklediği ve değer aktarımını sağladığı ifadelerinden yola çıkarak öğretim programlarının amacına ulaşabilmesi için sınıf öğretmenleri bu becerileri, değer ve yetkinlikleri kazandırmada edebi ürünlerden geniş ölçüde yararlanabilirler. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde öğrenciye kazandırılması beklenen değerlerin aktarımında; becerilerin geliştirilmesinde öğretmenler halk ozanlarından, türkülerden dolayısıyla şarkılardan yararlanabilirler.

6. Sınıf öğretmenleri, şarkıların sosyal bilgiler dersinde daha etkili kullanılması adına ders materyali haline getirilmesi ancak bunu yaparken de şarkıların ölçülü bir şekilde kullanılarak çocuğun gözünde sıradanlaştırılmaması ve şarkıların öğrenciye vereceği duyguya dikkat ederek kullanılması gerektiğini düşünmektedir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin şarkıların seçimine özen göstermesi, her şarkının değil sınıf geneline ve öğrencilerin özelliklerine uygun, öğretici ve anlamlı şarkıları ve edebi ürünleri seçmesi, seçtikleri bu ürünleri sosyal bilgiler dersinde kullanılacak bir öğretim materyali haline getirmesi, dersin konu/kazanımlarıyla ilişkilendirilerek ölçülü bir şekilde kullanması ve öğrencilerin aktif katılımının sağlanması açısından da bu sürece dahil edilmesi önerilebilir.

7. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde çocukların dünyasına hitap edebilecek, gelişimine ve yaşına uygun şarkıların kullanılacağı, şarkılarda toplumsal ve ahlaki açıdan uygun olmayan sözcükler olmamasına da dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Şarkıların içeriğinde bulunabilecek uygun olmayan sözcükler, eğitim ortamlarında olumsuzluk yaşanmasına sebep olabilir. Sınıf öğretmenlerin öğretim materyali olarak kullanacakları edebi ürünleri ve şarkıları önceden araştırarak derslerini planlamaları, kullanılacak şarkıların dersten önce mutlaka öğretmen tarafından dinlenilmesi öğretim sürecinde yaşanabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırabilir.

8. Sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde şarkıları dikkat çekme amacıyla en çok dersin giriş aşamasında kullandığı görülmüştür. Az sayıda sınıf öğretmeni dersin

geliştirme ve değerlendirme aşamasında kullandığını ifade etse de sınıf öğretmenlerinin bahsetmiş olduğu şarkıların öğrenciye ve öğretmene yönelik faydalarından azami şekilde yararlanabilmeleri için sadece giriş aşamasında değil dersim tüm aşamalarında yer vermeleri önerilebilir.

9. Sosyal bilgiler dersinde dersin konu/kazanımlarına, çocuğun yaş ve dil seviyesine uygun şarkı bulamamak sınıf öğretmenleri tarafından en çok dile getirilen sorunlardan birisi olmuştur. Bu konuda öğretmenlere sosyal bilgiler dersinin konu /kazanımlarına ve sınıf seviyelerine uygun şarkılar bulmalarına, bu şarkıları nasıl ve ne şekilde kullanabileceklerine yardımcı olabilecek eğitimler sağlanabilir. Var olan şarkıların yanı sıra dersin konu/kazanımlarına uygun şarkı bulunmadığı durumlarda öğrencilerin dersin konusu ile alakalı kendi şarkı sözlerini yazmaları istenebilir.

10. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün ve şarkıların kullanılmasına yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin betimlendiği bu çalışmada sınıf öğretmenleri yaşadıkları sorunları dile getirerek bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerden;

- ❖ sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkılardan hazırlanmış bir şarkı repertuarının oluşturulması,
- ❖ öğretmenlerin derslerinde kullanabilecekleri şarkılara ulaşabilmeleri için öğretmenlere yönelik bir şarkı arşivi hazırlanması,
- ❖ şarkıların nasıl kullanılacağını gösteren bir kılavuz oluşturulması,
- ❖ sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkıların CD halinde öğretmenlere sunulması,
- ❖ ders kitaplarında ilgili sayfalara kullanılacak şarkılar için karekod oluşturularak şarkılara ulaşımın kolaylaştırılması,
- ❖ çocuklara yönelik konulara uygun şarkıların yazılması,
- ❖ ders kitaplarında şarkılara daha fazla yer verilmesi
- ❖ ders süresinin ve müfredatın bu konuda tekrar düzenlenmesi önerilerinin eğitim paydaşları tarafından dikkate alınması önerilebilir.

11. Sınıf öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde kullandıkları şarkıların sözlerinin de ders işlenişinde bahsedilmesi, sözlerinin üzerinde durulmasıyla şarkıların daha anlamlı hale geleceğini düşünmektedirler. İlkokul öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal özellikleri göz önünde bulundurularak şarkıların içeriğinde öğrencilerin anlamını bilmediği kelimeler olabileceğinden şarkıların sözleri üzerinde durmanın faydalı olabileceği söylenebilir. Bu açıdan sınıf öğretmenleri derslerinde şarkılara yer verirken sözleri ile ilgili öğrencilere

açıklamalar yapabilir ve öğrencilerin şarkıyı içselleştirmeleri için varsa hikayelerine de yer verilebilir.

12. Sınıf öğretmenleri, öğrenmenin kalıcı hale gelmesi için çocuk şarkılarının, sosyal bilgiler dersinde kullanılabileceği, çocukların seveceği şarkıların onları derslere daha çok motive edeceği ve bu sayede de derse katılımlarının artacağı görüşündedirler. Ayrıca ilkokul öğrencilerinin dikkat süreleri göz önünde bulundurulduğunda ders sürelerinin içerisinde çocukların dikkatlerinin dağıldığı ve şarkıların kullanılmasıyla çocukların derse karşı olan motivasyonlarının maksimum seviyeye çıkarılabileceği de ifade edilmektedir. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılan şarkıların etkililiğini arttırmak için öğrencilerin seveceği, yaş seviyesine uygun şarkılar seçilebilir ve öğrencilerin daha çok duyusuna hitap edebilmek adına bu şarkıların kliplerinden faydalanılabilir. Çağımızın teknoloji çağı olduğu düşünüldüğünde, sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek, içerisinde dersin konularına yönelik bilgilendirici noktaların da bulunduğu, öğretmenlerin kullanımına sunulmak üzere teknolojik kaynakların hazırlanması ve bu kaynaklarda şarkıların kliplerine de yer verilmesi önerilebilir.

13. Sınıf öğretmenlerinin öğrenme alanlarında kullandıkları şarkılar incelendiğinde sosyal bilgiler programında bulunan 7 öğrenme alanından 6'sında şarkıları kullandıkları, birey ve toplum öğrenme alanında şarkılara hiç yer vermedikleri görülmüştür. Sınıf öğretmenlerine yönelik içerisinde sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarıyla ilişkili şarkıların da bulunduğu kılavuz kitaplar hazırlanması ve yine ders kitabında öğrenme alanlarına yönelik şarkılara daha çok yer verilmesi önerilebilir.

14. Sosyal bilgiler öğretim programında edebi ürünlere değinilse de kazanım ve açıklamalar incelendiğinde edebi ürünlere yönelik çok kısıtlı açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Sınıf öğretmenlerine edebi ürünleri ve şarkıları derste işlevsel olarak nasıl kullanacakları konusunda fikir vermesi adına programda edebi ürünlere yönelik açıklamalara daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

15. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımını tercih eden sınıf öğretmenleri öz eleştirilerinde sosyal bilgiler dersinde kullanabilecekleri şarkılar için kendi şarkı dağarcığını ve yeteneklerini sınırlı görmekte ve şarkıların eğitim materyali haline getirilme sürecinin de öğretmenin iş yükünü arttırdığını ifade etmektedir. Şarkı kullanımını tercih etmeyen öğretmenler ise kendilerine atfettikleri nedenlerde benzer şekilde müzik repertuarı/dağarcığına sahip olmadıklarını ve müzik yeteneklerinin olmadığını dile

getirmektedir. Aynı zamanda şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanılmamasının Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlik Belgesi çerçevesinde incelediğimiz araştırmada öğretmenlerin mesleki bilgi ve beceri yeterlikleri açısından eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler derslerinde kullanılmak üzere öğretmenlere sunulacak şarkı repertuarı/listesi ile öğretmenlerin iş yükü azaltılabilir, mesleki yeterliklerini arttırmak için de sınıf öğretmenlerine mesleki hizmet içi eğitim kursları düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Açık, İ. (2020). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik değerlerinin biyografilerle öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Açık, Ü. (2014). *6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk edebiyatı ürünlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Akçay, H. ve Kapıcı, H. (2016). Hayat bilgisi dersi öğretim programı ve temel beceriler. S. Güven ve S. Kaymakçı (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss. 112-131). Pegem Akademi.
- Akdağ, H. (2016). Hikayeler (öyküler) ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.) *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (ss: 159-185). Pegem Akademi
- Akengin, H. ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve derse ilişkin görüşlerine etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2),1-19
- Akinoğlu, O. (2011). Yapılandırmacılık. Oral, B. (Ed.), *Öğrenme-öğretme kuram ve yaklaşımları içinde* (ss. 429- 446). Pegem Akademi.
- Akkurt Çağlar, A. (2021). Öğretmen adaylarının şarkı sözlerindeki coğrafya kavramlarını anlama düzeyi ve kavram yanlışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(4), 1420-1439.
- Akkuş, Z. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde destanların kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 31-48.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605- 626.
- Aksoy, B., Karatekin, K, Kuş, Z. ve Sönmez Ö. F. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Education Sciences*, 5(4), 1483-1497.
- Aksu, İ. (2019). *Fen bilimleri dersinde öğretim materyali olan şarkıların kullanılmasının öğrencilerin başarı, tutum ve kalıcılık üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Aktan, E. (2010). *Fransızca öğretiminde şarkıların özgün materyal olarak kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, S. (2008). *İlköğretim II. kademe okul şarkılarının öğrencilere uygunluğunun incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Akyol, Y. (2011). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde Türk tarihinde yolculuk ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

- Akyol, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimlerine etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-14
- Akyol, Y. (2017). II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin değerler eğitiminde edebî ürünlerin ve müziğin kullanımına ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 376-393.
- Akyürek Tay, B. ve Çakmak, M. A. (2020). BİLSEM'deki özel yetenekli öğrencilerde ve örgün eğitimdeki öğrencilerde bant karikatürleriyle desenlenmiş örnek olay yönteminin sosyal bilgiler dersinde başarıya etkisi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(33). 146-172 <https://doi.org/10.29329/mjer.2020.272.7>
- Akyürek Tay, B. ve Tay, B. (2009). Hayat bilgisi öğretiminde yapılandırmacılık. B. Tay (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss.49-69). Maya Akademi.
- Akyüz, Y. (2021). *Türk eğitim tarihi M.Ö.1000-M.S.2021*. Pegem Akademi.
- Alan, Y. (2021). Bilgilendirici metin türleri. Ş. Demirel ve S. Seven (Ed.). *Çağdaş çocuk edebiyatı içinde* (ss.192-217). Pegem Akademi.
- Albayrak, N. (2012). *Türkü*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Alkan, V., Şimşek, S. ve Armağan Erbil, B. (2019). Karma yöntem deseni: Öyküleyici alan yazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 559-582.
- Alshawabkeh, E. K. Y. (2018). *Arapça öğretiminde dil yeteneklerinin geliştirilmesinde şarkı kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altunbay, M. ve Soylu, Ş. (2020). Çocuk edebiyatının disiplinler arası öğrenmeye etkisi: Hikâye ile matematik öğrenimi ve bir kitap incelemesi. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 5(1), 17-24.
- Arıcı, A. F. (2016). Estetik değer oluşturmada masalların rolü: Türk masalları örneği. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1017-1035. <https://doi.org/10.17556/jef.92998>
- Arıcı, A. F. (2018) *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Pegem Akademi.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik halkbilimi/halk edebiyatı sözlüğü terimler-motifler/kavramlar*. Karahan Kitabevi.
- Asiltürk, B. (2011). *Yazılı anlatım metin inceleme ve oluşturma*. İkaros Yayınları.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (ss. 3- 48). Pegem Akademi.
- Aslan, O. (2019). Z kuşağı çocuklarının matematik öğreniminde 'çocuk edebiyatı'. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 32-48.
- Ata, B. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programı. Öztürk, C. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (ss.33-47). Pegem Akademi Yayınları
- Ata, B. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde ölümardı (nekroloji) yazılarından (vefat ilanları, vefeyât [obituary] ve ihtisasat [eulogy]) yararlanma R. Turan ve H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar III içinde* (ss. 115-129). Pegem Akademi.

- Atılay, D. (2017). *The use of songs in teaching vocabulary to young learners in a foreign language teaching classroom*. [Yabancı dil öğretilen sınıfta küçük öğrencilere kelime öğretiminde şarkıların kullanımı] Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Avaroğulları, M. ve Ayılmazdır, H. (2017). Değerler eğitiminde Türkiye cumhurbaşkanları ile ilgili anekdotların kullanılabilirliği hakkında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(2), 99-115.
- Avcı, Y. E. ve Asma, F. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü ve yazılı edebi ürünlere dayalı materyal kullanımı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (ss. 247-267). Pegem Akademi
- Ay, A. (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme amaçlı yazma etkinliklerinden mektup ve şiir kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Doktora Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Aydın, H. (207). *Felsefi temelleri ışığında yapılandırmacılık*. Nobel Yayıncılık.
- Ayre, C. ve Scally A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1),79–86. <https://doi:10.1177/0748175613513808>
- Aytaş, G. (2001). Çocuk ve tiyatro. *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Eğitim Dergisi*, 49(50).
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Ayvaz, A. (2010). *4. sınıf matematik dersi bölme işlemi alt öğrenme alanının edebi ürünlerle işlenmesinin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ayyılmaz, A. M. (2016). *Sosyal Bilgiler öğretiminde eğitsel müzik kullanımının öğrencilerin akademik başarıları ve derse yönelik tutumları üzerindeki etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik başarısı ve yaratıcılıklarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Baki, Y. ve Karakuş, N. (2014). Fıkra Türünün Eğitimdeki Yeri ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kullanılabilirliği, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (XVII), 785-812. <https://doi.org/10.14225/Joh406>
- Barut, D. (2017). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının yaratıcı düşünmeye etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baştuğ, H. (2019). *Sosyal bilgilerde seyahatnamelerin yeri ve seyyahların gözüyle Nevşehir*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Batdı, V. ve Semerci, Ç. (2012). Şarkıların yabancı dil becerilerini geliştirmedeki etkililiğine ilişkin öğrenci görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 126-133

- Bayram, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinin kullanımı konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(1), 349-369.
- Bedir, G. ve Akkurt, A. (2012). Şarkılarla coğrafya öğretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28), 303-316.
- Beldağ, A. ve Aktaş, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımı: nitel bir çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 953-981.
- Belen, M. (2015). Siyasetnameler ve bir siyasetname örneği: Adab-ı saltanat. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (34), 275-283. <https://doi.org/10.9761/jasss2858>
- Biber Öz, N. (2001). İnsanın kültürel gelişiminde müzik eğitiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(1), 100-102.
- Bıçer, H. (2019). *Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencinin akademik başarısına ve derse karşı tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Bilgin, A., S. (2009). *İlköğretim öğrencilerinin okul şarkılarına yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Siyasal Kitabevi.
- Bindebir, M. (2021). *Sosyal bilgiler öğretiminde Nizamülmülk' e ait siyasetname isimli eserinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Boz, C. (2019). *Hücre konusunda bestelenen şarkıların 6. sınıf fen bilimleri dersinin öğretimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aksaray.
- Bölücek, B. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Buluç, B. (2019). Eğitim amaç ve işlevleri. E. Karip (Ed.), *Eğitime giriş içinde* (ss. 20-48). Pegem Akademi.
- Bulut, İ. (2016). *Yeni ilköğretim birinci kademe programlarının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Bütüner, İ. (2010). *İlköğretim matematik öğretiminde şarkı kullanımının bazı değişkenler üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Büyükkavas Kuran, Ş ve Ersözlü, Z. N. (2009). Sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatına ilişkin görüşleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-17.
- Can, R. T. (2017). *4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarının program etkinliklerinin ve ders kitaplarının yapılandırıcılık açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Cantürk, A. ve Yeşiltaş, E. (2022). Sosyal bilgiler dersinde hatırat kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(4), 1338-1363. <https://doi.10.17240/aibuefd.2022.22.74506-1162521>

- Celepoğlu, A. (2007). Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı. O. Yılar ve L. Turan, (Ed.). *Çocuk ve edebiyat içinde* (ss. 30-31). Pegem Yayınları.
- Cengiz, Y. (2004). *Yabancı dilde sözcük öğretimine müzik kullanımının etkilerinin beyin temelli öğrenme kuramı ışığında araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Enstitü, Ankara.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. A. J. Mills, G. Eurepas ve E. Wiebe (Ed.), *Encyclopedia of case study research içinde* (ss 582-583). SAGE.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Esin Yayınevi
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (4. Baskı). Sage Publication
- Creswell, J. W. (2021). Beş nitel araştırma yaklaşımı. S. B. Demir ve M. Bütün (Çev. Ed.) ve M. Aydın (Çev.). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni içinde* (ss. 71-112). Siyasal Kitabevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 2013, 3. Baskı).
- Creswell, J.W. (2020). *Eğitim araştırmaları* H. Ekşi (Çev.) Edam Yayın (orijinal eserin yayın tarihi 2012)
- Creswell, J.W., Plano Clark, V.L., Gutman, M.L. ve Handson, W.E. (2003). Advanced mixed methods research designs. A. Tashakkori and C. Teddlie (Eds), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*, in Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çalışkan, F. (2005). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde aktif öğrenme yöntemlerinden çözümlemeli öykü yönteminin öğrencilerin akademik başarılarına, tutumlarına ve aktif öğrenme düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Çalışkan, H. ve Çoşkun Buluç, S. (2020). Şiirler ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.). *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (ss. 79-104). Pegem Akademi
- Çangal, Ö. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültür taşıyıcısı olarak türküler. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*, 2(2), 9-20.
- Çatak, M. (2020). Programlara göre sosyal bilgilerin tarihi gelişimi. S. Şimşek (Ed.). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss.1-24). Pegem Akademi
- Çelik, A. (2011). *6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (MEB) yer alan İpek Yolu'nda Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimlerin kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, A. (2016). Sosyal bilgiler dersi öğretiminde Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin kullanımı. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, A. (2017). Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi. T. Çelikkaya, Ç. Öztürk Demirbaş, T. Yıldırım ve H. Yakar (Ed.), *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi II içinde* (ss. 327-346). Pegem Akademi.
- Çelik, A. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin öğretiminde kullanılabilecek geleneksel çocuk oyunlarının incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(1), 413-424.

- Çelik, A. ve Çetin, T. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretiminde Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin kullanımı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*,8(3), 2336-2359.
- Çelik, H. (2018). *Müzik destekli öğretim yönteminin yedinci sınıf Türkçe dersi millî kültür temasının öğretimine etkisi: Barış Manço şarkıları örneği*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çelikkaya, T. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde araç gereç ve materyal kullanımının önemi. R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (ss. 37-62). Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T. ve Esen, Z. (2017). Değerler eğitiminde atasözü, deyim ve özdeyişlerin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017 (9), 35-56.
- Çencen, N. (2010). *11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarih öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına ilişkin görüşleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 219-236.
- Çepni, O., Kılcan, B. ve Palaz, T. (2019). Sözlü ve yazılı kültür aktarımında sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin öğretmen görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 629-644.
- Çiftçi, T. (2011) *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çobanoğlu, Ö. (2018a). Halk edebiyatı alanı ve araştırma yöntemleri. H. Biltekin (Ed.). *Halk edebiyatına giriş I* içinde (ss.18-40). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1435
- Çobanoğlu, Ö. (2018b). Halk edebiyatında anlatmalık türler: Masal, halk hikâyesi, fıkralar. H. Biltekin (Ed.). *Halk edebiyatına giriş I* içinde (ss.130-160). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1435
- Çobanoğlu, Ö. (2018c). Halk edebiyatında konuşmalık türler: atasözleri, deyimler, bilmeceler, alkış-karşılar, tekerlemeler. H. Biltekin (Ed.), *Halk edebiyatına giriş I* içinde (s.76-100). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1435
- Çobanoğlu, Ö. (2018d). Halk edebiyatında tür ve şekil. H. Biltekin (Ed.), *Halk edebiyatına giriş I* içinde (s.42-75). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1435
- Değirmenci Toraman, K. (2018). *Sözlü ve yazılı edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde akademik başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Değirmenci Toraman, K. ve Memişoğlu, H. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürün ve görsellerin değerlerini inceleme bakış açılarını inceleme. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 198-217. <https://doi.org/10.24289/ijsser.1081371>
- Değirmenci, E. ve Kaymakçı, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 281-305. <https://doi.org/10.17556/erziefd.400021>

- Değirmenci, H. (2016). *Şarkılarla yapılan matematik öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deleş, B. ve Kaytez, N. (2020). Çocuk gelişiminde müziğin yeri ve önemi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(10), 133-142.
- Demir, H. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde eğitsel şarkı kullanımının akademik başarı ve kalıcılık üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Demir, N. (2013) *Türk manileri*. Gazi Kitap Evi.
- Demir, S. B. (2011). *Sosyal bilgiler öğretim programına göre tasarlanmış hikâyelerin etkililiği*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, S. B. ve Akengin, H. (2012). *Hikayelerle sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- Demir, T. (2019). *Dijital öykülerin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin motivasyon, tutum ve başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Demirci, M. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında verilen edebi ürünlerin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sekizinci sınıf öğrencilerinin tarih öğretiminde kullanılan zaman ve kronolojiyle ilgili bazı kavramları anlama düzeyi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (19), 155-163
- Demirel Ö., Seferoğlu S. S. ve Yağcı E. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Pegem.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. (23. Baskı) Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2020). Eğitimde program geliştirme: kuramdan uygulamaya. (29. Baskı) Pegem Akademi
- Demirkaya, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde ders kitabı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (ss. 87-101). Pegem Akademi.
- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(3). 159-166
- Deveci, H. (2018). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (ss. 20- 36). Pegem Akademi
- Deveci, H. ve Bayram, H. (2022). Sosyal bilgilerin tanımı kapsamı ve önemi. Ö. G. Bayır ve T. S. Ay. (Ed.), *İlk ve ortaokullarda uygulama örnekleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss.11-34). Ankara: Vizetek
- Dilaver H. H ve Akyürek Tay B. (2011). Sosyal bilgilerde yapılandırmacılık. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 100-126). Pegem Akademi
- Dilek, O. (2019). *Neşet Ertaş türkülerindeki sosyal bilgiler dersi değerleri*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

- Dinçer, M. (2008). *İlköğretim okullarında müziklendirilmiş matematik oyunlarıyla yapılan öğretimin akademik başarı ve tutuma etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Doğan Yolgösteren, B. (2020). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında gazete kullanımı: Sabah gazetesi internet haberlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisans Üstü eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, M. (2019). *Hikâye destekli sosyal bilgiler öğretiminin 5. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Doğan, M. (2021, 17-19 Eylül). *Tarih ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan kök değerlerin kazandırılmasında okul zil seslerinin etkisi; Barış Manço örneği*. 7. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Dolmaz, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımının yaratıcı yazma becerilerine etkisi*. Doktora Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Dolmaz, M.ve Kaya, E. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 54-67.
- Dönmez Usta, N. (2020). Öğretim materyalinin seçimi, hazırlanması ve tasarımı. E. Ültay ve N. Ültay (Ed.), *Okul öncesi eğitimi için öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* içinde (ss.61-80). Pegem Akademi.
- Dönmez, C., Yazıcı, K. ve Uslu, S. (2015). Tarih öğretmenlerine göre hatıratların eğitim-öğretim sürecinde kullanılabilirlik durumları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 2055-270.
- Dukes, S. (1984). Phenomenological methodology in the human sciences. *Journal of Religion and Health*, 23(3), 197-203.
- Durmaz, A. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde alternatif yaklaşımlara ilişkin öğretmen görüşleri: şiir ve müzik modülü. *Eğitim Araştırmaları için Açık Dergi*, 4(2), 77-86.
- Durmaz, B., Can, D. ve Özer, A. (2022). Matematik öğretimi ve çocuk edebiyatı bütünleştirmesine ilişkin öğretmen görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(34), 377-394.
- Dündar, Z. ve Baysan, S. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde efsanelerin kullanımı. *Turkish Studies*, 12(18), 293-310.
- Eady, I. L. ve Wilson, J., D. (2007). Restructuring music's role in the middle school curriculum. *College Student Journal*, 41(1), 239-241.
- Edgington, W. D. (1998). The use of children's literature in middle school social studies: What research does and does not show. *The Clearing House*, 72(2), 121-125.
- Elbir, B. (2020). *Edebiyat bilgi ve kuramları*. (7.baskı). Pegem Akademi
- Elcuma, A. (2023). *İngilizcenin öğretiminde kelime öğretimine ilişkin şarkıların kullanımı üzerine bir araştırma: Uygulama ve etkililik*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Er, H. (2005). *Sosyal bilgiler dersinde biyografi öğretimi: Atatürk'ün Hayatı metninin analizi ve yeni bir tasarım*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Er, H. (2010). *Sosyal bilgiler eğitimi kapsamında ilköğretim öğrencilerinin "Biyografi" kullanımına ilişkin görüşleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Er, H. ve Şahin, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde "biyografi" kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 75-96.
- Er, H., Ünal, F. ve Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadi Şirazi'nin "Bostan" ve "Gülistan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 225-242
<https://doi.org/10.17556/jef.42840>
- Erdem, R. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yayınevi
- Erdoğan, N. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde resimlendirilmiş öykülerin tarihsel düşünme becerilerinin gelişimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erkılıç, T. A. (2021). Felsefenin tanımı, kapsamı, felsefe-egitim ilişkisi, eğitim felsefesi. İçinde. A. Boyacı (Ed.), *Eğitim felsefesi içinde* (ss. 1-17). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:2489
- Eroğlu, S. ve Devenci, H. (2021). Ortaokul öğrencilerinin girişimcilik düzeyleri ile girişimcilik becerisinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1190-1211.
<https://doi.org/10.24315/tred.784710>
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan Yayınları.
- Eryılmaz, Ö. ve Çengelci Köse, T. (2018). Sosyal bilgilerde edebi ürünler ve değerler eğitimi: Küçük Prens örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Eskimen, A. D. ve Kılıçoğlu, G. (2020, 24-26 Aralık). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan edebî ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu-ISOEVA- 4, Karabük, Türkiye.
- Eyüpoğlu, E. K. (1973). *Şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. Doğan Kardeşler Matbaacılık.
- Faiz, M. (2020). İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi metinlerin yeri. H. Yolcu ve S. Oğuz Haçat (Ed.), *Bilim insanı Dr. Mustafa Eski'ye armağan içinde* (ss. 285-304). Pegem Akademi
- Fıstıkçıoğlu, F. M. (2021). *20. yüzyıl Türk edebiyatında günlük*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. (3.Baskı). Pegem Akademi.
- Gevenç, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde fıkraların kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

- Gez, A. ve Çinpolat, E. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında edebî ürünlerle ilgili hazırlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 535-555. Doi: 10.37669/milliegitim.791314
- Gezer, S. (2016). Ağıt metinlerinin sözlü tarih belgesi niteliği-sel ağıdı-. *Journal of International Social Research*, 9(42).658-667
- Giorgi, A. (1997). The theory, practice, and evaluation of the phenomenological method as a qualitative research procedure. *Journal of Phenomenological Psychology*, 28(2), 235-260. <https://doi.org/10.1163/156916297X00103>
- Girmen, P. (2013). Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 117-142.
- Gorgoretti, B. (2020). Milli kimliğin biçimlenmesinde müzik eğitiminin rolü. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 143-162. <https://doi.org/10.34056/aujef.621120>
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebî ürünlerden yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 15(27), 341-369.
- Göçer, A. ve Akgül, O. (2018). Türkçe eğitiminde karikatür kullanımı ve eğitimsel değeri. *Dil Eğitimi ve Araştırma Dergisi*, 4(2), 86-100.
- Göher, F. (2007). Toplumsal değerler ve çocuk şarkılarının konuları. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları*, (9), 315-324.
- Gökdemir, S. (2019). 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde türkülerle değerler eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gökşenli, E. Y. (2011). Yabancı dil olarak İspanyolca öğretiminde müziğin öğretim aracı olarak kullanımı. *Mediterráneo/Mediterraneo*, (6), 13-43.
- Gönenç, S. ve Açıkalın, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bunlara getirdikleri çözüm önerileri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 26-41
- Gönül, A. N. (2016). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü ve imge destekli öğretimin öğrencilerin ilgi ve tutumlarına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Görmez, E. (2018). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan edebî eserler üzerine bir inceleme. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(30), 4291-4296.
- Guzzetti, B. J., Kowalinski, B. J. ve McGowan, T. (1992). Using a literature-based approach to teaching social studies. *Journal of reading*, 36(2), 114-122.
- Gülcü, A. ve Küçükkaragöz, H. (2021). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi öğretiminde çocuk edebiyatı ile yapılandırılmış dramaya ilişkin görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 742-768
- Güldalı, V. (2019). Yabancılarla Türkçe kelime öğretiminde müziğin etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Güleç, K. S. (10-15 Eylül 2009). Müziğin Kişisel işlevleri açısından müzik eğitiminde güdülenmenin önemi. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*

bildiriler kitabı içinde (ss. 365-375). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

- Gülmez, N. (2022). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde türkülerle değer kazanımı (Kütahya türküleri özelinde)*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ş. Yaşar. (Ed.), *Sosyal bilgiler ve hayat bilgisi öğretimi* içinde (s. 57-78). Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127.
- Gümüş, İ. (2016). Bir Türkünün Bağlama Dayalı Göstergesel Dönüşümü: Mamoş Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 11(21).
- Gümüş, S. (2019). *Çocuklara yabancı dil olarak Fransızca'nın öğretiminde şarkı destekli kelime öğretiminin önemi ve başarıya katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gündeş, O. (2021). *Sosyal bilgiler öğretiminde "Kutadgu Bilig" in değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güneş, F. (2010). Ninnilerin çocukların dil ve zihinsel gelişimine etkisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(3), 27-38.
- Güney, S. Y. (2003). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımına ilişkin bir durum çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Güngör Akıncı, B. A. ve Karadeniz, M. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihî metin ve hikâye kullanarak değerlerin öğrencilerine kazandırılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(3), 633-641. Doi: 10.5961/higheredusci.1186024
- Güngör, Z. Y. (2014). Yabancı dil öğretiminde şarkıların kullanımı: Fransız dili eğitimi bölümü öğrencileriyle bir uygulama *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 141-151.
- Gürbüz, F., Çeker, E. ve Töman, U. (2017). Eğitsel şarkı ve oyun tekniklerinin öğrencilerin akademik başarıları ve kalıcılığı üzerine etkileri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (24), 593-612.
- Gürler, A. Z. (2018). *Sosyal bilgiler öğretiminde şiir kullanımının öğrencinin akademik başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Güven, M. (2019). Eğitimde program geliştirme. N. Karadağ ve İ. Usta (Ed.), *Öğretimde planlama ve değerlendirme* içinde (ss. 2-25). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No:2082
- Hansen, A. (1998). *Mass communication research methods*. Palgrave Macmillan
- Harmanş, T. (2017). *4.sınıf sosyal bilgiler dersinde dürüstlük değerini kazandırmada edebi ürünlerin kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

- Humphries, C., A., Bidner, S. ve Edwards, C. (2011). Integrated learning with physical education and music. *The Clearing House*, 84(5), 174-179.
- Hunutlu, Ü. (2017). *Cümle nitelikleri yönüyle Türkçe atasözleri*. Gazi Kitapevi
- İlter, İ. (2014). Çocuk edebiyatı aracılığıyla sosyal bilgilerin matematikle bütünleştirilmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 1117-1138.
- İbret, B. Ü., Avcı, E. K., Karabıyık, Ş., Güleş, M. ve Demirci, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(9), 104-124.
- İşcan, A. ve Maden, M. N. (2020). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin Türkçe söz varlığının geliştirilmesinde şarkıların kullanımı. *International Journal of Current Approaches in Language, Education and Social Sciences*, 2(2), 630-650. Doi: 10.35452/caless.2020.33
- Johnson, R. B. ve Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational researcher*, 33(7), 14-26. <https://doi.org/10.3102/0013189X033007014>
- Kabapınar, F. (2020). *Kuramdan uygulamaya fen eğitiminde karikatür ve kavram karikatürleri*. Pegem Akademi.
- Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi hayat bilgisi öğretiminden tarih öğretimine*. (6. Baskı) Pegem Akademi
- Kahraman, H. (2019). *Şarkı ve müziğin yabancı dil öğretiminde yeri ve önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kahyaoğlu, M. (2005). *İlköğretim 6. sınıf dolaşım ve sindirim sistemi konusunda şarkı ve şiirin başarıya, hatırlamaya ve derse karşı tutuma etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalyoncuoğlu, M. (2019). *Türkçe eğitiminde müzik kullanımının akademik başarı ve kalıcılığa etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kana, F., Özekinci, Z., Kızıldağ, İ. ve Uzan, M. F. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde günümüz popüler şarkıların dilin doğru kullanımına etkisi. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 2(1), 24-36.
- Kapan, A. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebi ürünlerin öğrenme alanlarında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Karagöz, B. (2013). *İlköğretim öğrencilerine değerlerin okul şarkıları yoluyla kazandırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Karagözoğlu, N. (2018). Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasında kadın kahramanların yaşam öykülerinin kullanılması. *International Journal Of Field Education*, 4(2), 97-110.
- Karagözoğlu, N. (2020). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin dinlediği şarkıların sözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(8), 56-78

- Karakoç, B. (2019). Olgubilim araştırması. S. Şen ve İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri içinde* (ss. 263-282). Nobel Akademik.
- Karakuş, U., Palaz, T., Kılcan, B. ve Çepni, O. (2012). Sosyal bilgiler müfredatında yer alan "çevre sorunları" konularının öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 363-376.
- Karaöz, B. (2014). *Bir Sümer edebiyat ürünü olan Gilgameş Efsanesinin sosyal bilgiler eğitiminde öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Karataş, B. (2019). *Dijital öykü kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarı ve tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Karatekin, E. (2016). *Ömer Seyfettin hikâyelerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Kartın, E. (2022). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde edebi ürün kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve eğitim*. Anı Yayıncılık.
- Kaya, E. ve Ekici, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde gezi yazılarından yararlanma: Gülten Dayıoğlu'nun gezi yazıları örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 87- 114
- Kayhan Saka, A. (2008). *Using songs in English language teaching: The use of music activities in the classroom*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaymak, B. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisans eğitiminde tarihsel roman kullanımına ilişkin görüşleri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*. 2(1), 1-15
- Kaymakçı, S., Turgut, T. ve Özalp, M. T. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde çözümlenmeli öykünün kullanımına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 200-2097. Doi: 10.30783/nevsosbilen.996191
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255.
- Kaymakçı, S. ve Er, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında biyografinin kullanımı, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 198-224.
- Keçe, M. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde yararlanılan sınıf içi tarihi roman kullanım tekniklerinin öğrencilerin tarih okuryazarlığı düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kleiman, S. (2004). Phenomenology: to wonder and search for meanings. *Nurse Researcher*, 11(4), 7-19. <https://doi.org/10.7748/nr2004.07.11.4.7.c6211>
- Kocabaş, A. (2022). Disiplinlerarası yaklaşımda bir model önerisi: Müzikle matematik öğretimi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 125-137.

- Kocabıyık Kaymak, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretimi, onlar bizim için keşfetti. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1(1), 37-46
- Koç, C. T. (2018). Arapça öğretiminde müziğin rolü ve ders materyali olarak şarkı kullanımı. *Turkish Studies*, 13(20), 561-573
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- Koç, H., Sönmez, Ö. F. ve Çifçi, T. (2012). Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında kullanılan metin türleri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 17-39.
- Koçoğlu, E. (2012). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının erişkiye göre değerlendirmesi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Koçoğlu, E. (2017). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımına ilişkin öğrenci algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 199-214.
- Kolaç, E. ve Özer, H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2629-2655.
- Kolcu, N. (2016). *Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak tarihsel içerikli çocuk edebiyatı ürünlerinin çeşitli kavramlar açısından analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Korkmaz, İ. (2021). İlkokul programının özellikleri. İ. Korkmaz (Ed.). *İlkokulda öğretim öğretmen el kitabı* içinde (ss. 1-16). Pegem Akademi
- Korkmaz, Z. ve Aybars, E. (1999) “Nutuk”, 70. yılında ulusal ve uluslararası boyutlarıyla Atatürk’ün büyük nutku ve dönemi sempozyumu, Yay. Haz. Gül E. Kundakçı, Ankara
- Kömür, Ş., Saraç, G. ve Şeker, H. (2005). Şarkılarla İngilizce öğretimi (Muğla örneği). *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 109-120.
- Köse, B. (2012). *Yabancı dil öğretiminde şarkı kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Köseoğlu, F. ve Tümay, H. (2013). *Bilim eğitiminde yapılandırıcı paradigma: Teoriden öğretim uygulamalarına*. Pegem Akademi.
- Köseoğlu, M. (2009). *Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının eleştirel düşünmeye etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Kurt, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kurudayıoğlu, M. ve Potur, Ö. (2015). Temel dil becerilerinin kazandırılması açısından tekerlemeler. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 3(15). 40-62
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.
- Levend, A. S. (1962). Siyasetnameler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, (10), 167-194.

- Levstik, L. S. (1995). Narrative constructions: Cultural frames for history. *The Social Studies*, 86(3), 113–116. doi:10.1080/00377996.1995.9958381
- Maden, S. (2008). Türk edebiyatında seyahatnameler ve gezi yazıları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15 (37), 147-158.
- Marangoz, İ. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının 6. sınıf öğrencilerinin başarısına etkisini belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- McCall, A. L. (2010). Teaching powerful social studies ideas through literature *Circles*. *The Social Studies*, 101 (4),152-159.
- McGowan, T. ve Guzzetti, B. (1991). Promoting social studies understanding through literature-based instruction, *Social Studies*, 82(1), 16-21.
- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4–5. sınıflar öğretim programı*. MEB Yayınları.
- MEB (2017). Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Strateji Belgesi "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri" <https://oygm.meb.gov.tr/www/ogretmenlik-meslegi-genel-yeterlikleri/icerik/486> adresinden 30.05.2023 tarihinde erişildi.
- MEB (2023). Sosyal bilgiler öğretim programı. Web: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden 12.04.2023 tarihinde elde edilmiştir.
- Memiş, E. (2008). *Türk kültür tarihi*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskı) S. Turan (Çev. Ed.). Nobel.
- Mertol, H. (2009). *Sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma Mustafa Şirin örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Meydan, A. (2001). *İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel-işitsel materyal kullanımının öğrencilerin niteliksel gelişimine etkisinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Meydan, A. (2018a). Ferdi Tayfur şarkılarında coğrafi unsurlar. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 79-100.
- Meydan, A. (2018b). Sosyal bilgilerde coğrafyanın yeri ve önemi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (ss. 80-93). Ankara: Pegem Akademi
- Meydan, A. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi ve coğrafya ilişkisi. C. Kara (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (ss. 87-101). Pegem Akademi
- Meydan, A. ve Akdağ, H. (2015). Sosyal bilgiler dersinde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 153-192). Pegem Akademi.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods*. Sage Publications.
- Millington, N. T. (2011). Using songs effectively to teach english to young learners *Language Education in Asia*,2(1), 134-141.

- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 93-101.
- Moore, J., R. (2007). Engaging instruction to captivate students: Popular music helps students focus on important social issues. *Middle School Journal*, 38(4), 21-29
- Mutlu, Z. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde çizgi roman kullanımına yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Nelson, L. ve Nelson, T. (1999). *Lerarning history through children literature*. ERIC Digest.
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook*. SAGE.
- Nişancı, İ. (2013). Türkçe şarkıların dil öğretiminde kullanımı. *Uluslararası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı "Balkanlarda Türkçe"* içinde (ss. 172-189). Tiran: Hëna e Plotë "Beder" Üniversitesi.
- Ocak, G. (2020). Öğretim hizmetlerinin niteliğini arttırmada öğretmenin rolü. G. Ocak (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (ss. 492-518). Pegem Akademi
- Oğuz, M. Ö. (2008). *Halk hikâyeleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Oğuzkan, A. F. (2021). *Çocuk Edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında edebi ürünler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 9-24.
- Oruç, Ş. ve Aygün, M. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında seyahatnameler. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 1(1), 46-57.
- Oruç, Ş. ve Erdem, R. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 2015-2029
- Otluoğlu, R. (2001). *İlköğretim okulu 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim, Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Örten, H., Keskin, Y. ve Ekici, Ö. (2011). Sosyal bilgiler dersinde materyal hazırlamanın temelleri. R. Server ve E. Koçoğlu (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (ss. 67-85). Pegem Akademi.
- Özdemir, E. (2001). *Açıklamalı atasözleri sözlüğü*. Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat bilgisi öğrenme ve öğretme etkinlikleri*. Pegem Yayıncılık
- Özdemir, S. (2020). *7.sınıf öğrencilerinin şarkıların konuşma becerisini geliştirmedeki rolüne ilişkin görüşleri –Bir olgubilim çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Özen, İ. (2017). Hatıratın hikâye ve roman türüyle ilişkisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (41), 233-255. <https://doi.org/10.17133/tubar.319994>
- Özensoy, A. U. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminde seyahatnamelerin kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(81), 43-60. <https://doi.org/10.17755/esosder.959041>

- Özer, A. (2022). *İlkokul öğrencilerinin matematiği gerçek hayatla ilişkilendirme becerilerinin çocuk edebiyatı eserleri bağlamında incelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özer, H. (2016). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Özgül, E. (2003). *Çocuk edebiyatı ürünlerinin bilgisi öğretiminde başarıya etkisi*. Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özmen, H. (2020). Öğretmenlik mesleği ve eğitim sisteminde öğretmen. H. Özmen ve D. Ekiz (Ed.), *Eğitime giriş* içinde (ss. 224-245). Pegem Akademi
- Öztaş, S. (2018). Tarih derslerinde bir öğretim materyali: Edebî ürünler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 27-41. Doi: 10.29000/rumelide.417460
- Öztürk Demirbaş, Ç. ve Yıldırım, A. (2021). Türkiye’de edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi bibliyografyası. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 592-620. Doi: 10.30783/nevsosbilen.894246
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi Yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (ss. 22-49). Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 173-182.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem Akademi
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem Akademi.
- Paçacıoğlu, B. (1994). *Türk dili ve kompozisyon*. Dilek Matbaa
- Palmer, J. ve Burroughs, S. (2002). Integrating children's literature and song into the social studies. *The Social Studies*, 93(2), 73-78.
- Pektaş, S. (2022). *İlkokul eğitiminde ve sosyal bilgiler dersinde Barış Manço şarkılarının kullanılabilirlik durumları*. Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Pugh, A. ve Pugh, L. (1998). *Music in the early years*. Routledge.
- Qareen A. M. (2021). *The investigation of teachers' attitudes towards the use of songs in developing vocabulary for young learners in ELT classes*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sadan, V. (2014). Mixed methods research: A new approach. *International Journal of Nursing Education*, 6(1), 254.
- Safalı, S. (2022) Program ve programın temelleri. H. Bayram ve S. Polat (Ed.), *Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Örnek Eğitim Programı Tasarımları* içinde (ss. .2-9). Pegem Akademi.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleri ile sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 2-16). Pegem Akademi

- Sağır, T. (2002). *Cumhuriyet'ten günümüze okul şarkıları üzerine bir inceleme*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağlam, N. (2006). Türk edebiyatı'nda "edebî röportaj". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 415-478.
- Saltık, O. (2019) *Masalların eğitimdeki yeri*. Bildiri 25-26 Nisan Prof. Dr. Sedat Sever' E Armağan Türkçe Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı Kurultayı
- Sancak, Y., Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2013). Mevlana'nın mesnevi adlı eserinde yer alan hikâyelerin misafirperverlik değerini öğretmedeki rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 470-481.
- Sarıbıyık, M.S. (2018). *İlkokullarda milli tarih şuurunu kazandırmada tarihi çizgi romanların önemi: Tarkan çizgi romanları örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun
- Satır, Ö. C. (2009). İlköğretim sürecinde çocuklara seslenen şarkıların dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 2(9).387-394.
- Savage, M. K. ve Savage, T. V. (1993). Children's literature in middle school social studies. *The Social Studies*, 84(1), 32-36.
- Saxe, D. W. (2004). On the alleged demise of social studies: The eclectic curriculum in times of standardization--a historical Sketch. *International Journal of Social Education*, 18(2), 93-102.
- Say, A. (2002). *Müzik sözlüğü*. Müzik Ansiklopedisi.
- Seçgin, F. ve Doğan, M. (2019). Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf "ilkçağ uygarlıkları" konularının öğretiminde hikâye destekli öğretim yönteminin etkililiği. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 290-316. <https://doi.org/10.17497/tuhed.544746>
- Selanik Ay, T. (2020). Sosyal bilgiler öğretiminde dijital öyküleme ile efsanelerden yararlanma: Nitel bir araştırma. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(4), 1623-1638. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2020.20.58249-613142>
- Selanik Ay, T. ve Acar, Ş. (2016). Sınıf öğretmenlerinin girişimcilik becerisi kazandırmaya yönelik görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 960-976. <https://doi.org/10.17755/esosder.03138>
- Server, S. (1998) Demokratik kültür bilinci edinimi sürecinde dil ve edebiyat öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*. (56), 2-6.
- Sevinç, A. (2018). *5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yazılı edebi ürün kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Sezer, T. (2015). *Einsatz von liedern im daf unterricht ein handlungsorientiertes unterrichtskonzept zur wortschatzerweiterung und ausspracheübung*. [Yabancı Dil Öğretiminde Şarkıların Kullanımı. Sözcük Öğretimi ve Telafuz Alıştırmalarına Davranış Odaklı Bir Yaklaşım] Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sidekli, S. ve Coşkun, İ. (2014). Türkü: Sosyal bilgiler öğretiminde yeni bir yaklaşım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(1), 27-38.

- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R. ve Aydın, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: Karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-163.
- Sidekli, S., Tangülü, Z. ve Yangın, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretimi: “Öğretmenim bana hikâye anlatır mısın?”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 311-323.
- Sonsel Ö. B. ve Özbek, G. (2023). Genel müzik eğitiminde kullanılan marşların eğitim müziği açısından incelenmesi. *Lokum Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Sömen, T. ve Göksu, M. M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde sözlü ve yazılı edebi ürünleri kullanmaları durumu. *Electronic Turkish Studies*, 12(18). 561-576. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- Sönmez, Ö. F. (2014). Atasözlerinin sosyal bilgiler programındaki değerler açısından incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der*, 6(2), 101-115.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Anı.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. MEB.
- Sönmez, V. (2020) *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Anı.
- Sözer, Y. ve Aydın, M. (2020). Nitel veri toplama teknikleri ve nitel veri analizi süreci. B. Oral ve A. Çoban (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 249–281). Pegem Akademi
- Starks, H. ve Trinidad, S. B. (2007). Choose your method: a comparison of phenomenology, discourse analysis and grounded theory. *Qualitative Health Research*, 17(10), 1372-1380. <https://doi.org/10.1177/1049732307307031>
- Sülün, F. (2019). *Die untersuchung des einflusses von liedern auf den wortschatzerwerb im deutschunterricht in den 10. Klassen*. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Sümbüllü, Y. Z. ve Altınışık, M. E. (2016). Geleneksel çocuk oyunlarının değerler eğitimi açısından önemi. ETÜ, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 73-85.
- Şahbaz, K. N. (2008). Çocuk edebiyatında ihmal edilmiş bir tür: Deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15), 189-203.
- Şahin, B. (2021). *Müzikle eğitimin ilk okuma yazma öğretimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahin, B. ve Bay, Y. (2021). Müzikle ilk okuma yazma öğretiminin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okuma hızlarına ve okuma hatalarına etkisi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 141-164.
- Şahin, D. (2008). *Teaching conditionals through songs in EFL preparatory classrooms*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, M. (2015). Öğretim materyallerinin öğrenme-öğretme sürecindeki işlevine ilişkin öğretmen görüşlerinin analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 995-1012.
- Şahin, M. (2016). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı. Y. Budak (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (ss. 397-435). Pegem Akademi
- Şahin, U. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde biyografi kullanımının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Şanlı, M. (2009). *Sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde siyasetnamelerden faydalanmanın akademik başarıya etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Şentürk, M. (2014). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan karikatürlerin hedef kavramların öğretilmesine ve öğrenci tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şentürk, M. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman ve eğitici çizgi film kullanımının öğrencilerin tutum, motivasyon ve akademik başarılarına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şimşek, A. (2000). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinin öğretiminde hikaye anlatım yönteminin (storytelling) kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 187-202.
- Şimşek, A. (2014). Sosyal bilgiler dersinde bir öğretim materyali olarak edebi ürünler. M. Safran (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 390-409). Pegem Akademi.
- Şimşek, A. ve Kolbasar, S. (2020). 4. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki “milli mücadele” konusunun kronoloji bilgi ve becerilerini kazandırması açısından öğretmen ve öğrenci görüşleri ile incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 335-356. <https://doi.org/10.38015/sbyy.842634>
- Takak, T. ve Kabapınar, Y. (2022). Sınıf öğretmenlerinin öğrenme ortamlarında çağdaş Türk çocuk edebiyatı öykülerine yer verme durumları: Edebiyatın sınıfa yansması. *International Primary Education Research Journal*, 6(2), 119-139. <https://doi.org/10.38089/iperj.2022.104>
- Talışık, E. (2013). *İlkokul Türkçe, matematik ve hayat bilgisi derslerinde öğretim materyali olarak şarkıların kullanılmasının öğrencilerin başarı ve tutum gelişimleri üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Tan, N. (2016). *İlkokul matematik derslerinde şarkı kullanımının öğrencilerin başarı, tutum ve sözcük dağarcığı üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Tanrıkulu, L. ve Koyuncu, A. (2020). Erken yaşta yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çocuk şarkılarının değerler öğretiminde kullanımı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(2), 221-230. Doi: 10.18069/firatsbed.735891
- Taşdemir, M. ve Taşdemir, A. (2010). Okullarda başarı ve başarısızlık olgusu: tipik öğrenci davranışları yönüyle bir durum araştırması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 471-503
- Tay, B. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (ss. 2- 17). Pegem Akademi
- Tay, B. (2022). Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitimi. Ö. G. Bayır ve T. S. Ay. (Ed.). *İlk ve ortaokullarda uygulama örnekleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 259- 278). Vizetek.
- Tay, B. ve Nalçacı, A. (2020). İstiklâl Marşı’mızda değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), 243-275. <https://doi.org/10.34234/ded.753516>

- Tay, B. ve Öcal, A. (2015). Önsöz. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel öğretim yöntemleri ile sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. iii). Pegem Akademi.
- Tay, B. ve Uçuş Güldalı, Ş. (2016). Tiyatro metinleri ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.) *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (ss: 383-410). Pegem Akademi
- TDK (2023). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 12.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Teddle, C. ve Tashakkori, A. (2020). *Karma yöntem araştırmalarının temelleri*. Y. Dede ve S.B. Demir (Çev. Ed.). Anı.
- Tekgöz, M. (2005). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebiyat temelli öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tekmen, B. (2020). Öğretim araç gereçlerinin teorik temelleri. E. Ültay ve N. Ültay (Ed.). *Okul öncesi eğitimi için öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme içinde* (ss. 42-58). Pegem Akademi
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 161-167
- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Pegem Akademi
- Tezcan, R. (2019). *Sosyal bilgiler öğretiminde Kutadgu Bilig: hak, adalet ve sorumluluk değerleri bakımından değerlendirme ve öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezci, E. ve Dikici, A. (2003) Yaratıcı düşüncüyü geliştirme ve oluşturmacı öğretim tasarımı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 251- 260
- Tokcan, H. (2016). Sosyal bilgiler ve edebiyat. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (ss. 1-24). Pegem Akademi.
- Tokcan, H. ve Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-19.
- Toker, S. (2011). Türkçenin anadili olarak öğretiminde ninni ve tekerlemelerin yeri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 1(1), 25-29.
- Top, M. (2009). *İlköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. <https://www.proquest.com/dissertations-theses/ilkogretim-8-sınıf-t-c-inkılâp-tarihi-ve/docview/2606870078/se-2> adresinden 05.04.2023 tarihinde erişildi.
- Topcu, H. ve Bulut, N. (2016). Şarkılarla yapılan matematik öğretiminin 6. Sınıf öğrencilerinin başarılarına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 535-553.
- Topcubaşı, T. ve Polat, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *International Journal Of New Trends In Arts, Sports & Science Education (Ijtase)*, 3(2).48-61
- Topçu, E. ve Kaymakçı, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 281-305 <https://doi.org/10.17556/erziefd.400021>

- Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2017). *Görsel bir öğretim materyali: Eğitici çizgi roman*. Pegem Akademi.
- Toprak, E. (2021). Olgubilim (fenomonoloji). M. Çelebi (Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 31-37). Pegem Akademi.
- Tunagür, M. (2021). Yazınsal çocuk edebiyatı türleri (Roman, hikâye, şiir, gezi yazısı, deneme, anı, tiyatro, biyografi). M. Tunagür ve M. N. Kardaş (Ed.). *Çocuk edebiyatı* içinde (ss.143-178). Pegem Akademi.
- Tuncel, G. (2017). Sosyal bilgiler dersinde karikatürlerle küresel ısınma eğitimi üzerine örnek bir çalışma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (35), 87-94. <https://doi.org/10.14781/mcd.291156>
- Tuncer, M. (2020). Nicel araştırma desenleri. B. Oral ve A. Çoban (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 205–227). Pegem Akademi.
- Tunçer, D. ve Şahinkaya, N (2021). Dördüncü sınıfta müzik ve hikâyelerle desteklenen ondalık kesir öğretiminin matematik ve müzik tutumlarına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(231), 67-90. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.739904>
- Tural, A. ve Şahan, G. (2017). Keloğlan masallarının 4. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan değerler açısından analizi. *Turkish Studies*, 12(28), 737-749.
- Turan, L. ve Çelik, H. (2019). Yedinci sınıf Türkçe dersi millî kültür temasının Barış Manço şarkılarıyla öğretiminin öğrenci başarısına etkisi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (65), 533-566. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat3954>
- Turan, M. (2015). *Tarihi hikayelerin ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretimindeki önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Turanalp, M. F. (2019). Şarkılarla dinî ve ahlakî değer aktarımı: Barış Manço örneği. *Bilimname*, 2019(37), 685-724. Doi: 10.28949/bilimname.520307
- Türkal, B. (2018). *Oluşturma ve uygulama açısından sosyal bilgiler öğretiminde bir öğretim materyali olarak çizgi roman kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Türkmen, E. F. (2021). *Müzik eğitiminde öğretim yöntemleri*. Pegem Akademi
- Uçan, A. (2003). *İlköğretim okulları için üçer seçenekli özgün şarkılar*. Müzik Eğitimi Yayınları.
- Uçan, A., Yıldız, G. ve Bayraktar, E. (1999). *İlköğretimde müzik öğretimi*. T.C MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.
- Uçarkuş, E. ve Bingöl, K., T. (2022). Sosyal bilgiler 4. sınıf öğretim programındaki değerlerin öğretimine yönelik örnek çocuk edebiyatı eserleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(2), 1497-1534. <https://doi.org/10.17152/gefad.989833>
- Uçuş Güldalı, Ş. (2017). Sosyal bilgileri okul öncesi dönem çocuklarıyla deneyimlemek: Erken çocukluk döneminde sosyal bilgiler eğitiminin önemini gözden geçirme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1122-1151.

- Ulu Kalın, Ö. (2017). Analysis of 7 th grade social studies course book according to different readability formulas. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4), 976-987.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 85-99
- UNESCO (1972). UNESCO Dünya mirası listesi. 26.05.2023 tarihinde UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Web sitesinden erişildi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>
- UNESCO (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies. 26.05.2023 tarihinde UNESCO Web sitesinden erişildi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>
- UNESCO (2023). <https://ich.unesco.org/en/convention#art2> 20.06.2023 tarihinde erişildi.
- URL1. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/19093950_ilkogretim-hdc-karar-ve-eki-2022-2023.pdf
- URL2. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının resmî sitesindeki <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1264> adresinden 29.05.2023 tarihinde erişildi.
- URL3. <https://www.socialstudies.org/about> adresinden 25.05.2023 tarihinde erişildi.
- URL4. İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-90964/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras.html> 20.06.2023 tarihinde erişildi.
- URL5. <https://www.turkedebiyati.org/anekdot-nedir/> 20.05.2023 tarihinde ulaşıldı
- Uslu, E. (2007). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programının öğretmen ve idareci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi (Şırnak ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Uysal, M. (2017). *Teaching grammar structures through songs*. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Uysal, M. E. (2022) *Sosyal bilgiler öğretiminde hikâye kullanımı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan hikâyelerin değerler ve beceriler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Ülker, D. (2015). *Ortaokul 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde ilk çağ tarihi konularından Hititler konusunun öğretilmesinde Hitit masallarının kullanılmasının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ünal, F. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 611-644. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.564>
- Ünal, O. (2018). *Sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

- Ünlü, B. (2018). *Dijital öykülerle desteklenmiş sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin başarıları, kontrol odağı ve eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Ünlü, İ. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders materyali olarak edebî ürün kullanımına yönelik görüşleri. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 7(22) 120-136
- Ünlü, M. (2021). *Örneklerle matematik eğitiminde materyal tasarımı ve kullanımı*. Pegem Akademi.
- Ünlüer, G. (2018). Sosyal bilgiler dersinde kültür öğretiminde türkülerden yararlanma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 581-594.
- Üremen, S. ve Dilidüzgün, S. (2022). Çocuk edebiyatı yapıtlarıyla kültürel miras eğitimi. M. Çiftçi (Ed.) *Türkçenin eğitimi-öğretiminde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar 12 içinde* (ss-39-50). Türk Dil Kurumu Yayınları: 1451
- Üstündağ, N. (2012). *Bir ders materyali olarak belgesel sinemanın eğitim işlevinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üztemur, S., Sevigen, E. ve İnel, Y. (2021). “Barış Abi”yle değer öğretimi: Barış Manço eserlerinde değerler. *Başkent University Journal Of Education*, 8(1), 93-103.
- Van Manen, M. (2007). Phenomenology of practice. *Phenomenology & Practice*. 1(1), 11-30. <https://doi.org/10.29173/pandpr19803>.
- Var, A., Ortak, Ş. ve Utkugün, C. (2022). Batıya Doğru Akan Nehir isimli belgeselin sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları açısından değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 377-396. <https://doi.org/10.21666/muefd.1066593>
- Variş, F. (1994). *Eğitimde program geliştirme: teori ve teknikler*. Alkım.
- Waller, L. ve Edgington, W., D. (2001) Using songs to help teach the civil war. *The Social Studies*, 92(4), 147-150, <https://doi.org/10.1080/00377990109603993>
- White, C. (2005). Integrating music in history education. *Academic Exchange Quarterly*, 9(2), 94-98
- White, C. ve McCormack, S. (2006). The message in the music: popular culture and teaching in social studies. *Social Studies*, 97(3), 122-127
- Wikipedia (2023). [https://tr.wikipedia.org/wiki/Nutuk_\(Mustafa_Kemal_Atat%C3%BCrk\)#cite_note-1](https://tr.wikipedia.org/wiki/Nutuk_(Mustafa_Kemal_Atat%C3%BCrk)#cite_note-1) adresinden 25.06.2023 tarihinde erişildi.
- Yağışan, N., Köksal, O. ve Karaca, H (2014). İlkokul matematik derslerinde müzik destekli öğretimin başarı, tutum ve kalıcılık üzerindeki etkisi. *İdil ve Sanat Dergisi*, 3(11) 1-26
- Yakar, H. ve Yıldırım, T. (2021). Ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 409-426. Doi: 10.31592/aeusbed.907105
- Yalçın, M., Akkaya, R. ve Durmaz, B. (2022). Çocuk edebiyatıyla bütünleştirilmiş matematik dersinin problem çözme tutumuna, matematiksel ilişkilendirmeye ve

matematik özyeterliğine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-30. <https://doi.org/10.19171/uefad.1060077>

- Yaman, B. (2018). *Sosyal bilgiler öğretiminde karikatür kullanımı (eylem araştırması)*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Yancı, Ü. ve Evcı, N. (2021). 2005-2018 sosyal bilgiler öğretim programları ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan seyahatnamelerin değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(1), 371-391. <https://doi.org/10.30703/cije.723728>
- Yangın, S., Sarıkaya, M., Bulut, S. ve Yangın, N. (2016). Fen bilimleri dersinde çocuk şarkıları ile desteklenmiş öğretimin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin başarısına etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 44-57.
- Yanpar Yelken, T. (2017). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Anı.
- Yaşar, Ş. ve Ünlüer, G. (2011). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımının dördüncü sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi. *İlköğretim Online*, 10(1), 109-120.
- Yavuz, E. ve Polat, İ. E. (2019). Arapça öğretiminde müzikal ritmik zekâ türüne yönelik etkinliklerin kullanılması. *Eskiyeni*, (39), 223-241. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3454187>
- Yazıcı, K. (2014). Sosyal bilgilerde Atatürkçülük konularının öğretimi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (ss. 669-718). Pegem Akademi
- Yazıcı, S. (2008). *Belgesel destekli tarih öğretiminin öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yeşilbursa, C. ve Sabancı, O. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(36), 19-33
- Yeşiltaş, E. (2020). Masallar ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.) *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (ss: 227-248). Pegem Akademi
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin
- Yıldırım, E. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının eğitici çizgi roman hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11). 52-70
- Yıldırım, M. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürün kullanma durumları (Erzurum örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldız, A. ve Çolak, K. (2020). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler kapsamında Yenisey Yazıtlarının incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 77-113. Doi: 10.34234/ded.698299
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri (binbir gece masalları örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012(25), 299-306.
- Yılmaz, A. ve Şeker, M. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde materyal tasarımı. D. Dilek (Ed.). *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (ss. 545-570). Pegem Akademi.

- Yılmaz, İ. (2019). *4.sınıf sosyal bilgiler dersinde hipotetik öykülerin kullanıldığı öğretim uygulamalarının öğrencilerin duygusal zekâlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yöre, S. (2004). *Çocuk çocuk dergisi* Sayı:45 Aralık-2004
- Yurdakul, B. (2004). Eğitimde davranışçılıktan yapılandırmacılığa geçiş için bilgi, gerçeklik ve öğrenme olgularının yeniden anlamlandırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (8),109-120.
- Yurdakul, B. (2020). Yapılandırmacılık. Ö. Demirel (Ed.). *Eğitimde yeni yönelimler içinde* (ss. 41-63). Pegem Akademi.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 1, 771-774.
- Zelyurt, S. (2015). *Zihinsel yetersizliği olan öğrencilere hayat bilgisi dersinin şarkı ile ve doğrudan öğretim yöntemiyle sunulmasının etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

EKLER

EK 1. Araştırma İzni

T.C.
KIRŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-24512418-605.01-61498210
Konu : Nazire ÇİÇEK'in
Araştırma izni

20/10/2022

VALİLİK MAKAMINA

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 13.10.2022 tarih ve 466078 sayılı yazıları ile; Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nazire ÇİÇEK'in "Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünler: Şarkı Kullanımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Değerlendirmeleri" konulu araştırmayı yapma isteği bildirilmektedir.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nazire ÇİÇEK'in söz konusu araştırmasını; il geneli resmi özel sınıf öğretmenlerine, Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih 1563890 sayılı (2020/2 nolu genelge) emirleri doğrultusunda araştırmamın, ilgili denetimi okul/kurum idaresinde olmak üzere, kurum faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre ve araştırmacının sorumluluğunda müdürlüğümüz tarafından mühürlenmiş anket formlarının uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Metin ALPASLAN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
20/10/2022

İsmail ÇETİNKAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Yenice Mahallesi 182. Sokak No2/ P.K.40100 Merkez/KIRŞEHİR

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (386) 213 51 50

E-Posta : kirsehirmem@meh.gov.tr

Kep Adresi : meh@hs01.kep.tr

Bilgi için: Sevim AKGÜL Şef

Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

İnternet Adresi : kirsehir.meb.gov.tr

Faks:3862131003

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 230c-b2a2-373e-8973-d8d5 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2. Etik Kurul İzni

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL DEĞERLENDİRME VE KARAR FORMU

Değerlendirme Talebinde Bulunan Kişi/Kurum	Nazire ÇİÇEK		
Değerlendirme Başvuru Tarihi	29.09.2022		
Değerlendirilmesi Talep Edilen Eserin/Araştırmanın Adı	Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünler: Şarkı Kullanımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Değerlendirmeleri		
Değerlendirilmesi Talep Edilen Araştırma/Ölçek/Anket/Görüşme Formu			
Değerlendirmeyi Yapan Etik Kurul	KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU		
Değerlendirme Toplantı Bilgileri	Yeri	Tarihi	Saati
	İİBF Toplantı Salonu	20.10.2022	11:00
Karar No	Karar Tarihi	20.10.2022	
	Karar No	2022/08/08	
Karar Sonucu	(X) Kabul	(X) Oybirliği	
		() Oy Çokluğu	
	() Ret	() Oybirliği	
		() Oy Çokluğu	

Etik Kurulumuz, yukarıda başvuru bilgileri yer alan eser/araştırma için toplanarak bilimsel araştırmalar ve yayın etiği açısından değerlendirme yapmış ve aşağıda gerekçesi açıklanan karar(lar)ı almıştır:

Karar ve Gerekçesi

Nazire ÇİÇEK'e ait "Sosyal Bilgiler Dersinde Edebi Ürünler: Şarkı Kullanımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Değerlendirmeleri" başlıklı araştırmanın, bilimsel araştırmalar etiği açısından yapılan değerlendirme sonucunda kabulüne *oy birliğiyle karar verildi.*

Etik Kurul Başkanı
Prof. Dr. Nur ÇETİN

EK 3. Görüşme Formu- I (ön sayfa)

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Görüşme Formu-I: Edebi Ürünlerin Tercih Edilme Durumu

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde edebi ürün kullanım durumlarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Yapılan araştırma tamamen akademik nitelikte olup vereceğiniz bilgiler bilimsel bir araştırma için kullanılacaktır. Verdiğiniz cevaplar kesinlikle 3. kişilerle paylaşılmayacaktır. Çalışmaya yapacağımız değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Nazire ÇİÇEK

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalıştığınız Okul:

Mezun Olduğunuz Üniversite :.....

Cinsiyetiniz : Kadın () Erkek ()

Okuttuğunuz Sınıf:

1.sınıf	()
2.sınıf	()
3.sınıf	()
4.sınıf	()

Meslekteki Kıdem Süreniz :

1-5 yıl	()
6-10 yıl	()
11-15 yıl	()
16-20 yıl	()
21 yıl ve daha fazla	()

Mezuniyet Durumunuz:

Ön Lisans	()
Lisans	()
Yüksek Lisans	()
Doktora	()

EK 4. Görüşme Formu- I (arka sayfa)

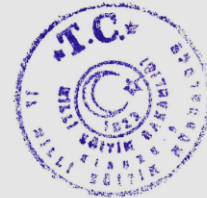
1. Aşağıdaki listede yer alan edebi ürünlerden sosyal bilgiler dersinde faydalandıklarınızı işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Ağtlar	()	Hikâyeler (Öyküler)	()
Atasözleri	()	Karikatürler	()
Anekdotlar	()	Kronolojiler	()
Ansiklopediler	()	Makaleler	()
Belgeseller	()	Maniler	()
Bilmeceler	()	Marşlar	()
Biyografiler/ Otobiyografiler	()	Masallar	()
Denemeler	()	Mektuplar	()
Dergi yazıları	()	Ninniler	()
Destanlar	()	Romanlar	()
Efsaneler	()	Röportajlar	()
Eğitici çizgi romanlar	()	Siyasetnameler	()
Fabllar	()	Sohbetler	()
Fıkralar (Latifeler/Nükteler)	()	Söylevler (Nutuk)	()
Gazete kupürleri	()	Sözlükler	()
Gezi yazıları/ Seyahatname	()	Şarkılar / Türküler	()
Günlükler	()	Şiirler	()
Halk hikâyeleri	()	Tekerlemeler	()
Hatıratlar (Anılar)	()	Tiyatro Metinleri	()
		Diğer (belirtiniz).....	()

2. Yukarıda işaretlediğiniz edebi ürünleri en çok kullandığınızdan başlayarak ilk beşini aşağıdaki boşluklara yazınız.

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

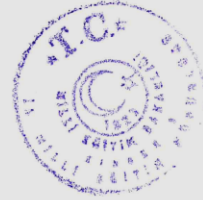
3. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik düşüncelerinizi yazınız?

EK 5. Görüşme Formu-II

Görüşme Formu-II: Şarkıyı Tercih Etmeme Durumu

1. Sosyal bilgiler dersinde edebi ürün türlerinden şarkıyı tercih etmeme nedenlerinizi açıklar mısınız?

EK 6. Görüşme Formu-III

Görüşme Formu-III: Şarkıyı Tercih Etme Durumu

1. Sosyal bilgiler dersinde faydalandığımız şarkılara örnekler verir misiniz?
2. Sosyal bilgiler dersinde şarkıları hangi amaç ya da amaçlar için kullanıyorsunuz?
3. Sosyal bilgiler dersinde şarkıları dersin hangi aşama ya da aşamalarında kullanmaktasınız?
4. Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak şarkılar hangi özelliklere sahip olmalıdır?
5. Sosyal bilgiler dersinde şarkılardan yararlanırken nelere dikkat edilmelidir?
6. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğrencilere sağlayacağı faydalar nelerdir?
7. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının öğretmenlere sağlayacağı faydalar nelerdir?
8. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımının sınırlılıkları nelerdir?
9. Sosyal bilgiler dersinde şarkı kullanımına ilişkin önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Nazire ÇİÇEK

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans: Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Mesleki Deneyim

Sınıf Öğretmeni 2005-2016

Müdür Yardımcısı 20016-2021

Yayınlar:

Akyürek Tay, B., Öztürk, D. ve Çiçek, N. (Yayına Kabul Edildi). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ve inançları. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi (TISSE Journal)